



รายงานการวิจัย

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
The Creative Cultural Resource Management in Lanna Province

ภายใต้แผนงานบูรณาการ

การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา
The Development of Creative Art Cities in Lanna

โดย

ผศ.ดร. สหทัยา วิเศษ

พระครูโสภณปริยัติสุธี, รศ.ดร.

พระครูพิศาลสรกิจ, ผศ.ดร.

ผศ.พิศมัย วงศ์จำปา

ผศ.ดร.ชูชาติ สุทระ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763042



รายงานการวิจัย

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
The Creative Cultural Resource Management in Lanna Province

ภายใต้แผนงานบูรณาการ

การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา
The Development of Creative Art Cities in Lanna

โดย

ผศ.ดร. สหทัยา วิเศษ

พระครูโสภณปริยัติสุธี, รศ.ดร.

พระครูพิศาลสรกิจ, ผศ.ดร.

ผศ.พิศมัย วงศ์จำปา

ผศ.ดร.ชูชาติ สุทธระ

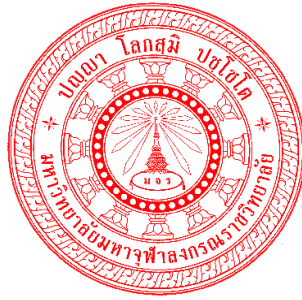
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763042

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

The Creative Cultural Resource Management in Lanna Province

Under Research plan

The Development of Creative Art Cities in Lanna

BY

Asst.Pro.Dr.Sahathaya Wises

Assoc.Pro.Dr.PhrakhruSophonprariyatsuthee

Asst.Pro.Dr. PhrakhruPisansorakit

Asst.Pro.Phissamai Wongchumpa

Asst.Pro.Dr.Chuchat Sutta

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763042

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา
ผู้วิจัย:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สหทัย วิเศษ พระครูโสภณปริยัติสุธี, รองศาสตราจารย์ ดร. พระครูพิศาลสรกิจ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิศมัย วงศ์จำปา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูชาติ สุทธะ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชน พัฒนาระบบในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน และสังเคราะห์รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ดำเนินการวิจัยลงพื้นที่สำรวจบริบทและทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน ประชุมกลุ่มย่อยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และเข้าร่วมปฏิบัติการในกิจกรรมการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน และพะเยา ผลการวิจัยพบว่า

๑. รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา แบ่งออกเป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชน และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยกลุ่ม เครือข่าย และองค์กรทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ทั้งสามรูปแบบมีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อการดูแล สงวนรักษา อนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม การสร้างพื้นที่สาธารณะทางศิลปะชุมชน รวมทั้งการสื่อสารต่อสาธารณะในสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๒. การพัฒนาระบบในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วยแบบแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เรียกว่า PAR 3 Es Model ได้แก่ E1 (Education) ศึกษา สำรวจ และประเมินทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน โดยการศึกษาเอกสาร การสำรวจบริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อม และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม E2 (Engineering) การสร้างสรรค์ และพัฒนาศิลปะชุมชนตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน โดยการสงวนและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม การพัฒนาพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนสร้างสรรค์ การเผยแพร่ข้อมูลความรู้สู่สาธารณะ การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรม การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษา และ E3 (Engagement) การสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมในการจัดการทรัพยากร

วัฒนธรรม เพื่อให้เป็นข้อตกลงของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของคณะกรรมการที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์

๓. สังเคราะห์รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้แก่ รูปแบบแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ศิลปะชุมชน รูปแบบพื้นที่สาธารณะที่มีงานศิลปะชุมชน และพื้นที่ธรรมชาติ รูปแบบถนนวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ หรือย่านวัฒนธรรม รูปแบบพุทธศิลป์แนวไทยประเพณี และ รูปแบบศิลปะเพื่อสร้างพลังชุมชน เป็นการนำศิลปะมาเพื่อสร้างศรัทธาให้กับคนในชุมชน และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: ทรัพยากรวัฒนธรรม, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, กลุ่มจังหวัดล้านนา



Research Title: The Creative Cultural Resource Management in Lanna Province
Researchers: Asst.Prof. Dr. Sahathaya Wises
Assoc.Prof. Dr. Phrakhru Sophonpariyatsuthee
Asst.Prof. Dr. Phrakhru Pisansorakit
Asst.Prof. Phissamai Wongchampa
Asst.Prof. Dr. Chuchat Sutta
Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus
Fiscal Year: 2561/2020
Research Grants: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This action and qualitative research by studying documents aimed to study the models of cultural resource management of temples and communities in northern province, to develop a process for creative cultural resource management with the participation of the temples and communities and synthesize the models of the creative cultural resource management with the participation of the temples and communities. The research was conducted by surveying the context and cultural resources of communities, interviewing key informants, and focus group. It was also conducted by participating in activities for cultural resource management of the communities in the eight upper Northern provinces: Chiang Mai, Mae Hong Son, Chiang Rai, Phrae, Nan, Lampang, Lamphun, and Phayao provinces. The results showed that

1. The models of cultural resource management in northern province. The results showed that 1) cultural resource management by government agencies, 2) cultural resource management by temples and communities, 3) cultural resource management by groups, networks, and creative arts organizations. The aims of all three models are maintaining and conserving the community cultural resources, promoting tradition and culture conservation, creating public space in community art, public communication in print and online media, and promoting cultural tourism in northern province.

2. The development of processes for creative cultural resource management with community's participation composes of action models with the participation of community members called PAR3Es Model E1 (Education) is education, survey, and assess about community cultural resources by studying documents, surveying the context of the areas and the environment, and assessing

the value and potential of cultural resources. E2 (Engineering) is the creation and development of community art according to the cultural identity of community by conserving cultural resources, developing public spaces in creative community art, disseminating knowledge and information to the public, transferring practical knowledge to children and youth in order to raise awareness about the conservation, and the restoration, reproduction, and reconstruction of cultural resources. E3 (Engagement) is raising awareness about the collective ownership and management of cultural resources. This will be community agreement in cultural resource management with the participation of community's members and related organizations. This management will be in the form of a committee facilitating the creative cultural resource management.

3. Synthesizing the models of the creative cultural resource management with the participation of the temples and communities in northern province. The models are 1) the community art learning center, 2) the public art space, 3) the creative cultural road, 4) the Thai traditional art, and 5) the art for community empowerment.

Keywords: Cultural Resource, Creative Cultural Resource Management,
Northern Province

กิตติกรรมประกาศ

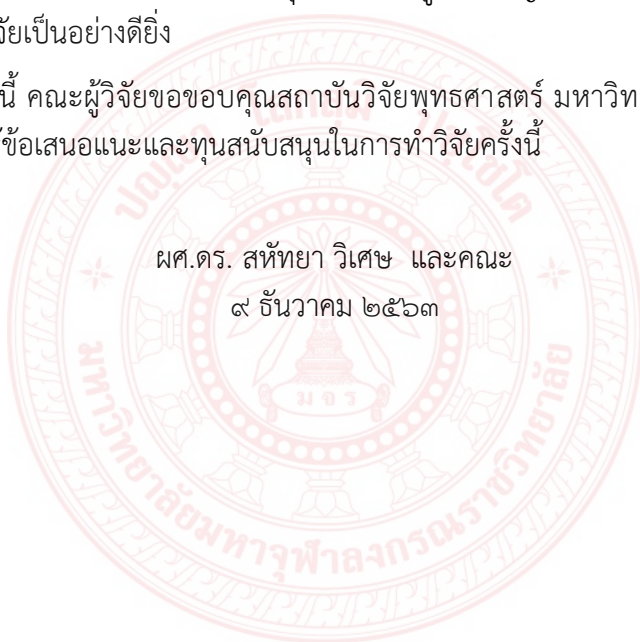
การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาเป็นอย่างดียิ่งจากคณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ที่ได้ให้โอกาสแก่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการตั้งแต่ต้นจนจบ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณพระคุณเจ้าทุกรูปที่เมตตาให้ข้อมูล ขอขอบคุณผู้นำชุมชน โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม รวมถึงศิลปินจิตอาสา ทุกคนที่สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย โดยได้ให้ความร่วมมือและให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญและช่วยประสานงานในทุกภาคส่วนงานแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและทุนสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

ผศ.ดร. สหัทธยา วิเศษ และคณะ

๙ ธันวาคม ๒๕๖๓



สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวความคิดการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย.....	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม	๙
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม	๑๑
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองด้วยศิลปะ	๒๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	๒๙
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๓๘
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๑
๓.๒ พื้นที่การวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๒
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๖๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๖
๓.๕ แผนการดำเนินงานวิจัย.....	๖๗

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๘
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๖๙
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๗๐
๔.๑ รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา	๗๐
๔.๒ การพัฒนากระบวนการและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา	๙๗
๔.๓ รูปแบบในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัด และชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา	๑๘๘
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๙๘
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๙๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๙๙
๕.๒ อภิปรายผล.....	๒๐๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๐๘
บรรณานุกรม	๒๐๙
ภาคผนวก	๒๒๑
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการวิจัย	๒๒๒
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้ข้อมูล.....	๒๒๖
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมการวิจัย	๒๓๓
ภาคผนวก ง การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๒๔๓
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๒๔๙
ประวัติคณะวิจัย	๒๕๒

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

หน้า

๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗
๒	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	๔๕
๓	สรุปกระบวนการวิจัยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ของกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๖๙
๔	องค์ความรู้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน	๑๙๘



สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

๑	การพัฒนาในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม.....	๒๕
๒	รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๙๔
๓	แบบแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัด และชุมชน (PAR 3 Es Model ๑๑ ขั้นตอน)	๑๘๖



บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรม เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากการแตกหน่อ วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อจุดมุ่งหมายในการสนับสนุนการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคม การปรับตัว การเจริญเติบโตและพัฒนาการ วัฒนธรรมเป็นตัวแทนของสิ่งที่อยู่ภายนอกและสิ่งที่อยู่ภายใน ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คน เป็นเรื่องราวของทุกสิ่งทุกอย่างแห่งชีวิตมนุษย์ ประกอบด้วย มรดกทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมร่วมสมัย และภูมิปัญญา^๑

ชบ ยอดแก้ว^๒ กล่าวว่า สังคมไทยไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด ต่างมีทุนเดิมของสังคมอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นเรื่องทุนทางภูมิปัญญา หรือทุนทางความคิด ปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่งดงามของชาวบ้านที่กำลังจะถูกลืมหายไปจากเดิม เนื่องมาจากกระแสของโลกตะวันตกมีอิทธิพลต่อชุมชนในเกือบทุกด้าน ทำให้ได้รับผลกระทบต่อการพัฒนาทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม อีกทั้งการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี เกิดการขยายตัวของวัฒนธรรม การเลียนแบบ การยืมวัฒนธรรม ตลอดจนการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทำให้โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้หลายชุมชนไม่สามารถต่อสู้กับสถานการณ์ และแก้ไขได้ไม่ทันต่อเหตุการณ์ดังกล่าว ในที่สุดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมถูกลืมหายไป และหันไปสนใจเรื่องใหม่ที่เข้ามา หรือใช้ภูมิปัญญาของชาวตะวันตกซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเดิมของไทย

วัฒนธรรมของชุมชน เกิดขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่ มีกิน และจากการที่ต้องอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นสังคม โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่มีโครงสร้างทางวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ระบบการผลิตหรือการทำมาหากิน ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ประกอบด้วยครอบครัว เครือญาติ ชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และระบบความเชื่อ ประกอบด้วยศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม วัฒนธรรมทั้งสามมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังนั้นการทำความเข้าใจกับระบบวัฒนธรรมชุมชนของแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จะทำให้มีความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมา รากเหง้าของชุมชนนั้น ๆ สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์^๓ กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมชุมชนได้กลายเป็นฐานคิดใหม่ของกระบวนการพัฒนาชุมชน

^๑ จุฑาพรรณ (จามจุรี) ผดุงชีวิต, วัฒนธรรม การสื่อสารและอัตลักษณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : บริษัทแอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔-๖.

^๒ ชบ ยอดแก้ว, การอรรถาธิบายแบบพัฒนาการบวงจรชีวิต: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒ - ๒๓.

^๓ สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓- ๑๔.

ในสังคมไทย โดยเน้นการเรียนรู้ของชุมชนในการค้นหารากเหง้าของตนเอง พัฒนาจิตสำนึกใหม่ เน้นการเรียนรู้ การศึกษาวิจัยโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

ล้านนาในอดีต เป็นดินแดนที่กว้างใหญ่ไพศาลครอบคลุมตั้งแต่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ไปจนถึงภาคอีสานตอนบน ประเทศลาว ประเทศพม่าตะวันออก ประเทศเวียดนามตอนบน และประเทศจีนตอนใต้ ในบริเวณดังกล่าวนี้มีผู้คน และกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย มีวัฒนธรรมร่วมกันหลายประการทั้งในด้านความเป็นอยู่ การแต่งกาย อาหาร ภาษาพูด อักษรเขียน ลักษณะพื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานของการทำมาหากินของผู้คนในสมัยนั้น ก่อให้เกิดประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น พื้นฐานทางสังคมของวัฒนธรรมล้านนาให้ความสำคัญกับเพศหญิง เนื่องจากผู้หญิงเป็นหลักในเรื่องการดูแลการกินอยู่ของครอบครัว ดังนั้นผู้หญิงจึงเป็นผู้สืบสานความรู้ภูมิปัญญาสู่ลูกหลาน วัฒนธรรมที่คนล้านนายังคงปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องคือ การนับถือผีบรรพบุรุษ หรือผีปู่ย่าที่ช่วยปกป้องรักษาลูกหลาน และลงโทษลูกหลานที่ประพฤติผิดจารีตประเพณีของสังคม เมื่อมีการแพร่เข้ามาของพระพุทธศาสนา ได้ผสมผสานความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมเข้ากับหลักพระพุทธศาสนา มีการสร้างวัด ศาสนสถาน การทำกิจกรรมตามประเพณีทางพุทธศาสนา รวมทั้งงานพุทธศิลป์กรรมแขนงต่าง ๆ เกิดขึ้นจากวัดที่มีผู้ชายที่บวชเรียนเป็นผู้สืบสานต่อกันมา^๔ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นวัฒนธรรมของคนล้านนาหรือภาคเหนือตอนบนที่มีการสืบสานจากรุ่นสู่รุ่นจนมาถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมถือเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งประกอบไปด้วยความคิด ศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ปรัชญา ศีลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งต่อกันมา เป็นเรื่องของการเรียนรู้จากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง หรือการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้า และศีลธรรมของประชาชน คุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีจึงเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแสดงถึงความเป็นมาอันเกิดจากความเจริญของสังคมมาช้านาน เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นสิ่งควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมเป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เมื่อวัฒนธรรมคือสิ่งสะท้อนความนึกคิด และให้ชีวิตของคนในแต่ละสังคม ที่มนุษย์ในอดีตได้พยายามสร้างสรรค์ และได้ตกทอดเป็นมรดกสืบทอดมาจนคนรุ่นปัจจุบันและมีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ไว้^๕

จากความสำคัญของวัฒนธรรมที่ถือเป็นมรดกที่สำคัญของชาติ จึงต้องมีการจัดการที่เป็นระบบเพื่อให้วัฒนธรรมนั้นมีศักยภาพและมีคุณค่าเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม โดยธนิช ฤกษ์ชาญฤทธิ^๖ ได้กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมหรือการจัดการมรดกวัฒนธรรม

^๔ วิถี พานิชพันธ์, *วิถีล้านนา*, (กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒-๓๐.

^๕ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, ๒๕๒๓, หน้า ๙๓. (เอกสารอัดสำเนา).

^๖ ธนิช ฤกษ์ชาญฤทธิ, *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*, (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔), หน้า ๑๒-๑๙.

เกิดขึ้นเนื่องจากนักโบราณคดีเห็นว่าทรัพยากรวัฒนธรรมถูกทำลายมากขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ ทั้งจากธรรมชาติ และจากการกระทำของมนุษย์ ในอนาคตทรัพยากรวัฒนธรรมอาจจะลดน้อยลง หรือสูญหายไป ดังนั้นจึงควรมีการจัดการที่ดี ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นผลผลิตของหรือ ลักษณะต่าง ๆ ของระบบวัฒนธรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันที่มีค่า หรือเป็นตัวแทนหรือสามารถ สื่อถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้ รวมถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และสิ่งที่มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้น ในขณะที่ สายันต์ ไพเราะจิติร์^๓ ได้กล่าวว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุเป็นทรัพยากรทาง วัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ มีฐานะเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ในทางวิชาการเรียกว่า ทรัพยากรทาง โบราณคดี ซึ่งหมายถึง สถานที่ สิ่งก่อสร้าง รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวเนื่องกับมนุษย์และวัฒนธรรมใน อดีตทุกยุคทุกสมัย และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญสามารถนำมาจัดการให้เป็นคุณประโยชน์ต่อ การดำรงชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน และส่งผ่านไปให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้ประโยชน์ในอนาคต

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Resource Management) เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมา ในหลายกรณีมีการใช้สลับกันไปมา ระหว่างคำว่า ทรัพยากรวัฒนธรรม กับคำว่ามรดกวัฒนธรรม โดยทรัพยากรวัฒนธรรมมักมี ความหมายเฉพาะที่โยงถึงทรัพยากรโบราณคดีหรือหลักฐานโบราณคดี ดังนั้นในการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมจึงเป็นศาสตร์และศิลป์แห่งการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เกิด ประโยชน์ต่อมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม จำเป็นต้องคำนึงถึง คุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมต่อ สังคมมนุษย์ในปัจจุบัน ทั้งนี้คุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนด ขึ้น ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปตามพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม^๔

ประเทศไทยมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าให้จัดตั้งโบราณคดีสโมสรขึ้นในปี ๒๔๕๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงโปรดเกล้าให้จัดตั้ง กรมศิลปากรในสมัยรัชกาลที่ ๗ ให้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับพระนคร ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีการตราพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์ สถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๘ ทั้งนี้แนวคิดและแนวปฏิบัติในการจัดการโบราณสถานของไทยได้รับ อิทธิพลจากกฎบัตรเวนิสที่มุ่งเน้นเรื่องการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน ทรัพยากรทางโบราณคดีในฐานะ ที่เป็นหลักฐานทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากจาก อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของยูเนสโก โดยกรมศิลปากรเป็น องค์กรหลักในการจัดการที่มีการประกาศให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมได้ขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก โดยได้เสนอโบราณสถานอีกหลายแห่งเข้าสู่บัญชีมรดกโลกด้วย^๕ จะเห็นได้ว่าแนวคิดและวิธีปฏิบัติใน การจัดการโบราณสถานของไทย ยังเป็นการจัดการแบบรวมศูนย์โดยหน่วยราชการที่มีอำนาจตาม กฎหมาย โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ

^๓ สายันต์ ไพเราะจิติร์, การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานโดย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : บริษัทศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

^๔ ธนิช เลิศชาญฤทธิ, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, อ่างแล้ว, หน้า ๑๒-๑๙.

^๕ สายันต์ ไพเราะจิติร์, การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานโดย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, อ่างแล้ว, หน้า ๔๔-๕๔.

มากกว่าการพัฒนาคน ชุมชน รวมทั้งการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น

จากความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน หรือกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยการศึกษา รูปแบบของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนที่ได้มีการดำเนินการ จัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การปฏิบัติการพัฒนากระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิง สร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเพื่อสังเคราะห์ รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนใน กลุ่มจังหวัดล้านนา อันจะไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัด ล้านนา

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนากระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดย การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๒.๓ เพื่อสังเคราะห์กระบวนการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ รูปแบบของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัด ล้านนา เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การพัฒนากระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดย การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา มีกระบวนการอย่างไร

๑.๓.๓ กระบวนการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดย การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านแนวคิดทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้แนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้

- ๑) แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม
- ๒) แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
- ๓) แนวคิดการพัฒนาเมืองด้วยศิลปะ

๔) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๕) แนวคิดการมีส่วนร่วม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ โดยมีเนื้อหาในการศึกษา ดังนี้

๑) รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของหน่วยงานภาครัฐ วัดและชุมชน กลุ่มและองค์กรด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และศิลปะร่วมสมัย

๒) กระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามหลัก 3E และ ๗ ขั้นตอน ประกอบด้วย

E1 (Education) กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทาง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

E2 (Engineering) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ การคิดค้นรูปแบบวิถีวิทยา และเทคนิควิธีที่เหมาะสม ในการจัดการด้านวิชาการหรือการศึกษาวิจัย ด้านการอนุรักษ์ การสงวนรักษา และรูปแบบการพัฒนา

E3 (Enforcement) การบังคับใช้กฎระเบียบ โดยนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ และกฎหมายที่ชุมชนและสังคมกำหนดขึ้นร่วมกันมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครองป้องกัน และเอื้ออำนวยให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ๗ ขั้นตอน ประกอบด้วย

(๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research)

(๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี (Resource Assessment and Evaluation)

(๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation)

(๔) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource Based Community Business)

(๕) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน

(๖) การบังคับใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ (Enforcement)

(๗) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (resource rehabilitation/revitalization)

๓) สังเคราะห์กระบวนการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้ที่สามารถจะให้ข้อมูลได้โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในชุมชน ประกอบด้วย

- ๑) ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ
- ๒) กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มทางวัฒนธรรม
- ๓) กลุ่มบุคคลหรือศิลปินที่ทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อชุมชน
- ๔) สถาบันการศึกษาในชุมชน ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาได้แก่ กลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน โดยศึกษาและปฏิบัติการในพื้นที่ที่มีการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ๔ พื้นที่ ประกอบด้วย

- ๑) วัดและชุมชนบ้านท่าข้าม ตำบลหางดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) วัดและชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- ๓) วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๔) วัดและชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๕) วัดและชุมชนบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
- ๖) วัดและชุมชนบ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- ๗) วัดและชุมชนบ้านดอนไชย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๘) ชุมชนบ้านแม่นาเรือ ตำบลแม่นาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
- ๙) ชุมชนบ้านบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

๑.๕.๑ **ทรัพยากรวัฒนธรรม** หมายถึง ทรัพยากรประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมในรูปของวัตถุ ที่จับต้องมองเห็นได้ เช่น สิ่งก่อสร้าง สถานที่/แหล่ง และภูมิทัศน์ และวัฒนธรรมที่เป็นความหมาย ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนการปฏิบัติ จินตนาภาพ และความรู้สึกนึกคิด ที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นหรือสัมผัสได้ เช่น ดนตรี งานฝีมือ ศิลปะ วรรณคดี ประเพณี ภาษา เป็นต้น ทรัพยากรวัฒนธรรม จำแนกได้ ๓ กลุ่ม ได้แก่ ทรัพยากรทางโบราณคดี วัตถุทางชาติพันธุ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๕.๒ **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม** หมายถึง กระบวนการหรือชุดของการกระทำ การใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ตั้งแต่ในอดีตของชุมชน โดยใช้หลักการและวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่เน้นเป้าหมายของการจัดการเพื่อให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของตนเอง

๑.๕.๓ **การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์** หมายถึง กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมตามหลัก 3E ประกอบด้วย

E1 (Education) เป็นกระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทาง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

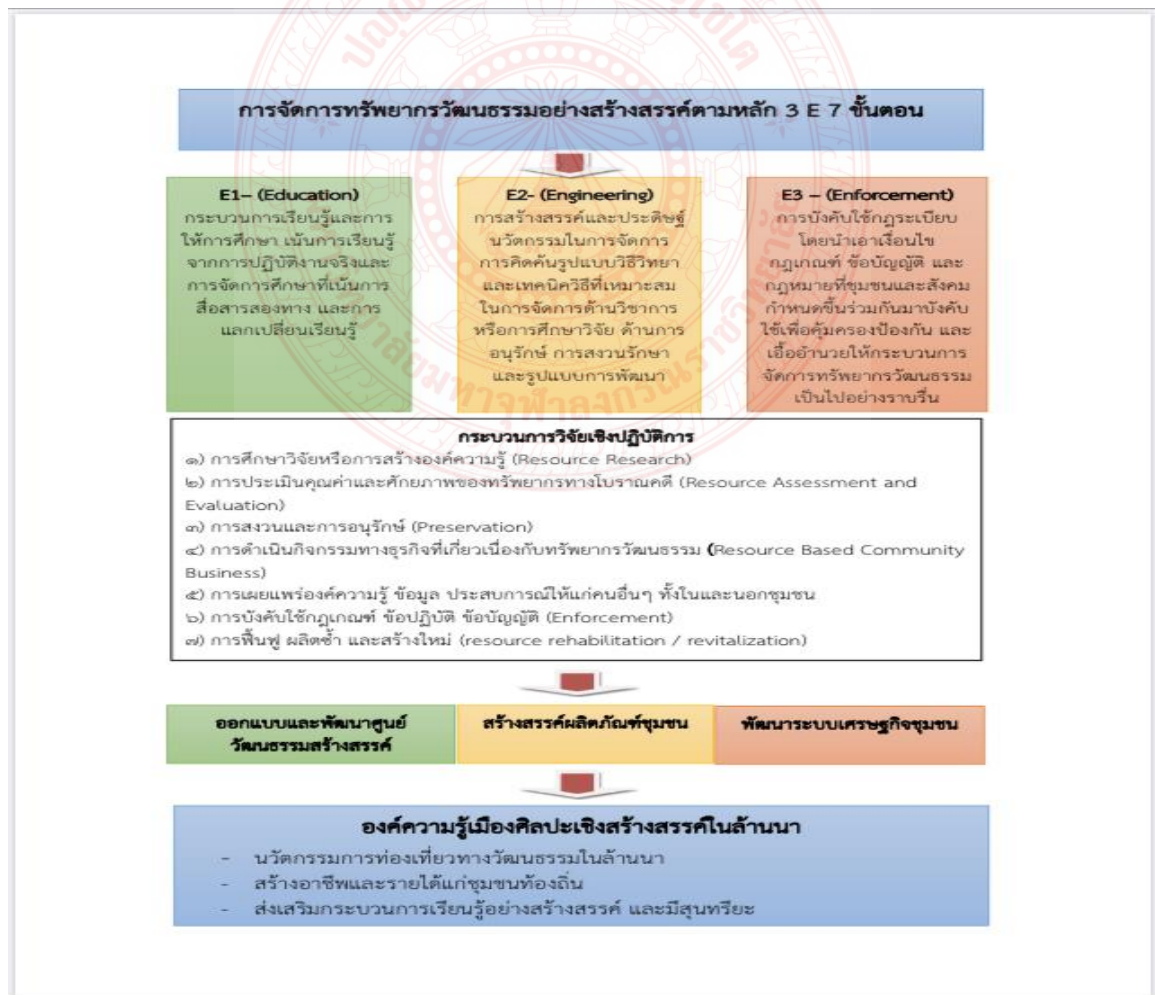
E2 (Engineering) เป็นการสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ การคิดค้นรูปแบบวิถีวิทยา และเทคนิควิธีที่เหมาะสม ในการจัดการด้านวิชาการหรือการศึกษาวิจัย ด้านการอนุรักษ์ การสงวนรักษา และรูปแบบการพัฒนา

E3 (Enforcement) การบังคับใช้กฎระเบียบ หมายถึงการนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ และกฎหมายที่ชุมชนและสังคมกำหนดขึ้นร่วมกันมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน และ เอื้ออำนวยให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น

๑.๕.๔ กลุ่มจังหวัดล้านนา หมายถึง จังหวัดภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน

๑.๖ กรอบแนวความคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้



แผนภูมิที่ ๑: กรอบแนวความคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับบริบท สภาพแวดล้อม และรูปแบบของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๗.๒ เกิดการพัฒนา รูปแบบและวิธีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อม ทูทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๗.๓ เกิดการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๗.๔ ได้ต้นแบบของพื้นที่ศิลปะที่มีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด

๑.๗.๕ ได้แนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถนำไปขยายผล และปรับใช้ในพื้นที่อื่นได้



บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองด้วยศิลปะ
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปเป็นความเจริญ อยู่ที่คนในสังคมมีปัญญาความสามารถรู้จักริเริ่ม ด้วยการค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้ว แต่ยังไม่รู้ และด้วยการประดิษฐ์เสริมสร้างสิ่งใหม่ ๆ บนรากฐานสิ่งเก่า เพื่อรักษาเสถียรภาพและบุคลิกลักษณะสังคมของตนไว้ การเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าเท่านั้นที่จะทำให้วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีเสถียรภาพ เปรียบเสมือนลูกข่างที่ต้องหมุนอยู่ตลอดเวลาจึงจะยืนอยู่ได้ เช่นนี้จึงเรียกว่าวัฒนธรรมมี พลวัต และในการเคลื่อนที่ไปนั้นหากไม่มีการสลัดของเก่าที่ไม่สอดคล้องแล้วทิ้งไปเสียบ้างพร้อมกับต่อเติมเสริมแต่งสิ่งใหม่เข้าไป ก็จะทำให้วัฒนธรรมเกิดอาการล่าและค่อยเสื่อมไปในที่สุด^๑

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่า ค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งมีที่มาจาก (ตระกูล) เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีการสะสมขึ้นเป็นมรดกของสังคมนั้น ๆ มีการปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและมีการถ่ายทอดไปยังคนรุ่นใหม่ ผู้ที่เกิดมาในสังคมใดก็จะได้รับมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมนั้นโดยอัตโนมัติเป็นอันดับแรก ต่อมาจึงมีการปรับปรุงเพิ่มเติมแต่งตามยุคตามสมัยและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นความองกวมของวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามหากสังคมใดมีแต่รับเอาแต่สิ่งที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาไว้เพียงอย่างเดียว ไม่มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มเติมเข้าไป ในที่สุดก็จะเกิดวัฒนธรรมล่า ซึ่งจะนำไปสู่การสลัดทิ้งวัฒนธรรมของตนแล้วรับเอาวัฒนธรรมของคนอื่นเข้ามาแทนที่ อันจะเป็นผลให้สังคมนั้นต้องสูญเสียเอกลักษณ์ของตนไปในที่สุด

^๑ พระยาอนุนานราชชน, ความหมายของวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๕), หน้า ๗.

ดังนั้น การพัฒนาวัฒนธรรมในตัวของมันเอง คือการพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชนใดก็ตาม จะต้องเกิดจากการพัฒนาจากภายในชนบทนั่นเอง ไม่ใช่ให้คนภายนอกไปพัฒนาให้ นอกจากการมองจากภายในแล้ว การพัฒนาวัฒนธรรมต้องไม่แยกส่วนสิ่งที่มองเห็นจับต้องได้กับคุณค่าที่แฝงอยู่ ส่วนวิธีการสามารถทำได้โดย การค้นหาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยังมีอยู่โดยใช้มาตรฐานภายในวัฒนธรรมนั่นเอง เป็นตัววัดความดีและความไม่ดี ไม่ใช่มาตรฐานภายนอก แล้วฟื้นฟูสิ่งที่ดีแต่คลายความสำคัญไปแล้วนั้นขึ้นมา หรือประยุกต์โดยการตีความหรือให้ความหมายใหม่ โดยอาศัยรากฐานเดิมที่มีอยู่หรือผสมผสานกับวัฒนธรรมที่ดีจากภายนอก เช่นอาจใช้รูปแบบของภายนอกแต่นำคุณค่าเดิมจากภายในเข้ามาสวมในทำนอง เหล้าเก่าในขวดใหม่ และแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องในฐานะต่าง ๆ นำไปพิจารณาและพัฒนาต่อคือ ชาวบ้าน พระ รัฐ ปัญญาชนท้องถิ่นนักวิชาการ นักพัฒนา^๒

ประเวศ วะสี ได้นำเสนอแนวความคิดของวัฒนธรรมชุมชนว่า วัฒนธรรมชุมชนเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคม โดยให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อย เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิก ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและชุมชนควรเป็นแบบเท่าเทียม ควรลดบทบาทหน้าที่ของรัฐ และปรับปรุงวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยการเพิ่มบทบาทของศาสนา และนำวัฒนธรรมสากลเข้ามาผสมด้วยเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านจิตใจ ชีวิตชุมชน และความสมดุลของสิ่งแวดล้อม^๓

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวว่าชุมชนหมู่บ้านเป็นองค์กรที่มีพลัง หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้แม้จะถูกแรงกระแทกจากภายนอก ทั้งนี้เป็นผลมาจาก ๑) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพากัน ๒) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ ๓) ลักษณะพิเศษของรัฐศักดินาไม่เข้าใจและได้เข้าไปจัดการกระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้าน

โดยการบริหารการปกครองในอดีตให้ความสำคัญเพียงหมู่บ้านทำหน้าที่ส่งส่วยให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดำรงอยู่ ระบบร่วมในทรัพย์สินคือเป็นหัวใจของชุมชน ดังนั้นวิธีการศึกษาโดยเน้นถึงวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นพลังการผลักดันชุมชน ที่สำคัญเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง หากนักพัฒนาต้องการทำความเข้าใจและปฏิบัติให้สอดคล้องกับชาวบ้านก็ต้องเข้าใจวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นการบ่งบอกวิธีการศึกษาวัฒนธรรมชุมชน อีกทั้งยังได้เสนอแนวคิดแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย ๖ ข้อดังนี้ ๑) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของคนไทยซึ่งไม่ คำนึงการแข่งขันระหว่างปัจเจกชน ๒) ปลุกจิตสำนึกแบบชุมชนในด้านความรัก ความสามัคคี ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ๓) มีกระบวนการผลิตซ้ำจิตสำนึกชุมชนไทยผ่านปัญญาชนของท้องถิ่น นักวิชาการในเมือง นักพัฒนาและผู้อาวุโสในชุมชนเพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนต่อไป ๔) มีกลุ่มชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจ ต่อรองกับองค์กรภายนอก ๕) มีการประสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการ แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

^๒ สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, ๒๕๓๔), หน้า ๔๒.

^๓ ประเวศ วะสี, ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมของไทย, (กรุงเทพฯ : ธนาการออมสิน, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖.

๖) มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยช่วยกันอนุรักษ์ปกป้อง ธรรมชาติเพื่อคงความสามารถ ในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ^๔

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์^๕ กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า ทุนทางวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรง ความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือ สร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยัง อีกรุ่นหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ทุนทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่า ที่สั่งสมมาในอดีตและ ถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้น มาแปลงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด วัฒนธรรม ในท้องถิ่นชนบทไทยมีลักษณะหลากหลายไปตามชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ของแต่ละแห่งความ หลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันหนึ่งของสังคมไทย อย่างไรก็ตามใน ความหลากหลายนี้เราได้พบลักษณะร่วมบางอย่างที่ทำให้เราเรียกตัวเองร่วมกันว่าคนไทยได้ ในทำนองเดียวกับที่คนไทยมีลักษณะร่วมวัฒนธรรมบางอย่างกับชาติตะวันออกอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดคำว่า ชาวตะวันออกและชาวตะวันตกขึ้นในโลกสิ่งที่มีร่วมกันนี้คือคุณค่าที่คนให้กับชีวิต สังคม และธรรมชาติ

หลักการสำคัญของวัฒนธรรมกับการพัฒนาในฐานะที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม คือ

- ๑) วัฒนธรรมไม่ใช่เครื่องมือของการพัฒนา แต่การพัฒนาวัฒนธรรมคือการพัฒนาในตัวของมันเอง
- ๒) การพัฒนาวัฒนธรรมต้องให้ความสำคัญกับการมองจากข้างใน โดยเจ้าของวัฒนธรรม คือชาวบ้าน เองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ คนภายนอกอาจมีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุน
- ๓) วัฒนธรรมมีทั้งส่วนของการพัฒนาสิ่งมองเห็นจับต้องได้ และที่มองไม่เห็นจับต้อง ไม่ได้ การพัฒนาวัฒนธรรมจึงต้องทำทั้งสองส่วนและจะต้องไม่มองอย่างแยกเป็นส่วน ๆ และ
- ๔) พลังทางวัฒนธรรมเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ หากทั้งคนในและคนนอกช่วยกันค้นหาฟื้นฟู ประยุกต์ และ ประดิษฐ์สร้างเสริมขึ้นมา เป็นพลังที่แฝงเร้นอยู่ในสังคมที่มีค่ายังเป็นพลังที่สามารถนำมาพัฒนาทั้ง ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และประเทศชาติโดยรวม หากแต่ผู้ที่เข้าใจในเรื่องนี้แล้ว จะต้องทำให้คน ทั่วไปเข้าใจตระหนักในพลังนี้ด้วย

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

๒.๒.๑ ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม

“ทรัพยากรวัฒนธรรม” (Cultural Resource) มีความหมายที่ครอบคลุมถึงทรัพยากร ประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ในรูปของวัตถุ สิ่งก่อสร้าง (Object) สถานที่/แหล่ง (Sites) และภูมิทัศน์ (Landscape) และวัฒนธรรมที่ยังดำรงอยู่ (Living Culture) หรือวัฒนธรรมที่แสดงออก (Expressive Culture) เช่น ดนตรี งานฝีมือ ศิลปะ วรรณคดี ประเพณี

^๔ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕๑.

^๕ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ ,การคลังท้องถิ่น : รวมบทความวิจัยเพื่อเพิ่มพลังให้ท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : บริษัท พี.เอ ลีฟวิ่ง จำกัด ,๒๕๔๙), หน้า ๖.

บอกเล่า และภาษา เป็นต้น ซึ่งเป็นความต่อเนื่องจากอดีตผ่านปัจจุบันไปสู่อนาคต โดยยอมรับว่า วัฒนธรรมมีคุณลักษณะเป็นอินทรีย์ (Organic) และสามารถวิวัฒน์ (Evolving) ไปได้อย่างต่อเนื่อง ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น จัดว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่งของทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ (Tangible Cultural Resource) ในกลุ่มที่เรียกว่า มรดก (Heritages) ในที่นี้หมายถึง สถานที่ สิ่งก่อสร้าง และวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาตั้งแต่ในอดีต เป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนสมัยปัจจุบัน

স্যันต์ ไพเราะญจิตรี^๖ กล่าวถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมว่าหมายถึง ส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่จับต้องมองเห็นได้ และที่เป็น ความหมาย ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนการปฏิบัติ จินตนาภาพ และความรู้สึกนึกคิด ที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นหรือสัมผัสได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชน แต่ละสังคม แต่ละยุคสมัยได้ และทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมรดกสืบทอดมาจากอดีต และสิ่งที่ยังมีการสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้สอยให้สมประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมและชุมชน

โทมัส เอฟ คิง (Thomas F.King)^๗ ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายทรัพยากรวัฒนธรรมชาวอเมริกัน ระบุว่า ทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ (Historic Properties) โบราณวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ (Artifacts) เอกสารโบราณ (Documents / Archives) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม (Physical Environment) ได้แก่ สถานที่ที่มีภูมิทัศน์สวยงามและร่วมสมัย (Esthetic Associative Places) รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built Environment) และทรัพยากรที่เป็นนามธรรม (Non-Physical Resources) ได้แก่ แบบแผนวิถีชีวิต (Way of life) แบบแผนพฤติกรรม (Standard of Practice) ขนบธรรมเนียม/วิถีประชา (Norm) ค่านิยม (Values) ความเชื่อ (Beliefs) ศาสนา (Religion) แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Pattern of Interaction) รูปแบบสถาบัน/องค์กร (Organizations)

สุภัทรดิศ ดิศกุล^๘ กล่าวว่า ทรัพยากรทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปกล่าวว่า ทรัพยากรทางโบราณคดีประเภทโบราณสถาน และโบราณวัตถุมีคุณค่า ความสำคัญและคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและท้องถิ่นต่าง ๆ ช่วยสอบสวนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้แน่นอนยิ่งขึ้น เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น ย่อมต้องอาศัยเอกสารเป็นสำคัญ เอกสารบางชิ้นอาจเขียนขึ้นจากความทรงจำที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ทำให้มีการเขียนผิดพลาดเกินความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ การใช้โบราณวัตถุสถานซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นนั้น อาจทำให้ทราบถึงความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ดีขึ้น

^๖ สยันต์ ไพเราะญจิตรี, การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : บริษัทศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙ - ๒๐.

^๗ Thomas F.King, *Cultural Resource Law & Practice: An Introductory Guide*, (Walnut Creek: AltaMira Press, 1998).

^๘ สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, ศิลปะลพบุรี, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๔ - ๑๒๗.

ได้ ทำให้ประชาชนในชาติเกิดความรักชาติ เนื่องจากโบราณสถาน โบราณวัตถุนั้นมีขนาดใหญ่โต และสวยงามจึงเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องทำนุบำรุงรักษาสิ่งนั้นไว้ให้คงอยู่ไปตลอดกาล

๒.๒.๒ ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีปรากฏในสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่โบราณหรือแหล่งอารยธรรมในอดีต ซึ่งสามารถพบเห็นและศึกษาได้ใน ๓ กลุ่ม คือ ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological Resources) วัตถุทางชาติพันธุ์ (Ethnographic Material) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่มีความสัมพันธ์กับทั้งทรัพยากรโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุทางชาติพันธุ์ ซึ่งรวมไปถึงวรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง นิทาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น ปัจจุบันสามารถจัดแบ่งทรัพยากรวัฒนธรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามแนวทางการศึกษาด้านโบราณคดีและวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่

๑) แหล่งโบราณคดี (Archaeological Site) หมายถึง สถานที่ที่เคยมีมนุษย์ในอดีตเข้าไปใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นการถาวร หรือเป็นครั้งเป็นคราว อาจจะมีสิ่งก่อสร้างหรือไม่มีสิ่งก่อสร้างก็ได้ เช่น พื้นที่เพาะปลูก คอกสัตว์ เหมืองแร่โบราณ แหล่งผลิตเครื่องมือหิน แหล่งถลุงโลหะ บ่อเกลือและเตาต้มเกลือโบราณ สุสานฝังศพ โรงงานผลิตเครื่องถ้วยชามหม้อไห (แหล่งเตาโบราณ) โรงงานผลิตแก้ว หลุมดักสัตว์ ถ้ำ และเพิงผาที่เป็นที่พักอาศัยหรือประกอบพิธีกรรมวาดภาพและฝังศพ ย่านตลาดเก่า โรงสีข้าว ฯลฯ ซึ่งในบริเวณแหล่งโบราณคดีมักจะมีพบหลักฐานที่เป็นวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ของผู้คนสมัยโบราณ เช่น เศษเครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด เครื่องมือหิน อิฐ กระดุกสัตว์ เปลือกหอย หรือชิ้นส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่น ๆ อยู่ตามผิวดิน เป็นต้น

๒) โบราณสถาน (Ancient Structures) หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่มีสภาพและใช้วัสดุคงทนที่เกิดจากคนสร้าง สถานที่ธรรมชาติประเภทถ้ำและเพิงผาที่คนสมัยโบราณได้ดัดแปลงก่อสร้างต่อเติมเป็นอาคาร โรงเรือนเพื่อใช้ประโยชน์เป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นศาสนสถาน สถานที่ประกอบพิธีกรรม โรงเรือนหรืออาคารที่ประกอบกิจการงานอาชีพ (บ้นหม้อ ทอผ้า จักสาน หล่อโลหะ ทำลูกปัด ดีเหล็ก ชำหาละสัตว์ ฯลฯ) ที่ประชุม บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เขื่อนกั้นน้ำ ถนน คู คลอง กำแพงเมือง ป้อมปราการ ท่าเรือ ป่าช้าเผาศพ สวนป่าสมุนไพร ศาลาท่าน้ำ ศาลาพักผ่อน โรงพยาบาล หอดูดาว พระเนียดจับช้าง อนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร หอไตร กุฏิ เจดีย์ พระปรางค์ ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า ศาลผีต่าง ๆ เส้าอินทขิล เส้าใจบ้าน มัสยิด โบสถ์คริสต์ วัดฮินดู ปราสาทขอม กุศุค ตะแลงแกง เส้าชิงช้าพราหมณ์ ฯลฯ ที่มีสภาพติดที่ไม่สามารถเคลื่อนย้าย

๓) วัตถุโบราณ (Ancient Objects) หมายถึง วัตถุสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่เกิดจากการประดิษฐ์ด้วยฝีมือคน หรือเกิดจากการดัดแปลงจากวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติตามภูมิปัญญาความรู้ของคนในยุคสมัยต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจ (การทำมาหากิน) การศึกษา (การอบรมสั่งสอน) การรักษาพยาบาลและป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในวาระต่าง ๆ ของชีวิตเฉพาะบุคคล (เกิด – เจริญเติบโตใหญ่ – ป่วยไข้ไม่สบาย – หายจากโรค – มีโชคมีเคราะห์ – เปลี่ยนวัยได้คุ้มครอง - และการตาย) และพิธีกรรมของกลุ่มคน ชุมชนและสังคม การค้าพาณิชย์ การอุตสาหกรรม หัตถกรรม การเดินทาง -

ขนส่งและการสื่อสาร การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การชุบแร่ ถลุงโลหะ หล่อเครื่องมือ ทำเครื่องประดับ ตีเหล็กทำมีดพร้าอาวุธและเครื่องมือการเกษตร ทำเครื่องมือ/เครื่องประดับหิน ทำเครื่องมือ - ภาชนะ - เครื่องประดับแก้ว เครื่องมือจับและดักสัตว์บกสัตว์น้ำสัตว์ปีก เครื่องมือและผลผลิตในการปั่นด้าย - ทอผ้า เครื่องมือ/อุปกรณ์และผลผลิตในการปั่นหม้อ การสร้างเตาเผาถ้วยชาม เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำเกลือ จักสานภาชนะใส่ข้าวและพืชผัก ภาชนะตักน้ำ - ใส่ น้ำ ภาชนะ และอุปกรณ์ในการเตรียม - การปรุง - การถนอม - การแปรรูป - การบรรจุอาหาร เครื่องมือ/อุปกรณ์ในการสร้างงานศิลปะและชิ้นงานศิลปะประเภทแกะสลักไม้ แกะสลักหิน ภาพวาด ปูนปั้น หล่อโลหะ หนังสือ ศิลปิน จิตรกร คัมภีร์โบราณ สมุดข่อย ปับสา ปับหลัน ฯลฯ

วัตถุโบราณในที่นี้หมายรวมถึง โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ตามมาตรา ๔ แห่ง พ.ร.บ. โบราณสถาน ฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ ที่ระบุว่า โบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งหาปริศนาที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็สิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ช่างมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับ ประวัติของสิ่งหาปริศนานั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีและ ศิลปวัตถุ หมายถึงสิ่งที่ทำขึ้นด้วยมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะด้วย^๔

๒.๒.๓ ความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมดังกล่าว ล้วนมีความสำคัญ จัดเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และจัดเป็นทุนทางสังคมเชิงวัฒนธรรมที่ให้ทั้งคุณค่าและมูลค่าทางด้านต่าง ๆ เป็นเรื่องราวที่บอกเล่าอดีตที่สะท้อนมาถึงสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนสมัยปัจจุบันได้ในระบบความรู้สากล ทรัพยากรโบราณคดีมีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นมีคุณค่าและความสำคัญ ๔ แบบ ได้แก่

๑) คุณค่าที่แสดงความเก่าแก่ ตั้งแต่ เดิมหรือนัยของอดีต (associative/symbolic value) ทรัพยากรทางโบราณคดีทุกแห่งทุกชิ้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงมีขึ้นจริงในห้วงเวลาต่าง ๆ ในอดีตทั้งสิ้น โดยเฉพาะโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้าง โดยที่สิ่งก่อสร้าง สถานที่ และวัตถุสิ่งของนั้นเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ใช้ยืนยันเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตได้ด้วยสภาพของตัวเอง ในขณะที่หลักฐานเอกสารหรือข้อเขียนทางประวัติศาสตร์ที่แต่งขึ้นไม่สามารถใช้ยืนยันได้ดีเท่าหลักฐานที่เป็นวัตถุจริง ๆ เพราะไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่บันทึกไว้ เรื่องเล่า ตำนาน นิทาน ก็เป็นเพียงบันทึกหรือเล่าว่าเคยมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ปรากฏอยู่จริง ณ เวลานี้แล้ว ทรัพยากรทางโบราณคดีที่เป็นสิ่งก่อสร้างและเป็นวัตถุสิ่งของจริง ๆ สามารถจับต้องได้ พิสูจน์ทราบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์กายภาพย่อมมีน้ำหนักและความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแทนของอดีตที่เชื่อถือได้มากกว่า แต่ก็มีได้หมายความว่าตำนาน นิทาน บันทึก วรรณกรรม เรื่องเล่าหรือนิทานปรัมปราจะไร้คุณค่า เพราะในปัจจุบันวิทยาศาสตร์เชิงจิต (spiritual science) ก็เริ่มเป็นที่ยอมรับมากขึ้นและเมื่อว่าจะสามารถใช้ในการอธิบายเรื่องราวของอดีตผ่านการแปลความ

^๔ สายันต์ ไพรชาญจิตร, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, ๒๕๕๐), หน้า ๘๒.

ได้อีกมิติหนึ่ง และหากความรู้ที่ได้จากทั้งสิ่งก่อสร้างและวัตถุสิ่งของสอดคล้องและรับรองต้องกันกับความรู้ที่ได้จากเรื่องเล่า ตำนาน นิทาน ก็จะทำให้คุณค่าของทรัพยากรทางโบราณคดีในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์หรือตัวบ่งชี้ความเป็นจริงของอดีตและเป็นความทรงจำของอดีต มีพลังสูงในการสื่อสารถึงคนสมัยปัจจุบันให้สามารถทำความเข้าใจเรื่องราวความเป็นมาในอดีตของมนุษย์ในท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ได้โดยง่าย ในสังคมตะวันตกทรัพยากรทางโบราณคดีประเภทโบสถ์โบราณ สนามรบสำคัญในประวัติศาสตร์ รูปปั้นหรือบ้านของบุคคลสำคัญมักถูกใช้เป็นที่ในการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึงระบบความคิด ความเชื่อที่ยึดถือสืบกันมาเป็นเวลานาน หรือเตือนให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในประวัติศาสตร์ที่เป็นต้นตอก่อให้เกิดความมั่นคงของสังคมและชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบัน แหล่งประวัติศาสตร์สำคัญ ๆ เช่น พุทฺธูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พุทฺธูสำริด จังหวัดนครราชสีมา พุทฺธูลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี หาดไม้ขาว จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อุตุเรือพระเจ้าตาก จังหวัดจันทบุรี ฯลฯ ที่เป็นสมรภูมิสำคัญในประวัติศาสตร์หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ประเด็นอื่น ก็มักถูกนำมาอ้างอิงและมีการพัฒนาเป็นสถานที่สำคัญในการปลูกจิตสำนึกด้านความมั่นคงของชาติและเป็นเกียรติประวัติแก่ท้องถิ่นปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป

๒) คุณค่าทางวิชาการ (informational value) ในขณะที่ทรัพยากรทางโบราณคดีมีคุณค่าในฐานะที่เป็นตัวแทนของอดีตโดยตัวของมันเองแล้ว ตัววัสดุที่นำมาสร้างรูปแบบคติความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังการออกแบบก่อสร้างกระบวนการสร้างและผลิต ประวัติการสร้าง การผลิต การใช้ประโยชน์การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสาระแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนั้น ๆ ก็เป็นแหล่งข้อมูลที่ชวนให้สนใจเรียนรู้เรื่องราวที่ได้มาจากไหน ได้มาอย่างไร ซึ่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุไม่ว่าจะมีขนาดเล็กขนาดย่อม หรือขนาดใหญ่ กว้างขวางหรือเล็กแคระอย่างไรก็ล้วนแต่มีพลังในการบอกให้เรารู้เรื่องราวในอดีตได้ทั้งสิ้น แต่การจะรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ถูกต้องตามที่เป็นจริง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เคยเกิดขึ้นในอดีตได้นั้นจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการตั้งคำถามและมีวิธีการหาคำตอบที่เหมาะสมที่เราเรียกว่า การศึกษาวิจัย ซึ่งการวิจัยพื้นฐานที่นิยมใช้หาคำตอบเกี่ยวกับอดีตได้แก่ การวิจัยทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ภูมิประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา ดึกดำบรรพ์วิทยา ชาติพันธุ์วิทยา ประวัติศาสตร์ คติชนวิทยา ฯลฯ ซึ่งเป็นการศึกษาในรูปแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary) ที่ใช้ทั้งวิธีการพิสูจน์เชิงประจักษ์ด้วยวิทยาศาสตร์เชิงปริมาณเชื่อมโยงกับการแปลความจากหลักฐานแวดล้อมที่เป็นนามธรรมในแบบแผนวิทยาศาสตร์เชิงคุณภาพที่อาจจะต้องอธิบายด้วยระบบความเชื่อ ศาสนา จิตวิทยา และระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

๓) คุณค่าด้านความงาม (aesthetic value) โบราณสถานบางแห่ง โบราณคดีบางแห่ง โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุบางชิ้น มีรูปทรง ลักษณะพื้นผิวสีสันทันและคุณลักษณะภายนอกอื่น ๆ ที่เมื่อมองเห็นแล้วเกิดความรู้สึกชื่นชอบ ถูกใจเพราะว่ามีความงามกว่าชิ้นอื่น ๆ สวยงามกว่าแห่งอื่น ๆ ในมุมมองของผู้คนในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ที่มีมาตรฐานและเกณฑ์กำหนดคุณค่าของความสวยงามแตกต่างกันออกไปซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน คุณค่าด้านความงามอาจจะไม่ได้เกิดหรือมีอยู่ในตัววัตถุทางวัฒนธรรมนั้นเองเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะถูกกำหนดจากปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ แบบแผนและความงามที่เป็นประเพณีนิยมในสังคมและช่วงเวลาวัตถุชิ้นนั้นถูกสร้างขึ้น หรืออาจจะเกิดจาก

ข้อวิจารณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือไม่ก็เป็นไปตามความนิยมของตลาดซื้อขายชิ้นงานทางศิลปะ ก็ได้

๔) คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (economic value) ทรัพยากรทางโบราณคดีที่เป็นมรดกตกทอดอยู่ทุกวันนี้ถือเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของสังคมในปัจจุบัน มีทั้งส่วนที่ยังคงถูกใช้สอยสืบทอดต่อเนื่องเรื่อยมา และส่วนที่กำลังถูกละทิ้งไม่ได้ใช้สอยหรือจัดการให้เป็นประโยชน์ ปัจจุบันไม่ว่า ณ แห่งหนใดในโลก ทรัพยากรทางโบราณคดีกำลังถูกนับรวมเป็นปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการสร้างมูลค่าในทางเงินตราตามกระแสนิยมของโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นมาตรฐานที่มีมิติทางเศรษฐศาสตร์เข้ามากำกับ คุณค่าในทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรทางโบราณคดีอาจจะเกิดจากมูลค่าของตัวสิ่งก่อสร้าง หรือวัตถุสิ่งของที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนปัจจุบันได้ เช่น อาคารสถานที่ สิ่งก่อสร้างที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เป็นที่ทำงาน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น นอกจากนี้คุณค่าพื้นฐานด้านอื่น ๆ ทั้งด้านที่เป็นตัวแทนของอดีต ด้านความสวยงามก็ถูกนำมาคิดคำนวณเป็นมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับผู้บริโภคที่จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจในการจ่ายเงินเป็นค่าเข้าไปชม ซ้อมมาเป็นเจ้าของลงทุนใด ๆ เพื่อให้เกิดกำไร หรือเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ตามคุณค่าและและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมในเรื่องการจัดการโบราณสถานเมืองเก่า สุโขทัยเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ และโครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ และเมืองเก่าอื่น ๆ อีกสิบลีกว่าแห่งในปัจจุบัน^{๑๐}

๒.๒.๔ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชน

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยชุมชนนั้น จัดว่าเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ตั้งแต่ในอดีตของชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่ามรดก (Heritage) ซึ่งอาจเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองและชุมชนโบราณ แหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน หรือที่ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณค่าระดับสูง หรือการพัฒนาทางจิตใจที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน ซึ่งการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี นั้นประกอบด้วย

๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพ คุณค่า และข้อจำกัดของทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ๆ ต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่าง ๆ

๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี (Resource Assessment and Evaluation) จะช่วยให้สามารถทราบข้อมูลรวบรวมของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีนั้น ๆ ว่ามีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการใด ๆ ต่อไปหรือไม่

^{๑๐} สายันต์ ไพรชาญจิตร, การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ม.ป.ป. หน้า ๑๙-๒๓.

๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) หมายถึง การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดี เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ประเภทแต่ละแห่ง เช่น การเสริมสร้างความแข็งแรงของสิ่งก่อสร้างหรือวัตถุ การบูรณะ การจำลอง การทำเทียม เป็นต้น

๔) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource Based Community Business) ซึ่งในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากเราอยู่ในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรี ที่มีการคิดเรื่องลงทุน-ขาดทุน-กำไรอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าจะในกรอบคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจะพยายามไม่ให้เกิดเรื่องกำไร - ขาดทุนมากนัก แต่ในการจัดการจะต้องมีค่าใช้จ่ายตลอดเวลา ดังนั้นกิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพถ่าย จัดทำของที่ระลึก ผลิตสินค้าเอกลักษณ์ของแหล่งโบราณคดีและชุมชนออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม เป็นต้น

๕) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา อาจจะจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่าซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนที่จัดการในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ หรือข้อมูลต่าง ๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจ

๖) การบังคับใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ (Enforcement) ซึ่งอาจจะเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชน หรือข้อกำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การบังคับใช้จะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและเป็นคุณต่อทั้งชุมชนและต่อทรัพยากรวัฒนธรรม

๗) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (resource rehabilitation/revitalization) เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางโบราณคดีที่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned resource) และมีการนำเอาทรัพยากรทางโบราณคดีนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (re-functioning) เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชน หรือสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน เช่น การฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรมบางอย่างที่เคยปฏิบัติกันในสถานที่โบราณบางแห่งขึ้นมาเพื่อใช้เป็นวิธีการในการระดมพลังของชุมชนในการพัฒนาชุมชน หรือการนำเอาพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญจากกรุใต้พระเจดีย์หรือสถูปโบราณที่พังทลายไปประดิษฐานในพระสถูป พระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมดั้งเดิมที่พบ นอกจากนี้ยังมีการนำเอารูปแบบโบราณสถาน สัญลักษณ์ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ไปดัดแปลงเป็นตราสัญลักษณ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด เครื่องหมายการค้า และตราประจำองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น

๘) การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือ (networking) เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากสถาบัน กลุ่ม ชุมชน องค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ภาคประชาชน โดยการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีที่ก่อให้เกิดการช่วยเหลือ

เกี่ยวคู่กันและกัน เป็นกระบวนการเสริมพลังซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การจัดการเกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและยั่งยืน

จากแนวคิดการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีข้างต้น สายันต์ ไพเราะชาญจิตรได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ๗ ลักษณะ^{๑๑}

๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพ คุณค่า และข้อจำกัดของทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ๆ ต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่าง ๆ

๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี (Resource Assessment and Evaluation) จะช่วยให้สามารถทราบข้อมูลรวบรวมยอดของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีนั้น ๆ ว่ามีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการใด ๆ ต่อไปหรือไม่ เพราะหากพิจารณาแล้วว่ามีคุณค่าน้อยหรือไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการอนุรักษ์หรือพัฒนา ก็อาจจะตัดสินใจไม่ดำเนินการต่อไป หรือพิจารณาแล้วว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น ๆ มีคุณค่าและมีคุณสมบัติเหมาะสมยิ่งต่อการดำเนินการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยว ก็จะสามารถตัดสินใจและวางแผนว่าจะทำอย่างไรต่อไป จึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนและส่วนรวม

๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) หมายถึง การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดี เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละแห่ง เช่น การเสริมสร้างความแข็งแรงของสิ่งก่อสร้างหรือวัตถุ การบูรณะ การจำลอง การทำเทียม การสร้างชิ้นใหม่ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงการสร้างและการบังคับใช้กฎหมายข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อสนองต่อความประสงค์ที่จะทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมดำรงอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เป็นต้น

๔) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Business- Based management) ซึ่งในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากชุมชนต่าง ๆ ล้วนอยู่ในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรี ที่มีการคิดเรื่องลงทุน-ขาดทุน-กำไร อยู่ตลอดเวลา แม้ว่าในกรอบคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจะพยายามไม่ให้เกิดเรื่องกำไร - ขาดทุนมากนัก แต่ในการจัดการจะต้องมีค่าใช้จ่ายตลอดเวลา ในระยะเริ่มต้นคงจะไม่มีใครเสียสละลงทุนลงแรงในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยไม่มีทุนที่เป็นเงิน หรือวัตถุประสงค์ที่ได้เป็นเวลานาน ๆ ดังนั้นกิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพโปสการ์ด จัดทำของที่ระลึก ผลิตสินค้าเอกลักษณ์ของแหล่งโบราณคดีและชุมชน

^{๑๑} สายันต์ ไพเราะชาญจิตร, การฟื้นฟูพลังชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ : แนวคิด วิธีการและประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ๒๕๔๗, หน้า ๗๙-๘๑.

ออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม การให้บริการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่เก็บค่าธรรมเนียมจากผู้เข้าร่วม และการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรการกุศล ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

๕) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนหมู่มากหรือมหาชนใน ชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชน (publication) ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้ และให้การศึกษา โดยอาจจะจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนที่จัดการ ในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ หรือข้อมูลต่าง ๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน

๖) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (resource rehabilitation/revitalization) เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางโบราณคดีที่ อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned resource) และมีการนำเอาทรัพยากร ทางโบราณคดีนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (re-functioning) เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชน หรือสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน เช่น การฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรม บางอย่างที่เคยปฏิบัติกันในสถานที่โบราณบางแห่งขึ้นมาเพื่อใช้เป็นวิธีการในการระดมพลังของชุมชน ในการพัฒนาชุมชน หรือการนำเอาพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญจากกรุใต้พระเจดีย์หรือสถูปโบราณที่ พังทลายไปประดิษฐานในพระสถูป พระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ดั้งเดิมที่พบจากการศึกษาเช่น พระธาตุนาดูน จันทมหาราชารคาม พระเจดีย์พิพิธภัณฑวัตถุ จันเสน จังหวัดนครสวรรค์ หรือในกรณีพระธาตุนมอมงค์เดิมที่พังทลายลงทั้งหมด ก็มีการก่อสร้างขึ้นใหม่ตาม แบบแผนทางสถาปัตยกรรมและรูปแบบทางศิลปกรรมดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีการนำเอารูปแบบ โบราณสถาน สัญลักษณ์ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ไปดัดแปลงเป็นตราสัญลักษณ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด เครื่องหมาย การค้า และตราประจำองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น

๗) การบังคับใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ (Enforcement) ซึ่งอาจจะเป็น ข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชน หรือข้อกำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การบังคับใช้จะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นคุณค่าต่อทั้งชุมชนและต่อทรัพยากรวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นมรดกวิถีหรือเชิงกระบวนการ (means) ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นคุณค่าต่อทั้งชุมชนและเป็นประโยชน์ต่อตัวทรัพยากรวัฒนธรรม

ในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีนั้น มีวิธีการสำคัญที่ได้พัฒนาขึ้นมา เพื่อใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เรียกว่า 3Es Model ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม (Actions) ที่สำคัญ ๓ ส่วนด้วยกัน คือ

๑) กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E1-Education) เน้นการเรียนรู้จากการ ปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทาง (two-way communication) และการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในหมู่นักวิชาการ นักจัดการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อความเข้าใจร่วมกัน หมายความว่า การใช้กระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันเป็นวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องคุณลักษณะทางวิชาการ

๒) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ (E2-Engineering) หมายถึง การคิดค้นรูปแบบวิธีวิทยา (methodology) และเทคนิควิธีที่เหมาะสม (appropriate technique /technology) ในการจัดการด้านวิชาการหรือการศึกษาวิจัย (research) ด้านการอนุรักษ์ (conservation) การสงวนรักษา (preservation) และรูปแบบการพัฒนา (development pattern) รวมไปถึงการสร้างเงื่อนไข (conditions) กฎเกณฑ์หรือข้อบัญญัติ (rules) และกฎหมาย (acts) เพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่ชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ

๓) การบังคับใช้กฎระเบียบ (E3-Enforcement) หมายถึงการนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ และกฎหมายที่ชุมชนและสังคมกำหนดขึ้นร่วมกันมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน และเื้ออำนวยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่นไม่สะดุดหยุดลงกลางคัน หรือไม่ถูกละเมิดให้เสื่อมค่าหรือเสื่อมสภาพไปด้วยเหตุอันไม่สมควร

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมภายใต้กรอบปฏิบัติการ 3E Model ดังกล่าว อาศัยหลักการและวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่เน้นเป้าหมายของการจัดการเพื่อให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการได้พัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง ฟังตนเอง คิดหาหนทางแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มีความสุขกับการจัดการทรัพยากร และสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นเหยื่อของกระแส หรือสถานการณ์ที่ผู้อื่นสร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน^{๑๒}

ในขณะที่ ธนิก เลิศชาญฤทธ์ กล่าวถึง “การพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” ว่า ควรคำนึงถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเพราะคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการพัฒนาวิธีการพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนที่มีการกล่าวถึงในวงกว้างและนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๓ วิธีหลัก^{๑๓}

(๑) การวิจัย คือ เครื่องมือสำคัญในการประเมินคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม ผลการวิจัยทรัพยากรวัฒนธรรมยังนำไปพัฒนาด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม

(๒) การให้การศึกษาแก่สาธารณชน สามารถเข้าถึงผู้คนส่วนมากในสังคมและมีพลังที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านบวก รวมถึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบางอย่างในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมได้ด้วย

(๓) การอบรมเชิงปฏิบัติการ สามารถสร้างเสริมความรู้แก่สาธารณชน และพัฒนาบุคคล หรือบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนได้โดยตรง

นอกจากนี้ ปรีชา นุ่นสุข ได้กล่าวถึงหลักการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ผู้ดำเนินการต้องยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่

(๑) การสำรวจโบราณ เป็นขั้นตอนการค้นหาให้ทราบว่ามีโบราณสถานปรากฏในที่ใด และโบราณสถานแห่งนี้มีรายละเอียดเป็นอย่างไร

^{๑๒} สายันต์ ไพเราะญัตร์, อ่างแล้ว, ม.ป.ป. หน้า ๖๙ - ๗๕.

^{๑๓} ธนิก เลิศชาญฤทธ์, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๖ - ๑๖๖.

(๒) การตรวจสอบโบราณสถาน เพื่อการตรวจสอบโบราณสถาน ศึกษาค้นคว้าถึงรูปแบบทางศิลปะ อายุสมัย และความสำคัญ

(๓) การศึกษาโบราณสถาน ควรจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนและความจำเป็นในการรักษาโบราณสถานเหล่านั้น แล้วดำเนินการตามลำดับ อย่างไรก็ตาม โบราณสถานทุกแห่งจะต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแล และรักษาในทันทีที่มีการค้นพบ จะทิ้งไว้เฉย ๆ ไม่ได้ ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดให้มีการรักษาโบราณสถานใน ๓ ลักษณะ คือ การรักษาสภาพ การปรับปรุงสภาพ และการบูรณปฏิสังขรณ์^{๑๔}

นอกจากนี้ ในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ก็ต้องมีกระบวนการหลักการเข้ามาเป็นส่วนช่วยเพื่อที่จะสามารถทำให้เกิดประโยชน์ในทางพัฒนาด้านมิติต่าง ๆ ตามมาอีกด้วย เช่น การพัฒนาวัตถุโบราณ การพัฒนาคน การพัฒนาสังคม ฯลฯ ดังนั้น สายันต์ ไพเราะญจิตร ^{๑๕} จึงได้สร้างแนวคิดอำนวยความสะดวกวิจัยและพัฒนาโบราณคดีชุมชน (Research steering concepts) โดยอัญเชิญแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นทฤษฎีหลัก ผสานเข้ากับแนวคิดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน และทฤษฎีการพัฒนาชุมชน จนเกิดเป็นแบบแผนการวิจัยเชิงจัดการ “โบราณคดีชุมชน” ที่มีทั้งปรัชญา หลักการ วิธีการเชิงกระบวนการชัดเจนมากยิ่งขึ้นหลักการสำคัญในการดำเนินงาน “โบราณคดีชุมชน” มี ๑๐ ประการ ได้แก่

๑. สมดุลและองค์รวม (Balance & Holistic approach) หมายถึง การศึกษาและการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นที่อยู่บนฐานความคิดองค์รวม ให้ชุมชนเป็นหน่วยปฏิบัติการเชิงพื้นที่ และมุ่งทำการศึกษาร่องรอยในอดีตทุกมิติของชุมชนนั้น ๆ ทั้งเรื่องภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ แหล่งน้ำ ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สังคม การทำมาหากิน วัฒนธรรม ประเพณี การเมืองการปกครอง ศาสนา ความเชื่อ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องตลอดจนผลกระทบของแต่ละส่วนที่มีต่อกันและกัน บนหลักการพื้นฐานที่ว่าเรื่องราวของทุก ๆ มิติในท้องถิ่นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้

๒. หลักพหุรัักษณ์ การยอมรับและรักษาความแตกต่างหลากหลาย (Multiplism approach) ต้องยอมรับว่าท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งของแหล่งทรัพยากรทางโบราณคดี และทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ไม่เหมือนกันหรือเป็นแบบเดียวกันทั้งหมด นักบริหารจัดการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในองค์กรเชี่ยวชาญตามกฎหมายจะต้องเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบความเชื่อของชุมชนเรื่องผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนกฎเกณฑ์ทางสังคมต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่นจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและจริงจัง

๓. อนิจจัง การไม่ยึดติดตายตัว (Dynamic approach) ต้องให้ความสำคัญกับความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นอนิจลักษณะ กล่าวคือ ต้องยอมรับหลักการที่ว่าสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนสรรพสิ่งรวมทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ มีความเคลื่อนไหว

^{๑๔} ปรีชา นุ่นสุข, “การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น”, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ. , ม.ป.ป.), หน้า ๑๐๓ - ๑๐๕. (อัตสำเนา).

^{๑๕} สายันต์ ไพเราะญจิตร , การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๒-๑๒๗.

เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จะต้องไม่ใช่แผนงานหรือตัวแบบในการดำเนินงานแบบเดียวตายตัวกับทุกท้องถิ่น

๔. การมีส่วนร่วม (Participation enhancement) สร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการ เนื่องจากเรื่องทรัพยากรทางโบราณคดีเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนและคนส่วนมากในการจัดการจึงต้องส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนและผู้คนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมของการจัดการให้มากที่สุดไม่ว่าจะเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะอะไรก็ตาม เพราะการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็ง และความสมัคสมานสามัคคีของชุมชนได้เป็นอย่างดี

๕. การสร้างความสุขและความประทับใจร่วมกัน (Common appreciative building) การจัดการแนวโบราณชุมชนต้องมุ่งสร้างความประทับใจในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดี เรื่องราวภูมิหลังของทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ๆ รวมทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคนักวิชาการและนักจัดการเห็นว่าทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ๆ มีคุณค่าและความสำคัญอย่างไร ก็จะต้องทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นและคนทั่วไปเห็นคุณค่าและความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน

๖. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบเปิดกว้างจากการปฏิบัติงานจริง (Learning Through participative openness-practice/doing) ผู้ที่ดำเนินงานจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและทรัพยากรทางโบราณคดีในขั้นตอนของการศึกษาวิจัย ได้แก่ นักโบราณคดีอาชีพ นักอนุรักษ์ นักจัดการ นักศึกษา นักโบราณคดี นักวิชาการและนักศึกษาที่เกี่ยวข้อง ผู้สูงอายุ เยาวชน ครู ฯลฯ ทำงานร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ที่ทุกคนมีส่วนได้เสมอหน้ากัน เรียนรู้จากการลงมือทำจริง เปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่น และคนภายนอกที่สนใจเข้าร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์

๗. ไม่เป็นทางการแต่สร้างสาระประโยชน์ด้านการเรียนรู้ (Informal & informative approach) แบบแผนและเทคนิควิธีการในการจัดการควรปรับและประยุกต์ให้เหมาะสมกับภูมิสภาพและสภาพทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ สอดคล้องกับแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น เป็นกันเอง ไม่เป็นทางการ

๘. การศึกษาวิจัยและการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูพลังของชุมชน (research & community Empowerment: R&CE) ให้ความสำคัญต่อกระบวนการศึกษาวิจัยที่มีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่เป็นการส่งเสริมสร้างพลังสร้างความเข้มแข็งและแบบแผนความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะเอื้อเพื่อ แม่ แบ่งปัน ให้กำลังใจกันและกันด้วยความรักความเมตตาให้กับชุมชน

๙. หลักความเรียบง่าย พึ่งตนเองได้ และสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Simple with self-reliance accompanies with to local culture) ความเรียบง่ายและการพึ่งตนเองได้เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จในการทำงานทุกประเภททุกชนิด การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีจะต้องดำเนินไปอย่างไม่ซับซ้อนหรือใช้เทคนิควิชาการที่ยุงยากเกินไปจนชาวบ้านหรือผู้ที่มีส่วนร่วมเข้าไม่ถึงทำไม่ได้

๑๐. หลักการร่วมกันนำและสร้างความสุขเสมอกัน (Accompanying/co-existing) การจัดการทางทรัพยากรทางโบราณคดี ทั้งในเรื่องของการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ทางวิชาการและการบริการ (อนุรักษ์และพัฒนาใช้ประโยชน์ร่วมกัน) ทรัพยากรทางโบราณคดี และ

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มทุกระดับในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากขึ้นในทุกชั้นตอน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในภาคการเมืองแล้ว พบว่า ในแนวนโยบายการกระจายอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินออกไปสู่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นระดับต่าง ๆ ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนและเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมมากขึ้นเป็นลำดับ ดังปรากฏใน พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมวด ๒ มาตรา ๑๖ ที่กำหนดให้เทศบาลเมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนให้ท้องถิ่นของตนเอง (๑๑) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม อันดีของท้องถิ่น มาตรา ๑๗ กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (๒๐) การจัดทำมีพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ และใน มาตรา ๒๑ กำหนดว่า บรรดาอำนาจและหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐตามกฎหมายรัฐอาจมอบอำนาจและหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการแทนได้

ปัจจุบันได้มีกลุ่มประชาชน ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ เริ่มตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีถูกทำลาย และเห็นว่ามีปัญหาการจัดการที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นมากมาย จึงเข้ามามีบทบาทในการจัดการในรูปแบบและด้วยวิธีการต่าง ๆ มากขึ้น แต่อาจจะยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีเป็นงานที่ดำเนินการโดยภาครัฐฝ่ายเดียวมาเป็นเวลานานมาก อีกทั้งยังคงมีกฎหมายสงวนอำนาจในการบริหารและจัดการไว้ที่ศูนย์การบริหารราชการส่วนกลาง (พ.ร.บ. โบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ /อธิบดีกรมศิลปากร) เท่านั้น อีกทั้งองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น รวมไปถึงประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่จะมีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีในองค์กรต่าง ๆ ยังขาดความมั่นใจ ขาดข้อมูล ขาดความรู้ ขาดความเข้าใจ ขาดทักษะและไม่เห็นประโยชน์ที่แท้จริงในการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและโบราณคดีดังกล่าวด้วยตนเอง^{๑๖}

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรวัฒนธรรมจัดเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และจัดเป็นทุนทางสังคมเชิงวัฒนธรรมที่ให้ทั้งคุณค่าและมูลค่าทางด้านต่าง ๆ เป็นเรื่องราวที่บอกเล่าอดีตที่สะท้อนมาถึงภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและโบราณคดีโดยชุมชน จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่คนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล บำรุง รักษา ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ การจัดการวัฒนธรรมยังเป็นกระบวนการเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมในด้านการศึกษานูรักษ์และส่งเสริมให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ยังคงได้ใช้ประโยชน์ต่อไปได้อย่างเหมาะสมทั้งนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการ

^{๑๖} สายันต์ ไพเราะญัตติ์, การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, หน้า ๕๕ - ๕๘.

มีส่วนร่วมในการจัดการศิลปวัฒนธรรม ทำให้เกิดประโยชน์ในทางพัฒนาตามมิติต่าง ๆ ตามมาอีกด้วย เช่น การพัฒนาวัตถุโบราณ การพัฒนาคน การพัฒนาสังคม เป็นต้น

๒.๓ แนวคิดการพัฒนาเมืองด้วยศิลปะ

“ศิลปะ” จะมีบทบาทในการพัฒนาประเทศได้ เนื่องจากเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของศิลปิน ให้เป็นแรงขับเคลื่อนทั้งศิลปะและวัฒนธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจ การแลกเปลี่ยน เชื่อมโยง และผสมผสานด้านศิลปะและวัฒนธรรมจนเกิดเป็นเครือข่ายใหม่ ๆ ให้เข้ามามีบทบาทในการตอบสนองสังคมร่วมสมัย การสนับสนุนให้ศิลปินมีพื้นที่ในการนำเสนอผลงานศิลปะ เป็นการพัฒนาคุณภาพของการสร้างสรรค์งาน เป็นโอกาสที่จะนำทุนทางศิลปะร่วมสมัย มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นการช่วยต่อยอดอุตสาหกรรมการผลิตสินค้า และยังเป็นการทำให้นักต่างประเทรู้จักผลงานของศิลปินไทยรุ่นใหม่มากขึ้นอีกด้วย

มีนักเขียนและนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและเห็นความสำคัญของ ศิลปะ ที่เป็นเครื่องมือใช้ในการขับเคลื่อนพัฒนาเมืองให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งในมิติของการอนุรักษ์วัฒนธรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการกระตุ้นทางด้านเศรษฐกิจ

ดังเช่น สุกีร์ เจริญสุข ^{๑๗} ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการเมืองของจังหวัดเชียงรายโดยใช้ศิลปะนำ คือ จังหวัดเชียงรายนั้นมีทุนทางวัฒนธรรมที่มากมาย และความเป็นศิลปะของเชียงรายนั้นไม่ได้มีเพียงแค่ตัวอาคาร หรือการวาดภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึง ตัวศิลปิน ศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงการพัฒนาธุรกิจร้านอาหารต่าง ๆ เนื่องจากองค์ประกอบของเมืองเชียงรายนั้น มีความพร้อมสูงอยู่แล้ว นำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิดความเข้มแข็งของเมืองเชียงรายในมิติต่าง ๆ มากขึ้น และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาเมืองต่อไปได้

มูลนิธิประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย ^{๑๘} ได้กล่าวถึงความสำคัญของ ศิลปะการพัฒนาเมืองว่า ศิลปะการทำให้เมืองมีลักษณะที่ “ดี-งาม” นั้น จึงหมายถึง “ดี” ที่มีประสิทธิภาพ ไม่ปล่อยปะละเลยให้กรูกร้าง และขณะเดียวกันก็มีความ “งาม” ที่ทำให้เมืองมีศรีสง่า ศิลปะที่ดีงามเช่นนี้ของเมืองจะทำให้เมืองมีความยั่งยืนและเอื้อประโยชน์ต่อลูกหลานตลอดไป

นิภาพรรณ เจนสันติกุล ^{๑๙} กล่าวว่าเมืองคือพื้นที่ที่ประกอบด้วยประชากรหนาแน่น เป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การศึกษา พลังงาน การสื่อสาร การคมนาคม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แนวคิดการพัฒนาเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑-๑๑ และการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ควรคำนึงถึงมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคมและมิติทางวัฒนธรรมที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของเมือง ตลอดจนมีการจัดการความรู้ความสามารถในการจัดการความรู้และคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้เป็นเมือง

^{๑๗} สุกีร์ เจริญสุข, เชียงรายเมืองท่องเที่ยวที่ใช้ศิลปะนำ. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_1151145.

^{๑๘} มูลนิธิประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย, ศิลปะการพัฒนาเมือง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.thaiappraisal.org/thai/market/market_view.php?strquery=market218.htm,

^{๑๙} นิภาพรรณ เจนสันติกุล, การพัฒนาเมือง : จากความเป็นเมืองสู่เมืองสร้างสรรค์, (ม.ป.ท., ๒๕๕๗).

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประกอบกับการมีทุนสังคมคือการสร้างการยอมรับของคนในพื้นที่และความเหนียวแน่นในการร่วมกันสร้างออกแบบและรับประโยชน์ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน

ทั้งนี้การพัฒนาที่ว่าเมืองสร้างสรรค์ควรมีประเด็นการพัฒนาในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม ได้ดังนี้

มิติ	ประเด็นเพื่อการพัฒนาสู่เมืองสร้างสรรค์
มิติทางเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> - การค้นหาว่าเมืองประกอบทางกายภาพและสัณฐานวิทยาอย่างไร - อะไรบ้างเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ในเมือง - เมืองสร้างสรรค์ควรมีลักษณะการออกแบบเชิงพื้นที่และธุรกิจที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างไร
มิติทางสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้หรือวิธีการใดบ้างที่สามารถนำมาเพิ่มมูลค่าได้ - เทคโนโลยีจะเข้ามาสนับสนุนวิธีการผลิตหรือสร้างนวัตกรรมอย่างไรให้ไม่กระทบต่อประชาชนและลดการพึ่งพาทางเทคโนโลยีจากภายนอก - ควรส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างไร - เพื่อสร้างรายได้เปรียบเทียบในการแข่งขัน ควรพัฒนาทุนมนุษย์และเพิ่มผลิตภาพแรงงานอย่างไร
มิติทางวัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมควรจัดการอย่างไร - มรดก อัตลักษณ์ ภูมิสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของเมืองเป็นอย่างไร และควรดำรงรักษามรดก อัตลักษณ์ ภูมิสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตไว้อย่างไร ในขณะที่เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลง

ตารางที่ ๑: การพัฒนาในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม

กล่าวได้ว่า การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์มีมิติที่สำคัญในการพิจารณาได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม โดยทั้งสามมิติจะต้องมีการจัดการความรู้ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะต้องอาศัยทุนมนุษย์ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการความรู้และคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นเมืองเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ ประกอบกับการมีทุนทางสังคม คือ การสร้างการยอมรับของคนในพื้นที่และความเหนียวแน่นในการร่วมกันสร้างออกแบบและรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมและควรระบุให้ชัดเจนว่าจะเน้นมิติใด

การพัฒนาเมืองด้วยศิลปะ นั้นจากข้อคิดเห็นจากนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้และอธิบายถึงกระบวนการ ปัจจัยที่สามารถสร้างและพัฒนาเมืองให้สู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งหลายท่านได้ให้แนวคิดที่คล้ายกันว่า การใช้ศิลปะเข้ามาขับเคลื่อนสังคมนั้น เป็นการพัฒนาเมืองให้เกิดประโยชน์ในสังคมระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ บุคคล สังคม ชุมชน นอกจากนี้ยังมองว่าการสร้างกิจกรรมจากศิลปะในการพัฒนาเมืองนั้น เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ และเชื่อมโยงเครือข่ายของแต่ละพื้นที่เข้ามาช่วยในการจัดการและสร้างกระบวนการ ทั้งการแก้ไขปัญหา การพัฒนา ส่งเสริม ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยา รุ่นเก่าอย่าง ศรีศักร วัลลิโภดม^{๒๐} ให้แนวคิดและมองถึงศิลปะกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า ศิลปะเป็นพัฒนาการในความเป็นมนุษย์ในเรื่องความคิด จินตนาการและอารมณ์ในเรื่องความงามที่เรียกว่าสุนทรีย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับศักยภาพในการเรียนรู้ของมนุษย์ที่สามารถสื่อกันด้วยสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ เช่น ภาษาทั้งพูดและเขียน โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าอารมณ์สุนทรีย์คือสิ่งที่ยกระดับจิตใจของมนุษย์จากความหยาบคายและโหดเหี้ยมเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ให้มีความเป็นศิวิไลซ์ในมนุษยชาติ อีกนัยหนึ่งก็คือศิลปะเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของความเป็นอารยธรรม (Civilization) ศิลปะเป็นสิ่งที่สร้างหรือรังสรรค์โดยบุคคลในสังคม (individual and society)

แนวคิดและแนวทางในการสร้างจากทางศิลปะในทุกวันนี้ในประเทศไทยซึ่งอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่สังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมแบบชาวนา (peasant society) มาเป็นสังคมอุตสาหกรรม ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualism) และวัตถุนิยมอย่างสุด ๆ (materialism) นั้น ให้ความสนใจในมิติทางจิตวิญญาณที่มักกับศาสนาและความเชื่อ ช่างฝีมือและศิลปินในยุคใหม่ให้ความสำคัญอยู่ ๒ เรื่อง เรื่องแรกเห็นว่าการสร้างศิลปะก็เพื่อศิลปะเป็นเรื่องของปัจเจกที่อยู่นอกบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เป็นแนวคิดและแนวทางที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปินตะวันตก เป็นเรื่องแตกต่างไปจากแนวประเพณี และเรื่องที่สองเป็นเรื่องศิลปะต้องสร้างขึ้นเพื่อรับใช้สังคม การสร้างศิลปะแบบแรกที่มีเป็นเรื่องของปัจเจกและศิลปะเพื่อศิลปะนั้นมักแพร่หลายในสังคมเมืองและชมรมของกลุ่มศิลปะร่วมสมัย และค่อนข้างเป็นสากล เพราะมีความสัมพันธ์ทางความคิด รูปแบบวิธีการและเทคนิคกับการเคลื่อนไหวทางศิลปะในต่างประเทศ รวมทั้งการสื่อสารกันด้วยการจัดแสดงในรูปแบบอาร์ตแกลลอรี่ที่มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายไปด้วยในเวลาเดียวกัน

ในขณะที่การสร้างศิลปะแบบประเพณียังสืบเนื่องในระดับท้องถิ่น เป็นศิลปะที่ยังอยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนออกมาทางโลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ของสังคมท้องถิ่น ดังเห็นได้รูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะเพื่อการประดับทั้งในทางศาสนา ความเชื่อ และฆราวาส

ณัฐนันท์ ลิปปภากุล^{๒๑} มองว่าศิลปะเป็นกระแสหลัก แต่มักเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่สำคัญของโลกทุกครั้ง เช่นเดียวกันการเกิดขึ้นของศิลปะเพื่อชีวิตในประเทศไทย แม้จะได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจากซีกโลกตะวันตกและเอเชียบางประเทศในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปี แต่ได้แสดงบทบาทที่สำคัญในการนำเอาศิลปะแนวนี้ ไปร่วมในกระบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยและการต่อสู้กับระบอบเผด็จการที่เกิดขึ้นในประเทศไทยหลายครั้ง จนได้รับการบันทึกไว้เป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของชาติไทยที่ผ่านมา นั่นคือข้อแตกต่างที่ศิลปินกลุ่มอื่น ๆ ไม่ได้แสดงบทบาทใด ๆ ในเหตุการณ์ดังกล่าว แล้วยังค่อนข้างแคะศิลปะเพื่อชีวิตว่า เป็นศิลปะที่ไร้ความงาม

^{๒๐} ศรีศักร วัลลิโภดม, แนวคิดและแนวทางการศึกษาศิลปะในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๖).

^{๒๑} ณัฐนันท์ ลิปปภากุล, จากศิลปะเพื่อชีวิตสู่ศิลปะสร้างสรรค์สังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://art-culture-academy2.blogspot.com/2010/10/004.html>.

ที่ผ่านมาธรรมชาติของศิลปะเพื่อชีวิตมักเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ที่สำคัญทางการเมือง และมุ่งรับใช้สังคมเฉพาะในหมู่ชนระดับล่างเท่านั้น แต่ในปัจจุบันศิลปะเพื่อชีวิตได้ปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ใหม่ ไปสู่การแสดงออกด้วยเนื้อหาหรืออุดมการณ์ที่ต้องการสะท้อนปัญหาของสังคมใน ระดับกว้าง สะท้อนปัญหาของผู้คนในทุกระดับชั้น และขยายไปสู่ระดับนานาชาติ อีกทั้งรูปแบบทาง ศิลปะ (Form of Art) ได้รับการพัฒนาไปสู่ศิลปะหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) ผสานกลมกลืน ไปกับศิลปะในแนวอื่น ๆ อย่างหลากหลายและรวมขอมมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ศิลปะเพื่อชีวิตใน ความหมายเดิมได้พัฒนาไปสู่ศิลปะแนวสร้างสรรค์สังคมที่มีความหมายใหม่เพื่อมุ่งรับใช้สังคมทุกชน ชั้นและทุกชนชาติ และมีพลวัตไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังมีบทบาทสำคัญอยู่ในขณะนั้น

ด้าน สุชาติ สวัสดิ์ศรี^{๒๒} มองว่า ศิลปะมีความเกี่ยวข้องกับสังคม เมื่อพูดถึงศิลปะสมัยใหม่ หรือศิลปะที่ปรากฏในปัจจุบันนั้น มิได้เป็นมรดกของชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งโดยเฉพาะอีกต่อไป ศิลปะ ไม่ได้อยู่ที่วัด ไม่ได้อยู่ที่วัง แม้ในปัจจุบันจะมีภาพออกมาว่าอยู่ที่พ่อค้า แต่พ่อค้าก็ได้มีอยู่กลุ่มเดียว พวกเดียว พ่อค้าก็มีรสนิยมต่าง ๆ กันไป สิ่งที่ปรากฏในปัจจุบัน ศิลปะจึงแตกตัวไปหลายอย่าง และก็มีหลายสาขา มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ศิลปะจึงส่องทางให้กัน และศิลปะกับสังคมปัจจุบัน ไม่มีการจำกัดทางรสนิยม คือไม่ได้ผูกขาดอยู่ที่ชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งทั้งในเรื่องรูปแบบและเนื้อหา เรียกว่ามันเป็น ดังนั้นคำว่าศิลปะรับใช้อะไร เพื่อใคร จึงเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับการตีความของปัจเจก ไม่ใช่ของรัฐ

วนิดา อติมส์^{๒๓} มองถึงแนวคิดศิลปะกับสังคม โดยวิเคราะห์จากศิลปะร่วมสมัยว่า ศิลปะ ร่วมสมัยได้ทำการอันใดกับสังคมบ้าง นอกเหนือไปจากการสะท้อนภาพปัจจุบันของสังคมในแง่มุม ต่าง ๆ และทำหน้าที่หล่อหลอมสังคมในเวลาเดียวกัน คำตอบที่ได้ย่อมหลากหลาย แตกต่างกันไปตาม ประเภทสาขาของศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นเสียงดนตรีจากโทรศัพท์มือถือ จากอุปกรณ์ดิจิทัล หรือจากวง ซิมโฟนีออร์เคสตรา ทุกสิ่งย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจผู้ฟังทั้งด้วยจังหวะ ทำนอง เนื้อหา อันนำไปสู่ การตอบสนองและอารมณ์ที่คล้อยตามในรูปแบบที่คาดไม่ถึง เช่นเดียวกับภาพยนตร์ ละครหลังข่าว หนังสือพิมพ์ ละครเวที ภาพกราฟิกที่ปรากฏอยู่ในทุกแห่งหนแม้แต่ในความฝัน อาคารสถานที่ บ้านพักอาศัย ห้างสรรพสินค้า สำนักงาน หนังสือตำราเรียน วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ ข้อเขียน ในเว็บไซต์ ที่ส่งผลทางด้านทัศนคติ ค่านิยมของผู้อ่าน ไปถึงแฟชั่นการแต่งกาย อย่างไรก็ตามความ แตกต่างหลากหลายทั้งหมดที่กล่าวมานั้น เมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมก็จะได้ข้อสรุปของสถานการณ์ของ ศิลปะวัฒนธรรมร่วมสมัย ออกมาได้เป็นแนวทางเดียวกัน โดยปรากฏให้เห็นถึงความพยายามที่จะ ขับเคลื่อนตัวเองไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ดังนี้

๑. ความพยายามที่จะปรับตัวเองให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกระแสหลักที่ เชื่อว่าเป็นภาพรวมของโลกไร้พรมแดน

๒. ความพยายามที่จะแสวงหาหรือสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของตัวเอง จากรากเหง้าเดิม แต่มีความเป็นปัจจุบันในด้านวิถีคิดและกลวิธีในการนำเสนอ

^{๒๒} สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ศิลปะจึงเกี่ยวข้องกับสังคมอย่างแน่นอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.cameraeyes.net/forum/index.php?topic=557.1;wap2>.

^{๒๓} วนิดา อติมส์, วิเคราะห์สถานการณ์ศิลปะร่วมสมัยในสังคมไทย, วารสารสยามร่วมสมัย, ฉบับที่ ๙. ม.ป.ป.

๓. ความพยายามที่จะสะท้อนความเป็นจริงของสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในช่วงเวลาของตัวเอง ออกมาให้มากที่สุด โดยในบางครั้งอาจไม่นำพาดอกโลกทางสุนทรียภาพ ด้วยความเชื่อว่าการความจริงคือความงาม

๔. ความพยายามยึดเยียดความจริงอันอัปลักษณ์สู่การรับรู้ของสังคมในนามของศิลปะที่ขาดแคลนสุนทรียะ โดยเรียกว่าการยกระดับภูมิปัญญา

๕. ความพยายามที่จะยกระดับตัวเองให้เทียบเท่าผู้ที่เชื่อว่าสูงกว่า เจริญกว่าในระดับนานาชาติ ทุกวิถีทางโดยตระหนักถึงความเป็นจริงหรือคุณค่าที่แท้จริงของตนเองและผู้อื่น

๖. ความพยายามสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของตน ให้สอดคล้องกับรสนิยมการบริโภคกระแสหลักที่เป็นระดับนานาชาติ โดยพิจารณาศิลปะในฐานะที่เป็นต้นทุนหรือทรัพย์สินทางปัญญา บนพื้นฐานความเชื่อว่าศิลปะจะเป็นเครื่องสร้างมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจ

๗. ความพยายามที่จะชำระตัวเองให้บริสุทธิ์และสูงส่งจนสามารถใช้เป็นเข้าหลอมเพื่อสร้างสังคมในอุดมคติให้เกิดขึ้น บนพื้นฐานความเชื่อว่า ศิลปะคือผลผลิตของอารยชน มีพันธกิจต่อสังคม และในขณะเดียวกัน ศิลปะก็เป็นปัจจัยการผลิตอารยชนรุ่นใหม่สืบเนื่องกันไป

ทรงยศ แวงหงษ์^{๒๔} หน้าที่ศิลปะในสังคมหน้าที่ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เช่น ภาพวาดในครั้งหนึ่งเคยทำหน้าที่บันทึกเรื่องราว รายละเอียดทางสังคมบางอย่าง ดังนั้น ภาพวาดจำนวนมากจึงมีลักษณะเหมือนจริง ซึ่งในสมัยต่อมา เทคโนโลยีการถ่ายภาพได้เข้ามาแทนที่หน้าที่ของภาพวาดในส่วนนี้ อย่างกรณีรูปวาดของ Rembrandt และ Vermeer นั้นมีชื่อเสียงเพราะสามารถวาดรูปได้เหมือนจริงมาก แต่ผมคิดว่าในขณะที่ภาพของ Rembrandt บอกเล่าภาพชีวิตร่วมสมัยด้วยความเหมือนจริงแล้วหยุดอยู่เพียงแค่นั้น ภาพของ Vermeer กลับชวนให้คนดูคิดต่อไปได้อีกมาก จนเหมือนมีคำถามค้างคาอยู่ในใจเวลาดูภาพของเขา ความสำคัญของศิลปะอีกประการหนึ่งที่เราไม่อาจมองข้ามได้คือการที่คนบางกลุ่มได้นำศิลปะมารับใช้เจตนาบางอย่าง เช่น การโฆษณา จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ใช้พลังของศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น อาศัยการผสมผสานระหว่างเสียงที่คนอยากจะได้ยิน (เสียงดนตรีบ้าง เสียงคนพูดที่ฟังแล้วรู้สึกดีบ้าง) ตัวละครซึ่งคนทั่วไปอยากจะได้เห็น (พระเอกนางเอก ยอดนิยมบ้าง คนที่มีภาพลักษณ์ดี น่าเชื่อถือบ้าง) เข้ากับการนำเสนอด้วยภาพที่ผ่านการคัดสรรและตกแต่งมาอย่างดี เรียกว่าใช้ศิลปะทุกรูปแบบเพื่อส่งเสริมการบริโภคและเพื่อกระตุ้นให้เกิดการซื้อขายได้อย่างมี “ศิลป์” อย่างยิ่ง

สกล ภู่งามดี^{๒๕} อิทธิพลและการเมืองเป็นแรงกระตุ้นให้ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อวัตถุประสงค์นั้น ๆ เนื่องจากความเป็นไปของสังคมและการเมืองที่ดำเนินไปด้วยมนุษย์ซึ่งก่อผลดีและเลว ย่อมมีอิทธิพลต่อมนุษย์ในสังคมเป็นมมยย้อนกลับแบบบูเมอแรงเช่นกัน โดยเฉพาะมนุษย์ที่ถูกเรียกว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ศิลปกรรมในสาขาต่าง ๆ หรือศิลปิน ทั้งนี้อิทธิพลทางสังคม และการเมืองทั้งดีหรือเลวนั้น สามารถเป็นแรงกระตุ้น (drive) ให้บันดาลเรื่องราวต่าง ๆ แผงในผลงานทางศิลปะ

^{๒๔} ทรงยศ แวงหงษ์, ศิลปะกับมนุษย์และสังคม, [ออนไลน์], <https://songyote.wordpress.com/2008/05/17/>

^{๒๕} สกล ภู่งามดี, ระหว่างสังคม การเมือง และศิลปะ, วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม - มกราคม ๒๕๔๘): ๖๔.

เพื่อระบายความรู้สึกนึก นำเสนอปัญหาสะท้อนสารรูปของสังคมหรือการเมือง กระตุ้นเตือนเรียกร้อง ปลุกจิตสำนึก หรือเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ นานาที่เป็นประโยชน์แก่สังคมเช่นกัน

จากแนวคิดของนักวิชาการหลาย ๆ สาขา ที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ นั้นทำให้สรุปได้ว่า ศิลปะ นั้นเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น เมื่อสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เพราะ “ศิลปะ” เป็นส่วนหนึ่งและเป็นรากของวัฒนธรรม แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์เช่น ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงต่อการสร้างสรรค์ของศิลปะในตัวผู้สร้างได้

นอกจากนี้ ศิลปะไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างลอย ๆ โดยปราศจากการเชื่อมโยงกับสิ่งใด ๆ เนื้อหาของงานศิลปะจึงล้วนแต่สามารถสะท้อนเรื่องราวที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ทั้งความเป็นจริง จินตนาการและความใฝ่ฝันของยุคสมัย และในทางตรงกันข้าม ศิลปะก็อาจถูกสร้างขึ้นโดยเจตนา เพื่อที่จะรับใช้เจตนารมณ์บางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการปลุกใจให้ฮึกเหิมรักชาติ หรือกระตุ้นให้เกิดความอยากครอบครอง

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

๒.๔.๑ รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มีพัฒนาการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๖๗ สมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ครั้งทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ซึ่งในครั้งนั้นการท่องเที่ยวในประเทศไทย ยังเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติและสถานที่ราชการ หรือสถานที่สำคัญที่ทางชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยสร้างขึ้น แต่เมื่อประมาณ ๑๐ ปี ที่ผ่านมากทางองค์การการท่องเที่ยวโลก (www.unwto.org) ได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวได้ ๓ รูปแบบหลัก ซึ่งแต่ละรูปแบบสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องของภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงาม

ของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศักยภาพธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่าง ๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ได้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจันทรคติที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ประกอบด้วย

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น พื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒ การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) ประกอบด้วย

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่

ยั่งยืน อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาคำความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย (ethnic tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไท หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีนํ้า เป็นต้น ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับความประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเขาไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (home stay & farm stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือนเพื่อการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับความเพลิดเพลินในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบั้นปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่หาของชีวิตคือ การท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓ - ๔ ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel) หมายถึง การจูงใจให้แก่มูลงค้ำของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้า นั้น ๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่าง ๆ ที่สามารถขายสินค้า

ประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัลและจัดนำเที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าพักรวมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจัตรายการพักรวมตั้งแต่ ๒ – ๗ วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=meeting/I= incentive/ C=conference / E=exhibition) เป็นการจัตนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจัตนำเที่ยวก่อนการประชุม (pre-tour) และการจัตรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (post-tour) โดยการจัตรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุม โดยตรง หรือสำหรับผู้ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักรวม ๒ – ๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของผู้จัดการการท่องเที่ยว คัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัตรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ ๒ – ๗ วันหรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (eco-agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (geo- historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (agro-cultural tourism) เป็นต้น

นอกจากนี้ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมทำให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ขึ้นมา เช่น Green tourism ที่คนมาท่องเที่ยวจะต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน เช่น การท่องเที่ยวในเกาะสมุย หรือ War tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับอดีตในสมัยสงคราม เช่น การท่องเที่ยวสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรีหรือ Volunteer tourism ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครมาช่วยทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ในสถานที่และเดินทางท่องเที่ยวต่อ เช่น การที่มีอาสาสมัครมาช่วยงานสึนามิในประเทศไทย เป็นต้น^{๒๖}

นอกจากนั้นแล้ว ในปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ มีรูปแบบที่แตกต่างกันอีกมากมาย โดยแต่ละรูปแบบตอบสนองต่อความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีการรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน นักท่องเที่ยว Eco-tourism เฉพาะตลาดต่างชาติ มีสัดส่วน ๕% ของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาประเทศไทย ส่วนตลาดคนไทยยังมีสัดส่วนน้อยมาก แต่ทั้งสองตลาดมีโอกาสเติบโตสูง ที่สำคัญ นักท่องเที่ยวตลาดนี้ไม่หวังกำไรจากวิกฤตการณ์เมือง

^{๒๖} วารุชต์ มัชยมบุรุช, รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.estudytourism.com/TourismJournal/TourismModelInthailand.pdf [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕].

๒. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ๓ รูปแบบ คือ

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ

ก. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาโรคของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในประเทศไทย เนื่องจากค่ารักษาพยาบาลภายในประเทศไทยที่ถูกกว่าต่างประเทศ และประเทศไทยมีแพทย์ที่เชี่ยวชาญและมีมือ

ข. การท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสุขภาพของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวต้องการอากาศที่บริสุทธิ์ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สดใส อาหารเพื่อสุขภาพ และการออกกำลังกายอย่างเบา ๆ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ

ค. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพนักท่องเที่ยวที่ได้อยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงทั่วโลก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตัวเองภายใต้สภาวะแวดล้อมที่ย่ำแย่ในปัจจุบัน โดยการหันมาออกกำลังกายที่ถูกวิธี การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ ไทเก๊ก การพักผ่อนในที่อากาศบริสุทธิ์ใกล้ธรรมชาติมาก การอาบน้ำแร่ การนวดแผนโบราณ การรับประทานสมุนไพร และอาหารเพื่อสุขภาพ

๒.๒ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ

ก. การเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ คือ นักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวพร้อมกับวัตถุประสงค์ที่จะไปออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬา เช่น เล่นกอล์ฟ ดำน้ำ พายเรือ

ข. การเล่นกีฬาเพื่อการแข่งขัน คือ นักกีฬาไปแข่งขันกีฬาระหว่างจังหวัดหรือระหว่างประเทศ หรือระดับโลก โดยถึงแม้จะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการแข่งขัน แต่นักท่องเที่ยวก็จะได้รับสุขภาพที่แข็งแรงในทางอ้อม และยังได้ท่องเที่ยวซึ่งส่งผลทำให้สุขภาพจิตดีด้วย

ค. การท่องเที่ยวเพื่อไปดูการแข่งขันกีฬา คือ จัดรายการทัวร์เพื่อไปชมเชียร์การแข่งขันกีฬาที่เกิดขึ้นในสถานที่ต่าง ๆ

๒.๓ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure tourism) เป็นอีกรูปแบบย่อยอีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงกีฬา แต่นอกจากจะเน้นผลต่อสุขภาพกายแล้วยังมุ่งเน้นไปที่ความตื่นเต้นขณะทำกิจกรรมนั้น ๆ เช่น การปีนเขา ไต่หน้าผา การล่องแก่ง

๓. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษที่เติบโตอย่างรวดเร็ว และมีบทบาทในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักสนใจและต้องการเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศอื่นที่แตกต่างไปจากตน โดยผ่านการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ทั้งยังเป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่สัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรมแบบเจาะลึก ลดจังหวะการเดินทางให้ช้าลง ภายใต้แนวคิด “Slow Tourism” รูปแบบเป็นการนำเสนอสินค้าแนวใหม่ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่จะทำให้ได้มองเห็นความงามของสิ่งใกล้ตัวมากขึ้น ได้ความรู้ ได้ปัญญา ได้ความภูมิใจและได้ใช้ชีวิตอยู่กับตัวเอง ได้คิดอะไรมากขึ้น ได้เห็นอะไรที่แปลกออกไปจากสิ่งที่เคยเห็นหรือเคยรู้มาก่อน

๔. การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น (Ethnic tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ ความสนใจเบื้องต้นที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้า

ร่วมการเดินทาง คือ การเฝ้าหาโอกาสที่จะได้สัมผัสกับกลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์ และภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวของนักท่องเที่ยวโดยตรง ด้วยความคิดที่ว่าถึงแม้พิพิธภัณฑสถานทางศิลปวัฒนธรรม อาจจะสามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนต่างชาตินั้นได้ในระดับหนึ่งก็ตาม การสัมผัสสิ่งเหล่านี้ย่อมไม่อาจเทียบได้กับการสัมผัสโดยตรงกับคนต่างชาตินั้น จากการใช้ชีวิตร่วมกันหรือพบปะพูดคุยกันในระยะเวลาหนึ่งได้ ระดับของการสัมผัสโดยตรงนี้ก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างน้อย ๒ รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ โดยนักท่องเที่ยวไปพำนักอาศัยอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ เป็นเวลานาน และใช้ชีวิตเหมือนคนพื้นเมืองนั้น และการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นแบบมีการจัดการ โดยนักท่องเที่ยวไปทัศนศึกษาเยี่ยมชมกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยพยายามเรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมชนเผ่าชนนั้น และอาจจะไม่ได้ลองใช้ชีวิตในรูปแบบเดียวกับชนพื้นเมืองเสียทั้งหมด

๕. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Education Tourism) หมายถึง การเดินทางที่มีการเรียนรู้เกิดขึ้น ซึ่งมีความหมายเฉพาะเจาะจงว่าเป็นการเรียนรู้ โดยมีการจัดการ มีการวางแผนล่วงหน้า มีขั้นตอนที่ชัดเจน มีครูผู้สอนที่ชำนาญ และมีวิธีการฝึกหัดตามแบบแผน เป็นต้น นอกจากนี้ การเรียนรู้มักได้จากประสบการณ์จริงไม่ใช่การเรียนรู้จากตำรา การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้มักจะประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่ครอบคลุมถึงการวางแผนการเดินทาง การวางแผนการศึกษาในรูปแบบของหลักสูตร การเรียนรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวและการประเมินผล ลักษณะดังกล่าวทำให้การท่องเที่ยวเพื่อศึกษามีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะของการได้เรียนรู้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาต้องมีการเรียนรู้ที่เป็นกิจจะลักษณะจากครูผู้สอน โดยส่วนใหญ่ครูผู้สอนในการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานี้มักเป็นครูหรืออาจารย์อยู่แล้ว

๖. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์^{๒๗} (Creative Tourism) เป็นเทรนด์ท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้ รูปแบบของ Creative Tourism เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรง (Hands on Experience) จากสถานที่นั้น ๆ เช่น เรียนรู้และลงมือทำงานศิลปะ กิจกรรม วัฒนธรรมของสถานที่นั้น ๆ ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์พิเศษที่จะไม่มีวันลืม ซึ่งกิจกรรม Creative Tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเรียนรู้มากที่สุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ เรียนนวดไทย เรียนทำอาหารไทย เรียนมวยไทย แนวคิดของการตลาดท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันต้องมียุคประกอบ ๓ มิติ คือ เป็นประโยชน์กับสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสร้างผลกำไรที่ยั่งยืนสำหรับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และผู้ประกอบการ ซึ่งการท่องเที่ยวแบบ Creative Tourism จะตอบโจทย์ Marketing ๓.๐ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ประเทศไทยมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวในโลกที่พร้อมจะนำมาสร้าง

^{๒๗} กรวรรณ สังขกร, แหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวตลาดใหม่, (เอกสารประกอบการประชุมเสวนา “การผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อตอบสนองตลาดใหม่ทางการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน” จัดโดยโครงการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายวิจัยของศูนย์ภาคีเครือข่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จ.ลำปาง ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕), (เอกสารอัดสำเนา), หน้า ๓ - ๕.

มูลค่าเพิ่มให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปแบบ Creative Tourism ตลาดกลุ่มนี้ต้องสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้แก่สินค้าท่องเที่ยวโดยการนำเสนอ “ประสบการณ์” (Experience) ให้แก่นักท่องเที่ยว

โดยสรุป การท่องเที่ยวในประเทศไทย มีหลากหลายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเอง และขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ผลของการท่องเที่ยวจะเกิดมิติในแง่บวกหรือลบ ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวว่ามีพฤติกรรมอย่างไร

๒.๒.๒ อัตลักษณ์และกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

อัตลักษณ์และกระบวนการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีแนวโน้มเป็นการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) มากขึ้น เนื่องจากรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (ผู้มาเยือน-Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (เจ้าบ้าน-Host) สนใจการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในพื้นที่ท่องเที่ยว (Authentic-active Participation) ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าว จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนไปร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place) และโดยการท่องเที่ยวแนวใหม่นี้ นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยวและจะได้นำประสบการณ์ดังกล่าวไปปรับใช้กับหน้าที่การงานของตนแล้ว ยังถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะรักษาความสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน

ในปี พ.ศ.๒๕๔๔ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ออกประกาศว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการพิทักษ์รักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยในปีต่อมา UNESCO ได้ริเริ่มโครงการพันธมิตรนานาชาติเพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Global Alliance for Cultural Diversity) เพื่อให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนาระหว่างวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นจริง อันจะเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมในเกิดสันติภาพและความยั่งยืนของชุมชนและโลก เพื่อดำเนินการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก ในปี พ.ศ.๒๕๔๗ องค์การยูเนสโกเสนอโครงการ “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” (The Creative Cities Network) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของการร่วมมือในระดับนานาชาติ ในภาคประชาชน เอกชน สาธารณะและประชาคม เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก มีทั้งหมด ๗ กลุ่ม เมืองหนึ่งเมืองใดที่จะเข้าร่วมเป็นเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ภายใต้การประกาศรับรองโดยยูเนสโกจะต้องเลือกเสนอตนเองได้เพียงประเภทเดียวเท่านั้นจากกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

๑. วรรณกรรม (Literature)
๒. งานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk art)
๓. งานออกแบบ (Design)
๔. ดนตรี (Music)
๕. อาหาร (Gastronomy)

๖. ภาพยนตร์ (Cinema)

๗. สื่อศิลปะ (Media Arts)

นอกจากจะมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นเพื่อสร้างสันติภาพและความยั่งยืนของชุมชนในระดับนานาชาติด้วยการเชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้ว องค์การยูเนสโกได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ในการสร้างการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Creating New Tourism Opportunities) ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้น ๆ ทั้งวัฒนธรรมในลักษณะที่จับต้องได้ และที่เป็นนามธรรม (Tangible and Intangible Cultural) โดยผ่านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอง

โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวแนวใหม่ของยูเนสโก จึงเน้นถึงความผูกพัน (Engaged) ผ่านประสบการณ์จริง (Authentic Experience) ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน (active understanding of the specific cultural features of a place) ซึ่งทิศทางดังกล่าวนี้สอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่

คำว่า Creative Tourism “บัญญัติ” ขึ้น โดย คริสปิน เรย์มอนด์ (Crispin Raymond) และ เกร็ก ริชาร์ด (Greg Richards) ซึ่งกล่าวว่าเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มาเยือนประเทศแถบเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ประเทศไทย อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย ที่ได้เขียนเล่าประสบการณ์อันน่าประทับใจของตนเมื่อได้เข้าฝึกนวดแผนไทยที่จังหวัดเชียงใหม่หลายสัปดาห์ ก่อนจะไปเรียนรู้การปรุงอาหารมังสวิรัตที่บาห์ลี อินโดนีเซีย แล้วไปอบรมช่วงสั้น ๆ เกี่ยวกับการเป็นผู้ดูแลฝูงแกะและปศุสัตว์ (Jillaroo) ในออสเตรเลีย คำว่า “Creative Tourism” จึงเป็นคำที่เหมาะสมเพื่อใช้เรียกพฤติกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว ที่ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมนามธรรมมากขึ้น

คริสปิน เรย์มอนด์ และ เกร็ก ริชาร์ด ได้ร่วมกันกำหนดนิยามการท่องเที่ยวแนวใหม่นี้ว่า Creative Tourism (การท่องเที่ยวสร้างสรรค์) หมายถึง การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว (“tourism which offer visitors the opportunities to develop their creative potential through active participation in courses and learning experiences which are characteristic of the holiday destination where they are undertaken”)

ในการประชุม Creative Cities Network ซึ่งจัดขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๙ โดยมีจุดประสงค์เพื่อวางแผนเตรียมการประชุม Santa Fe International Conference on Creative Tourism ซึ่งถือได้ว่าเป็นการประชุมนานาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ขึ้นเป็นครั้งแรก (พ.ศ.๒๕๕๑) ได้มีการหารือกำหนดคำนิยามให้กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ขึ้นใหม่ ว่า “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ คือการท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่” (Creative Tourism is a tourism directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage or special

character of a place.) โดยนิยามดังกล่าวนี้ ยังคงยึดตามหลักการสำคัญของนิยามเริ่มแรก ที่เน้นประสบการณ์จริงทางวัฒนธรรม (hands-on experiences that are culturally authentic) ซึ่งจะทำให้แตกต่างไปจากการรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเดิมคือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หรือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agri-tourism) ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับการนิยามและกิจกรรมของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ได้ประมวลคุณลักษณะต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ดังต่อไปนี้

๑. ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน (Each engaging the other)
๒. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural engagement /Cultural experience)
๓. มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยว (Spirit of place/ deep meaning/understanding of the specific cultural of the place)
๔. ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม (Hands-on experience)
๕. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน/ ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์ (Exchange information/ transformation and transformative experiences)
๖. เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม (More participate than observe)
๗. นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับเจ้าของพื้นที่ (Co-creating tourism experience)
๘. ความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ ประสบการณ์จริง (Authentic both process and product / genuine experience)
๙. จดจำประทับใจ เข้าใจ (Memorable/ I hear and I forget, I see and I remember I do and I understand)
๑๐. การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจง (Tailor-made approaches)

คุณสมบัติของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติในสองลักษณะ คือ ทั้งในเชิงพื้นที่และกระบวนการ

๑. คุณสมบัติในเชิงพื้นที่
 - ๑.๑ ความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติ
 - ๑.๒ มีความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม
๒. คุณสมบัติในเชิงกระบวนการ
 - ๒.๑ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม
 - ๒.๒ มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม
 - ๒.๓ มีกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว
 - ๒.๔ ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนและนำไปสู่สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม^{๒๘}

^{๒๘} สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, *ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน*, รายงานวิจัย, (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔)

สรุปได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีที่มาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีจุดเริ่มต้นจากในแถบทวีปยุโรปซึ่งจะเน้นการท่องเที่ยวเพื่อเป็นประสบการณ์ และการเพิ่มพูนความรู้ Raymond และ Richards ซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวและสันตนาการ (ATLAS) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นทางการ ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของชุมชนผ่านทางกิจกรรมและประสบการณ์ที่ได้รับ ในขณะเดียวกัน แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับการสนับสนุนโดยองค์กร UNESCO โดยมุ่งเน้นการพัฒนา และสร้างเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ซึ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนผ่านประสบการณ์ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับความนิยมนมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวได้มีปฏิสัมพันธ์ ได้ความรู้ ได้รับคุณค่า พร้อมได้รับความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวในบริบทของมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบสร้างสรรค์จะเน้นที่การสะท้อนถึงวิถีชีวิต วิถีชีวิต และการถ่ายทอดอย่างเป็นรูปธรรมจนทำให้สถานที่ดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ^{๒๙}

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนั้นถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญในงานพัฒนา เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือช่วยในการแก้ไขปัญหา และสร้างความสามัคคีในชุมชน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ให้สามารถระดมความสามารถในการร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแนวคิดการมีส่วนร่วมนั้นมักมีความหมายหลายมิติ ขึ้นอยู่กับการศึกษา หรือจำแนกเฉพาะกรณี จึงมีการให้ความหมายจากนักวิชาการหลายท่าน ในมุมมองที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ถวิลวดี บุรีกุล อ้างถึงใน เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น^{๓๐} ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาชนบท หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

โกวิท พวงงาม^{๓๑} การมีส่วนร่วม หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจของบุคคล กลุ่มองค์กร ในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานที่อาศัยความร่วมมือกัน เพื่อสร้างพื้นที่ทั้งด้านการทำงานและจิตใจที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพความคิดระบบความเชื่อและความยึดมั่นถือมั่นภายในตัวตนของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา

^{๒๙} กาญจนา แสงลัมสุวรรณ และศรัณยา แสงลัมสุวรรณ, การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, Executive Journal, (October – December 2012): ๑๔๑ – ๑๔๒.

^{๓๐} ถวิลวดี บุรีกุล, เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๕๔), หน้า ๘-๔.

^{๓๑} โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๗.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ^{๓๒} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน

ลิส (Lisk)^{๓๓} ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเองเพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืนซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจ และต้องครอบคลุมทัศนคติ ความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

เสรี พงศ์พิศ^{๓๔} การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ^{๓๕} การมีส่วนร่วม หมายถึง การได้รับความสนใจร่วมกัน มีเป้าหมายและต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะทำเป็นเบื้องต้น การมีส่วนร่วมเป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมายในตัวของมันเองที่คนจะรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเป็นการมีส่วนร่วมเชิงเป้าหมาย การมีส่วนร่วมก็เป็นเครื่องมือบรรลุเป้าหมายเช่นกัน

ปรัชญา เวสารัชช^{๓๖} ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมีองค์ประกอบดังนี้ ๑. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา ๒. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถแรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา

พิสิฐ ศุภริยพงศ์ และคณะ^{๓๗} อธิบายถึงการมีส่วนร่วม (Public Participation) ว่าเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

^{๓๒} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๕.

^{๓๓} ปรีดา เจษฎาวรางกุล, การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐, หน้า ๒๔.

^{๓๔} เสรี พงศ์พิศ, ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

^{๓๕} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, ศัพท์พัฒนาเพื่อชุมชนและสังคม ขอนแก่น, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗, หน้า ๑๑๓.

^{๓๖} ปรัชญา เวสารัชช, การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๕.

^{๓๗} พิสิฐ ศุภริยพงศ์ และคณะ, การจัดการทรัพยากรศิลปะและวัฒนธรรม, (ม.ป.ป., ๒๕๕๖), หน้า ๒-๑.

ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทุกฝ่าย

จากความหมายการมีส่วนร่วมที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับชนชั้นในชุมชน ได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายและต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรม ตั้งแต่ขั้นตอนในกระบวนการทำงานตั้งแต่การเริ่มกิจกรรมจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้อาจจะมีการสนับสนุนที่แตกต่างกันไปตามศักยภาพและความของบุคคลในชุมชน เช่น การสนับสนุนปัจจัย การสนับสนุนแรงงาน การสนับสนุนความคิดเห็น เป็นต้น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมที่จะช่วยให้กิจกรรมที่วางเป้าหมายร่วมกันสำเร็จนั้น จะต้องอาศัยความเชื่อใจกันในกลุ่มด้วย

๒.๖.๒ กระบวนการการมีส่วนร่วม

ปารีชาติ วลัยเสถียร^{๓๘} ได้สรุปถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมว่า การตัดสินใจ (Decision making) ของประชาชนที่นักพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา จึงถือว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยกระบวนการมีส่วนร่วม สรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้ สภาพของชุมชน การเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็น ข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อ กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้

๓. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคล และสังคม

๕. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

บัญญัติ แก้วส่อง^{๓๙} ได้กล่าวถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมจะต้องมีกระบวนการทั้งหมด ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และประการสำคัญคือการตัดสินใจ

^{๓๘} ปารีชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, หน้า ๑๔๓.

^{๓๙} บัญชร แก้วส่อง, องค์การ: การจัดการและการพัฒนา, (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดทิพย์วิสุทธ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

๒. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ และ บริหารใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงินและการบริหาร

๓. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอา กิจกรรมมาใช้ ให้เกิดประโยชน์ เป็นการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง และควบคุมทางสังคม

๔. การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining benefits) เป็นการแจกจ่ายผลประโยชน์ อย่างเท่าเทียม อาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุ

๖. การประเมินผลการพัฒนา (Evaluating development) เป็นการประเมินผล เพื่อ ทราบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

๒.๖.๓ ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ^{๔๐} ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ลักษณะการสนับสนุนทรัพยากร เป็นการสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม คือ การเข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดง ความคิดเห็น การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล ๒. ลักษณะโดยมีส่วนร่วมในอำนาจหน้าที่ ของผู้เข้าร่วม คือ เป็นผู้ริเริ่ม เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้ แสดงถึงระดับ อำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชน เป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมบางส่วนเพราะในหลายกรณีประชาชนไม่สามารถเข้า ร่วมในการตัดสินใจ ทางออกที่ควรเป็น คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) แก่ประชาชน

เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น^{๔๑} กล่าวว่า การจัดแบ่งประเภทของ ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น พิจารณาได้จากเกณฑ์ในการพิจารณาหลายประการ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของ ประชาชนโดยตรงและการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทางอ้อม ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรง เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วม โดยตรงที่ประชาชนสามารถเป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องบริหารงาน กำหนดนโยบาย รวมทั้งการตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยกระบวนการหรือกลไก ในการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจโดยมิใช่ เกิดขึ้นด้วยการถูกบังคับ

๒. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทางอ้อม ซึ่งเป็นลักษณะของการที่ ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้บ้าง โดยมีได้เป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง เช่น ผ่านการ เลือกรับตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเลือกตั้งได้โดยเสรี

^{๔๐} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๘-๒๐๙.

^{๔๑} ถวิลวดี บุรีกุล, เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น. (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๕๔), หน้า ๘-๑๐.

โดยกระบวนการหรือกลไกในการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องมีลักษณะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ มิใช่เกิดขึ้นจากการถูกบังคับ

ส่วนลักษณะของการมีส่วนร่วมที่นรินทร์ชัย พัฒนพงศา^{๔๒} กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เน้นการเข้ากิจกรรมกระบวนการ โดยแบ่งเป็น ๑๐ ประการ คือ

๑. มีคณะผู้บริหารการมีส่วนร่วมพิจารณา เพื่อวางแผนทางดำเนินการให้เหมาะสมว่าจะให้บุคคลใด กลุ่มใด เข้ามามีส่วนร่วมเมื่อใด และโดยวิธีใด

๒. ระยะเวลาสถานที่ในการมีส่วนร่วมกับโครงการ ควรต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมให้ต่อเนื่องตามวงจรชีวิตของโครงการ

๓. การมีส่วนร่วมนี้ ตามธรรมชาติอาจเกิดขึ้นไม่สม่ำเสมอหรือตลอดเวลาก็ได้ เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติ สมาชิกแต่ละคนก็ช่วยกัน เมื่อหมดภัยแล้วก็กลับไปแยกกันอยู่ตามเดิม

๔. จะให้การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายปลายทาง หรือจะเป็นแนวทาง คือ จะให้เพียงบุคคลต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องก็พอคิดว่าบรรลุวัตถุประสงค์บางสิ่งแล้ว หรือจะพิจารณาว่าการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ต้องทำได้ดี ซึ่งทำให้งานเกิดความสำเร็จดียิ่งขึ้น

๕. การมีส่วนร่วม มีทั้งมิติทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดย (๑) ทางด้านปริมาณ ถ้ามีคนมามีส่วนร่วมมากก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันดีมากขึ้น (๒) ด้านคุณภาพ ควรให้มีส่วนร่วมมีมิติที่จะขัดขวางความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคล ให้มีส่วนร่วมเสมอภาคกัน

๖. สถานการณ์มีส่วนร่วมนั้น ต้องคำนึงว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริง มิใช่เกิดขึ้นจากการออกคำสั่ง แต่จะต้องสร้างขึ้นเอง จะให้มีผู้ร่วมส่งว่ามาร่วมกันให้เต็มที่ การมีส่วนร่วมมักต้องใช้ความพยายามให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดแนวคิดประชาสังคม มีจิตสาธารณะ เคารพหลายความคิด จะทำให้มุมมองกว้างขึ้น

๗. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมและการศึกษา หากเกิดขึ้นได้ คือให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันไปด้วย จะเป็นเสมือนการให้การศึกษาแก่สังคมไปในขณะเดียวกัน

๘. การมีส่วนร่วมรับรู้สภาพปัญหาโดยมีส่วนร่วม จะทำให้คนในชุมชนได้รู้สภาพที่เป็นจริงมากขึ้น การมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาปัญหา ทำให้เมื่อเห็นปัญหาแล้วจะนำความมุ่งมั่นที่จะคิดหาทางแก้ไข ด้วยกัน

๙. คนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนส่วนใหญ่ มิได้ใช้ชุมชนเป็นเพียงที่รวมคนคล้ายเอาก้อนหินมากองรวมกันเท่านั้น แต่คนในชุมชนหนึ่ง ๆ มักมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน มีค่านิยมร่วมกัน

๑๐. ควรทำให้การมีส่วนร่วมมีลักษณะปณารมณ์ขันประกอบไปด้วย เพราะในสังคมไทย การมีอารมณ์ขัน จะช่วยให้บรรยากาศการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ดี

^{๔๒} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

๒.๖.๔ ระดับของการมีส่วนร่วม

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม^{๔๓} ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทออกเป็น ๔ ระดับ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบไปด้วยการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ กำหนดนโยบายจากความต้องการ และการตัดสินใจปฏิบัติการ อาจจะเป็นการตัดสินใจในช่วงระยะเวลาเริ่มแรก การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม หรือการตัดสินใจในช่วงการดำเนินกิจกรรม

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการโดยให้การสนับสนุนด้านการบริหาร การประสานความร่วมมือ รวมทั้งการลงมือปฏิบัติการด้วยแรงงาน แรงเงิน และการสนับสนุนทรัพยากรอื่น ๆ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการร่วมกันที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทุก ๆ ด้าน

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการร่วมกันควบคุมตรวจสอบผลการดำเนินงานตลอดจนเข้าไปแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา^{๔๔} กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมตามแนวทางการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ดังต่อไปนี้

๑. ร่วมค้นหาปัญหาของตนเองให้เห็นว่า สิ่งใดที่เป็นปัญหา-รากเหง้าของปัญหา

๒. ร่วมค้นหาว่า สิ่งที่สำคัญของตน พวกตน ในปัจจุบัน คืออะไร เช่น

๒.๑ ร่วมคิดช่วยตัวเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อน-หลัง

๒.๒ วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่อง ๆ

๒.๓ ร่วมระดมความคิดถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกทางเลือกที่เหมาะสม

๒.๔ ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ แล้วร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

๒.๕ ร่วมติดตามการดำเนินงาน และประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๖ ร่วมรับผลประโยชน์ หรือร่วมเสียผลประโยชน์ จากการดำเนินการ

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ อ้างถึงใน เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น^{๔๕} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมน้อย ๆ ไปจนถึงการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ โดยได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็น ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในระดับ การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชน (Empowerment) ซึ่งประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือมีหน้าที่ประสานงาน จัดหาข้อมูล สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนและนำเสนอทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ

๒. การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaborate) หรือร่วมมือร่วมแรงซึ่งเป็นการให้บทบาทประชาชน

^{๔๓} โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, หน้า.๑๙๐.

^{๔๔} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, หน้า ๒๑.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

๓. การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท (Involve) คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำงาน การแลกเปลี่ยนความเห็นข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจังและมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ

๔. การเข้ามามีส่วนร่วมในระดับหารือ (Consult) หรือฟังความคิดเห็น ซึ่งเป็นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก ความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจเป็นอำนาจของหน่วยงานรัฐ เช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมสาธารณะ เป็นต้น

๕. การมีส่วนร่วมในระดับข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ต่ำที่สุดซึ่งบทบาทของประชาชนมีน้อยมาก เพราะรัฐจะให้ข้อมูลกับประชาชนเพียงด้านเดียวโดยไม่มีโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น เช่น การทำป้ายประชาสัมพันธ์ การแจกวารสาร เป็นต้น

จินตนา สุจจันท์^{๔๖} ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น ๗ ระดับเช่นเดียวกัน ดังนี้

๑. การถูกบังคับ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางเลือกเลย เป็นระดับที่ไม่มีส่วนร่วม

๒. การถูกล่อ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ เป็นระดับที่ไม่มีส่วนร่วม

๓. การถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนถูกชักชวนให้เข้าร่วมโครงการที่ถูกคิดและวางแผนจากทางราชการ มีส่วนร่วมน้อย

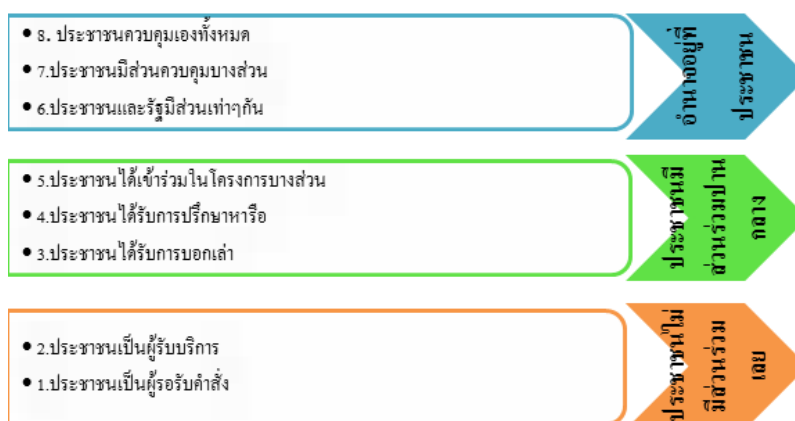
๔. การถูกสัมภาษณ์แล้ววางแผนให้ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ผู้ที่วางแผนโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการของประชาชนโดยการประชุม และสัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาคืออะไรจะวางแผนแก้ไขปัญหายังไร มีส่วนร่วมปานกลาง

๕. การมีโอกาสเสนอความคิดเห็น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการและการดำเนินการตามโครงการแต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการ มีส่วนร่วมปานกลาง

๖. การมีโอกาสเสนอโครงการ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนมีโอกาสเสนอโครงการประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร แก้ไขได้อย่างไร วิธีใดดีที่สุดจนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติในโครงการ มีส่วนร่วมระดับสูง

๗. การมีโอกาสตัดสินใจ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจทุกเรื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินโครงการ มีส่วนร่วมในอุดมการณ์

^{๔๖} จินตนา สุจจันท์, การศึกษาและการพัฒนาชุมชน, หน้า๔๙.



แผนภูมิที่ ๒ : ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน
ที่มา : โรงเรียนสระบุรีวิทยาคม

เทคนิคการมีส่วนร่วม ได้แก่

(๑) การเชิญประชาชนมาเป็น “คณะทำงาน” หรือ “คณะที่ปรึกษา” (Citizens Advisory Group) ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันระหว่างรัฐ ผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนในลักษณะ “ผู้ร่วมโครงการ” (Partnership) ก่อให้เกิดการใกล้ชิดในแง่ของข้อมูล และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้ความคาดหวังสอดรับกันมากยิ่งขึ้น

(๒) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลในลักษณะกลุ่มย่อย อันจะเกิดผลต่อการรับรู้และเข้าใจของประชาชนมากยิ่งขึ้น ประเด็นสำคัญที่ต้องระมัดระวัง คือ ไม่ควรทำให้กระบวนการนี้ถูกตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับ “กำลังได้รับการเกลี้ยกล่อม”

(๓) การสัมภาษณ์ การดำเนินการในลักษณะนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการสร้างความสามารถเพื่อรับรู้ถึงข้อมูล และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดี ทั้งเชิงลึกและกว้างว่า กลุ่มเป้าหมายต้องการอะไร และไม่ต้องการอะไร และมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอะไรที่จะก่อให้เกิดผลในมิติต่าง ๆ ต่อการดำเนินโครงการ

(๔) การจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ที่ใช้กันในยุคปัจจุบันคือ “เวทีประชาพิจารณ์” (Public Hearing) วัตถุประสงค์หลักของการทำประชาพิจารณ์ คือ “การมาเพื่อฟังความคิดเห็นของกันและกัน” ฟังว่าอีกฝ่ายหนึ่งจึงคิดอย่างไร และอีกฝ่ายมาฟังข้อมูลอีกด้านหนึ่งว่าเพราะเหตุไร ฝ่ายตรงข้ามจึงเข้าใจอย่างนั้น เมื่อฟังจบก็จะทำให้เกิดคำถามว่า “ถ้าเราเป็นเขา เราจะทำอย่างไร” ประเด็นคือ การมาประชุมเพื่อมารับฟังมิใช่การมาพูดในสิ่งที่ตัวเองต้องการ และชี้ให้เห็นถึงจุดด้อยของคนอื่น และยกย่องในประเด็นของตัวเอง หากเป็นเช่นนั้น การจัดเวทีในลักษณะนี้ทำให้เกิดปัญหา และเกิดความรุนแรงกันที่สุดในที่สุด ทางออกคือ ก่อนที่จะนำเสนอรูปแบบของการฟังแบบ “เป็นทางการ” (Formal) ควรที่จะริเริ่มทำกระบวนการอื่น ๆ ที่ไม่เป็นทางการก่อน เช่น การเข้าไปหา และพูดคุยกับคนในหมู่บ้าน หรือครอบครัวต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อนำประเด็นดังกล่าวเข้าไปสู่เวทีที่เป็นทางการ หากมิได้ข้อยุติ หรือบทสรุปที่ชัดเจน และสิ่งสำคัญก็คือ เวทีประชาพิจารณ์นั้นมิใช่สถานที่ที่จะนำไปสู่

“การตัดสินใจ ๆ ” หรือลงประชามติ หากแต่เป็นการไปสู่เวทีเพื่อรับฟังกันและกันอย่างเรียนรู้ และเข้าใจ

(๕) การหยั่งเสียง วิธีการนี้สามารถทำให้ได้ข้อยุติ และบทสรุปได้ในระดับหนึ่ง เกี่ยวกับความต้องการของชุมชน อันเนื่องมาจากการประเมินทัศนคติเชิงปริมาณของบุคคลในชุมชน ประดุกการทำโพล (Poll Watch) เพื่อให้ได้ความคิดเห็น หรือความรู้ก่อนที่จะดำเนินโครงการ ขณะดำเนินโครงการ รวมไปถึงหลังจากการสิ้นสุดของโครงการ

(๖) การใช้วิธีการสนทนาประชาคม หรือสานเสวนาประชาคม (Citizens Dialogue) วิธีการนี้เป็นกระบวนการในการพบปะเพื่อพูดคุย และหารือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยมีการนำเสนอทางเลือกของการพัฒนา หรือแนวนโยบายทางเลือกหลายด้าน เพื่อให้ประชาชน หรือตัวแทนของประชาชนที่เกิดจากการสุ่ม (Random) หรือตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการเสนอชื่อจากชุมชน เพื่อเข้าสู่เวที เพื่อวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ ความพอใจ หรือไม่พอใจต่อทางเลือกที่มีอยู่ กลุ่มนี้อาจจะไม่ยอมรับทางเลือกที่จัดเตรียมเอาไว้ล่วงหน้า แต่อาจจะยอมรับทางเลือกที่มีการเสนอขึ้นมาใหม่ก็ได้

ทั้งนี้ ก่อนเข้าสู่เวที หรือห้องประชุมอย่างเป็นทางการ คณะผู้จัดทำอาจสร้างกระบวนการวิเคราะห์ หรือสำรวจความเข้าใจของผู้ร่วมประชุมก่อน (Pre-test) และหลังจากที่ได้มีการศึกษาเอกสารต่าง ๆ แล้ว จึงนำเข้าสู่กระบวนการสำรวจความเข้าใจอีกครั้ง (Post-test) ว่าเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ชัดเจนหรือไม่ หลังจากนั้นจึงเข้าสู่ห้องประชุมเพื่อทำการสนทนา (Dialogue) ในระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด เพื่อพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ว่าเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร การพิจารณาในแต่ละทางเลือกอาจจะแยกเป็นห้อง ๆ ก็ได้ กล่าวคือ หนึ่งห้อง ต่อหนึ่งทางเลือก เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้วิเคราะห์ในแต่ละทางเลือกจนครบทุกทางเลือก หากพิจารณาครบทุกทางเลือกแล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมอาจเสนอทางเลือกใหม่ขึ้นมาเพื่อพิจารณา และอาจจะยอมรับในทางเลือกใหม่ที่ได้รับการเสนอขึ้นมาใหม่ก็ได้ เมื่อได้พิจารณาทางเลือกเก่า และทางเลือกใหม่จนครบทุกประเด็นแล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการของการลง “ฉันทามติ” (Consensus) จะมุ่งไปที่ความพอใจของทุกฝ่ายเป็นที่ตั้ง โดยมิได้มีการลงคะแนนเพื่อโหวตแต่ประการใด ซึ่งวิธีการนี้ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ แต่ผลที่เกิดขึ้นก็คือ (๑) ทุกฝ่ายพอใจ (๒) ปฏิบัติได้ และ (๓) ไม่ผิดกฎหมาย^{๔๗}

การมีส่วนร่วม เป็นการเข้าไปเกี่ยวข้องกับข้อทางความคิด จิตใจ อารมณ์ และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง มีความหมายทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังมีความหมายที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วมจึงต้องมีทั้งผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับ และสาธารณชน ผู้เป็นบริบทของการกระทำ

เทคนิคการมีส่วนร่วมก็เป็นหลักการหนึ่งที่สามารถช่วยให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมจัดการกิจกรรมที่ต้องการปฏิบัติร่วมกันในชุมชน โดยมีกระบวนการตั้งแต่การเริ่มต้นวางแผน ประชาพิจารณ์ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มของชุมชน และการปฏิบัติกิจกรรมในโครงการที่เกี่ยวกับ

^{๔๗} ชัยวัตร ธีรพันธ์ และคณะ, **เมล็ดพันธุ์ชีวิตบูรณาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), ม.ป.ป), หน้า ๑๓

สร้างสรรค์ทางด้านศิลปะในชุมชนก็ต้องมีหลักการและเทคนิคการมีส่วนร่วมนำมาประยุกต์ใช้จึงทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างศิลปินและกลุ่มประชาชน นำไปสู่การทำงานศิลปะชุมชนต่อไป

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรชัยนุกูล นุ่นภูบาล, สมัย วรรณอุตร, วิไล ผิวมา และวิภากรณ จันทะพันธ์^{๔๘} ทำการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: ปวีรรตไบลาน วัดศรีชมชื่น บ้านคกเลาใต้ ตำบลบุษุม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์ไบลานไบลานวัดศรีชมชื่น บ้านคกเลาใต้ ตำบลบุษุม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สามารถจำแนกตามกลุ่มประเภทชื่อเรื่องได้ทั้งหมด ๑๑๐ เรื่อง อักษรที่ปรากฏมากที่สุด คืออักษรธรรมอีสาน อักษรภาษาบาลี และอักษรไทยไบลานที่พบมีทั้งไบลานยาว และไบลานสั้น วรรณกรรมคัมภีร์พบว่ามีมากที่สุดคือ เรื่องพระปฐมสมโพธิ จำนวน ๓๕ ผูก รองลงมาคือเรื่องบทสวด อักษรธรรมอีสาน ลักษณะเอกสารเป็นไบลานยาว มีจำนวน ๓๑ ผูก ลำดับที่สามเป็นเรื่องปกณกะฉลอง บันทึกเป็นอักษรธรรมอีสาน มีจำนวน ๒๘ ผูก การจำแนกหมวดหมู่พบว่า วรรณกรรมคัมภีร์ไบลานที่ปรากฏในวัดศรีชมชื่น ที่พบมากที่สุดคือ ในกลุ่มเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา การประกอบสร้างความหมายทางวัฒนธรรม จากการปวีรรตวรรณกรรมเรื่องชายพองและเรื่องพื้นเวียงหรือพื้นเมือง พบว่า ปรากฏร่องรอยที่สามารถถอดความหมายทางวัฒนธรรมได้ ๓ ประเด็น คือ ๑) ความหมายทางวัฒนธรรมใน เชิงอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ ๒) ความหมายทางวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ ๓) ความหมายทางวัฒนธรรมระหว่างพุทธและผืนนอกจากนี้ยังปรากฏนิทานพื้นบ้านหลายเรื่อง เช่น มหาวงศ์แดงอ่อนหรือนางแดงอ่อน ลำสินไซ (พบหลักฐานว่าถูกจารขึ้น ใน จ.ศ. ๑๒๔๓ (ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๒๔) อยู่ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หรือนับอายุได้ ๑๓๗ ที่ผ่านมา (นับปีปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๖๑) นับได้ว่าเป็นเอกสารโบราณควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างยิ่ง กล่าวโดยสรุป คัมภีร์ไบลานเป็นเอกสารโบราณที่สำคัญในการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของคนสมัยก่อนทั้งด้านตำรายา โหราศาสตร์ วรรณกรรม ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ เมื่อกาลเวลาผ่านไปสภาพสังคมเปลี่ยนแปลง ทำให้ความสำคัญทางวิชาการถูกปล่อยทิ้งให้เป็นเพียงวัตถุโบราณ หรือของศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่มีใครกล้าแตะต้อง จากการจำแนกข้อมูลคัมภีร์ไบลาน ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลเบื้องต้น อันเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม ดังนั้น การจะนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดการให้เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีความจำเป็นต้องถอดรหัส กำหนดทิศทางพัฒนาที่แน่นอน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

ชุนษิตา นาคภพ^{๔๙} ศึกษาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกษียณ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกษียณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน

^{๔๘} สุรชัยนุกูล นุ่นภูบาล, สมัย วรรณอุตร, วิไล ผิวมา และวิภากรณ จันทะพันธ์, วรรณกรรมท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: ปวีรรตไบลาน วัดศรีชมชื่น บ้านคกเลาใต้ ตำบลบุษุม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, รายงานการวิจัย, กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๑, หน้าบทคัดย่อ.

^{๔๙} ชุนษิตา นาคภพ, รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของ ชุมชนเกษียณ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์, วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑).

แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้จาก ประสบการณ์กับกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งร่วมกันหาทางออกในการจัดการกับปัญหาด้วยความเข้าใจใน ระบบนิเวศแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี คือ การทำงาน เป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มศักยภาพสมาชิกในองค์กรเพิ่ม ประสิทธิภาพการบริหารงานภายใน องค์กรการเรียนรู้และการเปิดรับวัฒนธรรมองค์กรการเสริมแรง พฤติกรรมซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัด อุบลราชธานีได้อย่างยั่งยืนสืบไป

พรรณวลัย ศรีวงศ์วัฒนา^{๕๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปะวัฒนธรรมแก่เด็กและ เยาวชนของศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ๑) การดำเนินงานพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น ราชภัฏราชนครินทร์ มีการดำเนินการโดยจัดเป็นประจำต่อเนื่องไปตลอดปีรวม ๑๙ ครั้ง ต่อปีด้วย วิธีการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ จัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ใน รูปแบบนิทรรศการสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การปลูกฝังอบรม กิจกรรมส่งเสริมความสามารถ พิเศษนักเรียน นักศึกษาและเยาวชนด้านศิลปะและวัฒนธรรม ๒) การเห็นคุณค่าศิลปะวัฒนธรรมของ เด็กและเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทราที่ได้รับการพัฒนาศิลปะวัฒนธรรมจากศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมและ ท้องถิ่นราชภัฏราชนครินทร์ ได้รับองค์ความรู้ด้านความรู้พื้นฐานทางศิลปะเทคนิคและทักษะการ สร้างสรรค์งานศิลปะวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่นคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๓) แนวทางในการพัฒนาศิลปะวัฒนธรรมแก่เยาวชน ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ได้แก่ จัดกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงและหลากหลาย ส่งเสริมความรู้และทักษะด้านศิลปกรรม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นรวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ สอดคล้องกับสังคมไทย และเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ศิลปะแก่เยาวชน

เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์^{๕๓} ศึกษาการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่าน ตำบล เวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรทาง โบราณคดีของชุมชนทุ่งม่านมีวิธีคิดและกระบวนการจัดการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทในแต่ละ ช่วงเวลา ผู้จัดการ กลุ่มศิลปินสืบสานภูมิปัญญาโบราณในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง มีวิธี คิดและวิธีการจัดการ ๒ รูปแบบ คือในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๕ - ก่อน พ.ศ. ๒๕๓๐ มีกระแสความต้องการ สะสมโบราณวัตถุเวียงกาหลงจากภายนอก พ้องกับความยากจนและความไม่รู้ทำให้ผู้จัดการคิดว่า ตนเองไม่ใช่เจ้าของเตาและโบราณวัตถุเวียงกาหลงซึ่งมีคุณค่าเชิงมูลค่าเพียงอย่างเดียว เกิดรูปแบบ การจัดการแบบขุดหาโบราณวัตถุขาย (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘) ทำให้ผู้จัดการได้รายได้ตอบแทน แต่ไม่ ยั่งยืนเพราะทรัพยากรถูกทำลาย ในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๐ - ปัจจุบัน วิธีคิดมีความเปลี่ยนแปลงเป็นมองว่า ทรัพยากรเป็นสมบัติของตนเองและชุมชน รู้สึกผูกพันและเห็นคุณค่าที่หลากหลาย เกิดการจัดการเพื่อ

^{๕๒} พรรณวลัย ศรีวงศ์วัฒนา, การพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๙): ๙๓.

^{๕๓} เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. ตำรวชิการ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒, มิถุนายน-ธันวาคม ๒๕๕๓, หน้า ๓๑-๔๙.

ใช้ประโยชน์ไปพร้อมๆกับการอนุรักษ์ความดั้งเดิม คือการรื้อฟื้นภูมิปัญญาโบราณ เพื่อผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เหมือนโบราณวัตถุจำหน่าย ตอบสนองความต้องการโบราณวัตถุเวียงกาหลงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ ถึงปัจจุบัน และการจัดการอนุรักษ์เตาเวียงกาหลง ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ ถึงปัจจุบัน จากได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักวิชาการภายนอก ทำให้ผู้จัดการสามารถอนุรักษ์เตาโบราณ และใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

ณัทธิร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี โอธูสู^{๕๔} ศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญาผลการศึกษา พบว่ารูปแบบอัตลักษณ์และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวในวัดในเขตภาคกลาง ประกอบไปด้วย ๑) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม/พุทธศิลป์ ๒) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ๓) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี ๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมกราบไหว้พระเจดีย์และพระศักดิ์สิทธิ์ ๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงการปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของประชาชนเป็นพื้นฐาน และ ๖) รูปแบบการท่องเที่ยวอันเกิดจากสายสัมพันธ์ทางสังคมและการพัฒนาชุมชน โดยวัดท่องเที่ยวในเขตภาคกลาง มีอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตนเอง โดยจำแนกตามอิริยาบถของพระพุทธรูปในลักษณะปางต่าง ๆ ได้แก่ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ปางสมาธิ ปางประทับยืน ปางไสยาสน์ มีขนาดใหญ่โดดเด่นเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังมีอัตลักษณ์เฉพาะตามลักษณะของสื่อพุทธศิลป์ที่มีใช้พระพุทธรูป ได้แก่ เจดีย์ ต้นโพธิ์ รอยพระพุทธรบาท อีกทั้งยังมุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะกระบวนการจัดการท่องเที่ยวในวัด จึงมีความเป็นระบบโดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมเพื่อการรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม พร้อมกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับท้องถิ่น ประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีประชุมและปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องที่มีบทบาทการจัดการท่องเที่ยว ตลอดจนจนถึงการพัฒนาบุคลากร จัดเตรียมข้อมูลบริการข่าวสารการท่องเที่ยว

ชนกพร ไผทสิทธิกุล^{๕๕} ได้ศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมกก แม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย โดยการศึกษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแม่น้ำ สภาพกายภาพของชุมชน ผังหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิต คติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนผลกระทบและความเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ของชุมชนจำนวน ๓ ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำกกจังหวัดเชียงราย คือ ชุมชนรวมมิตร ชุมชนบ้านจื่อ และชุมชนแม่สลัก จากการศึกษาพบว่าทั้ง ๓ ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำกก ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนการดำรงชีวิต ตลอดจนมีประเพณี พิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำกก และปัจจุบันชุมชนเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบใน

^{๕๔} ณัทธิร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี โอธูสู , รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาใน ภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา, รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖. หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๕} ชนกพร ไผทสิทธิกุล, การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔, หน้าบทคัดย่อ.

ด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ปัญหาด้านวัฒนธรรมซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางด้านกายภาพและจิตใจ

รัศมี ชูทรงเดช และคณะ^{๕๖} ได้ทำการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม มีข้อค้นพบใหม่คือแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในอำเภอปายและขุนยวม ซึ่งทำให้เพดานอายุของร่องรอยการอยู่อาศัยเก่าไม่น้อยกว่าประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว และยังพบแหล่งโบราณคดีโลงไม้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของกลุ่มคนในวัฒนธรรมโลงไม้ที่เข้ามาถึงอำเภอปาย นอกจากนี้ข้อมูลใหม่ที่แหล่งโบราณคดีบ้านน้ำฮู - ผาเสือ อำเภอปางมะผ้า ทำให้ยืนยันการฝังศพในโลงไม้ของคนก่อนประวัติศาสตร์ยุคเหล็ก ชุมชนปัจจุบันที่อาศัยอยู่ในอำเภอปายและขุนยวมอาจจะมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในแต่ละช่วงเวลาหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในอำเภอปาย เช่น พระพุทธรูป จารึก และศาสนสถาน แสดงถึงร่องรอยการอยู่อาศัยที่เก่าแก่ถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ สมัยอาณาจักรล้านนา กลุ่มชาติพันธุ์เดิม ได้แก่ คนเมืองไทใหญ่ และลัวะ ขณะที่อำเภอขุนยวมและอำเภอปางมะผ้า พบว่ามีการเข้ามาอยู่อาศัยในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์บอกเล่า กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในระยะแรกคือไทใหญ่และคนเมือง ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น ปกาเกอญอ ลาหู่ ลีซู ม้ง และจีนฮ่อ ซึ่งเข้ามาภายหลังก็มีปัจจัยการเคลื่อนย้ายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น การค้าขาย การขยายที่ดินทำกิน และการรับจ้างเป็นแรงงาน ทั้งนี้วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนได้ใช้ผลงานวิจัยเป็นเอกสารอ้างอิงหลักในการปรับปรุงหลักสูตรแม่ฮ่องสอนศึกษา สำหรับชุมชนท้องถิ่น ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม ที่ได้ร่วมกระบวนการวิจัย เกิดความภาคภูมิใจในทำให้ชุมชนตระหนักถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของท้องถิ่นของตน รวมทั้งเกิดสำนึกร่วมของชุมชนต่างชาติพันธุ์ที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และนำไปสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญร่วมกับท้องถิ่นในการให้ข้อมูลสำหรับการจัดทำศูนย์ข้อมูลและป้ายอธิบายข้อมูลของแหล่งโบราณคดีถ้ำกลางจันทร์ หรือ “Coffin cave” พัฒนาพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของอำเภอขุนยวม และมีศูนย์วัฒนธรรมไทใหญ่ที่บ้านเมืองปอน อำเภอปาย

พรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา และสมหมาย แจ่มกระจ่าง^{๕๗} ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม : การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่ การวางแผนชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่จะปล่อยให้เสื่อมโทรมไปตามสภาพ เห็นจิตรกรรมฝาผนังเป็นสัญลักษณ์ของอดีต แต่มิได้นำมาใช้ประโยชน์ ในปัจจุบัน ให้คุณค่าในฐานะที่เป็นตัวแทนของประวัติศาสตร์ การจัดการองค์การ: เจ้าอาวาสวัดกรรมกรวัดจะได้รับความไว้วางใจให้ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทาง

^{๕๖} รัศมี ชูทรงเดช และคณะ, โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย - ปางมะผ้า - ขุนยวม, รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒, หน้าบทคัดย่อ.

^{๕๗} พรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา และ สมหมาย แจ่มกระจ่าง, “การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕): ๓๓- ๓๔.

วัฒนธรรม การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่มักจะคงสภาพเดิมไว้ เนื่องจากองค์กรในระดับท้องถิ่น ยังขาดความพร้อมของบุคลากรในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม การควบคุม: สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่มและผู้นำกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

แนวทางการจัดการและอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีความพร้อมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยการจัดสรรงบประมาณและสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนในการอนุรักษ์ศิลปกรรมในชุมชน พร้อมทั้งให้ความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนรับผิดชอบการดำเนินงานวัฒนธรรมของชุมชนเองโดยฝึกอบรมเพื่อให้สามารถดำเนินการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังเท่าที่สามารถทำได้ และสนับสนุนให้มีการศึกษา วิจัยองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออก เพื่อเป็นฐานความรู้และเผยแพร่สู่ชุมชน

พระบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง^{๕๘} ทำการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอกทุกวัด มีศักยภาพโดดเด่น ซึ่งทางภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุน ภาคเอกชนมีความสนใจร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังปลาบปลื้มในความงดงามของพระอาราม แต่ในด้านบริการการท่องเที่ยวของพระอาราม ๕ วัดยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เนื่องจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับแนวคิดเพื่อการพัฒนาวัดเพื่อบริการการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้ोजनाจบริหารสิ่งต่าง ๆ ของวัด แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงนั้น ควรเน้น ๑) การชื่นชมศิลปกรรมต่าง ๆ ๒) การนมัสการไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๓) การฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุดและวันพักผ่อน ๔) สิ่งที่นักท่องเที่ยวควรได้รับในการมาท่องเที่ยวคือความเพลิดเพลิน คติธรรม เกียรติความรู้ทางศาสนาที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้ง และ ๕) ควรปรับปรุงด้านการบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อมาตรฐานแรงจูงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล^{๕๙} ทำการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง โดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เต้าโองอ่าง เครื่องปั้นดินเผา ต่อมสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์งตะขาบ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกาย แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง แนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

^{๕๘} พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง, การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

^{๕๙} พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

ของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทาง การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกัน ตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่) และคณะ^{๖๐} ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะวัด ๙ แห่งที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัด กิจกรรมไหว้พระ ๙ วัด ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร วัดชนะสงครามราช วรมหาวิหาร วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดเบญจมบพิตรดุสิต- วรารามราชวรวิหาร วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และวัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร และศึกษาขีด ความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรม แนวทางการจัดการทรัพยากร ท่องเที่ยว ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ชุมชนที่มีต่อวัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อหารูปแบบและ แนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคม ผลการวิจัยพบว่า วัดทั้ง ๙ แห่งมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไป ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารของวัด การปรับปรุง สภาพภูมิทัศน์ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้วัดยังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย โดยวัดที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นจำนวนมากและใกล้ กับแหล่งท่องเที่ยวหลักอย่างวัดพระแก้ว จะมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับสูง ได้แก่ วัดโพธิ์ วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร และวัดเบญจมบพิตร ส่วนวัดที่ไม่ได้อยู่ในเส้นทาง การท่องเที่ยวหลักจะมีขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย ได้แก่ วัดกัลยาณมิตร วัดไตรมิตร และวัดชนะสงคราม เป็นต้น จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด พบว่ารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสม ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัด การท่องเที่ยวมี ๔ รูปแบบ ได้แก่ ๑. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๒. รูปแบบและ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ ๓. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้ (เชิงนามธรรมการเรียนรู้) และ ๔. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

รัชณี เพ็ชรช้าง^{๖๑} ทำการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่นและชุมชน ผลการสำรวจบริบท ชุมชน พบว่า อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน มีต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทาง ชีวภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์บ้านน้ำลี ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิต และ วัฒนธรรมแบบไทยล้านนา ส่วนหมู่บ้านประมงห้วยเจริญเป็นหมู่บ้านเกิดใหม่ ซึ่งบางครอบครัวจะมา อาศัยอยู่ในแพมีอาชีพประมง เก็บของป่า และรับนักท่องเที่ยวมาพักบนแพอยู่แล้ว แต่ยังไม่เป็นที่นิยม ของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากยังขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ จากการ

^{๖๐} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่) และคณะ, การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดใน กรุงเทพมหานคร, **ประชาคมวิจัย**, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๙๕ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔): ๕๑.

^{๖๑} รัชณี เพ็ชรช้าง, รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน อำเภอกำแพง จังหวัด อุตรดิตถ์, **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๙๑ - ๑๐๖.

สำรวจความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหาร และรักษาโรค กล้วยไม้ และปลา พบพืชสมุนไพร รวม ๒๗ วงศ์ ๓๕ สกุล ๓๘ ชนิด กล้วยไม้รวม ๒ วงศ์ย่อย ๑๕ สกุล ๓๖ ชนิด และปลา ๒๐ ชนิด ส่วนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน พบว่า เป็นการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตและธรรมชาติ โดยได้รับความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่นและชุมชน และเน้นกิจกรรมที่หลากหลายให้เหมาะสมกับความต้องการ และวัยของนักท่องเที่ยว รวมทั้งได้เส้นทางท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์กับทั้งสองหมู่บ้าน ที่มีการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และแบบแพลอยน้ำอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวแบบไป-กลับหรือแบบ ๒ วันพัก ๑ คืน รวมทั้งเสริมความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวโดยมีแหล่งเรียนรู้ เพื่อเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ๓ แหล่งเรียนรู้ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ความหลากหลายของสมุนไพร กล้วยไม้ และปลาหน้าเขื่อนสิริกิติ์ จากนั้นได้ขยายผลการวิจัยโดยการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวนำร่องให้กับนักท่องเที่ยวรวม ๓๐ คน นำผลการประเมินความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวมาปรับปรุงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสม เพื่อใช้เป็นแม่บทในการจัดการท่องเที่ยวครั้งต่อไป

อภิวัฒน์ ปันทะธง และคณะ^{๖๒} ทำการศึกษาการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ผลจากการวิจัยการสืบค้นข้อมูลอ้างอิงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัยในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔ พบว่า ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีทั้งสิ้น ๑๒ ชุมชนล้วนเป็นชุมชนประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และชุมชนซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเป็นเจ้าของพื้นที่รวมกันใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม อันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณีพิธีกรรมร่วมกันในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะสามารถให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น และยังจะเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุโขทัยที่ยั่งยืน รวมทั้งก่อให้เกิดรายได้เข้ามาสู่จังหวัดสุโขทัยได้มากยิ่งขึ้น

ทรงคุณ จันทจร และคณะ^{๖๓} ทำการศึกษาคคุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จากการศึกษาพบว่า ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคเป็นภูมิปัญญาและมรดก ทางวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมที่มีการสืบสานองค์ความรู้ความสามารถ ความชำนาญต่าง ๆ ถ่ายทอดมายังกลุ่มชนรุ่นหลัง โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลิตภัณฑ์ประเภทผ้า เครื่องจักสาน และเครื่องปั้นดินเผาเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่พบเกือบทุกจังหวัด ส่วนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประเภทการหล่อหลอมโลหะและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ พบการผลิตในบางท้องถิ่นเท่านั้น

^{๖๒} อภิวัฒน์ ปันทะธง และคณะ, การพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (เมษายน - กันยายน ๒๕๕๕): ๑๑๔ - ๑๒๕.

^{๖๓} ทรงคุณ จันทจร และคณะ, คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้, รายงานวิจัย, สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒.

ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นภาคกลาง ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผาและผ้า เป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่พบมากที่สุดเกือบทุกจังหวัด ส่วนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประเภท การหล่อ หลอมโลหะและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ พบการผลิตในบางชุมชนเท่านั้น ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าและเครื่องจักสานเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่พบมากที่สุดเกือบทุกจังหวัด ส่วนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประเภทเครื่องปั้นดินเผา การหล่อหลอมโลหะ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ พบการผลิตในบางชุมชนเท่านั้น

โดยแนวทางในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้โดดเด่นเหมาะกับยุคสมัยในปัจจุบัน สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย พยายามลดต้นทุนในการผลิตด้วยการเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยไม่ทำให้คุณค่าและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ลดลง มีการส่งเสริมอาชีพให้กับคน ในท้องถิ่น เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาไม่ให้สูญหาย มีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตกระบวนการผลิต การจัดนิทรรศการและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ ภายในท้องถิ่น เพื่อเป็นแรงจูงใจและอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับผู้เยี่ยมชม

ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ มีความเกี่ยวเนื่องด้วยวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งทำให้คุณค่าทางอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยที่ศิลปหัตถกรรมเหล่านั้นได้ส่งสมคุณค่าความเป็นท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคไว้พร้อมที่จะได้รับการสืบทอดและประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนแม้กระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทต่อชุมชน และท้องถิ่น

แพรวพโยม พัวเจริญ^{๒๔} ทำการศึกษาอัตลักษณ์และคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราชสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวเยาวชน ผลการศึกษา พบว่า ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวเยาวชนมีความต้องการต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราช และคณะหอเพลงโคราชรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็สามารถที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับเพลงโคราชตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ มีกิจกรรมดังต่อไปนี้ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับเพลงโคราช มีบริการเช่าชุดเครื่องแต่งกายของเพลงโคราชเพื่อให้นักท่องเที่ยวสวมใส่และได้ถ่ายภาพเพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก การแข่งขันประกวดร้องเพลงโคราช จัดให้มีเพลงโคราชเข้ามาอยู่ในแพ็คเกจจิ้งทางการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการแสดงเพลงโคราช นักท่องเที่ยวได้ฝึกร้องเพลงโคราช จัดให้มีร้านขายของที่ระลึกเกี่ยวกับเพลงโคราช จัดทำรูปแบบเกมส์ที่เกี่ยวข้องกับเพลงโคราชเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมสนุก จัดให้มีการนำเพลงโคราชเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมสัมมนา จัดให้มีกิจกรรมการเยี่ยมบ้านหอเพลงโคราช

^{๒๔} แพรวพโยม พัวเจริญ, การศึกษาอัตลักษณ์และคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราชสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวเยาวชน, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติครั้งที่ ๒๓ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๔ หน้า ๗๕๔ - ๗๖๔.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ^{๖๕} ทำการศึกษาท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งโดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม ประเด็นสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีคุณสมบัติทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงกระบวนการ กล่าวคือ ในเชิงพื้นที่ กิจกรรมนั้น ๆ จะต้องมีความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรมและ/หรือธรรมชาติ และชุมชนในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมจะต้องมีความตระหนักในศักยภาพดังกล่าว ในเชิงกระบวนการ กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะต้องนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว และด้วยทิศทางนี้ จะนำไปสู่ความสมดุลในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประสบผลสำเร็จ และจะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนก็คือ ชุมชนต้องมีความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และ/หรือ ธรรมชาติของตนเองและขณะเดียวกันก็มีความพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะสร้างความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านและจะก่อให้เกิดความจดจำประทับใจอย่างลึกซึ้งถึง “จิตวิญญาณ” ของพื้นที่ของการท่องเที่ยวและผลที่จะตามมาในท้ายที่สุดก็คือความสมดุลในทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน

เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีวรรณ ฝวนิม^{๖๖} ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร ผลการศึกษาพบว่าวัดบวรนิเวศวิหารมีลักษณะทางกายภาพ และมีทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี และทรงคุณค่าทั้งคุณค่าทางด้านศิลปกรรมและคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม การจัดรูปแบบการเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหารมี ๓ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การศึกษาในระบบ ๒) การศึกษานอกระบบ และ ๓) การศึกษาตามอัธยาศัย มีความสอดคล้องกันและเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม วัดบวรนิเวศวิหารจัดให้มีการเผยแพร่ศาสนธรรมไปพร้อมกับการจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้มาโดยตลอด การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภายในวัดบวรนิเวศวิหารในปัจจุบันมีแนวทางดำเนินการ ได้แก่ ๑) การจัดทัศนศึกษานำชมของจริงภายในวัดบวรนิเวศวิหาร ๒) การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดบวรนิเวศวิหาร ๓) การดูแล อนุรักษ์ บูรณปฏิสังขรณ์ทรัพยากรวัฒนธรรมต่าง ๆ ภายในวัด ๔) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ และ ๕) การจัดทำเว็บไซต์วัดบวรนิเวศวิหาร ผลการวิจัยยังพบว่าข้อจำกัดอันเป็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร เนื่องจากวัดบวรนิเวศวิหารดำรงบทบาทเป็นศาสนสถาน ทำให้บทบาทด้านการเป็นแหล่ง

^{๖๕} สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน, รายงานวิจัย, (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔.

^{๖๖} เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีวรรณ ฝวนิม, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร, *Veridian E-Journal*, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘): ๘๘๙- ๙๐๔.

เรียนรู้มีข้อจำกัด เช่น การขาดนโยบายอันเด่นชัด การจัดสรรงบประมาณ และผู้รับผิดชอบ จึงทำให้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ยังไม่อาจพัฒนาได้สมบูรณ์เท่าที่ควร

อัศนีย์ หวานจริง^{๖๗} ได้ศึกษา ศิลปกรรมกระจกสะท้อนวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจกบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกชุมชนท้องถิ่น เริ่มจากการที่ชุมชนต้องการจะบูรณะวิหารให้สวยงามด้วยงานศิลปะ การสร้างงานครั้งนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นการบันทึกภาพประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วยภาพศิลปกรรมกระจก โดยใช้เทคนิคการประดับกระจกสี ตัดเป็นตัวภาพแบบอุดมคติเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมไทยประเพณี มีการคิดค้นพัฒนาเทคนิค วิธีการตัดและติดกระจกรูปแบบใหม่ จนเกิดเป็นงานที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะเหมาะสมกับการทำงานศิลปะในปัจจุบัน รวมทั้งได้จัดอบรมชุมชน ให้เรียนรู้ขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์งาน เพื่อช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถด้านศิลปะ และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมเกิดการเรียนรู้ สามารถช่วยกันดูแลรักษาผลงานศิลปกรรมกระจกได้ต่อไป การทำงานร่วมกับชุมชนในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้และสามารถนำมาพัฒนาตนเองในการสร้างสรรค์งานศิลปะได้มากขึ้น การสร้างสรรค์งานจึงไม่ใช่เพียงแค่การสร้างชิ้นงานศิลปะ แต่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผลงานศิลปกรรมกระจกชุดที่ช่วยสร้างคุณค่าทางสุนทรีย์ให้กับชุมชนต่อไปในอนาคต

ไพรินทร์ ฦ วันนา^{๖๘} ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน ผลการวิจัยพบว่า สลากย้อมในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาจากการอนุญาตกัณฑ์ ๗ ของพระพุทธเจ้า หนึ่งในนั้นคือสลากย้อม และเรื่องราวของนางยักษิณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาจนกลายเป็นที่มาของการถวายทานสลากย้อมในสมัยพุทธกาล สลากย้อมได้พัฒนาการมาเป็นลำดับและเข้าสู่ประเทศไทยตามการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาคเหนือมีประเพณีสลากย้อมที่มีความโดดเด่นโดยเฉพาะที่จังหวัดลำพูน คือ สลากย้อม สลากย้อมในอดีต เป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออกเรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บออมทรัพย์สินเงินทอง ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักการทำบุญสุนทาน ความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมลำพูน ปรากฏในเรื่องของการพัฒนามนุษย์ ที่สลากย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมีหลักสูตรปรากฏอยู่ในวิถีของสลากย้อม การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ปรากฏในด้าน การช่วยเหลือทางสังคมที่ชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือวัด และชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันจากวัดอันเป็นผลมาจากการทำสลากย้อม ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ปรากฏในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงและเป็นการให้เกิดสตรีเพศในการมอบบทบาทผู้นำในการทำสลากย้อม การสร้างความเสมอภาคและสิทธิเท่าเทียมกันในสลากย้อมของพระสงฆ์ ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏในด้านภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและ

^{๖๗} อัศนีย์ หวานจริง , ศิลปกรรมกระจกสะท้อนวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วารสารวิจัยศิลป์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๙๐-๒๓๗.

^{๖๘} ไพรินทร์ ฦ วันนา, ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน, วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๒) พฤษภาคม ๒๕๖๐: ๒๙๕-๓๐๘.

การประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการทาด้านสลากย้อม และการใช้ไม้ วัสดุธรรมชาติ ในการทำสลากย้อม รวมถึงการประดับตกแต่งสวยงาม ด้านการสร้างอัตลักษณ์ปรากฏในเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของสลากย้อมที่คนจังหวัดลาพูนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของร่วมกัน และด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา ปรากฏในเรื่องของการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คือระบบเศรษฐกิจชุมชน

ประเสริฐ ตรีการศุภกร^{๖๔} ศึกษาการพัฒนาศักยภาพชุมชนชาวเขากับการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ศึกษากระบวนการจัดการทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของชุมชนชาวไทยภูเขา ๕ เผ่า สรุปผลการวิจัยแต่ละชนเผ่า ดังนี้ ๑) เผ่าปกากะญอ ได้ศึกษาเกี่ยวกับอาชีพทางเลือกการเลี้ยงสัตว์ที่ยั่งยืนของชุมชนปกากะญอ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ไก่ สุกร เป็ด แมว สุนัข วัว ควายและช้าง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อและ พิธีกรรม วัฒนธรรมการเลี้ยงสัตว์ วิธีการเลี้ยงสัตว์แบบพื้นบ้านโรคสัตว์และการรักษาโดยสมุนไพร ๒) เผ่าม้ง ได้ศึกษาเกี่ยวกับกัญชงกับวิถีม้ง ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของกัญชง การเพาะปลูก และการใช้ประโยชน์และความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องและคุณค่าของกัญชง ความสัมพันธ์ของกัญชงที่มีต่อวิถีชีวิตม้ง กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านกัญชง ตลอดจนศึกษาถึงพัฒนาการและแนวโน้มของกัญชงในอนาคต ๓) เผ่าลาหู่ ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว ในชุมชนการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชน ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมรายได้ที่สามารถดำเนินการควบคู่กับการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ๔) เผ่าเมี่ยน ได้ศึกษาเกี่ยวกับลายปักเมี่ยนกับการสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นพลังสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตำนานและความเชื่อเกี่ยวกับลายปักเมี่ยน ประเภท กระบวนการเรียนรู้และเทคนิคลายปักเมี่ยน ชื่อและความหมายของลายปักและความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลายปักเมี่ยน ตลอดจนได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันที่มีต่อลายปัก ผลกระทบและแนวโน้มทางเศรษฐกิจของลายปักเมี่ยน ๕) เผ่าลีซุ ได้ศึกษาเหล่าสมุนไพรสู่การพึ่งตนเอง ตำบลป่าตึง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และตำนานเหล่าพื้นบ้าน ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ของเหล่าพื้นบ้านกับการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของลีซุ ตลอดจนได้ศึกษาเจาะลึกเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้ผลิตเชื้อแป้งเหล่าแบบพื้นบ้านของลีซุ โดยสรุปศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่าที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน และข้อเสนอแนะต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปพัฒนากระบวนการสนับสนุนให้ชุมชนบนพื้นที่สูงได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

^{๖๔} ประเสริฐ ตรีการศุภกร, การพัฒนาศักยภาพชุมชนชาวเขากับการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม, รายงานการวิจัย, กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๔๔, หน้าบทคัดย่อ.

กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรันยา แสงลี้มสุวรรณ^{๗๐} ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน พบว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศไทย และยิ่งช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม สถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะก่อให้เกิดการสร้างอาชีพสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการให้บริการด้านต่าง ๆ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นแหล่งมรดกโลกและยังมีมรดกทางวัฒนธรรมอีกจำนวนมาก เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีการเติบโตอย่างยั่งยืน คือการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และชุมชน ขั้นตอนของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น ประกอบด้วย การตลาดที่จะต้องตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการวางแผนการใช้พื้นที่การวางแผนการขนส่ง การประเมินผลกระทบและศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังรวมถึง การจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพร้อมกับการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมให้ยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

ทรงคุณ จันทจร และคณะ^{๗๑} ศึกษาคุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จากการศึกษาพบว่า ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคเป็นภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมที่มีการสืบสานองค์ความรู้ความสามารถ ความชำนาญต่าง ๆ ถ่ายทอดมายังกลุ่มชนรุ่นหลัง แนวทางในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้โดดเด่นเหมาะกับยุคสมัยในปัจจุบัน สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย พยายามลดต้นทุนในการผลิตด้วยการเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยไม่ทำให้คุณค่าและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ลดลง มีการส่งเสริมอาชีพให้กับคน ในท้องถิ่น เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาไม่ให้สูญหาย มีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตกระบวนการผลิต การจัดนิทรรศการ และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ ภายในท้องถิ่น เพื่อเป็นแรงจูงใจและอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับผู้เยี่ยมชม

^{๗๐} กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรันยา แสงลี้มสุวรรณ, การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, *Executive Journal*, (October – December ๒๐๑๒): ๑๓๙ – ๑๔๖.

^{๗๑} ทรงคุณ จันทจร และคณะ, คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้, *รายงานวิจัย*, สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒.

พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (โยธิน ฐานิสฺสโร) ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: วิภุตหรือโอกาสของวัดในล้านนา ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจัดเป็นการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งรวมการท่องเที่ยวภายในวัดเข้าด้วย กระบวนการวางแผนและบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ หลักการ คือ ๑) การกำหนดมาตรการและนโยบาย ๒) กำหนดขอบเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ๓) การดำเนินการวางแผน วางระบบการบริการจัดการตามข้อกำหนดและแนวทางปฏิบัติ ๔) การวางระบบการอำนวยความสะดวกในการมาเยือนของนักท่องเที่ยว ๕) การดำเนินการตามกลไกบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเป็นวิภุตหรือโอกาสของวัด โดยเฉพาะวัดในล้านนาหรือไม่ นั่น ก็ด้วยการดำเนินตามกิจกรรมทั้ง ๗ ด้าน คือ ๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ ๒) การประเมินคุณค่า และศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี ๓) การสงวนและการอนุรักษ์ ๔) การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม ๕) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนในชุมชน นอกชุมชนและสาธารณชนทั่วไป ๖) การบังคับ ใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติและ ๗) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่ หากวัดในล้านนาสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมดังกล่าวได้ชื่อว่าเป็นโอกาสในการยกระดับการท่องเที่ยวในวัด แต่หากปฏิบัติไม่ได้ก็จะกลายเป็นวิภุตทันที^{๗๒}

ณวิญ เสริฐผล^{๗๓} ศึกษาการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมโลกาภิวัตน์ ผลการศึกษาพบว่าถึงแม้โลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างรุนแรง แต่ภูมิปัญญากลับไม่ได้สูญหายไป ในทางตรงกันข้ามภูมิปัญญากลับมีบทบาทมากขึ้นในฐานะทางเลือกในการพัฒนา ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมโลกาภิวัตน์ โดยศึกษาจากเอกสาร คือ แนวคิด ทฤษฎีและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ในฐานะที่มีความหลากหลาย คือ ๑) เป็นทางเลือกในการพัฒนา ๒) เป็นเครื่องมือการ พัฒนาเศรษฐกิจ ๓) เป็นทุนหรือสินค้าทางวัฒนธรรม ๔) เป็นเครื่องจรรโลงจิตใจ ๕) เป็นความมั่นคงของชุมชน ๖) เป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ๗) เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ

^{๗๒} พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (โยธิน ฐานิสฺสโร), การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: วิภุตหรือโอกาสของวัดในล้านนา, วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙): ๑๓๕-๑๔๕.

^{๗๓} ณวิญ เสริฐผล, การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมโลกาภิวัตน์, วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓): ๓๑๓-๓๓๑.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท สภาพแวดล้อมและรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา และเพื่อสังเคราะห์กระบวนการและรูปแบบจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย บทความจากเอกสารและเว็บไซต์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชน ดังนี้

- ๑) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐ
- ๒) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชน
- ๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยบุคคล กลุ่ม เครือข่าย และองค์กร

ด้านศิลปะ

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนากระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ ๘ จังหวัดล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้ชุดปฏิบัติการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ตามหลัก 3E ประกอบด้วย E1 (Education) การเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ E2 (Engineering) เป็นการสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา และ E3 (Enforcement) การบังคับใช้กฎระเบียบ เป็นการวางแผนปฏิบัติเพื่อเอื้ออำนวยให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น ตามกฎระเบียบของชุมชน โดยเน้นการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มชาวบ้านเกี่ยวกับบริบทชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาทุนทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน โดยการจัดเวทีและลงพื้นที่สำรวจทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน

ขั้นตอนที่ ๒ การประเมินศักยภาพและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน และวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ศิลปะในชุมชน โดยการกระตุ้นให้ประชาชนได้วิเคราะห์อัตลักษณ์ของทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน เพื่อประกอบการพิจารณาวางแผนในการพัฒนาพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ การร่วมออกแบบและวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาออกแบบพื้นที่ศิลปะในชุมชน โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ ๔ การร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนาหรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ศิลปะในชุมชนให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

ขั้นตอนที่ ๕ การร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในพื้นที่ศิลปะในชุมชนร่วมกันอย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ ๖ การติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมในพื้นที่ศิลปะในชุมชนทั้งในด้านการสร้างสรรค์และร่วมกันอนุรักษ์ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

๓.๑.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) การสัมภาษณ์ สันทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยว โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หอการค้าจังหวัดที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ใน ๘ จังหวัด เพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มพระสงฆ์ แกนนำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ศิลปินพื้นบ้าน ศิลปินจิตอาสา และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อหาแนวทางการพัฒนา และดูแลรักษาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

๓.๒ พื้นที่การวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยในกลุ่มจังหวัดล้านนา จำนวน ๘ จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา

และจังหวัดน่าน โดยได้คัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ จำนวน ๙ พื้นที่ ประกอบด้วย

- ๑) วัดท่าข้าม (วัดชัยชนะ) และชุมชนบ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) วัดบ้านโป่ง และบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- ๓) วัดศรีดอนไชย และชุมชนบ้านเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๔) วัดพระธาตุลำปางหลวง และชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๕) วัดต้นไคร้ และชุมชนบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
- ๖) วัดบุญยืน และชุมชนบ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- ๗) วัดแม่เนาเรือ และชุมชนบ้านแม่เนาเรือ ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
- ๘) วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๙) ชุมชนบ้านบัว และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากผู้ที่สามารถจะให้ข้อมูลได้ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นแกนนำ และผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในชุมชนในพื้นที่ศึกษาจำนวน ๙ พื้นที่ ๆ ละ ๘ รูป/คน รวมทั้งหมด ๗๒ รูป/คน ประกอบด้วย

- ๑) ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ
- ๒) แกนนำและสมาชิกกลุ่มในชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มทางวัฒนธรรม
- ๓) กลุ่มบุคคลหรือศิลปินที่ทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อชุมชน
- ๔) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถาบันการศึกษาในชุมชน ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย
- ๕) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
- ๖) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล
- ๗) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ได้แก่ หอการค้า สภาวัฒนธรรม

๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย

๓.๓.๑ แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่ม (Focus group Guideline) โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยในกลุ่มที่เกี่ยวข้องทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา วัด และภาคประชาสังคมในพื้นที่ ๘ จังหวัด ในประเด็น

๑) บริบท สภาพแวดล้อม และศักยภาพของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมใน
ล้านนา

๒) กระบวนการ รูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนที่เป็นต้นแบบใน
ล้านนา

๔) แนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมี
ส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา

๓.๓.๒ แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) โดยการสัมภาษณ์
เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา
วัด และภาคประชาสังคมในพื้นที่ ๘ จังหวัด ในประเด็น

๑) บริบท สภาพแวดล้อม และศักยภาพของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมใน
ล้านนา

๒) กระบวนการ รูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนที่เป็นต้นแบบ
ในล้านนา

๔) แนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมี
ส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา

๓.๓.๓ ชุดปฏิบัติการ (Workshop) ในการจัดการกระบวนการจัดการทรัพยากร
วัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ตามหลัก 3E ๗ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑) กระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ตามหลัก 3E

E1 (Education) การเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

E2 (Engineering) เป็นการสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ

จัดการ

ทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิง
สร้างสรรค์ในล้านนา ๘ พื้นที่

E3 (Enforcement) การบังคับใช้กฎระเบียบ เป็นการวางแผนปฏิบัติการเพื่อ
เื้ออำนาจให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น ตามกฎระเบียบของชุมชน

๒) ขั้นตอนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงปฏิบัติการ ๗ ขั้นตอน

(๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research) เพื่อให้เกิด
ความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม
ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพคุณค่า และข้อจำกัดของทรัพยากรทางโบราณคดี
นี้ๆ ต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่างๆ

(๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี (Resource Assessment and Evaluation) จะช่วยให้สามารถทราบข้อมูลรวบรวมยอดของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดีนั้น ว่ามีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการใดที่จะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนและส่วนรวม

(๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) หมายถึง การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณคดี เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละแห่ง เช่น การเสริมสร้างความแข็งแรงของสิ่งก่อสร้างหรือวัตถุ การบูรณะ การจำลอง การทำเทียม การสร้างชิ้นใหม่ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงการสร้างและการบังคับใช้กฎหมายข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆ เพื่อสนองต่อความประสงค์ที่จะทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมดำรงอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(๔) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Business- Based management) กิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพโปสเตอร์ จัดทำของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของแหล่งโบราณคดีและชุมชนออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม การให้บริการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เก็บค่าธรรมเนียมจากผู้เข้าร่วม และการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรการกุศล ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

(๕) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนหมู่มากหรือมหาชนในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชน (publication) ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา โดยอาจจะจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนที่จัดการในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์หรือข้อมูลต่าง ๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน

(๖) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (resource rehabilitation/ revitalization) เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางโบราณคดีที่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned resource) และมีการนำเอาทรัพยากรทางโบราณคดีนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (re-functioning) เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชน หรือสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน เช่น การฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรมบางอย่างที่เคยปฏิบัติกันในสถานที่โบราณบางแห่งขึ้นมาเพื่อใช้เป็นวิธีการในการระดมพลังของชุมชนในการพัฒนาชุมชน

(๗) การบังคับใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ (Enforcement) ซึ่งอาจจะเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชน หรือข้อกำหนดที่กำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การบังคับใช้จะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและเป็นคุณค่าต่อทั้งชุมชนและต่อทรัพยากรวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นมรดกวิถีหรือเชิงกระบวนการ (means) ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นคุณค่าต่อทั้งชุมชนและเป็นประโยชน์ต่อตัวทรัพยากรวัฒนธรรม

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล และการปฏิบัติการวิจัย มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และการจัดการสมัยใหม่จากหนังสือ รายงานการวิจัย บทความ งานเขียนในวารสารและหนังสือพิมพ์ รายงานการประชุม รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ในประเด็นดังต่อไปนี้

- ๑) บริบท สภาพแวดล้อม และศักยภาพของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในล้านนา
- ๒) กระบวนการ รูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา
- ๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนที่เป็นต้นแบบในล้านนา
- ๔) แนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนที่เป็นต้นแบบในล้านนาในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบันใน ๘ จังหวัด เพื่อหาข้อมูลองค์ความรู้ กระบวนการ รูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนามีขั้นตอน ดังนี้

- ๑) เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่เดิมที่มีการจัดการวัฒนธรรม พื้นที่ๆที่มีการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรเชิงสร้างสรรค์ และพื้นที่เครือข่าย ในประเด็นดังต่อไปนี้
 - (๑) บริบท สภาพแวดล้อม และศักยภาพของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในล้านนา
 - (๒) กระบวนการ รูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา
 - (๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนที่เป็นต้นแบบในล้านนา
 - (๔) แนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา
- ๒) วิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และรูปแบบการจัดการวัฒนธรรมตามหลัก 3E ๗ ขั้นตอน โดยคัดเลือกต้นแบบจังหวัดละ ๑ แห่ง
- ๓) การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์เพื่อออกแบบศูนย์เรียนรู้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา

	สร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในกลุ่มจังหวัด ล้านนา และวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดย การมีส่วนร่วมของชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา								
๕	การรายงานผลการศึกษาบทที่ ๔-๕ และรายงานการ ใช้จ่ายงบประมาณ (เอกสารและ VTR สื่อสารสังคม)								
๖	สรุปผลการศึกษา นำเสนอบทความ/หนังสือ								
๗	รายงานการเงินงวดสุดท้าย								

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยการสรุป
สาระสำคัญ การจัดประเภท หมวดหมู่ของข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยวิธีการ
วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์
ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับ
ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)
หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษา
และบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปล
ข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่น่าเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความ
น่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูล ประกอบด้วย

๓.๖.๑ วิเคราะห์จำแนกให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อม และศักยภาพของทรัพยากร
ทางวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาและการจัดการของวัด และชุมชนที่มีความสำคัญของทั้ง ๘ จังหวัด

๓.๖.๒ สังเคราะห์องค์ความรู้กระบวนการและรูปแบบการจัดการทรัพยากร
วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนตามหลัก 3E ๗ ขั้นตอน
ที่มีความสอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดในล้านนา และบริบทของชุมชน

๓.๖.๓ นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาจัดทำเป็นชุดความรู้ และชุดคู่มือกระบวนการ
และรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน และ
กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมี
ส่วนร่วมของชุมชน

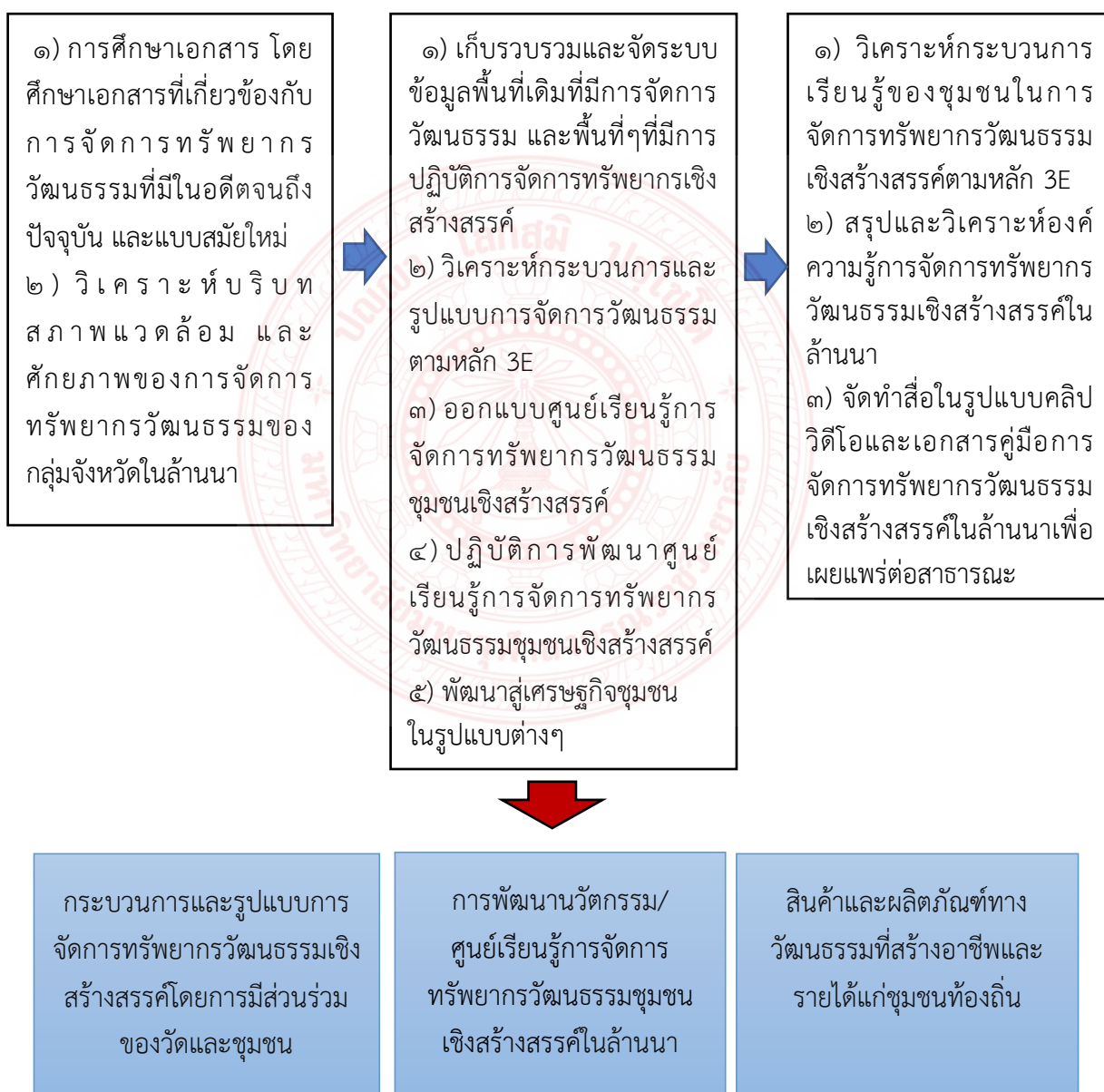
ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีทางวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการ
ทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดการพัฒนาเมืองด้วยศิลปะ และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์โดยคำนึงถึงบริบทและสภาพแวดล้อม
ของชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำในระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง
และการวิเคราะห์หลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูล

ในการนำเสนอข้อมูลการวิจัย เป็นการนำเสนอในลักษณะของการพรรณนา
(Descriptive) เพื่ออธิบายบริบท สภาพแวดล้อม และศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรมทาง
พุทธศาสนาและการจัดการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วยวัด และพระธาตุที่มีความสำคัญของ

ทั้ง ๘ จังหวัด กระบวนการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยสรุปกระบวนการวิจัย ดังต่อไปนี้



แผนภูมิที่ ๓ : สรุปกระบวนการวิจัยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย รายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม เป็นวิธีการบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรหรือ วัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนานของมนุษย์ เช่น ศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน รวมถึงวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น คติชน ปัจจุบันยังครอบคลุมถึง วัฒนธรรมร่วมสมัยที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ใหม่ โดยการบริหารจัดการ หมายถึง การวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษาหรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติพันธุ์ต่าง ๆ รูปแบบของการจัดการอาจปรากฏอยู่ในงาน พิพิธภัณฑสถาน ศูนย์การเรียนรู้ นิทรรศการ เป็นต้น ทั้งนี้การศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ของวัดและชุมชนของกลุ่มจังหวัดล้านนา ในภาคเหนือตอนบน โดยการศึกษาเอกสารพบว่า รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐ

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐ พบว่าหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาท หลักได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานระดับกรม และสำนักที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย

๑) กรมศิลปากร ดำเนินภารกิจเกี่ยวกับการคุ้มครอง ป้องกัน อนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ส่งเสริม สร้างสรรค์ เผยแพร่ ศึกษา ค้นคว้า วิจัยพัฒนา สืบทอดศิลปะ และทรัพย์สินมรดกทาง ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ เพื่อธำรงคุณค่าและเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ ยั่งยืนของสังคมไทยและความมั่นคงของชาติ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลศิลปะวัฒนธรรมของชาติ แขนงต่าง ๆ ได้แก่ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถาน สถาปัตยกรรม หัตถศิลป์ นาฏดุริยางคศิลป์ ด้านเอกสาร ภาษา และหนังสือด้านการจัดการศึกษาศิลปวัฒนธรรม

กรมศิลปากรมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้ ๑) ปกป้อง คุ้มครอง อนุรักษ์ ฟื้นฟู ศิลปะวัฒนธรรมธำรงจารีตประเพณี พระราชพิธี และรัฐพิธีให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติเพื่อเป็น รากฐานในการพัฒนาประเทศ ๒) สืบทอด สร้างสรรค์ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ๓) ปรับเปลี่ยนระบบ และกลไกการบริหารจัดการมรดกศิลปวัฒนธรรม ๔) บริหารจัดการองค์ความรู้และพัฒนา มรดก ศิลปะวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว และ ๕) จัดการศึกษาเฉพาะด้าน ศิลปะวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืนดำเนินงานตามพระราชบัญญัติ

โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕
ในภาคเหนือตอนบนมีสำนักศิลปากรที่ ๑ เชียงใหม่ รับผิดชอบ^๑

๒) สำนักงานศิลปากรที่ ๗ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดเชียงใหม่ มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๘
จังหวัดภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดน่าน
จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดลำปาง มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงาน
ทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน กลุ่มโบราณคดีและอนุรักษ์โบราณสถาน สาขาน่าน
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน เชียงราย พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ หริภุญไชย ลำพูน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ น่าน หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามกุฎราชกุมาร พะเยา หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

ภารกิจและอำนาจหน้าที่ดังนี้^๒ ๑) ดำเนินงานที่อยู่ในหน้าที่ของกรมในเขตพื้นที่
รับผิดชอบ ในการธำรงรักษาคุณค่าและเอกลักษณ์ มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติด้านโบราณคดี
โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภาษา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียม
จารีตประเพณี เอกสารหนังสือ จดหมายเหตุ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ สถาปัตยกรรม และ
ศิลปกรรม ๒) กำกับ ดูแล ให้คำปรึกษา และสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานในเขตพื้นที่
รับผิดชอบ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้อง ๓) ปฏิบัติงานทางวิชาการด้านมรดกทาง
ศิลปวัฒนธรรมทุกสาขาในเขตพื้นที่รับผิดชอบพัฒนา สร้างสรรค์ ถ่ายทอด และเผยแพร่องค์ความรู้ที่
ได้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาการที่กรมกำหนด รวมทั้งเป็นศูนย์ข้อมูล
ด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ ๔) ส่งเสริมและประสานการดำเนินงานทางวิชาการของ
หน่วยงานในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕) สร้างความรู้ ความร่วมมือ ให้คำแนะนำ และประสานงานกับ
จังหวัด หน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชน ในการดำเนินงานอนุรักษ์มรดกทาง
ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งขยายเครือข่ายการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมในเขตพื้นที่รับผิดชอบ
๖) บริหารจัดการโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์
อนุสรณ์สถาน มรดกโลกทางวัฒนธรรมของชาติ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่อยู่ในเขตพื้นที่
รับผิดชอบให้เป็นไปตามที่กฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้อง ๗) เป็นหน่วยงานรับจัดแจ้งการพิมพ์
หนังสือพิมพ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดแจ้งการพิมพ์ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ และ ๘) ปฏิบัติงาน
ร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

ในแต่ละจังหวัด จะมีการประกาศโบราณสถานที่ยื่นทะเบียน โบราณสถานใน
เขตจังหวัดเชียงใหม่เช่น วัดยางกวาง วัดสะตือเมือง วัดเชียงมั่น ช่างช้าง คูเมืองและกำแพงเมืองชั้นใน

^๑ กรมศิลปากร, **ประวัติและบทบาทหน้าที่**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.finearts.go.th/main/categorie/history>. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).

^๒ สำนักงานศิลปากรที่ ๗, **ประวัติและบทบาทหน้าที่**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.finearts.go.th/fad7/categorie/history>. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).

และชั้นนอก ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ วัดพระธาตุดอยกองมู ในเขตจังหวัดลำพูนได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ วัดพระธาตุจอมกิตติ เป็นต้น

กรณี วัดยางกวง จังหวัดเชียงใหม่ สถานภาพปัจจุบันวัดยางกวงเป็นวัดร้าง ในเขตพื้นที่ดูแลรับผิดชอบของ สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติโบราณวัตถุ/ศิลปวัตถุ/โบราณสถาน ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์หรือก่อสร้างอันเป็นซากเหลือต่าง ๆ ของวัดนั้น ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายที่เป็น พรบ. โบราณสถานฯ พ.ศ.๒๕๐๔ ตามอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบของกรมศิลปากร วัดยางกวง ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๗ ตอน ๑๐ วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๒๓ เฉพาะขอบเขตโบราณสถานมีขนาดเนื้อที่ ๑ ไร่ ๓ งาน ครอบคลุมใน ส่วนของ พระเจดีย์ (รวมขอบเขตกำแพงแก้ว) และพระวิหาร ที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงทางด้านใต้ ค่อนมาทางตะวันตกของส่วนองค์พระเจดีย์ สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ ในอดีตตั้งอยู่ในเขตเวียงดินที่พบในสมัย พญาติโลกราช อันแสดงถึงลักษณะกำแพงเวียงชั้นนอกยังไม่ได้ก่อกำแพงอิฐไว้ตอนบน ดังเช่นที่พบร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน โดยเฉพาะที่บริเวณป้อมทรงโค้งก่ออิฐที่มุมด้านตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งปัจจุบันกรมศิลปากรบูรณะแล้วเสร็จ

วัดยางกวงแห่งนี้มีสภาพที่ไม่แตกต่างกับวัดร้างอีกจำนวนกว่า ๗๕ วัดในเมืองเชียงใหม่ ปรากฏหลักฐานที่เป็นโฉนดที่ดินในทะเบียนวัดร้างของทางราชการ แต่ส่วนใหญ่ขาดการเข้าไปดูแลรักษาในพื้นที่ เพราะเปิดให้เอกชนและราชการเข้าไปเช่าอาศัย ทำประโยชน์ โดยภายหลังจากปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบราชการที่ผ่านมา จากที่เดิมนั้นวัดร้างอยู่ในความดูแลของสำนักศึกษาธิการจังหวัด ปัจจุบันวัดร้างอยู่ในการควบคุมดูแลรับผิดชอบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่มีหน้าที่หลักด้านการเก็บค่าเช่า และเข้าทำประโยชน์ต่าง ๆ ในเขตที่ดินของวัดร้าง แม้ว่าในหลาย ๆ วัดพบการเข้าไปบุกรุกไปอาศัย หรือทำประโยชน์อย่างผิดกฎหมาย ในส่วนงานของกรมศิลปากรที่มีหน้าที่ตรวจตราและดูแลรักษาโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเขตวัดร้างต่าง ๆ นั้น ในทางปฏิบัติได้เข้าไปอนุรักษ์โบราณสถานที่เป็นเจดีย์ วิหารของวัดร้างหลายแห่ง เช่น เจดีย์วัดวัดธาตุกลาง เจดีย์วัดกุสุมาลย์ เจดีย์วัดเลาเสียง เจดีย์วัดแสนเส้า เป็นต้น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัดร้างในเมืองเชียงใหม่คือ การมีสิ่งก่อสร้างแปลกปลอมรุกล้ำเข้าไปในเขตวัดร้างต่าง ๆ ทั้งจากการเอาที่ดินเขตวัดร้างไปให้เอกชน ส่วนราชการเช่า/ทำประโยชน์ และการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน (โฉนด) ทับที่วัดกรณีวัดยางกวงที่กำลังขอให้งดเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษานั้น และมีกิจกรรมปฏิบัติประโยชน์ศาสนากิจต่าง ๆ นั้น ไม่สมควรไปก่อสร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ ในเขตโบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ขณะเดียวกันควรจัดหางบประมาณในการขุดแต่ง ดูแลรักษา และออกแบบบูรณะตามหลักฐานร่องรอยการก่อสร้างของสิ่งก่อสร้างเดิมที่พบภายหลังการขุดแต่งแล้วเสร็จ ในการบูรณะต้องดำเนินการตามระเบียบของกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘ อย่างเคร่งครัด^๓

กรณี กลุ่มวัดในเวียงกุมกาม เวียงกุมกามเป็นอดีตเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา ที่พญามังรายโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๑๘๒๙ โดยโปรดให้ขุดคูเวียงทั้ง ๔ ด้าน ไขน้ำแม่ปิงให้ขังไว้ในคูเมือง โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในเวียงกุมกามและใกล้เคียงเป็นเมืองทดลองที่สร้างขึ้นมา

^๓ กรมศิลปากร, วัดยางกวง: วัดร้างในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของเมืองเชียงใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.finearts.go.th/fad7/categorie/general>. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).

ก่อนจะเป็นเมืองเชียงใหม่ เวียงกุมกาม เกิดขึ้นหลังจากที่พญามังรายได้ปกครองและพำนักอยู่ในนครหริภุญชัย (ลำพูน) อยู่ ๒ ปี พระองค์ทรงศึกษาสิ่งหลาย ๆ อย่างและมีพระราชดำริที่จะลองสร้างเมืองขึ้น เมืองนั้นก็ชื่อ “เวียงกุมกาม” แต่พระองค์ก็ทรงสร้างไม่สำเร็จ เพราะเวียงนั้นมีน้ำท่วมอยู่ทุกปี จนพญามังรายจึงทรงต้องไปปรึกษาพระสหายคือพ่อขุนรามคำแหงแห่งสุโขทัยและพญางำเมืองแห่งอาณาจักรพะเยา หลังจากทรงปรึกษากันแล้วจึงทรงตัดสินใจไปหาที่สร้างเมืองใหม่ ในที่สุดจึงได้พื้นที่นครพิงค์เชียงใหม่เป็นเมืองใหม่และเป็นเมืองหลวงแห่งอาณาจักรล้านนาต่อมา จึงสรุปได้ว่าเวียงกุมกามนั้นเป็นเมืองที่ทดลองสร้างขึ้น เวียงกุมกามล่มสลายลงเพราะเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๑๐๑ – ๒๓๑๗ ซึ่งตรงกับสมัยพม่าปกครองล้านนา พม่าปกครองล้านนาเป็นเวลาสองร้อยกว่าปี แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงเวียงกุมกามทั้ง ๆ ที่เหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่นี้เป็นเรื่องร้ายแรงมาก ผลของการเกิดน้ำท่วมนี้ทำให้เวียงกุมกามถูกฝังจมลงอยู่ใต้ตะกอนดินจนยากที่จะฟื้นฟูกลับมา สภาพวัดต่าง ๆ และโบราณสถานที่สำคัญเหลือเพียงซากวิหารและเจดีย์ร้างที่จมอยู่ใต้ดินในระดับความลึกจากพื้นดินลงไปประมาณ ๑.๕๐ - ๒.๐๐ เมตร โดยวัดที่จมดินลึกที่สุดคือวัดอ้อข้างรองลงมาคือ วัดปู่เปี้ย และวัดกู่ป่าด้อม

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ เรื่องราวของเวียงกุมกามก็เริ่มเป็นที่สนใจของนักวิชาการและประชาชนทั่วไป ทำให้หน่วยศิลปากรที่ ๔ ขุดแต่งบูรณะวัดร้าง(ขุดแต่งวิหารกานโถม ณ วัดช้างค้ำ) และบริเวณโดยรอบเวียงกุมกามอย่างต่อเนื่องจนถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ ปัจจุบันเวียงกุมกามก็ได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เพราะเห็นว่าเวียงกุมกามมีความสมบูรณ์และเป็นแหล่งความรู้การศึกษาในแบบของเรื่องราวทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมตลอดจนวัฒนธรรมล้านนาต่าง ๆ โดยศูนย์กลางของการนำเที่ยวชมโบราณสถานต่าง ๆ ในเขตเวียงกุมกามอยู่ที่วัดช้างค้ำ เวียงกุมกามมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความยาวประมาณ ๘๕๐ เมตร ไปตามแนวทิศตะวันออกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และกว้างประมาณ ๖๐๐ เมตร ตัวเมืองยาวไปตามลำน้ำปิงสายเดิมที่เคยไหลไปทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ดังนั้นในสมัยโบราณตัวเวียงกุมกามจะตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันตกหรือฝั่งเดียวกับเมืองเชียงใหม่ แต่เชื่อกันว่าเนื่องจากกระแสของแม่น้ำปิงเปลี่ยนทิศทาง จึงทำให้เวียงกุมกามเปลี่ยนมาตั้งอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำดังเช่นปัจจุบัน โดยหลังจากที่หน่วยกรมศิลปากรที่ ๔ เชียงใหม่ได้ทำการขุดค้นหาซากเมืองและโบราณสถานเพิ่มเติมก็ได้ค้นพบเจดีย์ต่าง ๆ ที่จมอยู่ใต้พื้นดินเป็นจำนวนหลายวัด ดังต่อไปนี้ วัดกู่คำ หรือวัดเจดีย์เหลี่ยม วัดกานโถม หรือวัดช้างค้ำ วัดหัวหนองและวัดธาตุนา

กรณี วัดไหลหินหลวงหรือวัดเสลารัตนปีพตาราม จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ที่บ้านไหลหิน ต.ไหลหิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง เป็นวัดสำคัญเก่าแก่ของจังหวัดลำปางที่มีอายุหลายร้อยปี นับว่าเป็นโบราณสถานที่ยังคงใช้ประกอบพิธีทางศาสนาอยู่ในปัจจุบัน และเป็นวัดสำคัญที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง จากหลักฐานทางด้านโบราณ จารึกและตำนานต่าง ๆ มีหลักฐานว่าในปี พ.ศ.๒๑๘๑ วัดไหลหินสมัยนั้นยังเป็นอารามเล็ก ๆ มีพระภิกษุสามเณรมาอาศัยบวชเรียนเป็นจำนวนมาก เป็นสถานที่เก็บคัมภีร์โบราณที่ผู้คนทั้งในและนอกชุมชนเข้ามาศึกษาและคัดลอกกัน ปัจจุบันคัมภีร์ส่วนหนึ่งที่ชำรุดเสียหายไป แต่ยังมีบางส่วนที่คงสภาพดีและได้เก็บรักษาไว้ในโรงธรรมของวัด คัมภีร์โบราณของวัดเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนาที่แสดงให้เห็นความสำคัญของวัดไหลหินในฐานะที่เป็นแหล่งศึกษาพระธรรมในสมัยโบราณ พบว่ามีเอกสารโบราณที่มีอายุเก่ากว่า

๗๐๐ ปีเศษ จารเป็นภาษาบาลี ตัวอักษรล้านนา ซึ่งจารไว้เมื่อปี จ.ศ.๖๐๑ (พ.ศ.๑๗๘๒ ชื่อคัมภีร์ “สกาภณณี” มีทั้งสิ้น ๗ ผูก จำนวน ๓๖๔ หน้า)

ในวัดไหล่หินยังมีโบราณสำคัญต่าง ๆ มากมาย อาทิ วิหาร โถง โบสถ์ เจดีย์ ชุ่มประตู่โขงและโรงธรรม ซึ่งนับเป็นโบราณสถานสำคัญทั้งในด้านความเก่าแก่และมีคุณค่าทางด้านศิลปะที่แสดงออกถึงความสามารถในเชิงช่าง การสร้างสรรค์ความงามในด้านโครงสร้างสถาปัตยกรรม และการประดับตกแต่งตามคติความเชื่อและการใช้ประโยชน์ของชุมชน โดยมีพระวิหารเก่าแก่ฝีมือช่างเชียงตุงเป็นศิลปะแบบล้านนาไทย ประดับลวดลายงดงามทั้งหลัง เป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนาตามประวัติการสร้างวิหารมีบันทึกไว้บนแผ่นไม้ที่ห้องชื่อในวิหารกล่าวว่า ในปี จ.ศ.๑๐๔๕ (พ.ศ.๒๒๒๖) พระมหาป่าเกสร ปญโญ เป็นประธานพร้อมด้วยเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง และศิษยานุศิษย์ได้สร้างวิหารนี้ขึ้นในปีกดโก๊ เดือน ๕ เบ็ญไทยเต่าสง่า จากรูปทรงสันนิษฐานว่าคงมีการปฏิสังขรณ์ให้คงอยู่ในสภาพเดิมมาหลายยุคหลายสมัย เนื่องจากชาวบ้านสมัยนั้นมีความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามในการรื้อถอนอาคารสิ่งก่อสร้างทางศาสนา หากผู้ใดละเมิดจะพบกับความหายนะ จึงทำให้วิหารหลังนี้ได้รับการอนุรักษ์ตลอดมา ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานวิหารหลังนี้ไว้เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๓ สิ่งขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน คือ วิหารทรงล้านนา พระธาตุเจดีย์ พระอุโบสถ ชุ่มประตู่กำแพงแก้ว และหอธรรม นอกจากนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ยังได้ขึ้นเป็นอาคารอนุรักษ์จากสมาคมสถาปนิกสยาม

๓) กรมส่งเสริมวัฒนธรรม มีบทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ มีอำนาจหน้าที่ ๑๒ ประการดังนี้ ๑) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวัฒนธรรมแห่งชาติและกฎหมายว่าด้วยภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ๒) ศึกษา วิจัย และเผยแพร่องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ๓) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรม เครือข่ายวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ๔) เป็นศูนย์กลางในการศึกษา รวบรวม เผยแพร่ และให้บริการสารสนเทศและกิจกรรมทางวัฒนธรรม ๕) ส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรม ๖) สนับสนุน ส่งเสริม และประสานการดำเนินงานทางวัฒนธรรม ๗) ส่งเสริมและดำเนินการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติ และระดับนานาชาติ ๘) ส่งเสริม ดำเนินการยกย่องเชิดชูเกียรติ และสนับสนุนการดำเนินงานของศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม และบุคคลที่มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม ๙) เสริมสร้างค่านิยมอันดีงาม และเหมาะสมกับสังคมไทย ๑๐) จัดทำโครงการและแผนปฏิบัติการ ส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาทางวัฒนธรรม ๑๑) ระดมทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานทางวัฒนธรรม และ ๑๒) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย^๔

กรณีการดำเนินงานโครงการเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติทั่วประเทศ ซึ่งเป็นทั้งศิลปินพื้นบ้าน และศิลปินร่วมสมัย โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้มีการจัดกิจกรรม ดังนี้ ๑) เปิดบ้านศิลปินแห่งชาติตามโครงการเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทาง

^๔ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, **อำนาจหน้าที่**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=2. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).

วัฒนธรรม ๒) จัดพิมพ์สูจิบัตรประวัติและผลงานศิลปินแห่งชาติเพื่อเผยแพร่ให้กับนักเรียน นักศึกษา หน่วยงานทาง วัฒนธรรม สถาบันการศึกษา และประชาชนทั่วไป ๓) จัดทำนิทรรศการประวัติและ ผลงานศิลปินแห่งชาติเพื่อเผยแพร่ให้กับนักเรียน นักศึกษา หน่วยงานทางวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มาร่วมงาน และที่มาศึกษาเรียนรู้ห้องเที่ยวบ้านศิลปิน แห่งชาติ ได้ศึกษาเรียนรู้ประวัติและภูมิปัญญาของศิลปินแห่งชาติ ๔) การส่งเสริมและเผยแพร่การจัด กิจกรรมเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติผ่านทางเว็บไซต์ <http://www.culture.go.th/subculture3/> เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจ สามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ทางวัฒนธรรมมากขึ้น

กรณี บ้านศิลปินแห่งชาติ นายอินสนธิ วงศ์สาม^๕ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๙/๒ หมู่ ๑ บ้านป่าขางน้อย อำเภอป่าขาง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ในสถานที่ชุมชน ใกล้ตลาดสดป่าขาง ประมาณ ๘๐๐ เมตร ห่างจากตัวเมืองลำพูนประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ไม่มีรถประจำทางผ่าน ต้องใช้รถยนต์ ส่วนตัว หรือจ้างเหมารถรับจ้างทั่วไปในการเดินทางได้ ผู้ที่สนใจสามารถเข้าเยี่ยมชมบ้านและ ชมผลงานศิลปะ ได้ในวันเสาร์ - อาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐ น. - ๑๗.๐๐ น. แต่สำหรับ วันจันทร์-ศุกร์ ต้องโทรศัพท์นัดหมายล่วงหน้า ด้านกายภาพ ภายในเนื้อที่กว่า ๑๓ ไร่ บริเวณบ้านร่มรื่นไปด้วยพันธุ์ ไม้สีเขียว และมีการจัดตกแต่งสวนอย่างดี ในบริเวณบ้านประกอบไปด้วยอาคารจำนวน ๒๒ หลัง ได้แก่ บ้านพักอาศัย ห้องแสดงนิทรรศการ บ้านพัก คนงาน อาคารสร้างสรรค์งานศิลปะมีทั้ง ห้องทำงานไม้ ห้องทำงาน ภาพพิมพ์ และห้องทำงานสีน้ำมัน นอกจากนี้ยังมีพื้นที่บางส่วนจัดเป็น ห้องพักสำหรับแขกผู้มาเยือนอีกด้วย โดยลักษณะทั่วไปของบ้านแต่ละหลัง จะเป็นแบบบ้านไม้เรือน ไทยภาคเหนือ ภายในบ้านจะประดับตกแต่งด้วยผลงานประติมากรรมแกะไม้ เช่น ตู้ โต๊ะ เก้าอี้ จั๋ว ลูกกรงบ้าน สอดแทรกอย่างสวยงามและกลมกลืน บ่งบอกถึงรสนิยม และตัวตนของเจ้าของบ้านได้ เป็นอย่างดี ด้านองค์ความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ คือการสร้างสรรค์งานศิลปะ ทั้งงาน จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานประติมากรรมแกะไม้ ด้านการบริหาร จัดการ ไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นระบบ โดยศิลปินเจ้าของบ้านเป็นผู้มีอำนาจใน การตัดสินใจ และดำเนินการทุกอย่างในบ้าน รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายงานศิลปะ และเงินสวัสดิการรายเดือนของศิลปินแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำของที่ระลึกจำหน่าย เช่น เสื้อยืด กระเป๋าผ้า ภาพพิมพ์ และทำร้านกาแฟ เป็นต้น ด้านการประชาสัมพันธ์ โดยมีการจัดทำ เพจ Facebook ของศิลปินแห่งชาติ เพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมของบ้านศิลปินแห่งชาติ มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ โบชัวร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น รายการโทรทัศน์ สื่อกิจกรรม เช่น การจัดงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ สื่อบุคคล เช่น การสัมภาษณ์ศิลปินแห่งชาติ ทั้งนี้ นอกจาก บ้านศิลปินแห่งชาติดำเนินการเองแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนด้านประชาสัมพันธ์จากทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชน อีกด้วย

กล่าวได้ว่า บ้านศิลปินแห่งชาติแต่ละแห่งจะแสดงให้เห็นตัวตนของเจ้าของบ้าน ที่สะท้อนผ่านรูปแบบการสร้างแหล่งเรียนรู้และผลงานที่จัดแสดง โครงการเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติกับ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมทุกหลังล้วนเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง สามารถต่อยอดและ

^๕ ศรีสุคล พรหมโส และชิสสิกา วรณจันทร์, “แนวทางการพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติให้เป็นแหล่ง เรียนรู้ ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม”, วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๑๕๗-๑๗๕.

พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนได้ ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ควรจัดทำแผนการพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติที่ชัดเจน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน สร้างทัศนคติในการบริหารจัดการ และวางรูปแบบของการจัดการองค์กรที่ดี นอกจากนี้ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานในบ้านศิลปินแห่งชาติ ได้มีโอกาสเข้าร่วมฝึกอบรมและเพิ่มทักษะในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติ เช่น การบริหารจัดการ การตลาด การจัดทำของที่ระลึกและบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นต้น

๔) กรมการศาสนา มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐด้านศาสนา โดยการทำนุบำรุงส่งเสริมและให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ที่ทางราชการรับรอง ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และสร้างความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งดำเนินการเพื่อให้คนไทยนำหลักธรรมของศาสนาไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นคนดีมีคุณธรรม โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (๑) ทำนุบำรุง ส่งเสริมเพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม (๒) เสริมสร้างศีลธรรม ปุถุฆังคุณธรรมและจริยธรรม (๓) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมกิจการฮัจญ์ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้อง (๔) ส่งเสริม ดูแล รักษาและทำนุบำรุง ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ (๕) ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ที่ทางราชการรับรอง และสนับสนุนการดำเนินการขององค์กรศาสนา (๖) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมายในระดับปฏิบัติ จะมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแต่ละจังหวัด ดำเนินงานตามระเบียบกรมการศาสนา และกฎกระทรวงการแบ่งส่วนงานกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ.๒๕๕๗

๕) สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม มีอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๗ มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อเพิ่มพูนพัฒนาภูมิปัญญา และการประยุกต์ใช้ ในสังคม โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (๑) ส่งเสริม สนับสนุน และจัดให้มีหอศิลป์เพื่อเผยแพร่งานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (๒) ประสานงานเครือข่ายองค์กรศิลปวัฒนธรรม ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ (๓) จัดให้มีศูนย์ข้อมูลสารสนเทศด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (๔) ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ สติปัญญา และการประยุกต์ใช้งานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (๕) ระดมทรัพยากร และจัดให้มีกองทุนหรือแหล่งทุนด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (๖) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย แผนงาน และยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (๗) ส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่กิจกรรมสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (๘) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน หรือตามที่ รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย^๖ ในการดำเนินงานที่

^๖ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, **อำนาจหน้าที่**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://ocac.go.th/%E0%B8%AD%E0%B8%B3%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%88%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88/> (๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓).

ผ่านมามีการมอบรางวัลศิลปาธรให้แก่บุคคลที่มีความสามารถในด้านศิลปะ ๙ สาขา ได้แก่ ทัศนศิลป์ วรรณศิลป์ เรขศิลป์ ศิลปะการแสดง ดนตรี สถาปัตยกรรม มัณฑนศิลป์ ภาพยนตร์ การออกแบบเครื่องแต่งกาย โดยดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายศิลปินและองค์กรด้านศิลปะทุกสาขา ทั้งในส่วนของการส่งเสริมศิลปิน การจัดทำกฎหมาย การจัดตั้งกองทุน การสร้างองค์ความรู้ การสร้างแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะ ซึ่งขณะนี้ได้เปิดพื้นที่แสดงนิทรรศการอีกแห่งบริเวณ ถนนราชดำเนินกลาง ภายใต้ชื่อ “หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน”

นอกจากนี้ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของ ศิลปะร่วมสมัยที่มีส่วนในการสร้างสรรค์และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะผลงานทางศิลปะนอกจากจะทำให้เยาวชนของชาติเกิดการเรียนรู้ การเข้าถึงคุณค่าและ สุนทรียภาพของศิลปะแล้ว ยังเป็นการพัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณธรรม สร้างความสามัคคี และความสุขทางจิตใจทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ประกอบกับศิลปะร่วมสมัยเป็น ทุนและพลังในการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชาติให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเห็นสมควรส่งเสริมศิลปะร่วม สมัย โดยสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ ปลูกจิตสำนึก ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและ จัดตั้ง “กองทุนส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย” ขึ้นตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย พ.ศ. ๒๕๕๑ และถือปฏิบัติตามกฎหมาย โดยกองทุนได้รับเงินทุนประเดิมจากรัฐบาล จำนวน ๑๐ ล้านบาท โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนเกี่ยวกับการให้การอุดหนุนแก่ผู้ขอรับการส่งเสริม ตลอดจนการ ดำเนินการอื่น เกี่ยวกับการส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย พ.ศ. ๒๕๕๑^๗

กล่าวโดยสรุป การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐ จะมี กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก โดยมีหน่วยงานภายใต้กระทรวง ได้แก่ กรมศิลปากร สำนักงานศิลปากรที่ ๗ เชียงใหม่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กรมการศาสนา สำนักงาน ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ดูแลงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วน และงานที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน

๔.๑.๒ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชน

ในภาคเหนือตอนบนจะมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัด แต่ละแห่งจะมีระบบ การจัดการในวัดที่เป็นแบบเฉพาะ มีการจัดการหรือการแบ่งแยกงานเป็นหมวดงานต่าง ๆ ของวัดและ ศาสนสถานที่มีวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้วัดสามารถบริหารจัดการ ให้มีความเหมาะสมและสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมภายในวัดใน เชิงการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่เรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ของท้องถิ่น เป็นต้น กรณีตัวอย่างการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา ดังนี้

๑) วัดร่องเสือเต็น จังหวัดเชียงราย

วัดร่องเสือเต็น ตั้งอยู่หมู่บ้านร่องเสือเต็น หมู่ที่ ๒ เขตเทศบาลนครเชียงราย อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย โดยตั้งอยู่ริมแม่น้ำกก ฝั่งด้านซ้ายทางทิศตะวันออกของเทศบาลนคร

^๗ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือกองทุนส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย, (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.), หน้า ๑-๔.

เมืองเชียงราย ในอดีตสถานที่แห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งของวัดร้าง ก่อนจะพบเห็นเศษซากอิฐโบราณสถานในวัดแห่งนี้เป็นจำนวนมาก เมื่อ ๘๐-๑๐๐ ปีก่อน จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ เล่าว่าในสมัยนั้นยังไม่มีบ้านเรือนและผู้คนอาศัยอยู่มากนัก สัตว์ป่าจึงมีจำนวนมากโดยเฉพาะเสือ ชาวบ้านที่ผ่านแถวนี้มักชอบเห็นเสือกระโดดข้ามร่องน้ำไปมาตรงที่แห่งนี้ จึงเรียกบริเวณนี้ต่อ ๆ กันมาว่า “ร่องเสือเต้น” รวมทั้งได้เรียกหมู่บ้านใกล้เคียงบริเวณนี้ว่า “บ้านร่องเสือเต้น”

จากตำนานคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่เล่าว่า ที่ตั้งวัดร่องเสือเต้น เดิมมีซากโบราณสถานเก่าแก่ ซึ่งคนเชียงรายเรียกว่า “กู” เป็นลักษณะของวัดร้าง แต่ไม่ทราบว่ามีวัดนั้นสร้างในสมัยใด แต่เข้าใจกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นฐานเจดีย์เก่า ซึ่งมีซากกองอิฐที่ปรักหักพังมากมาย ปัจจุบันได้สร้างวิหาร และพระธาตุที่ฐานเจดีย์เก่านั้นไว้เพื่อมิให้นักขุดเจาะหาของเก่าโบราณมาขุดเจาะ ดังนั้นโบราณสถานเดิมจึงไม่พบเจอ ซึ่งพบเจอแต่พุทธสถานใหม่ที่บูรณปฏิสังขรณ์ในรูปแบบใหม่ตามยุคสมัยศิลปะตระกูลช่าง “เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์” จากนั้น ได้สร้างสถานที่แหล่งโบราณสถานแห่งนี้ให้เป็นที่เคารพสักการะเช่นครั้งอดีต และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายอีกด้วย

วัดร่องเสือเต้นถูกสร้างขึ้นเนื่องจากชาวบ้านร่องเสือเต้นไม่มีที่ทำบุญในหมู่บ้าน เวลาทำบุญในวันสำคัญต้องไปทำบุญที่วัดอื่น ทำให้คนในหมู่บ้านต่างกระจัดกระจายกันไป จึงได้ร่วมกันบูรณะวัดร้างแห่งนี้ เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านร่องเสือเต้น และเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ จึงสร้างวัดแห่งนี้ขึ้นและให้ชื่อว่า “วัดร่องเสือเต้น” ความโดดเด่นของวัดร่องเสือเต้นที่เห็นได้ชัดคือ วิหารวัดร่องเสือเต้น สร้างและออกแบบโดยศิลปินพื้นบ้านชาวเชียงราย นายพุทธา กาบแก้ว หรือที่คนรู้จักในนาม สล่านก หลังจากที่จะจบการศึกษาใหม่ ๆ ก็มีโอกาสดำเนินการศึกษาศิลปะของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ในการสร้างวัดร่องชุน จนได้ซึมซับศิลปะแนวพุทธศิลป์มาจากอาจารย์เฉลิมชัย การสร้างวิหารวัดร่องเสือเต้นสร้างขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๘ โดยมีขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๔๘ เมตร สร้างเสร็จเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๙ รวมใช้เวลาก่อสร้างแล้วเสร็จถึง ๑๑ ปี โทษสีที่ใช้เป็นโทนสีน้ำเงินฟ้าตัดกับสีทองเพื่อสร้างความโดดเด่นให้กับวิหาร โดยสีน้ำเงินฟ้าของตัววิหารนั้นแสดงถึงธรรมชาติขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้าที่ขจรขจายไปทั่วโลก ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่เป็นความจริงตามหลักเหตุและผล เปรียบเสมือนดังท้องฟ้าที่สดใสเป็นศิลปะแนวพุทธศิลป์ร่วมสมัยที่แฝงด้วยธรรมของพุทธองค์ และพญานาคที่อยู่หน้าวิหาร สล่านก ได้รับอิทธิพลจากศิลปะของอาจารย์ ถวัลย์ ดัชนี ที่เน้นลักษณะโครงสร้างที่เข้มแข็ง เขียวเล็บแหลมคมดูน่าเกรงขาม แต่มีความอ่อนช้อยในแบบล้านนา^๘

วิหารหรืออุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่ที่ซากกองอิฐที่ปรักหักพังอยู่ก่อนแล้ว และสันนิษฐานว่า ที่สร้างวิหารหรืออุโบสถนี้เดิมเป็นวิหารหรืออุโบสถที่อยู่ด้านทิศตะวันออกของพระธาตุเจดีย์ ดังนั้นแม้ว่าวิหารหรืออุโบสถหลังปัจจุบันไม่ใช่โบราณสถานเก่าแก่ แต่ได้ฐานวิหารหลวงแห่งนี้ความโดดเด่นของวัด อยู่ที่ “วิหารวัดร่องเสือเต้น” (ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่ตั้งของวิหารดั้งเดิมสมัยพ่อขุนเม็งรายมหาราช) ได้เริ่มการก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๘ โดยมีขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๔๘ เมตร สร้างเสร็จเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๖ ความโดดเด่นอย่างแรกๆที่เห็นเมื่อมาอย่างวัด

^๘ พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง) และคณะ, “ศึกษาแหล่งอารยธรรมโบราณลุ่มแม่น้ำกก-แม่น้ำลาวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย”. รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๑, หน้า ๔๘.

แห่งนี้ นั่นคือ วิหารที่มีความสวยงามและมีเอกลักษณ์ที่น่าจดจำ เพราะใช้โทนสีน้ำเงินฟ้าตัดกับสีทองเพิ่มความโดดเด่น โดยสีน้ำเงินฟ้าของตัววิหารนั้นแสดงถึงธรรมะขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้าที่ขจรขยายไปทั่วโลก ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่เป็นความจริงตามหลักเหตุและผลเปรียบเสมือนดังท้องฟ้าที่สดใส เป็นศิลปะแนวพุทธศิลป์ร่วมสมัยที่แฝงด้วยธรรมของพุทธองค์ แสดงถึงการชักนำชาวพุทธให้หันกลับมาเข้าวัด และศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ส่วนภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปขมกลบตีตรีโลกนาถ สีขาวมุกขนาดหน้าตักกว้าง ๕ เมตร สูง ๖.๕ เมตร โดยมีพระรอดลำพูน จำนวน ๘๘,๐๐๐ องค์ และแก้วแหวนเงินทองหลายสิ่งถูกฝังอยู่ใต้พระพุทธรูปองค์นี้ รวมทั้งบริเวณพระเศียรก็ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก รวมทั้งยังได้รับพระราชทานนาม รัชมกลบตีตรีโลกนาถ หมายความว่า “พระพุทธรูปทรงเป็นมงคลเจ้าในความเป็นราชา เป็นที่พึ่งในสามโลก”^๙

๒) ศูนย์วัฒนธรรมเวียงกาหลง วัดเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

เมืองวัฒนธรรมเวียงกาหลง ถิ่นกาขาว ชาวศรีวิไล ตั้งอยู่ที่วัดเวียงกาหลงในปัจจุบันหนึ่งในเวียงโบราณเขตอำเภอเวียงป่าเป้า ซึ่งประวัติความเป็นมาอย่างไม่มีหลักฐานระบุที่แน่ชัด แต่สันนิษฐานว่า เมืองโบราณแห่งนี้สร้างขึ้นในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๕ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๖ เคยรุ่งเรืองมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นตลอด ระยะเวลาร่วม ๒ ศตวรรษ และได้ล่มสลายไปพร้อมกับอาณาจักรล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒

ในส่วนของหลักฐานลายลักษณ์อักษร ดำเนินพื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด ตอน ๒ ดำเนินปกิณกะล้านนา อาจเป็นเพียงหลักฐานเดียวที่พบในขณะนี้ ที่น่าจะเกี่ยวกับถ้วยเวียงกาหลง โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ในปี พ.ศ. ๑๙๐๘ ในรัชสมัยพระยาโกนาจึงไม่ยอมส่งส่วยให้อ้อ (จักรพรรดิจีน) ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาในสมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น ทางพระยาอ้อฟ้าจึงได้ส่งคนมาทวงถามถึงเครื่องบรรณาการ ในส่วนเครื่องบรรณาการ มีข้อความดังต่อไปนี้ว่า

“...ส่วยเข้า ๙๐๐๐ คาน งาช้าง ๒๐ หาบ ผ้าขาว ๔ รำ ถ้วยแช่สัก ๑๐๐๐ ดวง ลาย ๕๐๐ เขียว ๒๐๐ ขาว ๓๐๐ เป็นส่วยเจ้าลุ่มฟ้า...” “ถ้วยแช่สัก ๑๐๐๐ ดวง ลาย ๕๐๐ เขียว ๒๐๐ ขาว ๓๐๐ “ ที่กล่าวถึงในรายการเครื่องบรรณาการนั้น น่าจะหมายถึง เครื่องถ้วยที่ผลิตในพื้นที่เวียงกาหลง วังเหนือ ซึ่งบริเวณนี้เรียกว่า แจ้สัก-แจ้หม่ม มาก่อน และจากการศึกษาของนักโบราณคดียังพบว่า แหล่งเตาเผาเวียงกาหลงนี้ มีรูปแบบถ้วยชามครบถ้วนตามรายการเครื่องบรรณาการ คือ เครื่องถ้วยเขียนลายสีดาบนพื้นขาว (ถ้วยลาย) เครื่องถ้วยชนิดเคลือบสีเขียว (ถ้วยเขียว) และเครื่องเคลือบชนิดเคลือบใสไม่มีสี (ถ้วยขาว) ดังนั้นอาจจะช่วยสันนิษฐานได้ว่า แหล่งเตาเวียงกาหลงเป็นแหล่งที่ผลิตเครื่องถ้วยคุณภาพดีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๐

^๙ วัดร่องเสือเต้น, ศรีทธา สืบสาน สีน้ำเงิน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/1236/storytelling/วัดร่องเสือเต้น/>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

ในอีกด้านหนึ่ง ยังมีความเชื่อกันว่า เมืองโบราณเวียงกาหลงสร้างขึ้นโดยพระเจ้าอโนรธามังช่อ (๑๕๘๗ - ๑๖๒๐) กษัตริย์แห่งอาณาจักรพุกาม เมื่อครั้งที่พระองค์ยกทัพไปเขมร เพื่อขอพระบรมสารีริกธาตุ พระไตรปิฎก พระแก้วมรกต คืบจากเมืองกัมพูชา และได้หยุดพักทัพที่บริเวณเมืองโบราณเวียงกาหลงในปัจจุบันคืนหนึ่งพระเจ้าอโนรธามังช่อ ได้ทอดพระเนตรเห็นแสงลอยขึ้นจากยอดดอย ซึ่งโหราทำนายว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี จึงทรงให้ทหารไปสำรวจพื้นที่ แล้วให้ก่อสร้างพระธาตุขึ้น (ปัจจุบันคือ พระธาตุเจดีย์ ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย) ในการสร้างพระธาตุต้องอาศัยเวลาอันยาวนาน ดังนั้นพระเจ้าอโนรธามังช่อ จึงให้สร้างเมืองขึ้นในบริเวณที่หยุดพักทัพ และให้ขุดคูล้อมรอบตัวเมือง สร้างป้อมปราการเพื่อป้องกันข้าศึกศัตรู และสัตว์ร้ายต่าง ๆ พระองค์ได้ให้ไพร่พลขุดดินขึ้นมาปั้นแล้วเผาเป็นก้อนอิฐ เพื่อใช้ก่อเป็นพระธาตุแม่เจดีย์ ไพร่พลของพระเจ้าอโนรธามังช่อนอกจากจะทำอิฐแล้ว ยังมีฝีมือในการปั้นถ้วยชาม หม้อ แจกัน ซึ่งพม่าในสมัยนั้นได้ติดต่อค้าขายกับจีน จากการสันนิษฐานของนักโบราณคดีเห็นว่าเครื่องปั้นเวียงกาหลงมีลักษณะการเขียนลายที่เหมือนกับ เครื่องถ้วยชิงไปของจีน นอกจากนี้ประวัติเวียงกาหลง เพียงได้ถูกเชื่อมโยงกับตำนานพระเจ้า ๕ พระองค์ ในพระพุทธรูปศาสนา ที่กล่าวถึงพระพุทธรูปเจ้าทั้ง ๕ พระองค์

สำหรับการขุดค้นทางโบราณคดี เวียงกาหลง ได้ถูกขุดสำรวจครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยพระยานครพระราม (สวัสดิ์ มหาภัย) ได้สำรวจพบเตาเผาและเครื่องถ้วยจำนวนมากในบริเวณป่ากาหลง หมู่บ้านป่าसान ตำบลเวียงกาหลง จึงได้เรียกชื่อเตาเผา และเครื่องถ้วยที่พบในบริเวณนี้ว่า เตากาหลงและเครื่องถ้วยกาหลง นอกจากนั้นการศึกษาทางโบราณคดี โดยการสำรวจและขุดค้นศึกษาหลายครั้งระหว่าง ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึง ๒๕๕๑ พบว่านอกจากตามริมฝั่งแม่น้ำลาวในเขตบ้านทุ่งม่าน บ้านดงป่าसानในท้องที่ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายแล้วยังมีหลักฐานแหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามจำนวนมากกระจายอยู่ตามริมลำห้วย ลำธาร ร่องน้ำขนาดเล็ก และลำน้ำสาขาของแม่น้ำวัง ในหุบเขาทางตะวันออกของเมืองโบราณเวียงกาหลงในเขตตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางอีกด้วย ปัจจุบันบริเวณวัดเวียงกาหลง เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม แล้วที่นี่ยังมีพิพิธภัณฑ์เมืองโบราณเวียงกาหลง จัดแสดงประวัติศาสตร์และเครื่องถ้วยดินเผาเวียงกาหลง^{๑๐}

๓) วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

วัดศรีโคมคำ หรือวัดพระเจ้าตนหลวง พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ สังกัดมหานิกาย ภายในวิหารประดิษฐานพระเจ้าตนหลวงเป็นพระประธาน สร้างขึ้นในรัชสมัยของพญาอดเชียงราย กษัตริย์ลำดับที่ ๑๐ แห่งราชวงศ์มังราย วัดศรีโคมคำ ตั้งอยู่ริมกว๊านพะเยา เขตเทศบาลเมืองพะเยา เลขที่ ๖๙๒ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เนื้อที่รวมทั้งสิ้น ประมาณ ๗๔ ไร่ วัดศรีโคมคำเป็นวัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากการก่อสร้างพระเจ้าตนหลวง ตัววิหารหลังเดิม ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าผู้ใดสร้าง เนื่องจากเมืองพะเยามีการอพยพผู้คนจากภัยสงคราม ทำให้ตัวเมืองถูกปล่อยร้าง จนกระทั่งมีการฟื้นฟูเมืองขึ้นมาใหม่ หลังยุคที่กรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ตีเอาลำนามาจากพม่า มาจนถึงช่วงที่พระยาประเทศอุรทิศ

^{๑๐} ศูนย์วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยว สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เมืองวัฒนธรรมเวียงกาหลง ถิ่นกาขาว ชาวศรีวิไล, เอกสารแนะนำการท่องเที่ยว วัดเวียงกาหลง, ม.ป.ป.

เป็นผู้ครองเมืองพะเยาคนสุดท้าย ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนระบบการปกครองแบบหัวเมือง มาเป็น มณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ช่วงสมัยนี้ เริ่มมีการบูรณะวัดศรีโคมคำและพระเจ้าตนหลวง ขึ้นมาอีกครั้ง หลังตัววัดและองค์พระมีสภาพทรุดโทรมมาเกือบ ๖๐ ปี

การบูรณะวัดศรีโคมคำ เป็นการบูรณะไปที่ละส่วน เนื่องจากขาดงบประมาณ ทำให้เกิดความล่าช้า จนเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ชาวเมืองพะเยาภายใต้การนำของพระยาประเทศอุดรทิศได้ อาราธนาครูบาศรีวิชัยจากเมืองลำพูน เข้ามาเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ การบูรณะวัดปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ภายใต้การนำของครูบาศรีวิชัย ได้มีการรื้อวิหารหลังเก่าที่ครอบพระเจ้าตนหลวงออกแล้วสร้างหลัง ใหม่ขึ้นมาแทน มีการสร้างศาลาราย โปสธ วิหารพระพุทธรูปบาทจำลอง ทั้งหมดแล้วเสร็จภายใน ระยะเวลาเพียง ๑ ปี จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ก็ได้มีการทำบุญฉลองวัดที่บูรณะขึ้นมาใหม่เป็นระยะ เวลานานกว่าหนึ่งเดือน

จุดเด่นของวัดศรีโคมคำ คือ วัดตั้งอยู่บนถนนพหลโยธิน ใกล้กับศาลากลางจังหวัด พะเยา โรงพยาบาลพะเยา และหน่วยราชการต่าง ๆ และมีชุมชนรายล้อม ด้านหลังพระวิหารจะติด กับกว๊านพะเยา ซึ่งการคมนาคมสะดวก รวดเร็ว และมีสิ่งที่ทำให้ชาวพะเยาอยากมาวัดศรีโคมคำ คือ พระเจ้าตนหลวง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ และเป็นศูนย์รวมจิตใจที่เคารพบูชาของ ชาวพะเยา ทรัพยากรวัฒนธรรมภายในวัดศรีโคมคำ ประกอบด้วย

(๑) **อุโบสถกลางน้ำ** เป็นศิลปะแบบล้านนาประยุกต์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ ตัวอุโบสถสร้างยื่นเข้าไป ในกว๊านพะเยา ด้านหน้ามีทางเดินเชื่อม เป็นสถานที่ใช้พักผ่อนหย่อนใจ และชื่นชมภาพเขียน จิตรกรรมฝาผนังได้อย่างสวยงามสดดงาม โดยเล่าถึงทศชาติชาดก (พระเจ้าสิบชาติ) และประเพณี ล้านนา โดยการอุปถัมภ์ของนายชรรค์ชัย บุนปาน เจ้าของสำนักพิมพ์มติชน โดยมีนายบุญนิยม สิทธิหาญเป็นสถาปนิกผู้ออกแบบ และนายช่างเถา พัฒนโกสิน เป็นช่างก่อสร้าง ภายในมีจิตรกรรมฝา ผนังรูปต้นพระศรีมหาโพธิ์ฝีมือ นายอังคาร กัลยาณพงศ์ ศิลปินแห่งชาติผู้ล่วงลับ และนางสาวภาพ ตะวัน นางสาวกานแก้ว สุวรรณภู และคณะเขียนภาพทศชาติชาดก

(๒) **หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ** เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ดำเนินงานโดย วัดศรีโคมคำ เพื่อจัดแสดงโบราณวัตถุ เอกสาร ข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา เช่น ความเป็นมา วรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาว พะเยา ซึ่งเป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณ รวมถึงเอกสารข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทั้งด้าน วรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในจังหวัดพะเยา เป็นเวลากว่า ๔๓ ปี ที่หลวงพ่อพระธรรมวิมลโมลีได้พบซากปรักหักพังและประติมากรรมในยุคหิน ทรายของเมืองพะเยา (พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑) อันเป็นที่มาที่ทำให้หลวงพ่อได้เริ่มเก็บรักษาสมบัติ ของชาติเหล่านี้ไว้ ณ วัดศรีโคมคำ จนย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ จึงย้ายโบราณวัตถุทั้งหมดมาเก็บรักษาต่อ ณ วัดแห่งนี้ นับตั้งแต่การเริ่มต้นเก็บรวบรวมวัตถุโบราณ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวัดศรีโคมคำ ทรงนำนักเรียนนายร้อย จปร. มาศึกษาวัตถุโบราณที่หลวงพ่อได้รวบรวมไว้ ทรงมีพระราชดำริที่จะให้สร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อเป็นการ รักษาคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมและเก็บรักษาโบราณวัตถุให้เรียบร้อย ใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษา

และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของประชาชนในท้องถิ่น จึงทรงมีพระราชกระแสให้จัดหาทุนเพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานเมืองพะเยา โดยในขั้นต้นทรงมีพระราชดำริให้ทอดผ้าป่าเพื่อหาทุนทรัพย์สำหรับดำเนินการก่อสร้างและทรงรับเป็นองค์ประธานทอดผ้าป่าเพื่อหาทุนก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานเมืองพะเยา การจัดแสดงในหอวัฒนธรรมฯ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และชีวประวัติบุคคลหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับการออกแบบด้วยศิลปะล้านนาประยุกต์ ด้านหลังตัวอาคารติดกับกว๊านพะเยาจึงมีภูมิทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติภายในอาคาร ๒ ชั้น ประกอบด้วยห้องจัดแสดง ๕ ห้อง แต่ละห้องแบ่งออกเป็นสวน ๆ รวมทั้งหมดเป็น ๑๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ กว๊านพะเยา จัดแสดงประวัติ เริ่มตั้งแต่เป็นนิทานปรัมปรา กว๊านพะเยาในอดีต รวมถึงวิถีชีวิตการประมงในเมืองพะเยา จุดเด่นของห้องนี้ นอกจากห้องที่โล่งสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของกว๊านพะเยาได้อย่างชัดเจน ยังมีการจำลองโครงกระดูกมนุษย์อายุราว ๘๐๐ กว่าปี ซึ่งขุดค้นพบเมื่อปี ๒๕๔๗ ณ เมืองโบราณเวียงล่อ

ส่วนที่ ๒ ลานศิลาจารึก จุดเด่นของห้องนี้ คือ หลวงพ่อพุทธเศียรเศียรพระพุทธรูปหินทรายขนาดใหญ่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปหินทรายที่มีพุทธลักษณะสวยงามที่สุด ตามแบบศิลปะหินทรายสกุลช่างพะเยาในยุคต้นที่ได้รับอิทธิพลจากทางสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีหลักศิลาจารึก ส่วนใหญ่เป็นหินทรายอยู่ในช่วงศตวรรษที่ ๒๐-๒๒

ส่วนที่ ๓ พะเยาก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่บริเวณชั้นสองของอาคารหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จัดแสดงวัตถุโบราณในยุคหินของคนในพื้นที่ ห้องจัดแสดงจำลองบรรยากาศคล้ายเมืองโบราณ

ส่วนที่ ๔ พะเยายุคต้น เน้นการเผยแพร่ประวัติพะเยาในแคว้นล้านนา จัดแสดงพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ศิลปะล้านนาสกุลช่างพะเยา เป็นต้น

ส่วนที่ ๕ พะเยายุครุ่งเรือง มีการจัดแสดงศิลปะและวัตถุโบราณในยุครุ่งเรืองของเมืองพะเยา ห้องนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าห้องพระ

ส่วนที่ ๖ เครื่องปั้นดินเผา ขุดค้นพบเป็นจำนวนมากในจังหวัดพะเยา ไม่ว่าจะเป็นจาน ชาม ถ้วย หรือไห ที่ถูกค้นพบมากที่สุดหนึ่งในจำนวนนั้น คือ “ไหบูรณคตะ” ชาวบ้านใช้บูชาหน้าพระ ถือเป็นไหที่สวยงามที่สุดในหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ

ส่วนที่ ๗ พะเยายุคหลัง ส่วนนี้จัดแสดงเรื่องราวและวัตถุโบราณของพะเยาหลังถูกพม่ายึดครองและผนวกเข้ากับอาณาจักรล้านนา ห้องนี้จัดแสดงสิ่งของหลากหลาย

ส่วนที่ ๘ กบฏเงี้ยว จัดแสดงเรื่องราวกบฏปล้นเมืองพะเยา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๕

ส่วนที่ ๙ ประวัติพระเจ้าตนหลวงหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำจัดแสดงภาพเก่า ฝีมือการวาดโดย จ.ชั้นระกิจ บิดาของ สล่าแดง ซึ่งเป็นภาพเล่าเรื่องราวพระเจ้ากับพญานาคในกว๊านพะเยาและการก่อสร้างพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวพะเยาและชาวล้านนา

ส่วนที่ ๑๐-๑๑ วิถีและภูมิปัญญาพะเยากับความหวัง จัดแสดงเรื่องราวของบุคคลสำคัญของเมืองพะเยา และจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนเกี่ยวกับเมืองพะเยา

ส่วนที่ ๑๒ คนกับช่าง จัดแสดงเรื่องราวของช่างในด้านต่าง ๆ ในล้านนา วิถีชีวิตของช่าง ความเชื่อ คติทางพระพุทธศาสนา

ส่วนที่ ๑๓ คลังวัตถุโบราณ ห้องเก็บวัตถุโบราณที่ยังไม่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ และประดิษฐาน “หลวงพ่อบุญรอดเจ้าองค์ดำ” พระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์แก่ทองคำ

ซึ่งวัตถุจัดแสดงที่มีความสำคัญและสิ่งที่น่าสนใจ คือ ๑) ฉัตรทองคำ ๕ ชั้น (หนัก ๗ บาท ๑ สลึง) ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธานำขึ้นทูลถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อคราวเสด็จเปิดหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๙ เพื่อจัดแสดงในหอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ สืบไป เป็นฉัตรที่ได้จากวัดร้าง มีลวดลายวิจิตรงดงามยิ่งนัก และ ๒) เศียรพระพุทธรูปหินทรายขนาดใหญ่ ที่มีพุทธลักษณะสวยงามที่สุด เป็นศิลปะหินทรายสกุลช่างพะเยายุคต้น ที่ได้รับอิทธิพลจากทางสุโขทัย อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ มีพุทธลักษณะออกไปทางพระพุทธรูปของสุโขทัยหมวดใหญ่ คือ พระพักตร์รูปไข่ค่อนข้างยาวรี การทำพระขนงเป็นแผ่นโค้งอย่างมาก แต่พระโอษฐ์เริ่มปรากฏลักษณะที่เป็นพื้นเมืองของช่างพะเยา^{๑๑} การจัดแสดงทรัพยากรวัฒนธรรม ณ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ฯ ได้มีการจัดทำทะเบียนรายการศิลปวัตถุ และจารึกต่าง ๆ ที่จัดแสดงอยู่อย่างเป็นระบบ โดยการมีส่วนร่วมของนักวิชาการภายในและภายนอกท้องถิ่น การสื่อความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านี้ โดยผ่านสื่อแผ่นพับ สื่อวีดิทัศน์และสื่อทัศนศึกษา รวมทั้งบุคคลที่เป็นสื่อในการบอกกล่าวให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภท

(๓) งานประเพณีแปดเป็งไหว้สา ปูजाพระเจ้าตนหลวง พระเจ้าตนหลวงถือว่าเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดพะเยา และจังหวัดในแถบล้านนา ตามหลักฐานที่ปรากฏพระเจ้าตนหลวงเริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๐๓๔ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๐๖๗ รวมระยะเวลา ๓๓ ปี ซึ่งในวันเริ่มก่อสร้างและวันสร้างแล้วเสร็จตรงกับวันเพ็ญเดือน ๘ เหนือ (เดือน ๖ ใต้) หรือนิยมเรียกว่า วันแปดเป็ง ซึ่งบางปีตรงกับวันวิสาขบูชา และตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถ้าเอาวันดังกล่าวเป็นวันประเพณีประจำปีของพระเจ้าตนหลวง เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้แสดงความสักการะน้อมถวายเป็นพุทธบูชาองค์พระเจ้าตนหลวง และเพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีที่มีมายาวนานและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา โดยจังหวัดพะเยาร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดงานประเพณีแปดเป็งไหว้สาพระเจ้าตนหลวง ภายในงานมีกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็นการรื้อฟื้นขนบธรรมเนียมประเพณี และอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั่งเดิมสืบต่อไป วันแรกจะประกอบพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ตอนเย็นประกอบพิธีอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นถ้ำวันพะเยาบริเวณท่าเรือวัดติโลกอาราม ประดิษฐาน ณ บุษบกชั่วคราว อัญเชิญพระอุปคุตขึ้นรถบุษบกใหญ่ แล้วเคลื่อนขบวนแห่อัญเชิญพระอุปคุตไปยังวัดศรีโคมคำ กิจกรรมการทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรม ขบวนแห่ครีวตาน โดยมีขบวนแห่ทั้ง ๗ วัน การพ่อนเล็บเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระเจ้าตนหลวง การแสดงไหว้สาพระเจ้าตนหลวง การแสดงโพล์คอง การแสดงมินิแสงสีเสียงและกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย^{๑๒}

^{๑๑} เอกสารแนะนำหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา, ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

^{๑๒} องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.py-pao.go.th/newweb/index.php/2016-01-14-07-11-41/1030-23-04-2561-1>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

๔) วัดหย่วน สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๒๓๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗๗ หมู่ที่ ๒ บ้านหย่วน ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นวัดศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยลื้อบ้านหย่วน พระครูสุภัทรพรหมคุณเป็นเจ้าอาวาส ภายในวัดมีสถานที่สำคัญ ได้แก่ วิหารไทลื้อ ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ

ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดหย่วน เริ่มก่อตั้งในปี ๒๕๓๖ ด้วยความประสงค์ของท่าน พระครูสุภัทร พรหมคุณ เจ้าอาวาสวัดหย่วน ที่ต้องการให้กลุ่มทอผ้าในหมู่บ้านย้ายไปทอผ้าในวัดหย่วน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้า เนื่องจากการทอผ้าได้เริ่มสูญหายไปจากในหมู่บ้าน และในช่วงเวลานั้น ท่าน สส. ลัดดาวรรณ วงศ์ศรีวงศ์ โฆษกของรัฐบาลนายอภิรักษ์ โกษะโยธินกุล เป็นคนบ้านหย่วน ได้เข้ามาช่วยผลักดันการสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ ศูนย์แห่งนี้เป็นศูนย์แสดงผลงานทางศิลปวัฒนธรรม และฝักอาชีพอของชาวไทยลื้อ โดยเฉพาะผ้าของชาวไทยลื้อที่มีลวดลายและสีสันสดใส เช่น ลายดอกขอเครือ ลายดอกขอ ลายม้า ลายดอกตั่ง เป็นต้น ^{๑๓}

๔) วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน

วัดบ้านปางตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ ลูกหนึ่ง บริเวณด้านหน้าของวัดมีบันไดพญานาค ขึ้นไปสู่วัด วัดแห่งนี้ยังเป็นวัดที่ครูบาศรีวิชัยได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้น ภายในวัดจะร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ใหญ่ทั้งไม้พุ่ม ไม้ดอกหลากหลายชนิด ที่สำคัญในบริเวณวัดยังมีโบราณสถานอันเก่าแก่เมื่อครั้งสมัยที่ครูบาศรีวิชัยยังมีชีวิตอยู่ก็คือพระวิหารหลวง สร้างขึ้นตามรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้านนามีลักษณะอ่อนช้อยสวยงามมากที่สุดแห่งหนึ่ง นอกจากพระวิหารหลวงแล้วยังมีปราสาทหินอ่อนซึ่งสร้างขึ้นตรงสถานที่ครูบาศรีวิชัยมรณภาพ ใกล้ ๆ กันยังมีพิพิธภัณฑสถานครูบาศรีวิชัย เก็บรวบรวมรูปภาพเก่าและข้าวของเครื่องใช้ที่ครูบาศรีวิชัยเคยใช้ เมื่อครั้งที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ วัดบ้านปางเป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน สร้างขึ้นมาเมื่อประมาณร้อยปีก่อน คือเริ่มสร้างวัดเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๔ จนเมื่อครูบาศรีวิชัยอายุได้ ๒๔ ปี ท่านได้นำพระเถรและศรัทธาชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้นโดยได้ขอให้นายควาย โยมบิดาเป็นผู้แผ้วถางเป็นปฐมฤกษ์ให้เกิดความเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นพระเถรและศรัทธาชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันปรับสถานที่บนเนินเขาให้เป็นที่ราบ ในการสร้างและบูรณะวัดบ้านปางในสมัยนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ยากลำบากเพราะขาดเครื่องมือที่จำเป็น

เมื่อก่อนนั้นวัดบ้านปางจะตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ซึ่งท่านครูบาศรีวิชัยเล็งเห็นว่าเมื่อหมู่บ้านเริ่มเจริญมากขึ้นอาจทำให้วัดเกิดความไม่สงบ เนื่องจากถูกบ้านเรือนตั้งอยู่ล้อมรอบ ดังนั้นท่านครูบาจึงได้ไปสร้างวัดใหม่อยู่บนยอดเขาใกล้ ๆ หมู่บ้าน โดยเมื่อท่านมาถึงได้สร้างเขตกำแพงหินของวัดก่อนเป็นอันดับแรก โดยมีชาวบ้าน ชาวลื้อ ชาวกะเหรี่ยงร่วมกับคนเมืองท้องถิ่นได้ช่วยกันนำหินคนละก้อน สองก้อนมาก่อเรียงเป็นกำแพงหินรอบพื้นที่วัด ประมาณความยาวได้กว่า ๒ กิโลเมตร กำแพงหินนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งก่อสร้างตั้งแต่สมัยครูบาศรีวิชัยขึ้นมาสร้างวัด ซึ่งหลงเหลือมาจนปัจจุบันอันเป็นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่มีความศรัทธาต่อตัวครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งบางคนก็หอบลูกสะพายหลานไว้ข้างหลังมาช่วยกันขนหิน ชาวลื้อที่มีช้างก็นำช้างมาช่วยกันลากหินปรับพื้นที่ บางคนก็ไปช่วยกันขนหินในห้วยแม่ลอง ถือเป็นแรงศรัทธาอันยิ่งใหญ่ หลังจากนั้นครูบาศรีวิชัยและศรัทธา

^{๑๓} ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย. ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ (วัดหย่วน). [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.museumthailand.com/th/museum/Centre-of-Tai-Lue-Culture-Wat-Yuan>. (๕ ธันวาคม ๒๕๖๒).

ญาติโยมทั้งหลาย จึงได้ช่วยกันก่อสร้างวิหาร กุฏิ พระเจดีย์ โดยเฉพาะพระเจดีย์วัดบ้านปาง ครูบาศรีวิชัยได้ไปเห็นพระธาตุหลวงลำพูน คือ พระธาตุศรีบุญชัย แล้วอาศัยจำแบบมาก่อสร้างเจดีย์วัดบ้านปาง

นอกจากนั้นเมื่อท่านได้จาริกไปบูรณะวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือครูบาศรีวิชัยก็ได้ไปสร้างเจดีย์วัดต่าง ๆ ตามแบบของพระธาตุศรีบุญชัย ซึ่งอาจเป็นคติในเชิงความหมายว่า ท่านต้องการให้พระธาตุศรีบุญชัยเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พุทธศาสนาออกไปทั่วภาคเหนือ อีกความหมายหนึ่งก็อาจเป็นการประกาศให้รู้ว่าตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นเป็นพระจากเมืองลำพูน กระทั่งเมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วพระเถระบางส่วนจึงได้ย้ายขึ้นไปอยู่ ณ วัดใหม่แห่งนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “วัดจอมศะหรือทรายมูลบุญเรือง” แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกว่า “วัดบ้านปาง” ซึ่งวัดนี้มีอาณาบริเวณพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๖๐ ไร่ ในบริเวณเขตพุทธาวาสจะมีกำแพงก่อด้วยหินล้อมรอบถึง ๔ ชั้น ซึ่งเป็นความคิดของครูบาศรีวิชัยที่พยายามจะจัดให้วัดนี้เป็นอรัญวาสี (วัดป่า) โดยครูบาศรีวิชัยได้แนวคิดมาจากที่ได้เห็นพระธาตุศรีบุญชัยก่อด้วยหินล้อมรอบอาคาร ซึ่งปัจจุบันคือ ม่อนฤๅษี ซึ่งอยู่ได้ห่างจากวัดบ้านปาง และที่สำคัญท่านไม่ต้องการที่จะทำลายธรรมชาติ จึงได้ให้ชาวบ้านนำหินมาตั้งเรียงซ้อนกันจนเป็นแนวกำแพง นอกจากนี้ในบริเวณวัดจะมีศาสนสถานที่สำคัญต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่ต้องดูให้ผู้ศรัทธาเดินทางมาเที่ยวยังวัดบ้านปาง ก็คือ “พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารของครูบาศรีวิชัย” พิพิธภัณฑ์แห่งนี้สร้างขึ้นเป็นอาคารคอนกรีตสองชั้นปูด้วยกระเบื้องหินอ่อน ชั้นบนมีรูปปั้นเหมือนจริงของครูบาศรีวิชัยทำจากขี้ผึ้ง ทั้งองค์ในลักษณะท่านั่ง

นอกจากนั้นยังมีภาพเก่าของครูบาศรีวิชัยเมื่อครั้งที่ท่านจาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งถ้วยชามของเก่าของท่านที่เคยใช้มาก่อน ในชั้นนี้ยังมีปราสาทห้ายอดที่เคยบรรจุโลงศพและโกศบรรจุอัฐิของท่านนำมาจัดแสดงให้ผู้สนใจได้ชม ซึ่งทุกวันจะมีศรัทธาประชาชนเดินทางมากกราบไหว้ของพรจากรูปปั้นครูบาในบริเวณชั้นล่างของอาคาร จัดแสดงเครื่องใช้ถ้วยชามและของใช้สมัยเก่าที่หาดูหาชมได้ยาก อาทิ รถยนต์คันแรกที่ท่านเคยนั่งขึ้นไปยังวัดพระธาตุดอยสุเทพฯ เมื่อตอนที่สร้างทางขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพฯแล้วเสร็จใหม่ นอกจากนั้นยังมีรถสามล้อถีบของหลวงอนุสารสุนทรที่ใช้ใส่อาหารเพื่อถวายครูบาศรีวิชัยเมื่อครั้งที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ แต่ที่หาดูได้ยากได้แก่ เตียงนอนของครูบาศรีวิชัยและเสลี่ยงหาม พาหนะสำหรับเดินทางจาริกไปในวัดต่าง ๆ ทั่วภาคเหนือ^{๑๔}

๖) วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่

วัดสูงเม่น เป็นวัดที่มีโบราณวัตถุล้ำค่าที่น่าสนใจ ทั้งพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ พระพุทธรูปถอดชิ้นส่วนได้ เจดีย์วัดสูงเม่น พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยและภาษาบาลี และคัมภีร์ใบลานที่สมบูรณ์มากที่สุดในประเทศไทย ตามตำนานเล่าว่า วัดสูงเม่น หรือชื่อในคัมภีร์ธรรมปรากฏชื่อวัดว่า “วัดสูงเม่นแก้วกว้าง” เคยมีพื้นที่ที่กว้างขวาง และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เจ้าเมืองเจ้าผู้ครองนคร เจ้าราชวงศ์ต่าง ๆ ทั้งในล้านนา และล้านช้างต่างเคยมานมัสการคัมภีร์ธรรมพระไตรปิฎก ณ วัดสูงเม่น วัดแห่งนี้ยังคงเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และ

^{๑๔} จังหวัดลำพูน, วัดบ้านปาง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.lamphun.go.th/th/attractions/41/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%B2%E0%B8%87> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

เป็นแหล่งการศึกษาเล่าเรียนที่ยิ่งใหญ่ของล้านนา มีวิชาทั้งทางโลกและทางธรรม ครูบาทั้งหลายตลอดถึงบัณฑิต นักปราชญ์ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ในล้านนาหลายท่าน ในอดีตแล้วแต่เคยมาศึกษา และจารอักขระธรรมพระไตรปิฎก ณ สถานที่แห่งนี้ เพราะมีเจ้าผู้ครองนครแพร์ และศรัทธาประชาชนให้การอุปถัมภ์อยู่โดยตลอด และวัดสูงเม่นยังเป็นวัดที่เจ้าเมืองแพร์ เจ้าผู้ครองนคร เจ้าราชวงศ์อาณาจักรล้านนา และล้านช้างต่างให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก เพราะเป็นแหล่งจัดเก็บคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ที่ผ่านการทำสังคายนาเป็นจำนวนมาก จากพระมหาเถระผู้เป็นสัพพัญญูแตกฉานในพระไตรปิฎก และ วิปัสสนาญาณระดับขั้นสูง ซึ่งมหาเถระดังกล่าวคือ “ครูบากัญจนอรัญญวาสีมหาเถร” อดีตเจ้าอาวาสวัดสูงเม่น จนมีตำนานปรากฏ ในธรรมกล่าววว่า วัดสูงเม่น คือ “วัดกั้วัดเก้าวัดตุ้เจ้ามหาเถร”

ภายในวัดประกอบด้วยศาสนสถานหลายแห่ง ทั้งพระอุโบสถอันเก่าแก่ศิลปะแบบล้านนา สันนิษฐานว่ามีอายุไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ปี โครงสร้างเป็นแบบทรงล้านนาพื้นเมือง ส่วนลวดลายล้านนาพื้นเมืองปนศิลปะพม่า มีเสาจำนวน ๑๖ ต้น ลงรักสีดำ เขียว วาดลวดลายเถาวัลย์สีทอง เสาแต่ละต้นมีลวดลายที่แตกต่างกัน เพดานงดงามด้วยลวดลายแบบพม่า หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผาหน้าบ้านสลักเป็นรูปนาคีเกี่ยวน้อมอง สำหรับพระประธานในพระอุโบสถคือ หลวงพ่อโต เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สำหรับเจดีย์วัดสูงเม่น เป็นเจดีย์ทรงกลมเหลี่ยมบรรจุพระบรมธาตุและสารีริกธาตุซึ่งครูบากัญจนอรัญญวาสีมหาเถร นำมาแต่ประเทศพม่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๓ หอพระไตรปิฎก เป็นตึกชั้นเดียว พื้นเทคอนกรีต หลังคามุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ มีรางน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันมด ปลวก และแมลงต่าง ๆ ภายในบรรจุพระไตรปิฎกฉบับพื้นเมือง คัมภีร์ธรรม และวรรณกรรมล้านนาที่ครูบามหาเถรเจ้านำมาไว้ ถือว่าเป็นสถานที่เก็บรวบรวมวรรณกรรมภาษาล้านนามากที่สุดในประเทศไทย

ประเพณีสำคัญของวัดสูงเม่นคือ “ตากธรรม ตานข้าวใหม่ หิงไฟพระเจ้า” จัดขึ้นในเดือนมกราคม โดยตากธรรม คือการนำคัมภีร์ธรรมใบลาน ที่เก็บรักษาไว้ในหอไตร ออกมาตากแดดเพื่อไล่ความชื้น การตานข้าวใหม่ คือการทำบุญหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ด้วยข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่และการหิงไฟพระเจ้า เป็นความเชื่อที่มาจากสภาพภูมิอากาศอันหนาวเย็นมากของภาคเหนือ จึงมีการหาไม้พินมาจุดเผาผิงให้พระพุทธรูปคลายหนาว หากใครได้กระทำเช่นนี้ก็นับว่าจะได้อานิสงส์ผลบุญแรงกล้า^{๑๔}

๗) วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี จังหวัดแพร่

วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี ตั้งอยู่ที่อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ เป็นวัดที่สวยงามตามลักษณะของสถาปัตยกรรมล้านนาแบบผสมผสาน ที่หลวงพ่อมนตรีได้จำลองรูปแบบมาจากวัดสำคัญ ๆ ของภาคเหนือ และจากประเทศอื่นได้แก่ พม่า จีน และลาว โดยเลือกเอาจุดเด่นของแต่ละแห่งมารวบรวมไว้ที่วัดนี้ เป็นการผสมผสานที่ลงตัว ทำให้มีลักษณะต่างจากวัดทั่วไป นอกจากนี้จะนำเอาสุดยอดงานด้านพุทธศิลป์ของล้านนาที่มีชื่อเสียงมารวมกันไว้ที่เดียวแล้ว ยังระดมช่างฝีมือชั้น

^{๑๔} มิวเซียมไทยแลนด์, วัดสูงเม่น เมืองคัมภีร์ธัมม์โบราณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://www.museumthailand.com/th/3547/storytelling/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%99/\(๒๐ เมษายน ๒๕๖๓\).](https://www.museumthailand.com/th/3547/storytelling/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%99/(๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).)

ยอดที่เรียกว่า “สล่า” ของภาคเหนือมาร่วมกันก่อสร้างจนแล้วเสร็จ โดยมีหลวงพ่อมนตรีควบคุม ออกแบบ และลงมือก่อสร้างด้วยตัวเองในส่วนที่เป็นงานชิ้นสำคัญ ๆ บ่อยครั้งที่มีผู้พบเห็น หลวงพ่อกำลังทำงานบนนั่งร้านหลังคาโบสถ์ หรือกำลังปั้นโครงพระพุทธรูปก่อนที่จะให้ช่างฝีมือ ดำเนินการต่อ ความสามารถในงานพุทธศิลป์ ได้รับการกล่าวขานจากผู้พบเห็นเป็นอันมาก แม้แต่เจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรก็เคยมาเห็น และต่างทึ่งในฝีมือเป็นอันมาก โดยเฉพาะการเขียน ลวดลายต่าง ๆ ไม่มีต้นแบบ ไม่มีแบบร่าง เมื่อจรดดินสอบนกระดาษก็วาดลายได้ทันที ต่างกับ หลักการร่างลายไทยโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งหลวงพ่อมนตรี ได้นำเอาจุดเด่นของวัดหลายแห่งมาประยุกต์ไว้ที่ วัดนี้ จากการได้ตระเวนตามวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือและดินแดนล้านนาในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน เมืองเชียงตุง พม่า และจากประเทศลาว เพื่อศึกษารูปแบบของศิลปะล้านนาที่บรรพบุรุษได้ สรรสร้างไว้ ทั้งงานปั้น งานแกะสลัก รวมทั้ง จิตรกรรมฝาผนัง พร้อมกันนี้ก็ได้อะไหล่ช่างฝีมือเอกของ ล้านนามาร่วมงาน สร้างวัดพระธาตุสุโทน บนที่ดิน ๒๕ ไร่ของดอยม่อนทองที่ได้รับการบริจาคจาก ชาวบ้านซึ่งเคยเป็นพื้นที่ปลูกฝ้ายมาก่อน

สุดยอดของศิลปะล้านนาจำนวนถึง ๑๑ แห่ง ที่นำมาประยุกต์สร้างโบสถ์วิหาร และ สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ภายในวัดพระธาตุสุโทน ได้แก่ ชุ่มประตูด้านหน้าโบสถ์จากวัดพระธาตุลำปาง หลวง ชุ่มประตูด้านตะวันออก-จากวัดพระธาตุคอกยสุเทพ ชุ่มประตูด้านตะวันตกจากวัดพระธาตุหลวง เวียงจันทร์ซึ่งวัดนี้สร้าง จากช่างฝีมือเชียงใหม่ที่พระเจ้าชัยเชษฐาธิราชแห่งลาวเป็นผู้นำไปสร้าง ฐานพระอุโบสถรูปซีกแซกจากวังประทับพระยามังราย จ. เชียงราย ประตูและหน้าต่างลวดลาย แกะสลักจากวิหารลายคำวัดพระสิงห์ เชียงใหม่ ปั้นลวดลายเก๋ศิลปะทางเหนือจากวัดต้นเกว่น อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ นาค ๗ เศียร แบบขอม/นางอัปสรปูนปั้นจากวัดเจ็ดยอด เชียงใหม่ หอไตรจากวัดพระสิงห์ เชียงใหม่ หอระฆังจากวัดพระธาตุหริภุญชัย กุฏิหลังใหญ่สร้างจากไม้สักทอง บ้านไทยสิบสองปันนาประเทศจีน และพระบรมธาตุ ๓๐ ทิศ ศิลปะเชียงแสน-จากวัดพระธาตุนอ (หน่อ) ของพระชนกพระเจ้าเม็งรายมหาราช จากแคว้นสิบสองปันนา สิ่งที่น่าชมภายในวัดคือ ศาลาพิพิธภัณฑสถานสร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลังรูปทรงล้านนา ภายในจัดแสดงโบราณวัตถุมีค่าของหัวเมือง ฝ้ายเหนือไว้มากมาย เช่น พระพุทธรูปต่าง ๆ เครื่องเงิน เครื่องดนตรีล้านนา อาวุธโบราณ รูปภาพ เจ้านายฝ้ายเหนือ และภาพเหตุการณ์ในอดีตต่าง ๆ ^{๑๖}

๘) วัดหนองบัว จังหวัดน่าน

วัดหนองบัวเป็นวัดที่เก่าแก่ประจำหมู่บ้านหนองบัว ตำบลป่าคา อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่าน อยู่ท่ามกลางหมู่บ้านไทยลื้ออันสงบร่มเย็น วัดแห่งนี้เป็นอีกหนึ่งผลงานทางสถาปัตยกรรม และจิตรกรรมชิ้นเอกของเมืองน่าน วัดหนองบัวเป็นวัดชาวบ้าน ลักษณะการตกแต่งภายในตัววิหารจึง เรียบง่ายกว่าทั้งลักษณะวิหารก็เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าธรรมดา วิหารวัดหนองบัวเป็นอาคารที่ ทรงคุณค่า ในแง่สถาปัตยกรรมพื้นบ้านที่สวยงาม และหาชมได้ยาก

วัดหนองบัวสร้างขึ้น ในราว พ.ศ. ๒๔๐๕ (สมัยรัชกาลที่ ๔) โดยท่านสุนันตะ (ครูบาทหลวง) เป็นหัวเรี่ยวหัวแรง นำชาวบ้านสร้างขึ้นเป็นวัดประจำหมู่บ้านหนองบัว สิ่งที่น่าสนใจใน วัดหนองบัวภาพ คือจิตรกรรมฝาผนัง ที่ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้นได้เป็น

^{๑๖} จังหวัดแพร่, วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.phrae.go.th/tem/tip/nature_phrae/hagi9.html. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

อย่างดี โดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิงที่นุ่งผ้าชิ้นลายน้ำไหลหรือผ้าชิ้นตีนจกที่สวยงาม นับว่ามีคุณค่าทางศิลปะและความสมบูรณ์ของภาพใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดภูมินทร์ในเมืองน่านเชื่อ กันว่า ภาพเขียนฝาผนังในวัดหนองบัวแห่งนี้ เขียนขึ้นด้วยช่างสกุลเมืองน่านผู้เดียวกันกับผู้เขียนภาพฝาผนังในวัดภูมินทร์

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์เล่าเรื่องหนึ่งในปัญญาสชาดก ซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า สันนิษฐานว่าเขียนโดย “ทิดบัวผัน” ช่างเขียนลาวพวนที่บิดาของครูบาทหลวงสุชื่อนายเทพ ซึ่งเป็นทหารของเจ้าอนันตยศ (เจ้าเมืองน่านระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๙๕- ๒๔๓๔) ได้นำมาจากเมืองพวน ในแคว้นหลวงพระบาง นอกจากนั้นยังมีนายเทพ และพระแสนพิจิตรเป็นผู้ช่วยเขียนจนเสร็จ และยังมีภาพของเรือกลไฟ และดาบปลายปืนซึ่งเริ่มเข้ามาในประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ ภาพจิตรกรรมที่วัดหนองบัวแห่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิงที่นุ่งผ้าชิ้นลายน้ำไหลหรือผ้าชิ้นตีนจกที่สวยงาม นับว่ามีคุณค่าทางศิลปะและความสมบูรณ์ของภาพใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดภูมินทร์ในเมืองน่าน นอกจากภาพจิตรกรรมแล้วที่ฐานพระประธานยังประดิษฐานพระพุทธรูปล้านนาคู่เล็กอยู่หลายองค์ และยังมีบุษบกสมัยล้านนาอยู่ด้วย นอกจากนี้ด้านหลังวัดหนองบัว ยังเป็นที่ตั้งของศูนย์บริการวัฒนธรรมสายใยชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งผลิตและขายผ้าชิ้นทอมือพื้นเมืองของชาวน่าน รวมถึงแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย^{๑๗}

๙) วัดจองคำพระอารามหลวง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัดจองคำ ตั้งอยู่บริเวณสวนสาธารณะหนองจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ โดยช่างฝีมือชาวไทยใหญ่เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ที่แปลกและงดงามมาก เป็นวัดที่มีความสำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน และปรากฏบนภาพถ่ายท่องเที่ยวของจังหวัดอยู่บ่อยครั้ง ทั้งวัดจองคำและวัดจองกลางซึ่งอยู่ติดกันนั้นเป็นเสมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองไทใหญ่เพราะนอกจากความงามทางศิลปะแล้ว วัดทั้งสองยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางวัฒนธรรม และประเพณีของชาวแม่ฮ่องสอน พื้นที่ด้านหน้าของวัดซึ่งเป็นสวนสาธารณะหนองจองคำ ยังใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีตามประเพณีต่าง ๆ ในรอบปีอีกด้วย สำหรับวัดจองคำ หรือพระอารามหลวงวัดจองคำ ตั้งอยู่ข้าง ”หนองจองคำ” สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๐ และเป็นวัดแรกของเมืองแม่ฮ่องสอนที่มีความเก่าแก่และสร้างตามแบบอย่างศิลปะไทใหญ่

เจดีย์วัดจองคำที่ชาวไทใหญ่เรียกกันว่า “กองมู” เจดีย์มีลักษณะคล้ายมณีทบ โดยช่างฝีมือชาวไทยใหญ่รูปทรงจุฬามณี ความสูง ๓๒ ศอก ฐานสี่เหลี่ยมมีมุข ๔ ด้าน พร้อมสิงห์ด้านละหนึ่งตัว ประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งด้านละหนึ่งองค์ และเริ่มสร้างเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ สร้างแล้วเสร็จในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ โดยศรัทธาขุนเพียร (พ่อเลี้ยงจองนุ) พิธุกิจและแม่จองเฮือนคหบดี ชาวแม่ฮ่องสอนและในองค์พระเจดีย์ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่มานมัสการองค์พระเจดีย์ อุโบสถ เป็นอาคารรูปทรงมณฑปรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๒ เมตร หลังคาเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กรูปพระเจดีย์ ๕ ยอด ภายในเขียนภาพพุทธประวัติบน

^{๑๗} สำนักงานสรรพากรพื้นที่น่าน, วัดหนองบัว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.rd.go.th/nan/62.0.html>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

ฝาผนัง บานประตู หน้าต่างทำด้วยไม้แกะสลัก พระประธานในอุโบสถนี้ทางวัดได้ทำพิธีเททองหล่อขึ้น เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ เบิกพระเนตรเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ วิหารหลวงพ่อดโต ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระประธาน คือ “หลวงพ่อดโต” สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยช่างชาวพม่า เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ มีขนาดหน้าตักกว้าง ๔.๘๕ ม. จำลองมาจากพระศรีศากยมุนี (หลวงพ่อดโต) ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม วิหารแห่งนี้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ผสมฝรั่ง อาคารมี ผนังเป็นรูปตัวแอล ผนังก่ออิฐถือปูน ประตู หน้าต่างตอนบนโค้งประดับลวดลายแบบสถาปัตยกรรม ตะวันตก หลังคามุงสังกะสี และเชิงชายมีลูกไม้ฉลุแบบขนมปังขิง^{๑๘}

กล่าวได้ว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นรูปแบบการจัดการที่มีความหลากหลายโดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมของ ชุมชน สืบสานประเพณี การประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบ่งออกได้ ๓ ระบบ ดังนี้

๑. รูปแบบทางการ พบว่า วัดจะมีบทบาทหลักในการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรม โดยการแบ่งแยกงานเป็นการแยกหมวดงานต่าง ๆ ของวัดและศาสนสถานที่มียัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงานชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้วัดสามารถบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัดให้มีความเหมาะสมและสามารถตรวจสอบได้ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแล เช่น การจัดงานประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนาของวัด ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และ ประชาชนทั่วไป จะมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรม ขบวนแห่ครีวตาน การฟ้อนรำ การแสดงดนตรี การแสดงแสงสีเสียง เป็นต้น ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีรายได้ที่เกิดจากการ ทำบุญของประชาชน จึงต้องมีระบบการตรวจสอบเพื่อนำเงินมาทำกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดต่อไป

๒. รูปแบบแบบกึ่งทางการ พบว่า พระสงฆ์และคนในชุมชนต่างมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน บทบาทของคนในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในฐานะของการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการร่วม ศึกษาทางโบราณคดี การสำรวจ การขุดค้น การส่งมอบวัตถุทางวัฒนธรรมที่ตนได้พบเจอหรือ ครอบครองเป็นเจ้าของ เพื่อให้ทางวัดเก็บรักษาและหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟู โดยส่วนใหญ่ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกันของวัดและชุมชน จะพบในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ชุมชนหรือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ก่อตั้งภายในบริเวณวัด หรือในพื้นที่สาธารณะของชุมชน มีการแต่งตั้ง คณะกรรมการเพื่อร่วมกันจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึง การจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมขึ้น เช่น การแสดงภาพ การจัดนิทรรศการ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จากชุมชน เป็นต้น

^{๑๘} มิวเซียมไทยแลนด์, วัดจองคำ พระอารามหลวง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/1680/storytelling/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%B3%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%87/> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

๓. รูปแบบไม่เป็นทางการ พบว่า เป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัด และชุมชนตามจารีตประเพณีของชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบต่อมา เช่น การทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรม การปฏิบัติธรรม การแห่ครัวต๋าน การรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ในช่วงวันสงกรานต์ เป็นต้น

๔.๑.๓ รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยบุคคล กลุ่ม เครือข่าย และองค์กร ด้านศิลปะ

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยบุคคล กลุ่ม เครือข่าย และองค์กรด้านศิลปะในกลุ่ม จังหวัดล้านนา พบว่าเป็นการจัดการทั้งศิลปะพื้นบ้าน และศิลปะร่วมสมัย มีรูปแบบการจัดการ ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย

๑) การจัดการโดยบุคคล ซึ่งเป็นศิลปินแบบปัจเจกได้มีการทำงานศิลปะและเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณะโดยใช้บ้านของศิลปินจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ หอศิลป์ หรือแกลลอรี่ เพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้ และสถานที่ท่องเที่ยวในเชิงศิลปะร่วมสมัย เช่น พิพิธภัณฑบ้านดำของอาจารย์ ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ที่มีฝีมือทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ภายในเขตพิพิธภัณฑยังเป็นที่ตั้งของ “บ้านดำแกลลอรี่” สถานที่สำหรับจัดแสดงผลงานศิลปะและจัดจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี เช่น เสื้อยืด กระเป๋า ภาพพิมพ์ หนังสือ และอื่น ๆ โดยรายได้จากการขายหลังหักค่าใช้จ่ายจะถูกนำไปใช้เป็นกองทุนทำนุบำรุง พิพิธภัณฑบ้านดำและเพื่อนักเรียน นักศึกษาศิลปะที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ , หอศิลป์สืบปัญญาจะ Art Space หอศิลป์เชียงรายไออุ่น ศิลปินแม่ญิงเชียงราย จังหวัดเชียงราย Chiang Mai Art Museum พิพิธภัณฑศิลปะ, MAIAM Chiang Mai พิพิธภัณฑศิลปะร่วมสมัย จังหวัดเชียงใหม่, หอศิลป์ริม่าน จังหวัดน่าน หอศิลป์เมืองแพร่ กลุ่มคนสร้างศิลป์เมืองแพร่ กลุ่มยังบลัดแพร่ เป็นต้น นอกจากการจัดแสดงงานของตนเองแล้ว ยังได้เชิญศิลปินอื่น ๆ นำงานมาจัดแสดงในโอกาสต่าง ๆ อีกด้วย

นอกจากนี้ จังหวัดเชียงราย ได้มีการดำเนินโครงการเปิดบ้านศิลปิน โดยการมีส่วนร่วมของทางจังหวัดเชียงราย กระทรวงวัฒนธรรม และสมาคมข้าวศิลปะ ในเดือนกันยายน ๒๕๖๓ สมาคมข้าวศิลปะเชียงรายได้คัดเลือกบ้านของศิลปินในจังหวัดเชียงราย ได้จำนวน ๑๐ หลัง และเปิดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมเพื่อส่งเสริมผลงานทางศิลปะวัฒนธรรมประเพณี และการท่องเที่ยวตามถนนสายอำเภอขุนตาล-เทิง เพื่อชมบ้านศิลปินนิติพล เลาอย่าง อำเภอขุนตาล ศิลปินศัจกร แก้วกุลา อำเภอเทิง และศิลปินมานิตย์ กันทะสัก ตำบลห้วยสัก อำเภอเมืองเชียงราย ส่วนวันที่ ๒ ก.ย.ไปยังอำเภอพาน เพื่อชมบ้านศิลปินกำพล มะโนใจ ศิลปินขวัญ กันทะบุตร และศิลปินสรารุณี คำมูลชัย ผู้ป็นอนุสาวรีย์นาวาตรีสมาน กุนัน หรือจำแخمซึ่งเป็นวีระบุรุษกล้าหลวง และ วันที่ ๓ ก.ย.อยู่ในเขตอำเภอเมืองเชียงราย โดยมีการจัดให้ชมบ้านศิลปินแก้วฟ้า เกสรศุภร์ อำเภอเวียงชัย ศิลปินสุรยัน วงศ์โยธา และศิลปินดิษณ์กร สุทธสม อำเภอเมืองเชียงราย

ทั้งนี้ กระทรวงวัฒนธรรมได้เลือกให้จังหวัดเชียงราย เป็นเมืองแห่งศิลปะ (City of Art) ๑ ใน ๓ จังหวัดทั่วประเทศไทยคือ เชียงราย นครราชสีมา และกระบี่ และเนื่องจากมีศิลปินกว่า ๓๐๐-๔๐๐ คน จึงได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง โดยนอกจากบ้านศิลปินดังกล่าวที่พยายามเปิดตัวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ไปเยี่ยมชม นอกเหนือจากสถานที่ท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่

แล้ว ล่าสุดจังหวัดยังได้รับงบประมาณ ๑๕ ล้านบาท เพื่อสร้างสถาปัตยกรรมทางศิลปะในปี ๒๕๖๔ ออกแบบโดยศิลปินชาวศิลปะเชียงรายเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของความเป็นชาติ ออฟ อาร์ตหรือเมืองแห่งศิลปะและจากนี้จะขยายไปยัง ๑๘ อำเภอและส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย^{๑๙}

กรณีพิพิธภัณฑ์บ้านดำ เป็นกลุ่มงานสถาปัตยกรรมกว่า ๔๐ หลัง แต่ละหลังได้รับแรงบันดาลใจในการออกแบบแตกต่างกัน ภายในจัดแสดงสิ่งของที่ศิลปินรวบรวมไว้เพื่อใช้เป็นข้อมูลและสร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบงานศิลปกรรม ส่วนชื่อ 'บ้านดำ' มาจากสีของบ้านที่ทำด้วยสีดำจนคนเรียกกันติดปากว่าบ้านดำ

บ้านดำ หรือ พิพิธภัณฑ์บ้านดำ ตั้งอยู่ที่ ต.นางแล อ.เมือง จ.เชียงราย เป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้านขนาดใหญ่บนเนื้อที่กว่า ๑๐๐ ไร่ สร้างขึ้นโดย อ.ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ที่มีฝีมือทางด้าน จิตรกรรม ปฏิมากรรมและสถาปัตยกรรม อาจารย์ได้สร้างงานด้านศิลปะไว้มากมาย ทั้งทางด้านภาพเขียนและด้านปฏิมากรรมหลายชิ้น ลักษณะของบ้านดำจะเป็นกลุ่มบ้านศิลปะแบบล้านนาทุกหลังทาด้วยสีดำซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “บ้านดำ” และยังเป็นสีที่อาจารย์ถวัลย์โปรดปราน

พิพิธภัณฑ์บ้านดำ อ.ถวัลย์ ดัชนี สร้างขึ้นมามากกว่า ๔๐ ปี ซึ่งแบ่งออกเป็นสามเจนเนอเรชั่น คือเป็นเจนเนอเรชั่นไม้ ไม้ผสมปูน และบ้านคอนกรีต แนวคิดทั้งหมดเป็นงานสถาปัตยกรรมที่อาจารย์ออกแบบสร้างสรรค์ด้วยตัวเอง โดยบ้านแต่ละหลังได้แรงบันดาลใจมาจากล้านช้าง ล้านนา และสุวรรณภูมิทั้งหมด ซึ่งจะประดับด้วยไม้แกะสลักที่มีลวดลายงดงาม เขาสัตว์ อาทิ เขาควาย เขากวาง ตลอดจนกระดูกช้าง ภายในบริเวณบ้านเต็มไปด้วยแมกไม้ล้านนาชนิด มีบรรยากาศที่ร่มรื่นลมพัดเย็นสบาย ซึ่งในบริเวณประกอบไปด้วยบ้านทั้งหมด ๔๐ หลัง แต่ละหลังจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป สิ่งของที่สะสมและจัดแสดงภายในบ้านก็จะมีแนวคิดแตกต่างกันออกไป ซึ่งบ้านเหล่านี้ไม่ได้สร้างไว้สำหรับอยู่อาศัยแต่สร้างไว้สำหรับเก็บสิ่งของสะสมต่าง ๆ ของอาจารย์ถวัลย์

ในจังหวัดเชียงรายจะมีวัดร่องขุนของอาจารย์เฉลิมชัย ซึ่งมีสีขาวเหมือนสรวงสวรรค์ทำให้มีผู้เปรียบเทียบกับบ้านดำของอาจารย์ถวัลย์ จะเป็นแนวออกทางนรก ซึ่งอาจารย์ตอบว่า “นั่นคือเป็นข้อเปรียบเทียบ คือ อ.เฉลิมชัยทำวัดร่องขุนจะค่อนข้างเหมือนกับสรวงสวรรค์ อาจารย์ถวัลย์จะเน้นโทนดำ ๆ ถ้าจะเปรียบก็เฉลิมสวรรค์ ถวัลย์นรก เป็นแค่การเปรียบเทียบแต่ไม่ใช่ออกในแนวรกรกที่นี้ไม่ใช่แนวรกรกแต่เป็นบ้านดำ ที่นี้เค้าเรียกบ้านดำนางแลลักษณะจะเป็นสีดำ คนก็เลยเปรียบเปรยกันอย่างนี้”

นอกจากนี้ภายในเขตพิพิธภัณฑ์ยังเป็นที่ตั้งของ “บ้านดำแกลลอรี” สถานที่สำหรับจัดแสดงผลงานศิลปะและจัดจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี เช่น เสื้อยืด กระเป๋า ภาพพิมพ์ หนังสือ และอื่น ๆ โดยรายได้จากการขายหลังหักค่าใช้จ่ายจะถูกนำไปใช้เป็นกองทุนทำนุบำรุงพิพิธภัณฑ์บ้านดำและเพื่อนักเรียน นักศึกษาศิลปะที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

กรณีเฮือนไทลื้อแม่แสงดา แม่แสงดา สมฤทธิ เป็นปราชญ์ชาวบ้านไทลื้อบ้านห้วยวนเฮือนไทลื้อของแม่แสงดา สร้างในปีพ.ศ.๒๔๗๒ เป็นไม้ทั้งหลังเมื่อแม่แสงดาอายุได้ ๑๗ ปี บ้านของแม่แสงดามีกิจกรรมการผลิตเส้นด้าย การปั่นฝ้าย การทอผ้าไทลื้อ การย้อมผ้าสีธรรมชาติ ตัดชุดไทลื้อ

^{๑๙} ก้าวไกลนิวส์, เปิดบ้านศิลปินเชียงราย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.kaokrai.com/240863-2/> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

จำหน่าย นอกจากนี้กิจกรรมที่เลื่อนไหลแม่แสงดาที่จัดเป็นโฮมสเตย์ และสถานที่เรียนรู้ให้กับคน ที่มาเยี่ยมชม เช่น การทำสวยดอกไม้บูชาพระ ตัดตุ้งไส้หมู ทำขนมเป็ญ ขนมดอกซ้อ เล่นหมากกอน ทำข้าวแคบ ทำ กาละแม ขนมปาด อาหารไหล้อ เช่น แอ่งและ ข้าวบายแข่ง ไชปาม แอนน้ำหน้ง แอนข้าวควบ เป็นต้น

เลื่อนไหลแม่แสงดาถือเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต เพราะแม่แสงดาที่ย้ายบ้านหลังนี้ ในการกินอยู่หลับนอน ถึงแม้ว่าลูก ๆ ของแม่แสงดาจะสร้างบ้านหลังใหม่อยู่หลังเลื่อน การมาเยี่ยมชม เลื่อนไหลแม่แสงดาเราได้สัมผัสถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของไหล้อที่แท้จริง ตั้งแต่ห้องนอน ห้องครัว ความเชื่อที่มีต่อบรรพบุรุษ เรือนขาน น้ำหม้อที่ไว้ต้อนรับแขกที่มาเยี่ยม ส่วนใต้ถุนบ้านมีที่ทอผ้าตั้งอยู่ ใช้ทอผ้า และสาธิตการทอผ้า การปั่นฝ้าย นอกจากนี้ยังมีผ้าทอไหล้อ เสื้อ ผ้าถุง ชุดไหล้อ กระเป๋าผ้า ตะกร้าไม้ไผ่ และขนมพื้นบ้านจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว^{๒๐}

๒) การจัดการในลักษณะที่เป็นกลุ่มศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของ ศิลปินในเชิงพื้นที่เพื่อทำงานศิลปะร่วมกัน เช่น กลุ่มศิลปินสายน้ำกก กลุ่มศิลปินแม่น้ำโขง กลุ่มสล่าเมืองแพร์ กลุ่มศิลปินจิตอาสากลุ่มป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ เป็นต้น

ในจังหวัดเชียงราย ภูมิกลุ่มสล่าบ้านทุ่งม่าน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พื้นที่เวียงกาหลงเป็นแหล่งผลิตเครื่องเคลือบล้านนาที่ใหญ่ที่สุด “สล่าทัน” เป็นลูกหลานชาวนาที่ถือ กำเนิดในชุมชนเวียงกาหลง ได้เล็งเห็นคุณค่าและมีความรู้ลึกซึ้งสูญเสียทรัพย์สินอันมีค่าที่มีอยู่ในเวียง กาหลง เมื่อชาวบ้านไปช่วยกันขุดเศษซากเตาโบราณ และเครื่องเคลือบดินเผาไปขาย สล่าทันจึงได้ใช้ เวลาศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ความเป็นมา และร่องรอยอารยธรรมอันเก่าแก่ของชุมชนเวียงกาหลง และเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง ทำให้สล่าทันได้เรียนรู้กรรมวิธีการผลิต การเผา วัตถุดิบที่สำคัญ คือ ดินที่อยู่ในพื้นที่เวียงกาหลง ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษในเรื่องความเบาของเนื้อดินและบาง หลังจาก การเผา รวมถึงลาดลายที่งดงามอันเป็นเอกลักษณ์ของเวียงกาหลง จึงได้ทำการทดลองผลิตเครื่อง เคลือบดินเผาโดยใช้วัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่ สามารถผลิตเครื่องเคลือบที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับเครื่อง เคลือบดั้งเดิม^{๒๑}

ลักษณะเด่นของเครื่องเคลือบเวียงกาหลง คือ ทำมาจากวัตถุดิบธรรมชาติทั้งหมด โดยดินที่นำมาใช้เป็นดินลาวาภูเขาไฟมีคุณสมบัติที่ความร้อนได้ดี และมีลวดลายที่มีประวัติความเป็น มามายาวนานนับพันปี กระบวนการผลิตเครื่องเคลือบเวียงกาหลง เริ่มตั้งแต่การเตรียมดินหมักให้ได้ ที่ และนำไปขึ้นรูป ตากให้แห้ง แล้วจึงนำไปเผาที่อุณหภูมิ ๗๐๐ องศาเซลเซียส จากนั้นจึงนำมาเขียน ลวดลายด้วยสีธรรมชาติ แล้วจึงนำไปชุบเคลือบและนำไปเผาอีกครั้งในอุณหภูมิ ๑,๒๕๐ องศา เซลเซียส จึงแล้วเสร็จกระบวนการผลิต^{๒๒}

^{๒๐} สหทัย วิเศษ. การเสริมสร้างการเดินทางและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา. **รายงานการวิจัย**, สถาบันการเดินทางและการจักรยานไทย, ๒๕๖๑. หน้า ๘๕.

^{๒๑} สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย, **เครื่องเคลือบดินเผาโบราณเวียงกาหลง ทัน ริจิตตั้ง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.cots.go.th/travelview/detail.php?id=234> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

^{๒๒} สัมภาษณ์, ทัน ริจิตตั้ง หัวหน้ากลุ่มสล่าเครื่องเคลือบดินเผาบ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอ เวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๓.

ในจังหวัดเชียงใหม่ “กลุ่มศิลปินธรรม” ซึ่งเป็นการรวมตัวของศิลปินรุ่นใหม่ ที่จบการศึกษาสาขาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มีใจมุ่งมั่นตั้งปณิธานร่วมกันที่จะสืบทอดพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศาสดาแห่งพุทธศาสนา ผ่านการทำงานศิลปะในรูปแบบเฉพาะตน ด้วยเทคนิคจิตรกรรม ประติมากรรมดินเผา เป็นต้น

๓) การจัดการในลักษณะที่เป็นองค์กรศิลปะสร้างสรรค์ ในจังหวัดภาคเหนือ จะพบว่ามืองค์กรที่รวมกลุ่มกันดำเนินงานและได้พัฒนาเป็นองค์กรที่เป็นนิติบุคคลในรูปแบบของ สมาคมและมูลนิธิ ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ สมาคมข้าวศิลปะ จังหวัดเชียงราย ^{๒๓} เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ กลุ่มสล่าไต่ยวน เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของศิลปินเชียงราย ได้แสดงผลงานศิลปะ ร่วมกัน ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ใน พ.ศ. ๒๕๔๖ กลุ่มศิลปินเชียงรายรวมตัวกันแสดง นิทรรศการศิลปะอีกครั้งเพื่อเทิดพระเกียรติในหลวง โดยใช้ชื่อนิทรรศการว่า “สล่าเชียงรายเฉลิม พระเกียรติในหลวง ๗๕ พรรษา” ที่ศูนย์ศิลปหัตถกรรมเชียงราย และในปีถัดมา พ.ศ.๒๕๔๗ ศิลปิน รวมตัวกันเรียกร้องการสร้างหอศิลปะร่วมสมัยบนเกาะกลางแม่น้ำกกที่เชียงราย โดยการจัด นิทรรศการศิลปะ “เชียงรายศิลป์เพื่อหอศิลป์” ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ และนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นต้นมา กลุ่มศิลปินเชียงรายได้ก่อตั้งเป็นสมาคมศิลปินเชียงรายขึ้น เพื่อดำเนินงาน ด้านศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงรายอย่างต่อเนื่อง เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ มอบเงินทุนตั้งต้น ๕๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับก่อตั้งกองทุนศิลปินเชียงราย เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการทำงานของศิลปินและการศึกษาของนักศึกษาศิลปะในจังหวัดเชียงราย โดยการเลือกตั้ง คณะกรรมการขึ้นมาบริหารกองทุน จากการประชุมของคณะกรรมการ มีความประสงค์ให้กองทุน ศิลปินเชียงรายมีความงอกงามและยั่งยืน จึงจำเป็นต้องหารายได้ คณะกรรมการจึงมีมติว่าจะทำธุรกิจ ร่วมกัน โดยใช้ระบบการร่วมทุนในหมู่พี่น้องศิลปินและผู้รักศิลปะทุกท่าน คณะกรรมการได้เลือก ทำเลที่ตั้งของอาคารให้เช่าแห่งหนึ่งเพื่อลงทุนทำธุรกิจเพื่อส่วนรวม ตั้งชื่อโครงการว่า “ข้าวศิลปะ” ซึ่งชวในภาษาเหนือแปลว่า สะพาน “ข้าวศิลปะ” คือ สะพานที่จะเชื่อมศิลปะสู่สังคม

ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ^{๒๔} ที่มีความเป็นมาจากการที่พระเดชพระคุณเจ้าหลวงพ่อดุสิตพจนวราภรณ์ (พระธรรมดิลก) วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ ได้ให้แนวคิดที่ว่า “การจะสืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาล้านนาให้เกิดผลนั้น การจัดงานสืบสานล้านนา เพียงปีละครั้ง ๆ ละ ๔ วัน ไม่สามารถทำให้เกิดผลได้จริง ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เรียกว่า ทุกลมหายใจเลย จึงจะเป็นจริง” คณะกรรมการจัดงานสืบสานล้านนาได้นำมาปรึกษาหารือมีความเห็นร่วมกันว่าจะต้องทำโครงการที่จะให้เกิดการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นที่มาของการก่อตั้ง “โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา” ขึ้นในปี ๒๕๔๓ และได้ดำเนิน กิจกรรมในการรวบรวมองค์ความรู้ พ่อครู แม่ครู และปราชญ์ชาวบ้านเพื่อทำการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาให้กับลูกหลานและผู้สนใจในท้องถิ่น

^{๒๓} ล้านนาคอนเนอร์, กว่าจะ เป็น ข้าว ศิลปะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.lannacorner.cmu.ac.th/lanna2016/view.php?id=00405&group=1> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

^{๒๔} มูลนิธิสืบสานล้านนา, เกี่ยวกับมูลนิธิสืบสานล้านนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://lannawisdoms.in.th>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาเกิดจากความร่วมมือของพ่อครู แม่ครูภูมิปัญญา กลุ่มศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ และองค์กรชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานสืบสานล้านนาร่วมกันปีละครั้ง ๆ ละ ๔ วันในช่วงต้นเดือนเมษายน นับตั้งแต่ปี ๒๕๓๙-๒๕๔๓ เป็นระยะเวลา ๕ ปีติดต่อกันโดยมีเป้าหมายร่วมที่สำคัญคือ การเผยแพร่องค์ความรู้ และภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ของล้านนาที่ได้มีการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และเป็นการนำเสนอกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาล้านนาในด้านต่าง ๆ อาทิ ภาษา และวรรณกรรมล้านนา งานศิลปวัฒนธรรม คีตนาฏการล้านนา งานหัตถกรรมพื้นบ้าน สมุนไพร อาหารพื้นบ้าน ฯลฯ ปัจจุบันโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาได้ดำเนินงานกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญามาจนเป็นที่ยอมรับขององค์กร หน่วยงานต่าง ๆ มากขึ้น ในขณะที่โฮงเฮียนเองก็ยังมีข้อจำกัดในด้านบุคลากรและทุนปัจจัยเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นโดยลำดับ ทางคณะกรรมการบริหารโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจึงได้ดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้ง “มูลนิธิสืบสานล้านนา” ขึ้น เพื่อสร้างฐานที่มั่นคงในการสืบสานภูมิปัญญาในระยะยาวและได้รับอนุญาตจัดตั้งเรียบร้อยแล้วในวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๖

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาได้ดำเนินการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาสู่เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจ สนับสนุนการจัดกิจกรรมสืบทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ล้านนาของกลุ่มเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา สนับสนุนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาของ พ่อครูแม่ครู จัดตั้งกองทุนสวัสดิการพ่อครูแม่ครู ตลอดจนได้มีการพัฒนาหลักสูตร ๓ ระดับ คือหลักสูตรเรียนรู้ภูมิปัญญาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรเรียนรู้ภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาอาชีพ และหลักสูตร ครูภูมิปัญญารุ่นใหม่ เพื่อรวบรวมผู้รู้ พ่อครู แม่ครู ช่างพื้นบ้านในแขนงต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนล้านนา

กล่าวได้ว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นการจัดการทั้ง ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folk Art) และศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (Contemporary Art) แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ โดยมีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อการดูแล สงวนรักษา อนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม ของชุมชน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การสืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่มีมายาวนาน การสร้างพื้นที่ สาธารณะทางศิลปะชุมชนในแขนงต่าง ๆ รวมทั้งการสื่อสารต่อสาธารณะในสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา สรุปดังแสดงในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ : รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา

ประเภทการจัดการ	หน่วยงาน/องค์กร	รูปแบบการจัดการ
การจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมโดยหน่วยงาน ภาครัฐ	กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลัก โดยมีหน่วยงานระดับกรม และสำนักที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ๑. กรมศิลปากรซึ่งเป็นหน่วยงานในระดับนโยบาย และกำกับดูแลหน่วยงานในระดับภูมิภาคคือ สำนักงานศิลปากรที่ ๗ จังหวัด	การจัดการที่เป็นทางการ โดยมี กลไก การ จัด การ ของ รัฐ ที่ ดำเนินงานภายใต้กฎหมายว่า ด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้องมีแผนงาน และกิจกรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

ประเภทการจัดการ	หน่วยงาน/องค์กร	รูปแบบการจัดการ
	<p>เชียงใหม่ มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๘ จังหวัดภาคเหนือ</p> <p>๒. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม มีบทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙</p> <p>๓. กรมการศาสนามีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐด้านศาสนาโดยการทำนุบำรุงส่งเสริมและให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ</p> <p>๔. สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่ กิจการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อเพิ่มพูนพัฒนาภูมิปัญญา และการประยุกต์ใช้ในสังคม</p>	
<p>การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชน</p>	<p>วัดในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ</p>	<p>๑. การจัดการแบบทางการ โดยพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาส และพระในวัด รวมทั้งคณะกรรมการวัด จะมีบทบาทหลักในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการแบ่งแยกหมวดงานต่าง ๆ เพื่อให้วัดสามารถบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมภายในวัดให้มีความเหมาะสมและสามารถตรวจสอบได้ตามกฎหมายกำหนดไว้</p>
	<p>พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น หรือพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านในวัด หรือในบริเวณวัด</p>	<p>๒. การจัดการแบบกึ่งทางการ พระสงฆ์ และคนในชุมชนมีบทบาทในการจัดการทรัพยากร</p>

ประเภทการจัดการ	หน่วยงาน/องค์กร	รูปแบบการจัดการ
		วัฒนธรรมที่ร่วมกันในฐานะของการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
	การประกอบประเพณีวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาในรอบ ๑๒ เดือน	๓. การจัดการแบบไม่เป็นทางการ เป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนตามจารีตประเพณีของชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบต่อมา
การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในลักษณะบุคคล กลุ่ม หรือเครือข่าย และองค์กรด้านศิลปะ	๑. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในลักษณะบุคคล เช่น พิพิธภัณฑสถาน บ้านดำ บ้านดำของถวัลย์ ดัชนี จังหวัดเชียงราย บ้านศิลปินอินสนธิ วงศ์สาม จังหวัดลำพูน เฮือนไทลื้อแม่แสงดา จังหวัดพะเยา หอศิลป์ริมน่าน จังหวัดน่าน เป็นต้น รวมทั้งแกลเลอรี่ของศิลปินต่าง ๆ ที่เปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านศิลปะที่บ้านและศิลปะร่วมสมัย	การจัดการแบบไม่เป็นทางการ ดำเนินงานโดยศิลปินผู้เป็นเจ้าของ รายได้มาจากการเก็บค่าเข้าชมและการจำหน่ายผลงาน บางกิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน
	๒. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในลักษณะกลุ่ม เช่น กลุ่มศิลปิน สายน้ำกก กลุ่มศิลปินแม่น้ำโขง กลุ่มสล่าเมืองแพร่ กลุ่มศิลปินจิตอาสา กลุ่มป้ายสี แต้มฝั้น ปันจินตนาการ กลุ่มศิลปะธรรม กลุ่มยังบลัดแพร่ เป็นต้น	การจัดการแบบไม่เป็นทางการ ดำเนินงานโดยกลุ่มศิลปินที่มาร่วมตัวกันสร้างสรรค์งาน รายได้มาจากการจำหน่ายผลงานศิลปะ บางกิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน
	๓. การจัดการในลักษณะองค์กรทางศิลปะสร้างสรรค์ เช่น สมาคมข่าวศิลปะ จังหวัดเชียงราย โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น	การจัดการแบบกึ่งทางการและทางการ ดำเนินงานโดยมีโครงสร้างที่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายคณะกรรมการ การวางแผนงาน การระดมทุนด้วยวิธีการที่หลากหลาย บางกิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

๔.๒ การพัฒนากระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การพัฒนาารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา แต่ละจังหวัดได้คัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกลุ่มศิลปินที่จะมาร่วมสร้างสรรค์งานศิลปะแต่ละพื้นที่ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๒.๑ กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑) จังหวัดเชียงราย

ในการพัฒนาารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเชียงราย ได้คัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการคือ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบของศิลปะชุมชน การพัฒนาารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๘๐๐ ไร่ มีจำนวนประชากรทั้งหมด ๒๕๐ คน ๘๐ ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวนเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับจ้าง ภูมิประเทศพื้นที่ของชุมชนเป็นพื้นที่ราบและภูเขา วิถีของชุมชนยังอยู่แบบยึดจารีต ประเพณีดั้งเดิม ยังมีระบบคิด แนวความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักพุทธธรรมในการดำรงชีวิต เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรที่สำคัญทั้งทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรวัฒนธรรม คือ แหล่งโบราณคดีดอยเวียงดอยวง และมีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นสำคัญ ได้แก่ แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ (hot spring) หรือที่ภาษาพื้นถิ่นเรียกว่า โป่งน้ำร้อน โดยโป่งน้ำร้อนแห่งนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ลักษณะพื้นที่เป็นแอ่งขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่เป็นแนวยาวบริเวณทุ่งนา ซึ่งถ้าสังเกตจะพบว่ากระแสความร้อนนั้นจะมีทิศทางไหลผ่านที่ตัดขนานกับหมู่บ้าน จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านโป่งหนองขวาง (ในสมัยก่อนที่มักจะต้องตั้งชื่อตามสภาพแวดล้อมของชุมชน) ทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน มีดังต่อไปนี้

แหล่งโบราณคดีดอยเวียงดอยวง ช่วงเดือนเมษายน ๒๕๕๓ หลังจากพบว่ามีชาวบ้านที่เข้าไปขุดหาของป่าพบเครื่องมือหินขัดโบราณ จึงมีการทำพิธีบวงสรวงและเริ่มทำการขุดค้นในเดือนตุลาคม ๒๕๕๓ มีการแจ้งเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเข้ามาพิสูจน์ ด้วยการนำทีมจากพระมหาสุทิตย์ อาภากร ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศาสตราจารย์ดร. สายันต์ ไพรชาญจิตร คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และภาควิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับนักศึกษาและภาคประชาชน ร่วมกระบวนการสำรวจและขุดค้น จึงทำให้ทราบว่าดอยเวียง – ดอยวง เป็นแหล่งโบราณคดีในยุคหินใหม่ (Neolithic หรือ New Stone Age) ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงประมาณ ๕,๐๐๐ – ๓,๐๐๐ ปี โดยเป็นยุคที่

มนุษย์เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปจากเดิมที่เคยเป็นพรานป่าล่าสัตว์ เร่ร่อนติดตามฝูงสัตว์และอาศัยอยู่ตามถ้ำ (ยุคหินเก่า-หินกลาง) มาอาศัยอยู่เป็นหลักแหล่ง และผลิตอาหาร ปุ่กพืชได้เอง มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหิน ได้รับการขัดเกลาให้แหลมคมเพื่อการใช้งานได้ดีที่เรียกว่า เครื่องมือหินขัด ทั้งนี้ชุมชนโดยได้นำวัตถุโบราณที่ขุดค้นพบในบริเวณดอยเวียง ดอยวง มารวบรวมและจัดแสดงให้แก่ผู้สนใจและคนรุ่นหลังได้ศึกษา ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนดอยเวียง ดอยวงซึ่งเกิดจากกระบวนการจัดการของชุมชน โดยไม่มีค่าใช้จ่ายในการเข้าชม^{๒๕}

พิพิธภัณฑ์ดอยเวียง ดอยวง พิพิธภัณฑ์ดอยเวียง ดอยวง ตั้งอยู่ที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย จัดตั้งขึ้นหลังจากที่มีการขุดพบเศษหม้อไห ขวานหิน จากดอยเวียง และดอยวง ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติอุทยานแห่งชาติดอยเวียงผา โดยมีการขุดค้นพบเมื่อประมาณราวเดือนเมษายน ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ดร. พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอู่) ได้จัดตั้งโครงการวิจัยโบราณคดีชุมชนอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและสำรวจหลักฐานของแหล่งโบราณคดีในยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และคณะทีมงานของศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร แห่งภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรและ สาขาการพัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การขุดค้นของนักโบราณคดีพบเครื่องมือเครื่องใช้วัตถุโบราณ แยกออกเป็น ๔ ประเภทคือ

๑) เครื่องมือที่ทำด้วยหิน ที่พบมากคือ ขวานหินขัด ชาวบ้านเรียกว่า ขวานฟ้า เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลายข้างหนึ่งมน ส่วนปลายอีกข้างหนึ่งขัดไม้แหลมเรียบ แต่งให้คม ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นขวานศักดิ์สิทธิ์ที่ตกลงมาจากฟ้าขณะที่ฟ้าแลบหรือฟ้าผ่า ขวานหินขัดนี้ขุดพบทั่วไปในทุกภาคของประเทศไทย อายุของขวานหินขัดนี้ประมาณ ๔,๐๐๐ ปี

๒) เครื่องมือที่ทำด้วยกระดูก เช่น ปลายหอก ลูกศร เป็นต้น

๓) เครื่องมือที่ทำด้วยหอย เช่น พวกใบมีด

๔) เครื่องมือที่ทำด้วยดินเผา ทำเป็นเครื่องใช้รูปต่าง ๆ เช่น หม้อ จาน แกนปั่นด้าย กระสุนดินเผา เป็นต้น จากหลักฐานที่พบ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่ามนุษย์ยุคหินใหม่ที่อยู่ในบริเวณประเทศไทยปัจจุบันคงมีจำนวนมาก และตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย บางกลุ่มยังอาศัยอยู่ในถ้ำ บางกลุ่มออกมาจากถ้ำมาสร้างบ้านพักหรือกระท่อม ในด้านวัฒนธรรม มนุษย์สมัยนี้มีความก้าวหน้ามากขึ้น มีความรักสวยรักงาม รู้จักทำเครื่องประดับร่างกายจากเปลือกหอย ลูกปัด ทำกำไล

จากนั้นจึงได้มีการรวบรวมวัตถุโบราณที่ค้นพบ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยชุมชนได้มีการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นขึ้น มีการบริหารจัดการด้วยชุมชน พิพิธภัณฑ์ดอยเวียง ดอยวง เปิดอย่างไม่เป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๕ โดยตั้งอยู่ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสามารถเข้าชมได้ทุกวันโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หากต้องการเข้ามาเยี่ยมชมสามารถติดต่อทางฝ่ายประสานงานชุมชน ซึ่งปัจจุบันบริเวณพิพิธภัณฑ์ได้มีการขยายพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้หลาย ๆ ด้าน เช่น

^{๒๕} อมลณัฐ กันทะสัก, *ทุ่งโป่งบ้านเหล่าพัฒนา*, มปป. เอกสารอัดสำเนา.

การจัดแสดงแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งเรื่องวัฒนธรรมอาหารการกิน ความเป็นอยู่ เป็นต้น^{๒๖}

โป่งน้ำร้อนสามสี จากสภาพพื้นที่ทั่วไปของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา จากเดิมมีลักษณะเป็นดินที่มีความอ่อนตัวมีต้นหญ้าและพืชจำพวกเฟิร์นขึ้นปกคลุม บางบริเวณเป็นหล่มโคลน ลึก ทำให้พื้นที่แห่งนี้จึงไม่เหมาะสมกับการทำนา ซึ่งน้ำร้อนจะมีกลิ่นกำมะถัน ลักษณะน้ำร้อนในตอนเช้าจะมีสีขุ่น กลางวันจะเปลี่ยนเป็นสีคราม ๆ ม่วง ๆ และตอนเย็นจะกลายเป็นสีใส ซึ่งต่อมาชาวบ้านจึงเรียกว่า โป่งน้ำร้อนสามสี พื้นที่บริเวณโป่งน้ำร้อนนั้น มีลักษณะที่อุดมสมบูรณ์ ในอดีตจะเป็นแหล่งอาหารของชุมชน เพราะจะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยมีอุณหภูมิประมาณ ๖๐-๗๐ องศา มีความพิเศษคือ สามารถลงแช่ได้เลย โดยไม่ต้องใช้น้ำเย็นผสม ปัจจุบันหลังจากที่วิถีชีวิตความทันสมัยของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงขึ้น การทำเกษตรกรรมก็เริ่มมีความสำคัญ ชาวบ้านจึงได้มีการปรับสภาพพื้นที่บริเวณนี้โดยการดูดน้ำออกเพื่อใช้ทำนาปลูกข้าว ทำให้ดินที่มีสภาพเป็นหล่มโคลน ยึดหยุ่นได้มีความแข็งตัวมากขึ้น ขยายพื้นที่ทำนาเข้ามาในบริเวณโป่งน้ำร้อนมากขึ้น แต่ก็เหลือพื้นที่โป่งน้ำร้อนไว้ส่วนหนึ่ง^{๒๗}

โป่งน้ำร้อนสามสีของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนานี้มีความสำคัญกับชุมชน และมีประโยชน์ และเอื้อต่อวัฒนธรรมการดำรงชีวิตต่อชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะทรัพยากรธรรมชาติจากโป่งน้ำร้อนนั้น สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ หลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเกษตรกรรม ด้านธรรมชาติบำบัด โดยเฉพาะคุณสมบัติของน้ำแร่ และดินโป่ง หรือ ดินภูเขาโคลน^{๒๘} คือ ดินโคลนบริสุทธิ์สีดําที่ขึ้นมาพร้อมกับสายน้ำแร่ธรรมชาติใต้ดินที่สะอาด ไม่มีกลิ่นของกำมะถัน ซึ่งอุดมไปด้วยแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ต่อผิวหนัง และระบบไหลเวียนโลหิตของมนุษย์ ในพื้นที่บ้านเหล่าพัฒนาได้ใช้ประโยชน์จากดินโป่งและน้ำโป่งในหลาย ๆ ด้าน เช่น (๑) การเกษตร คือ การปลูกข้าวในบริเวณรอบ ๆ โป่งน้ำร้อนสามสีนั้น จะสามารถปลูกข้าวได้ ๓ ครั้ง ต่อปี และเมล็ดข้าวนั้นจะมีความสมบูรณ์เป็นเมล็ดที่มีลักษณะใหญ่ และข้าวที่ปลูกบริเวณรอบ ๆ จะสามารถเก็บเกี่ยวเก็บได้ก่อนพื้นที่อื่น (๒) การถนอมอาหาร หรือวัฒนธรรมการกินโดยมีการนำดินโป่ง จากโป่งน้ำร้อนมาหมักไข่เป็ด หรือไข่ไก่ เพื่อทำไข่ม้วนซึ่งเมื่อนำไปต้มแล้ว ลักษณะเนื้อไข่จะมีรสชาติที่มัน ๆ และหากต้องการเพิ่มรสชาติก็มีการเพิ่มส่วนผสมของเกลือในการหมัก เป็นต้น (๓) ธรรมชาติบำบัด การบำบัดโรคที่เกิดจากการปวดเมื่อยตามร่างกาย โดยการแช่ และการนวดฝ่าเท้าแบบธรรมชาติ โดยการเหยียบดินโป่งในโป่งน้ำร้อนสามสี

วัดบ้านโป่ง ตั้งอยู่ที่บ้านโป่ง หมู่ที่ ๑๐ เลขที่ ๑๗๙ โฉนดเลขที่ ๔๘๕๙ มีเนื้อที่ทั้งหมด ๙ ไร่ ๑ งาน ๑๔๓ ตารางวา แบ่งเป็น ๒ ส่วน ๆ ที่ ๑ เป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส จำนวน ๔ ไร่ ๑ งาน ๔๙ ตารางวา ส่วนที่ ๒ เป็นเขตธรณีสงฆ์ จำนวน ๕ ไร่-งาน ๔๗ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๘๙ ผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๙๗

^{๒๖} สัมภาษณ์, จันทร์เพ็ญ ไผ่เครือ ภัณฑารักษ์ท้องถิ่นบ้านเหล่าพัฒนา, วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓.

^{๒๗} สัมภาษณ์, จันทร์เพ็ญ ไผ่เครือ กลุ่มแม่บ้านเหล่าพัฒนา, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๒๘} กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๕๑. มปป. (เอกสารอัดสำเนา).

วัดบ้านโปงเดิมชื่อว่า วัดศรีบุญเรือง ได้ย้ายมาจากวัดปงตำหนองกว้าง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดบ้านโปง ห่างประมาณ ๒๐๐ เมตร ในขณะนั้นมีศรัทธาสาธุชนให้ความอุปถัมภ์ ๒๓ หลังคาเรือน ส่วนมากเป็นชาวไทยใหญ่ (ไตเงี้ยว) คือบ้านโปงหลวง ๖ หลังคาเรือน บ้านโปงสันกลาง ๕ หลังคาเรือน และบ้านโปงสันซี้เหล็ก ๑๒ หลังคาเรือน ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านร้องขี้เหล็ก อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่บ้านดอนสลี ได้ร่วมเป็นศรัทธาอุปถัมภ์วัดเดียวกัน จากนั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๓๗๐ ชาวบ้านได้มีความเห็นว่า วัดปงตำหนองกว้างเป็นสถานที่ไม่สะดวกแก่การประกอบศาสนกิจ จึงได้ร่วมใจกันสร้างวัดขึ้นใหม่ที่บ้านโปงหนองหลวง โดยการนำของพระไชยวงศ์ และท่านท้าวหนั้พะไชย ได้ตั้งชื่อวัดว่า วัดศรีบุญเรือง ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อวัดให้ตรงตามชื่อของหมู่บ้านว่า วัดบ้านโปง

จากนั้นต่อมาได้เริ่มสร้างเสนาสนะขึ้น เช่น กุฏิ วิหาร ศาลา ได้ฉลองพร้อมกันเมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ.๒๓๗๗ ต่อมาเจ้าอาวาสรูปที่ ๒ คือ พระธรรมวงศ์ ท่านได้สร้างธรรมาสัจจรมุขหรือหอธรรม ทรงศิลปะล้านนา (ปัจจุบันยังมีอยู่) จากนั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๔ เจ้าอาวาสรูปที่ ๗ คือ ครูบาไชยมังคละวุฒิวชิรปัญญาหรือครูบาปัญญา ท่านได้สร้างอุโบสถกลางน้ำขนาดกว้าง ๕ เมตร ยาว ๙ เมตร และปลูกสร้างเสนาสนะไว้หลายอย่าง เช่น วิหาร ศาลาบาตร เป็นต้น ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๕๖ ครูบาท่านได้รับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ เป็นเจ้าคณะแขวงแม่พริก(เจ้าคณะอำเภอรูปแรกของอำเภอแม่สรวย) จากนั้นต่อมาครูบาได้นำญาติโยมไปอัญเชิญพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนเป็นเนื้อทองสำริด จำนวน ๔ องค์ คือ พระทรงเครื่อง พระสิงห์หนึ่ง พระสิงห์สาม และพระอุ้มบาตร จากวัดปงตำหนองกว้างเดิม มาประดิษฐานไว้ ณ วัดบ้านโปง เพื่อเก็บรักษาไว้สักการบูชา จากนั้นมาในวันพฤหัสบดี วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๒ ตรงกับเดือน ๑๑ เหนือ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ครูบาท่านได้อาพาธหนัก จึงได้ถึงแก่กรรมภาพ รวมศิริอายุได้ ๗๕ ปี ๕๔ พรรษา จากนั้นต่อมาวัดบ้านโปงมีเจ้าอาวาสถึง ๒๒ รูป

ปัจจุบันเจ้าอาวาสรูปที่ ๒๖ คือ พระมหาจรินทร์ จิรวุฒโฒ ป.ธ.๕ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๓ เป็นเจ้าคณะตำบลป่าแดด แต่งตั้งเมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๕ และได้รับพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศ ในราชทินนามที่ พระครูสิริจิววัฒน์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔^{๒๙}

ไขเค็มหมักโคลนออนเซน ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๒ มีการตั้งกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์อาหารนำวิถีวัฒนธรรมการถนอมอาหารและการรับประทานจากคนรุ่นก่อนมารื้อฟื้นเพื่อสร้างรายได้เสริมและต้องการสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน โดยมีการทำไขเค็มหมักจากดินโปง และทางกลุ่มได้ตั้งชื่อว่า ไขเค็มหมักโคลนออนเซน โดยเริ่มจากการตั้งกลุ่มโดยธรรมชาติของแม่บ้านบ้านเหล่าพัฒนา มีการร่วมกันลงทุนในจัดหาวัสดุในการทำไขเค็มจากกลุ่มกันเองโดยลดการพึ่งพิงจากหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนให้น้อยที่สุด ซึ่งสมาชิกกลุ่มนั้นมีประมาณ ๑๕ คน โดยการทำงานของกลุ่มนั้นแบ่งเป็นฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผลิต ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการตลาด และฝ่ายการเงิน ซึ่งการดำเนินการของกลุ่มตั้งแต่การเริ่มต้นในการทำนั้นเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามสภานบ้านทุ่ง และกลุ่มไขเค็มหมักนั้นมีการดำเนินการมาในระยะหนึ่ง แต่พบอุปสรรคคือ การบริหารจัดการ

^{๒๙} สัมภาษณ์, พระครูสิริจิววัฒน์ เจ้าอาวาสวัดบ้านโปง ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓.

ที่ยังไม่เป็นระบบ ขาดการพัฒนาวัฒนธรรมรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน การทำงานยังเป็นในรูปแบบของชาวบ้านที่ยังไม่มีแบบแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ขาดเครือข่ายการทำงานที่จะช่วยมาสนับสนุนอย่างแท้จริง^{๓๐}

ทั้งนี้ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีดอยเวียงดอยวง พิพิธภัณฑสถานดอยเวียง ดอยวง วัดบ้านโป่ง และมีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นสำคัญ ได้แก่ แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ หรือโป่งน้ำร้อนสามสี ซึ่งล้อมรอบด้วยทุ่งนาข้าวของบ้านเหล่าพัฒนา ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรูปแบบของนิเวศวัฒนธรรม ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนได้สร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะและประติมากรรมต้นข้าว เมล็ดข้าวและรวงข้าว บริเวณโป่งน้ำร้อนสามสีที่มีแนวคิดมาจากการมีทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ ทุ่งนาและแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ

(๒) การสร้างสรรค์ ออกแบบ และพัฒนาให้เกิดรูปแบบของพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์และประติมากรรม “ข้าวเป็นเจ้า”

จากทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมของบ้านเหล่าพัฒนาที่มีความโดดเด่น และเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ได้นำมาสู่การสร้างสรรค์ประติมากรรมเมล็ดข้าวทุ่งโป่งในบริเวณโป่งน้ำร้อนสามสี ที่พัฒนามาจากจุดเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรมและมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยได้แรงบันดาลใจจากบริบทของชุมชนที่เป็นเมืองอู่อารยธรรม เป็นเมืองยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง และตำนานเมล็ดข้าวจากเกาะแม่มายที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาของหมู่บ้าน จากตำนานแม่มายหุบข้าว จึงนำมาสู่การออกแบบศิลปะงานประติมากรรมสู่ชุมชน จำนวน ๓ ชิ้นงาน เรียกว่า “ข้าวเป็นเจ้า” แต่ละชิ้นงาน ประกอบด้วย

(๑) “เมล็ดข้าววงอก” มีส่วนที่เป็นใบและรวงอกออกมาจากเมล็ดข้าวทั้งสองส่วนเท่ากัน หมายถึง รากเหง้ายังลึกแค่นั้น ก็จะสูงงดงาม

(๒) ต้นกล้า มีสามต้น มีลักษณะเป็นต้นข้าวที่อ้วนใส่ความรู้สึกรักที่มีต่อข้าวถึงความอุดมสมบูรณ์ซึ่งความสมบูรณ์โดยความหมาย ต้นที่ ๑ หมายถึง อดีต คือ ตั้งแต่บรรพบุรุษของเรากินข้าว มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีการพบเมล็ดข้าวในภาชนะดินเผาในยุคบ้านเชียง นั่นก็ ๓,๐๐๐ - ๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว แสดงให้เห็นถึง การบริโภคข้าวมีมาก่อน พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ แม้กระทั่งพระพุทธเจ้าพระองค์เอง ยังฉันข้าวเป็นภัตตาหาร นั้นเป็นนัยยะของต้นข้าวต้นที่ ๑ คืออดีต ต้นที่ ๒ คือปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ในการปลูกข้าวของเราคนไทย ยังมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ไทย และคนไทยยังบริโภคข้าวเป็นปกติ ถือว่าเป็นอาหารหลัก และมีการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนสืบมา ต้นที่ ๓ ยังสื่อความหมายไปถึงอนาคตว่ามวลมนุษยชาติ ยังคงบริโภคข้าวเป็นอาหารอยู่ トラบเท่ามนุษย์จะสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ ประติมากรรมในชั้นที่ ๒ นี้ จึงสื่อความหมายถึงความสำคัญของต้นกล้าที่แข็งแกร่ง จากอดีตปัจจุบัน สู่อนาคตให้รวมเป็นกอข้าวอันสมบูรณ์

^{๓๐} อมลณัฐ กันทะสัก, โป่งน้ำร้อนสามสีและไขหมักโคลนออนเซ็น, ม.ป.ป. เอกสารอัดสำเนา.

(๓) รวงข้าว รวงข้าวจะมีเม็ดข้าวอยู่ ๙ เม็ด อันมีหลายระยะที่ต้องการสื่อสารและแสดงออกคือ รัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรง มีโครงการหลวงที่พัฒนาสายพันธุ์ข้าวอย่างไม่หยุดยั้ง ถือว่ารัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล และตัวศิลปินเอง ยังมีความศรัทธาต่อรัชกาลที่ ๙ นัยที่ ๒ เลข ๙ เป็นเลขที่มีความเป็นมงคล ในหลักธรรมของพุทธศาสนา มรรคมงคล ๘ + นิพพาน ๑ คือเลข ๙ และคำว่าเก้า เมื่อพูดออกไป พ้องเสียงคำว่า ๙ ไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง เพราะเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์คือก้าวต่อไปของมวลมนุษยชาติ ศิลปินมีความเชื่ออย่างยิ่งว่าในอนาคตเม็ดข้าว หรือการทำนาข้าว จะกลับไปเหมือนในอดีตซึ่งเป็นการทำนาแบบอินทรีย์ รูปทรงที่โค้งล้มลงอย่างเห็นได้ชัดของประติมากรรมชิ้นนี้ แสดงถึงความนอบน้อม ถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง เสมือนผู้ที่อยู่สูงหรือเป็นผู้ใหญ่หรือมีความสำเร็จ ถ้าบุคคลนั้นมีธรรมะ มีการฝึกฝนที่ดี มีการอบรมที่ดีย่อมถ่อมเนื้อถ่อมตน น้อมตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ส่วนฐานของประติมากรรมทั้ง ๓ ชิ้น เป็นสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ขนาด ๑๒๐ ซม. ที่มีรูวงกลม ๒ วงจรทะลุให้เห็นอีกฝั่ง มีนัยยะที่สื่อความหมายสำคัญคือวงกลม เป็นวัฏจักรของชีวิตของธรรมชาติของจักรวาล และเป็นสากล จักรวาลนี้ อันประกอบด้วยวงกลมเล็ก ๆ อนุภาคเล็ก ๆ จนไปถึงอาณาภาพใหญ่ ๆ เรียกว่าวัฏจักร เสมือนการทำนาที่มีวัฏจักรตามเวลาฤดูกาลในการเพาะปลูกข้าว เป็นต้น การใช้วงกลมในการแก้ไขปัญหาทางความรู้สึกในงานประติมากรรม วงกลมในฐานข้าวเป็นเจ้าทั้งสามนี้ สามารถเชื่อมระหว่างคนดู ประติมากรรม และสิ่งแวดล้อม ให้ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกัน เสมอเหมือนลมหายใจของเรา ที่มีลมหายใจเป็นตัวเชื่อมระหว่างกายกับสภาวะภายนอก ภายใน ทำให้เกิดคำว่า "ชีวิต"^{๓๑}

มานิตย์ กันทะสัก อาจารย์สาขาพุทธศิลป์ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ "ข้าวเป็นเจ้า" กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างว่า ได้แรงบันดาลใจจากบริบทของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาที่เป็นเมืองอู่อารยธรรม เป็นเมืองยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง และตำนานเมล็ดข้าวจากเกาะแม่ข่ายที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาของหมู่บ้าน จากตำนานแม่ข่ายหุบข้าวจึงนำมาสู่การออกแบบศิลปะงานประติมากรรมสู่ชุมชน ใช้ตำนานและใช้ปัจจุบันในการออกแบบเมล็ดข้าววงอก มีส่วนที่เป็นใบและรากงอกออกมาจากเมล็ดข้าว ทั้งสองส่วนเท่ากัน หมายถึง รากเหง้ายังลึกแคไหน ก็จะสูงงดงาม การจัดวางได้จัดวางไปตามเหตุการณ์ คือจากซ้ายไปขวา เหมือนเขียนตัวอักษรไทยเป็นประโยคเริ่มมาจากด้านซ้ายคือ เมล็ดข้าววงอก ซึ่งถือว่าเป็นการเริ่มการเจริญเติบโต ขยับมาด้านขวาหรือตรงกลางเป็น ต้นกล้าข้าวที่กำลังเติบโต จากนั้นเป็น รวงข้าวที่โดนลม ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมหนาว ลมหนาวเป็นสัญญาณของการเก็บเกี่ยวข้าวนาปีตลอดมา ศิลปินจึงจัดวางไปตามแนวยาวของภูเขาจากซ้ายไปขวา ให้วิวิทัศน์เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเชื่อมโยงประติมากรรมกับท้องทุ่ง รวมไปถึงอากาศเมฆฝน แม้กระทั่งเงา น้ำที่กระทบจากบ่อน้ำพุร้อน ๓ สี ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นบริบทที่สวยงามของท้องทุ่ง

^{๓๑} มานิตย์ กันทะสัก, การบรรยายพิเศษและพิธีเปิดศิลปะชุมชน "ข้าวเป็นเจ้า" วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ โป่งน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

เป็นวัฏจักรของอาชีพมนุษย์ ส่งผลไปถึงความรู้สึกที่ผ่อนคลายของผู้ที่ได้มาเยี่ยมชมประติมากรรม ข้าวเป็นเจ้า ในห้องทุ่งบ้านเหล่าพัฒนาแห่งนี้^{๓๒}

การพัฒนาให้เกิดพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ โป่งน้ำร้อนสามสี ซึ่งถือเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นจุดแข็งของชุมชนที่เห็นเป็นรูปธรรม และมองเห็นภาพที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน^{๓๓} เพราะในปัจจุบันเทรนด์การท่องเที่ยวแนวธรรมชาติบำบัดเป็นที่นิยม หรือการบริโภคอาหารที่เน้นเชิงเกษตรอินทรีย์ จึงทำให้ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาได้มีการตั้งกลุ่ม ร่วมกันคิดค้น และรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมาแต่ดั้งเดิม และเพื่อนำมาบูรณาการกับยุคปัจจุบัน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่ คือ ทรัพยากรที่เกิดจากโป่งน้ำร้อนสามสี ได้แก่ น้ำแร่ และ ดินโป่ง ซึ่งมีคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์มากมายตามความเชื่อของชุมชน โดยการปรับภูมิทัศน์ของโป่งน้ำร้อนสามสี เพื่อให้ผู้คนได้มาบำบัดร่างกาย ใช้ประโยชน์จากน้ำแร่และดินโป่ง เรียกว่า สปาบ้านทุ่ง ทางชุมชนจึงมีการพัฒนาในบริเวณโป่งน้ำร้อนสามสี เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สรวย โดยองค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดด และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สนับสนุนงบประมาณในการปรับถนนทางเข้า ปรับภูมิทัศน์ และสร้างห้องอาบน้ำแร่ในบริเวณโป่งน้ำร้อนสามสี

(๓) การจัดประชุมแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นต่อพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์เพื่อหาแนวทางในการดูแล รักษา และพัฒนาพื้นที่

ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ได้มีพิธีเปิดศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” ณ โป่งน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา มีการเสวนาเรื่อง “ข้าวเป็นเจ้า” ซึ่งเป็นชุดงานประติมากรรมที่สร้างสรรค์จากแผนงานวิจัยการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยมีผู้เข้าร่วมจากผู้นำชาวบ้านในชุมชน นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง และนักวิจัยจากแผนงานการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ๘ จังหวัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งหมดประมาณ ๘๐ คน เข้าร่วมในกิจกรรม การดำเนินงานวิจัยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง Community Art เป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจังหวัดเชียงรายได้นำเสนองานศิลปะภายใต้แนวคิด “ข้าวเป็นเจ้า” เป็นศิลปะที่อยู่กับท้องถิ่นในตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย บ่งบอกถึงศิลปะกับขบวนการที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ หลักคิดอันหนึ่งต้องการให้ศิลปะที่มีอยู่ในตัวคนไปสู่ชุมชนวัด และพื้นที่สาธารณะ^{๓๔}

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาบริเวณโป่งน้ำร้อนสามสีให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และแลนด์มาร์คแห่งใหม่ในอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชุมชนและสังคม

^{๓๒} บ้านเมืองออนไลน์, วันพุธ ที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ “ข้าวเป็นเจ้า! ศิลปะชุมชนแห่งใหม่แม่สรวยเชียงราย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.banmuang.co.th/news/education/199166> (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

^{๓๓} สัมภาษณ์, กรณิศภา กุลอินตะ, ประธานแม่บ้านชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๓๔} พระสุธีรัตนบัณฑิต, การบรรยายพิเศษและพิธีเปิดศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ โป่งน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

กำหนดขึ้นร่วมกัน เพื่อให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น มีประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร และประชาสัมพันธ์โป่งน้ำร้อนสามสีและศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” ผ่านสื่อสังคมออนไลน์หรือสื่อต่าง ๆ

๒. สืบค้นและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านทรัพยากรวัฒนธรรมในอำเภอแม่สรวย เช่น วัดแสงแก้ว กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ของเล่นพื้นบ้าน พิพิธภัณฑสถานโดยเวียงดอยวงโป่งน้ำร้อนสามสี เป็นต้น เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้แหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง

๓. พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่ายกลุ่มด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นในตำบลต่าง ๆ เพื่อสร้างความร่วมมือของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของอำเภอแม่สรวย

๔. ออกแบบและทำกิจกรรมเพื่อสื่อสาร และประชาสัมพันธ์โป่งน้ำร้อนสามสีและศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้และเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

๕. จัดให้มีคณะกรรมการชุมชนเพื่อจัดการดูแลรักษาโป่งน้ำร้อนสามสีและศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” รวมทั้งการระดมทุนเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนในการจัดการพื้นที่ดังกล่าว

๖. พัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการชุมชน โดยการศึกษาดูงานการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะความสามารถของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการโป่งน้ำร้อนสามสีและศิลปะชุมชน ^{๓๔}

๒) จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ ได้คัดเลือกวัดท่าข้าม (วัดชัยชนะ) ตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

บ้านท่าข้าม เดิมชื่อนั้นชื่อว่า บ้านใหม่ มีชาวบ้านอาศัยอยู่ ๓๐ หลังคาเรือน ในอดีตชาวบ้านเป็นกลุ่มคนไทลื้อที่อพยพมาตั้งแต่สมัยใดยังไม่ปรากฏหลักฐาน ตั้งขึ้นปี พ.ศ. ไต ไม่มีใครในปัจจุบันสามารถให้ข้อมูลได้ มีประวัติจากการบอกเล่าของบุคคลที่มีอายุยืนยาวที่สุดของหมู่บ้านของพ่อหม่อนวงศ์ วงศ์ป็น อายุตอนนั้น ๘๗ ปี ให้ข้อมูลว่า พ่อหลวงของบ้านใหม่คนแรกชื่อ พ่อหน้อย อินตา แม่เย็นหลวง ไม่ทราบนามสกุล บ้านใหม่มีทำน้ำซึ่งข้ามระหว่างบ้านท่าข้ามเหนือ ปัจจุบันเป็นเขตของอำเภอจอมทองอยู่ทางทิศเหนือบ้านใหม่จนผู้คนเรียกว่า บ้านท่าข้ามใต้ ซึ่งอยู่ทางทิศใต้

ต่อมามีพ่อหลวงคนที่ ๒ ชื่อพ่อหนานวรรณ แม่หลวงไฟ และพ่อหลวงคนที่ ๓ ซึ่งพ่อหนาน หน้อยบ้านเดิมเป็นคนบ้านจ้าวหลวง และได้เป็นคนเริ่มสร้างวัดขึ้น คนแรกที่ถมแม่น้ำแจ่ม

^{๓๔} สรุปรการเสวนาศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ โป่งน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

ห่างจากจุดเป็นทำน้ำประมาณ ๑ กิโลเมตร และด้วยการทำงานอย่างตรงไปตรงมาและดูแลลูกบ้านด้วยดีอย่างต่อเนื่อง พ่อหนานน้อยจึงได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าเมืองลำพูนให้ตำแหน่งเป็นขุน ชื่อเต็มว่าขุนระวังเหตุ และเมื่อขุนระวังเหตุได้เสียชีวิตลง ต่อมาก็ได้พ่อหลวงคนใหม่ซึ่งเป็นคนสร้างวัดต่อจากขุนระวังเหตุเป็นคนที่ ๔ ชื่อว่าพ่อหนานตีบ แก้วสุใจ พ่อหลวงคนที่ ๕ ชื่อพ่อหลวงดี ส่วนคนที่ ๖ ชื่อพ่อหลวงเมือง บุญทา ต่อมาได้เป็นกำนัน คนที่ ๗ ชื่อกำนันสงวน ทูเรียนทอง คนที่ ๘ ชื่อกำนันประเสริฐ จันทรงษ์ คนที่ ๙ ชื่อพ่อหลวงโสภณ สองปอน พ่อหลวงคนที่ ๑๐ คน ปัจจุบันชื่อว่าพ่อหลวงอุ่นเรือน แก้วสุใจ ซึ่งเป็นลูกหลานของพ่อหนานตีบ แก้วสุใจ พ่อหลวงคนที่ ๔ ในยุคนั่นเอง จากคำบอกเล่าได้มีพ่อค้าเป็นชาวพม่าได้มาค้าขายไม้ซุงล่องลำน้ำแม่แจ่ม ชื่อว่า หม่อมส่วย ได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่พร้อมพระธาตุ ปัจจุบันคือ วัดชัยชนะหรือชาวบ้านเรียกกันว่า วัดท่าข้าม บ้านใหม่ เดิมจึงเปลี่ยนมาเป็นบ้านท่าข้าม (ใต้) ในปัจจุบัน

บ้านท่าข้ามมีวัดอยู่จำนวน ๒ แห่ง คือ วัดท่าข้าม (ชัยชนะ) ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของฝั่งลำน้ำแม่แจ่ม และวัดสันกู่ ตั้งอยู่ทางฝั่งน้ำด้านทิศเหนือของลำน้ำแม่แจ่ม มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ๓ แห่ง คือ ลำน้ำแม่แจ่ม ลำน้ำปิง และหนองน้ำประจำหมู่บ้าน สภาพทั่วไปของบ้านท่าข้าม ตั้งอยู่ในเขตตำบลหางดง ตัดลำน้ำแม่แจ่มและลำน้ำปิงซึ่งมีน้ำท่วมทุกปี บ้านท่าข้ามมีพื้นที่ทั้งหมด ๑,๓๔๗ ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่การเกษตร ๓๔๔ ไร่ พื้นที่ทำนา ๖๒ ไร่ พื้นที่ทำสวน ๒๔๔ ไร่ ที่อยู่อาศัย ๖๔๐ ไร่ และพื้นที่สาธารณะ ๖๑ ไร่ ได้แก่ ที่วัด ป่าช้า โรงเรียนป่าซุ่มชน และสนามกีฬา ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองของเทศบาลตำบลท่าข้ามเขต ๑ มีดาบตำรวจไพศาล พุทธเหมาะเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าข้าม

ด้านวัฒนธรรมประเพณี คนในหมู่บ้านท่าข้าม ร้อยละ ๙๙ เป็นคนล้านนาพื้นเมือง และการนับถือศาสนาพุทธมีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ได้แก่ วัดชัยชนะและวัดสันกู่ นอกจากนี้คนบ้านท่าข้ามมีความเชื่อและความเคารพศรัทธาในผีบรรพบุรุษ ได้แก่ ผีปู่ย่า ผีพ่อบ้าน ผีเจ้าที่ ตามพิธีกรรมตามประเพณีพื้นบ้านในช่วงเดือน ๙ หรือประมาณเดือนมิถุนายนของทุกปี และมีประเพณีในรอบปีอีกได้แก่ ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ประเพณีเลี้ยงผีเสื้อบ้าน ประเพณีสลากภัต ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีฟังธรรมหลวง ประเพณียี่เป็ง ประเพณีแห่ลูกแก้ว ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีปอยหลวง นอกจากนี้บ้านท่าข้ามมีภูมิปัญญาหลากหลายที่สืบทอดจากบรรพบุรุษได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการจักสาน เครื่องมือหาปลาเช่น แห แชะ โซ สุ่มไก่ ข้องหรือจักสานที่ใช้ในวิถีชีวิตเช่น ก๋วย ส้า กระบุง ซึ่งมีคนสนใจและมีรายได้ที่แน่นอน แต่ปัจจุบันกำลังจะสูญหายไปเนื่องจากไม่มีใครสืบสาน นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านการละเล่นดนตรีพื้นเมืองสะล้อซอซึง ได้แก่ กลอง แห่ โมงกลางชุดแห่ครวตานเข้าวัดชุดใหญ่ ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรทางภาคเหนือเรียกว่า ยาเมือง ภูมิปัญญาด้านการเป่าเสกคาถารักษาโรคกระดูกแตกหัก เป่ามะเือง เป่าตาแดง เป่าแมลงป่อง จี้ แตนจี้ เป็นต้น ^{๓๖}

บ้านท่าข้าม มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน ดังนี้

วัดท่าข้าม (วัดชัยชนะ) มีโบราณสถานที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งเช่น โบสถ์เก่าที่มีการประดับด้วยศิลปะกระจกรอบ ๆ ภายนอก วิหารที่มีภาพวาดพุทธประวัติ รวมถึงภาพ

^{๓๖} บริบทชุมชนบ้านท่าข้าม, ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

วิถีชีวิตคนเมืองฮอด พระธาตุเจดีย์ หอพระตริย และโบราณวัตถุ เช่น องค์พระธาตุ พระพุทธรูปอายุ ๑,๐๐๐ ปี บทสวดไบลานภาษาบาลี มีอายุเก่าแก่กว่า ๑๐๐ ปี ภายในวัดกำลังมีการก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานเมืองฮอด ซึ่งจะเป็นสถานในการเก็บรวบรวมของเก่าพื้นบ้าน และงานศิลปะร่วมสมัยของชุมชน

ศิลปกรรมกระจกบนผนังวิหารวัดท่าข้าม เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับนักวิจัยจากคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภายใต้โครงการวิจัย “การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจก เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกชุมชนท้องถิ่น” ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ศิลปะโดยใช้วัสดุกระจก สร้างเป็นรูปภาพแบบ ๒ มิติ เหมือนจิตรกรรมไทยตกแตงไว้บนผนังวิหารวัดท่าข้าม มีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม เช่น ประเพณีสงกรานต์ น้ำพระธาตุ เวียนเทียน สลากภัต ตานก๋วยสลาก แห่ครัวทาน แห่ไม้ค้ำ ยี่เป็ง ปอยหลวง เข้าพรรษา ประเพณีเดือนเก้าเป็ง การเลี้ยงดงหอ ฯลฯ รวมถึง วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น และภาพในหลวงรัชกาลที่ ๙ ไว้บนผนังวิหาร เพื่อต้องการให้ภาพศิลปกรรมกระจกบนผนังวิหารนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเด็กนักเรียน นักศึกษาทั้งในชุมชนและต่างชุมชน ได้เข้ามาชื่นชมและศึกษาหาความรู้

ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ (ไม้ค้ำสะหลี) ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ถือเป็นประเพณีตามความเชื่อของชาวล้านนา ในจังหวัดเชียงใหม่ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทองของอำเภอจอมทอง ถือได้ว่าเป็นงานประเพณีที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้สนใจมาร่วมงานเป็นจำนวนมากและทุก ๆ ปี จะมีการจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์อย่างยิ่งใหญ่ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์จอมทองเป็นประเพณีสำคัญของชาวจอมทองที่ได้กระทำสืบต่อกันมาและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวจอมทองอีกด้วย ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ไม้ค้ำเป็นส่วนหนึ่งในพิธีสืบชะตาราศีเป็นการค้าชีวิตของตนเองให้ยั่งยืนนาน ให้มีความร่มเย็นเป็นสุขและยังเป็นการค้าจุลพระบวรพุทธศาสนาสำหรับประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์นั้นเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณกว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการเฉลิมฉลองที่ตนเองได้มีชีวิตอย่างสงบสุข ผ่านพ้นไปอีกหนึ่งปี นอกจากชาวบ้านในอำเภอจอมทองยังมีชาวบ้านจากอำเภอใกล้เคียงคือ อำเภอฮอด อำเภอดอยเต่า อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตองมาร่วมขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ด้วย

อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีสืบชะตา คือ ไม้ที่มีง่ามขนาดต่าง ๆ หลังจากที่นำเข้าไปในพิธีสืบชะตาของตนแล้วก็จะนำไปค้ำต้นโพธิ์ที่อยู่ในวัดใกล้บ้าน สำหรับที่อำเภอจอมทองจะนิยมนำไม้ค้ำไปค้ำต้นโพธิ์ที่วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ซึ่งการนำเอาไม้ค้ำที่มีง่ามไปค้ำต้นโพธิ์นั้นมีความเชื่อทางพุทธศาสนาว่า เป็นการค้าชีวิตของตนเองให้ยืนยาว มีความร่มเย็นเป็นสุขเหมือนกับต้นโพธิ์ที่แผ่กิ่งก้านสาขาปกคลุมไปทั่ว นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการค้าจุลพระบวรพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าและอยู่คู่กับโลกต่อไปให้นานแสนนาน ก่อนที่ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์จะกลายมาเป็นประเพณีสำคัญและมีชื่อเสียงของอำเภอจอมทองนั้น เริ่มต้นจากที่ชาวบ้านแต่ละบ้านได้นำเอาไม้ค้ำมาทำพิธีสืบชะตาของตนแล้วจึงนำไปค้ำต้นโพธิ์ที่วัด ต่อมาเมื่อได้กระทำเป็นประจำทุกปี นาน ๆ เข้าพอถึงช่วงเดือนเมษายน ชาวบ้านก็ได้ร่วมกันเป็นหมวด ๆ หาไม้ที่มีลักษณะดังกล่าวนำมาเลื่อยแกะสลักเป็นลวดลาย

ขนาดใหญ่ และเมื่อถึงวันที่ ๑๕ เมษายนก็จะตกแต่งให้สวยงามแล้วนำไม้ค้ำขึ้นสู่ล่อเกวียนแล้วแห่ไปถวายและค้ำที่ต้นโพธิ์วัดพระธาตุศรีจอมทอง ในขบวนแห่จะมีผู้เฒ่า ผู้แก่ หนุ่มสาว แต่งตัวตามประเพณีพื้นเมือง ร่วมขบวนแห่ร้องรำทำเพลงเป็นที่สนุกสนาน และเนื่องจากประเพณีดังกล่าวอยู่ในช่วงปีใหม่เมือง ตลอดสองข้างทางที่ขบวนแห่ผ่านไปจะมีการรดน้ำดำหัวอวยชัยให้พรไปด้วย

กระทั่งเมื่อประมาณ ๒๐ กว่าปีมานี้ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ก็มีการพัฒนาไปตามยุคสมัยโดยเฉพาะในด้านการตกแต่งประดับประดาก็มีการนำเอาลูกเล่นต่าง ๆ เข้ามาใส่ในขบวนแห่สร้างสีสันให้กับงานประเพณีนี้ไปไม่น้อย นอกจากการตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์แล้ว พาหนะที่ใช้บรรทุกไม้ค้ำก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย จากเมื่อก่อนที่เคยใช้ล่อเกวียนบรรทุกปัจจุบันได้มีการนำรถยนต์กระบะ รถพ่วงเข้ามาใช้บรรทุกแทนมีการประดับตกแต่งเป็นรูปภาพ รูปวิมิต์ทั้งความสวยงาม ความคิดสร้างสรรค์ในขบวนแห่ก็จะประกอบด้วยกลุ่มแม่บ้าน ขบวนฟ้อนพื้นเมือง ขบวนดนตรีพื้นเมืองและขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งจะมีการแห่อย่างพร้อมกันเป็นจำนวนนับหลายสิบล้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ มุ่งหน้าไปยังวัดพระธาตุศรีจอมทอง หลังจากที่ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของอำเภอจอมทองได้รับความสนใจจากผู้คนเป็นจำนวนมากแล้วนั้น ทางเทศบาลตำบลจอมทองได้มองเห็นความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่ของท้องถิ่นในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงได้เชิญชวนหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนให้เข้ามาร่วมสนับสนุนส่งเสริมโดยมอบเงินเป็นค่าใช้จ่ายให้กับกลุ่มต่าง ๆ ไปดำเนินการประดับตกแต่งขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์ให้สวยงาม นอกจากนั้นก็ได้มีการจัดประกวดและมอบรางวัลขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่ชาวบ้านที่ยึดถือสืบทอดประเพณีนี้อีกด้วย

ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของชาวจอมทองนับว่าเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอจอมทอง เพราะจะมีที่อำเภอจอมทองแห่งเดียวเท่านั้นและจะจัดขึ้นในช่วงงานสงกรานต์ จึงอาจกล่าวได้ว่าประเพณีสำคัญเช่นนี้จะจัดขึ้นเพียงปีละครั้งเท่านั้น เมื่อถึงงานดังกล่าวพี่น้องประชาชนชาวอำเภอจอมทองที่ไปทำงานที่อื่นก็จะทยอยกลับบ้านเพื่อร่วมงานประเพณีสำคัญเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นแล้วยังถือโอกาสนี้รดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถืออีกด้วย^{๓๗}

จากการศึกษาข้อมูลและสำรวจบริบทชุมชน ที่มิวิจัยได้พูดคุยกับพระสงฆ์และแกนนำชุมชนพบว่าภายในวัดท่าข้ามมีการดำเนินกิจกรรมที่ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนเมืองฮอดในอดีตโดยอาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินชาวเมืองฮอดและอาจารย์พิเศษสาขาพุทธศิลป์ มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ และการทำศิลปะประดับประดาโดยรอบวิหารด้วยการสนับสนุนจากคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเมืองฮอดอยู่ในระหว่างการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์เมืองฮอด ดังนั้นเพื่อการต่อยอดการสร้างสรรคศิลปะชุมชนที่มีฐานมาจากทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ ประเพณีบุญแห่ไม้ค้ำโพธิ์ (ไม้ค้ำสะหลี) ของวัดท่าข้ามซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยเป็นประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง ซึ่งเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่

^{๓๗} จักรพงษ์ คำบุญเรือง, ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/473509/> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

(๒) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็กในรูปแบบศิลปะแบบจัดวาง (Installation Art)

ในการสร้างสรรค์ และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท่าข้าม ทีมวิจัย ทีมศิลปินร่วมกับชุมชนท่าข้ามได้สร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบศิลปะจัดวาง หรือศิลปะติดตั้ง (Installation Art) หมายถึงประเภทของงานศิลปะที่มีที่ติดตั้งเฉพาะจุดเป็นงานสามมิติ ที่ออกแบบเพื่อที่จะแปรสภาพการรับรู้ของสิ่งแวดล้อม (Perception of a Space)^{๓๘} การทำไม้ค้ำต้นโพธิ์โดยใช้เหล็กมาแทนไม้ มีแนวคิดมาจากการที่ได้เห็นการตัดไม้จากป่าชุมชน เพื่อมาทำไม้ค้ำต้นโพธิ์ในงานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์เป็นจำนวนมากในทุก ๆ ปี ทำให้ภายในวัดมีไม้ค้ำโพธิ์ทั้งขนาดเล็กใหญ่สะสมเป็นประจำทุกปี แต่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น อีกทั้งยังทำให้ไม้จากป่าชุมชนลดลงทุก ๆ ปี ดังนั้นทีมศิลปินจึงได้มีการวางแผนจัดทำไม้ค้ำโพธิ์รูปแบบใหม่ที่มาจากเหล็กและวาดภาพลวดลายต่าง ๆ ลงบนไม้ค้ำโพธิ์ โดยกลุ่มศิลปินที่เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้เป็นกลุ่มศิลปินจิตอาสาที่มาช่วยกันรังสรรค์งานศิลปะ รวมไปถึงเด็กและเยาวชนภายในชุมชนท้องถิ่นที่มีความสามารถและสนใจในงานศิลปะ เป็นการนำศิลปะร่วมสมัยแบบใช้ไม้ค้ำสะหลี

มานิตย์ ไกวฤทธิ์ ศิลปินซึ่งเป็นคนในชุมชนท่าข้าม ซึ่งเป็นผู้จุดประกายแนวคิดนี้กล่าวว่า เมื่อสมัยก่อนตอนเรียนหนังสือได้วาดรูปไม้ค้ำทุกปีแล้วนำไปถวายทานทุกปีซึ่งถือว่าเป็นบุญใหญ่เพราะมีการแห่ นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดความสนุกสนานและได้บุญ ในระยะหลังเกิดวิกฤติเรื่องของภัยธรรมชาติส่งผลให้ทรัพยากรป่าไม้มีจำนวนลดน้อยลง อาจจะไปถึงมนุษย์ที่เป็นอีกหนึ่งสาเหตุส่งผลให้จำนวนป่าไม้มีจำนวนน้อยลง ยกตัวอย่างจากอดีตถึงปัจจุบันตนเองได้ถวายไม้ไปไม่น้อยกว่าจำนวน ๒๐ ต้น จึงเกิดความคิดขึ้นว่าจะลดจำนวนการใช้ไม้ลงโดยเริ่มจากตนเอง เมื่อปีที่แล้วจึงเริ่มวาดภาพไม้ค้ำจำนวน ๒ ต้น ร่วมกับท่านพระครูที่มีแนวความคิดคล้าย ๆ กัน และลองนำไปถวายวัดโดยไม่ต้องบอกชาวบ้านว่าคืออะไร จากนั้นชาวบ้านนำไปแห่รอบหมู่บ้านโดยที่ไม่ทราบวาทที่แท้จริงมันคืออะไร หลังจากแห่เสร็จเข้าบ้านจึงได้นำมาวางไว้ที่นี้ เวลาผ่านไปสองปีตนเองได้กลับมาที่นี่อีกครั้งและคิดที่จะขยายแนวความคิดนี้ออกไปจึงไปปรึกษากับผู้ใหญ่บ้านซึ่งท่านเห็นด้วยและมีความคิดว่าเป็นไปได้ แต่จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของพิธีกรรม ความเชื่อ ความศรัทธาเพื่อให้ชาวบ้านต้องการเข้ามามีส่วนร่วม

“ประเพณีบุญแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เป็นประเพณีที่ดั้งเดิม มีความเชื่อเรื่องการค้าชูพระศาสนา กว่า ๒๐ ปีที่ผมเขียนภาพตกแต่งไม้ค้ำโพธิ์ อย่างน้อยก็คงเกิน ๓๐ ต้น ดังนั้นการตัดไม้ที่มีอายุกว่า ๑๐ ปีมาใช้ก็หมดไปกับประเพณีนี้ด้วย นี้แค่หมู่บ้านผมหมู่บ้านเดียวเท่านั้น หากลองคิดค่านวนคร่าว ๆ ดูว่าทั้งภาคเหนือที่มีประเพณีนี้ทั้งหมดจะใช้ต้นไม้กี่ต้นในแต่ละปี และหากผ่านไปอีก ๑๐-๒๐ ปี จะใช้อีกกี่ต้น ในอดีตป่าไม้บ้านเรามียังอุดมสมบูรณ์คงยังนำมาใช้ได้ แต่ปัจจุบันเกิดสภาวะโลกร้อนที่รุนแรงขึ้นทุกวันเห็นได้ชัดจากฤดู

^{๓๘} สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, Installation Art, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://ocac.go.th/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-18-installation-art/> (๓ กันยายน ๒๕๖๓).

ร้อนปี ๒๕๕๙ ที่ผ่านมา ทำให้ผมได้คิดและตระหนักถึงผลกระทบนี้ จึงขอ
เป็นคนเริ่มเปลี่ยนเทคนิคบางอย่างจากวัสดุที่หาได้ง่ายและทดแทนการใช้ไม้
โดยการทำให้ดูก่อน ใช้แห่และจัดพิธีกรรมทุกอย่างให้ครบสมบูรณ์ตาม
ประเพณีดั้งเดิม”^{๓๙}

พระครูพิสิษฐ์ บุญญาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม กล่าวว่าเนื่องจากตนเองอาศัย
อยู่ภายในชุมชนนี้มานานพอสมควร ประมาณ ๒๐ กว่าปี แต่ละปีจะมีการกิจกรรมในเรื่องของไม้ค้ำ
เป็นประจำทุกปี บางปีใช้เป็นจำนวนหลายต้นในแต่ละหมู่บ้านและรวมไปถึงในอีกหลายอำเภอของ
จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทุกปีจะมีการจัดกิจกรรมการทำบุญด้วยการแห่ไม้ค้ำ จึงคำนึงถึงต้นไม้ที่ต้องถูกตัด
ลงในแต่ละปีและการทำไม้ค้ำค่อนข้างที่จะต้องใช้ไม้สวยงาม ไม้ที่คงอชาวบ้านไม่สามารถนำมาทำไม้
ค้ำได้ จำเป็นต้องใช้ไม้ที่มีความซื่อตรงและมีอายุพอสมควรจึงจะสามารถนำมาใช้ทำเป็นไม้ค้ำได้ จาก
การที่ได้เห็นการจัดกิจกรรมเช่นนี้มาเป็นระยะเวลาหลายปีส่งผลให้ครุ่นคิดเพื่อหาแนวทางหรือวิธีการ
ที่ไม่ต้องมีการตัดไม้ในช่วงเทศกาลมากเกินไป เพราะต้นไม้ก่อให้เกิดความร่มรื่น หากต้นไม้ถูกตัดลงไป
เรื่อย ๆ ความร่มรื่นจะค่อย ๆ หดไป ซึ่งปัจจุบันจะเห็นได้ว่าอากาศได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจาก
จำนวนต้นไม้ที่ลดน้อยลงเรื่อย ๆ

จึงก่อให้เกิดแนวคิดที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่มี
การพัฒนาไปตามยุคสมัยใหม่โดยพยายามลดการตัดต้นไม้ลงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และ
พิจารณาหาสิ่งที่จะมาทดแทนต้นไม้ในการจัดทำกิจกรรมซึ่งวัสดุที่ดีที่สุด คือเหล็กเพราะมีความคงทน
ประกอบกับการที่รู้จักและสนิทสนมกับอาจารย์มานิตย์ โกวิท ซึ่งเป็นศิลปินที่มีความสามารถจึง
สามารถรังสรรค์ผลงานให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น เพราะหากไม่มีความรู้และความสามารถทางด้าน
งานศิลปะก็จะพินสีเพียงอย่างเดียว ผลงานที่ออกมาจะกระด้างไม่มีความงดงามไม่สามารถนำมาแสดง
ผลงานได้^{๔๐}

ดาบตำรวจไพศาล พุทธเหมาะ นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม กล่าวว่า สมัยก่อน
มีความเชื่อว่าการสร้างไม้ค้ำเพื่อการค้าชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มีความสุขสบายและมีโชคล
ลาภ ท่านพระครูวัดท่าข้าม ท่านมีแนวความคิดในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัย
แนวคิดการใช้วัสดุแบบเก่าและวัสดุแบบใหม่ นำเข้ามาประยุกต์และผสมผสานเข้าด้วยกัน
เพื่อให้เกิดการพัฒนาโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมากเกินไป จนชาวบ้านรับไม่ได้ เนื่องจาก
สังคมบ้านท่าข้ามในปัจจุบันมีทั้งกลุ่มคนผู้สูงอายุ วัยทำงาน วัยหนุ่มสาว รวมถึงเด็กและเยาวชนที่
อาศัยอยู่ร่วมกัน

ภารกิจของเทศบาลภารกิจหนึ่งคือการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีและ
วัฒนธรรม ทางเทศบาลได้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน มีการปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้าน ท่านพระครู
และคนเฒ่าคนแก่ภายในหมู่บ้าน ขณะนี้บ้านท่าข้ามได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดกิจกรรม
ประเพณีที่สามารถอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปในคราวเดียวกัน เมื่อการจัดกิจกรรมครั้งนี้ประสบ

^{๓๙} สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวิท ศิลปินอิสระ /อาจารย์พิเศษ สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๐} สัมภาษณ์, พระครูพิสิษฐ์ บุญญาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

ผลสำเร็จจะเป็นแนวทางให้กับอีกหลาย ๆ หมู่บ้านในหลายอำเภอได้นำไปปฏิบัติตาม ซึ่งในแต่ละครั้งที่จัดกิจกรรมประเพณีไม้ค้ำจะใช้ไม้ประมาณ ๑๐ ต้นต่อ ๑ วัด การรณรงค์การจัดงานในลักษณะเช่นนี้สามารถลดการตัดไม้ได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งอำเภอฮอดมีจำนวน ๖๖ หมู่บ้าน ในหนึ่งปีสามารถลดการตัดไม้ไปได้ ๖๖๐ ต้น อีกทั้งการตัดไม้จำเป็นต้องเลือกต้นที่ดีที่สุด สวยงามที่สุดซึ่งต้นไม้จำเป็นต้องมีอายุมากกว่า ๕ ปีขึ้นไปถึงจะสามารถนำมาทำเป็นไม้ค้ำได้ การหาไม้ค้ำ ชาวบ้านจะเข้าไปตัดไม้ในป่าโดยให้ทางผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนจำเป็นต้องทำหนังสือส่งไปที่กรมป่าไม้เพื่อไปตัดไม้ในป่าหรือป่าชุมชน แต่ทางกรมป่าไม้ไม่สามารถให้การอนุญาตในการตัดต้นไม้ได้เนื่องจากเป็นการกระทำความผิดกฎหมายป่าไม้ จึงทำให้ชาวบ้านไม่สามารถหาไม้จริงมาทำไม้ค้ำได้ และต้นไม้ที่มีอยู่ภายในชุมชนมีจำนวนลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ

จากเดิมมีประกวดการทำไม้ค้ำของช่างฝีมือ และมีการแห่การฉลอง และพอนานวันเข้าการจัดกิจกรรมเริ่มใหญ่ขึ้นไปเรื่อย ๆ ชาวบ้านเริ่มอยากเข้ามามีส่วนร่วม แต่ในสมัยก่อนไม่มีปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากมีต้นไม้อยู่เป็นจำนวนมากเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน แต่ปัจจุบันนี้ต้นไม้มีปริมาณลดน้อยลงจำเป็นต้องหาแนวทางและวิธีการที่ชะลอหรือลดปริมาณการตัดต้นไม้ลงให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ยังคงรักษาไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น^{๔๑}

ในการดำเนินงานศิลปะสร้างสรรค์ได้มีการประชุมร่วมกับคนในชุมชนประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกองทุนหมู่บ้าน และแกนนำชุมชน เพื่อนำเสนอแนวความคิดการพัฒนาศิลปะชุมชนบนฐานทุนวัฒนธรรมคือ ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลีของชุมชนท่าข้ามที่เป็นประเพณีประจำปีของคนในชุมชน แต่จะใช้ไม้จากป่าเพื่อนำมาทำไม้ค้ำเป็นจำนวนมาก และใช้ไม้ที่มีลำต้นใหญ่เพื่อการประกวดแข่งขัน ส่งผลให้ไม้ถูกตัดจากป่าชุมชนเป็นจำนวนมากในทุก ๆ ปี หลังจากเสร็จพิธีไม้ค้ำต้นโพธิ์ในแต่ละปี จะถูกนำมาทิ้งขว้าง และไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ ดังนั้นจึงได้มีการเสนอแนวความคิดการทำไม้ค้ำที่ทำมาจากเหล็ก เพื่อลดการใช้ไม้จากป่า อีกทั้งยังสามารถนำเหล็กมาใช้ประโยชน์ในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองฮอด (Hot Community Art Museum)ที่กำลังดำเนินงานก่อสร้างภายในบริเวณวัด ทั้งนี้ในปีที่ผ่านมา อาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ ได้ทำไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็ก รวมทั้งการวาดภาพลวดลายลงบนเหล็กเป็นศิลปะร่วมสมัย และนำไปถวายวัด จำนวน ๒ ต้น ทำให้คนในชุมชนที่มาทำบุญที่วัดท่าข้ามได้เห็นว่าไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็กมีความคงทน สวยงาม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป แนวคิดการสร้างสรรคไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็กจึงได้รับการสนับสนุนจากทางวัด และชุมชน

เมื่อคนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงการลดลงของไม้ และเห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงจากการนำเหล็กมาทดแทนการตัดไม้จากป่า ทางวัดจึงได้มีการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้มาร่วมกันทำกิจกรรมโดยให้ร่วมกันบริจาคเหล็กที่จะมาทำไม้ค้ำโพธิ์ จำนวน ๒๙ ต้น ความยาว ๖ เมตร ในการดำเนินงานคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดเชื่อมเหล็กให้เป็นไม้ค้ำ เพื่อให้ศิลปินได้วาดภาพ ให้มีสีสัน และลวดลายสวยงามต่าง ๆ ลงบนไม้ค้ำ ซึ่งชุมชนได้กำหนดให้มีการจัดงานถวายไม้ค้ำโพธิ์ และสืบทอดประเพณี เพื่อความเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเองและสงบสุขร่มเย็นในชุมชน

^{๔๑} สัมภาษณ์, ไพศาล พุทธเหมาะสม นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

(๓) การถ่ายทอดความรู้ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์เพื่อหาแนวทางในการดูแล รักษาและพัฒนาพื้นที่

“คำสลิ คำวิถิ คำชีวิต” : การถ่ายทอดความรู้ศิลปะสร้างสรรค์สู่ชุมชน

ในช่วงระหว่างวันที่ ๒๘- ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓ วัดท่าข้ามและชุมชน ร่วมกับทีมศิลปินจิตอาสาที่ประกอบด้วย ศิลปินเมืองลำพูน ศิลปินสามมิติ นักเรียนจากโรงเรียนวัดศรีสว่าง อำเภอดง และศิษย์เก่าพุทธศิลป์ มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม “คำสลิ คำวิถิ คำชีวิต” ภายในวัดท่าข้าม ในการจัดงานศิลปินได้วาดภาพลอยตัวที่แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และลอยตัวสร้างสรรค์บนไม้ค้ำโพธิ์ ได้แก่ ลายคำล้านนา ลาย ๑๒ นักษัตร ลายเครือเถา ลายเส้นร่วมสมัย ลายดอกกลอย ลายต้นไม้ ลายดอกไม้ ดอกบัว ผ้าทอปะกาเกอญอ (กระเหรี่ยง) ลายเส้นร่วมสมัย เป็นต้น หลังจากวาดลอยตัวแล้วเสร็จ ได้มีการลงน้ำยาเคลือบเพื่อกันสนิม

สมบัติ เอกเรื่อง ผู้ใหญ่บ้านท่าข้ามได้ กล่าวว่า การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ถือเป็นการรณรงค์รักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมประเพณีอันดีงามและยังถือเป็นการมีส่วนร่วมของบ้านในชุมชนท้องถิ่นจึงเกิดกิจกรรมในวันนี้ขึ้นมา การจัดกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จในครั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ช่างฝีมือภายในหมู่บ้าน และศิลปินจิตอาสาทุกท่านที่เสียสละเวลา แรงกายแรงใจในการทำงาน ร่วมกันเสนอความคิดเห็นในการออกแบบและจัดทำเหล็กเป็นไม้ค้ำจนประสบผลสำเร็จ และชาวบ้านภายในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าภาพ ร่วมบุญกันเพื่อถวายทานเป็นพุทธบูชา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากทุกท่านในการจัดกิจกรรมประเพณีอื่น ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน

“ตนเองรู้สึกภูมิใจที่จะมีการจัดกิจกรรมขึ้น ที่ผ่านมาก็ได้มีการเก็บบันทึกเรื่องราวของชุมชน จึงมีความสนใจ และสนับสนุนการทำกิจกรรมด้านศิลปะสร้างสรรค์ เพราะจะทำให้คนในชุมชนมีจิตใจที่ดีงามมากขึ้น”^{๔๒}

“การทำกิจกรรมครั้งนี้ คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมด้านแรงงานในการเตรียมวัสดุ ตั้งแต่ตัดเหล็ก ฟันสี ร่วมทำอาหารเลี้ยงทีมงานศิลปินจิตอาสาและคนที่มาร่วมกิจกรรม การดำเนินงานครั้งนี้ถือว่าเป็นรูปธรรมมากที่สุด ซึ่งคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม รวมไปถึงเทศบาลตำบลท่าข้ามที่ได้มาร่วมในการทำกิจกรรม ในอนาคตน่าจะสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาภายในวัด เพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน เช่น การทำป้ายประชาสัมพันธ์ การก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองฮอด เป็นต้น”^{๔๓}

^{๔๒} สัมภาษณ์, สมบัติ เอกเรื่อง ผู้ใหญ่บ้านท่าข้ามได้ อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๓} สัมภาษณ์, พระสุภัทร ศิริมงคล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๓.

“กลุ่มแม่บ้าน บ้านท่าข้ามมีสมาชิกประมาณ ๒๐๐ คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายที่ตลาด และมีอาชีพเสริมคือ กลุ่มทำน้ำพริกตาแดง และกลุ่มดอกไม้จันทร์ ในอนาคตอาจจะมีการทำลำไยอบแห้งให้เป็นสินค้าชุมชน เพราะในชุมชนปลูกลำไยเป็นจำนวนมาก การทำกิจกรรมครั้งนี้ชาวบ้านทุกคนเห็นด้วย และมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของหลัก เพื่อร่วมกันทำบุญ ช่วยทำอาหาร”^{๔๔}

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้โดยการให้คนในชุมชน นักเรียนโรงเรียนฮอดพิทยาคม และกลุ่มเยาวชนต้นกล้า สภาด็กเยาวชนอำเภอฮอด รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมได้มีส่วนร่วมในการป้อนลดตายลงบนไม้ค้ำสะหลี กิจกรรมการป้อนลาย ๑๒ ราศี เพื่อให้คนในชุมชนที่มาร่วมได้ป้อนลายลงบนตุ๊กตาสี เพื่อเป็นพุทธรูป และนำไปแขวนบนที่ไม้ค้ำสะหลี ส่วนเงินที่ได้จากการทำบุญ ทางวัดจะนำไปสมทบเพื่อสร้างพิพิธภัณฑวัตถุวัดท่าข้ามต่อไป

ในการทำกิจกรรมมีกลุ่มสภาเด็กและเยาวชนตำบลท่าข้ามเป็นที่ปรึกษาส่วนตัวให้แก่นายกเทศบาลตำบลท่าข้ามในการกำหนดนโยบายการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน โดยใช้ชื่อว่า “เยาวชนต้นกล้า” ซึ่งจะมีส่วนในการขับเคลื่อนกิจกรรมและประเพณีต่าง ๆ ในตำบลท่าข้าม และมีโอกาสได้ร่วมแรงร่วมใจในการจัดงาน ประกอบด้วยนักเรียนจาก ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนท่าข้าม และโรงเรียนฮอดพิทยาคม มีสมาชิกจำนวนทั้งหมด ๒๑ คน ซึ่งถือเป็นกลุ่มพลังที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับให้กับเทศบาลตำบลท่าข้าม เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นและมีมุมมองที่แตกต่างจากผู้ใหญ่แต่สามารถนำมาปรับใช้และประยุกต์ให้เข้ากันสามารถร่วมกันพัฒนาเพื่อสร้างประโยชน์ชุมชนต่อไปได้ ^{๔๕}

หลังจากนั้นทางวัดท่าข้าม ได้จัดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การถวายไม้ค้ำโพธิ์ และคนในชุมชนร่วมในพิธีสืบชะตาหลวง ซึ่งมีคนเข้ามาร่วมในกิจกรรมเป็นจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของงานสืบชะตาในครั้งนี้ และด้วยเหตุจากสถานการณ์โควิด๑๙ ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกหดหู่จึงถือโอกาสจัดงานสืบชะตาครั้งนี้โดยใช้ไม้ค้ำที่ถือเป็นการค้าร่วมกันและถือโอกาสขยายเป็นพิธีกรรม อย่างไม่รู้ตัวต้องเป็นพิธีกรรมที่ใหญ่คือการสืบชะตาหลวงของหมู่บ้าน การจัดงานในวันนี้ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ถ้าต้องการให้มีความประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นจำเป็นต้องหาวิธีการให้ขยายไปสู่หมู่บ้านอื่น ๆ ให้หันมาลดการใช้ไม้จริงเพื่อเป็นการลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า แต่ยังคงไว้ซึ่งประเพณีอันดีงาม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“ที่ผ่านมามีบ้านท่าข้ามไม่ได้มีการสืบชะตาหลวง หรือสืบชะตาคนในหมู่บ้านมาเป็นเวลานานแล้ว เป็นโอกาสดีที่ผนวกกับกิจกรรมวันนี้ และคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดงาน โดยพระครูประยุตสันติคุณ เจ้าคณะตำบลท่าข้าม เป็นประธานพิธีสงฆ์ ร่วมกับพระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ จำนวน ๗ วัด มาเจริญ

^{๔๔} สัมภาษณ์, หนิม พ่วงพี ประธานกลุ่มแม่บ้าน บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๔๕} สัมภาษณ์, ธีรพงษ์ ปิงสุแสน หัวหน้าสำนักงานปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

พระพุทธรณ์ตีสืบชะตา โดยมีดาบตำรวจไพศาล พุทธหะมาะ นายกเทศบาล ตำบลท่าข้าม เป็นประธานฝ่ายฆราวาส” ^{๔๖}

“เทศบาลตำบลท่าข้าม เป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานเรื่ององค์การคุณธรรม เน้นเรื่องการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เพราะฉะนั้นเทศบาลจึงเห็นความสำคัญของการจัดงานในครั้งนี้ ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เป็นความเชื่อของชาวบ้านที่สืบทอดกันมายาวนาน เป็นการค้าชูชีวิตให้ยาวนาน การจัดกิจกรรมครั้งนี้ได้ปรับเปลี่ยนไม้มาเป็นเหล็ก ซึ่งไม่มีปัญหาเกี่ยวกับคนในชุมชนเพราะว่ามีความเข้าใจ และเห็นประโยชน์จากการนำเหล็กมาใช้ในการทำกิจกรรมอย่างอื่นของวัดในอนาคต ^{๔๗}

“เทศบาลตำบลท่าข้ามจะสนับสนุนงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับประเพณี เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก ทางเทศบาลได้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมประเพณีที่มีอยู่ภายในชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องของการจัดกิจกรรมประเพณีไม้ค้ำทางเทศบาลตำบลท่าข้ามมีการสนับสนุนงบประมาณให้เป็นประจำทุกปี แนวคิดการจัดกิจกรรมการทำให้ไม้ค้ำจากเหล็กในครั้งนี้ถือว่าเป็นความคิดที่ดีเนื่องจากเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลดการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการจัดงาน เพื่อเป็นการลดการใช้ต้นไม้ จากบริบทของจังหวัดเชียงใหม่หากใช้เหล็กแผ่นไม้ค้ำจะสามารถลดต้นไม้ได้จำนวน ๒๐,๐๐๐ ถึง ๓๐,๐๐๐ ต้น ต่อปี ยังไม่นับรวมจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ” ^{๔๘}

แนวทางการขยายผลจากศิลปะไม้ค้ำโพธิ์ สู่อำเภออื่น ๆ

ในการขยายผลจากศิลปะไม้ค้ำโพธิ์ คนในชุมชนได้มีแนวทางในการดำเนินงาน

ดังนี้

๑. การรณรงค์การใช้เหล็กมาทดแทนการใช้ไม้ให้ได้มากที่สุด โดยเชิญชวนชาวบ้านให้ร่วมกันรณรงค์ และเห็นความสำคัญของการใช้วัสดุอื่นเข้ามาแทนที่ไม้ ทั้งนี้ต้องดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป ช่วยกันลดปริมาณการใช้ไม้ลงไปเรื่อย ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปรีชาธรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการเปลี่ยนความคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้าใจ ให้รับทราบวัตถุประสงค์และคุณประโยชน์ที่แท้จริงจากการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดการความร่วมมือและสร้างความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

^{๔๖} สัมภาษณ์, พระครูพิสิษฐ์ บุญญาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๔๗} สัมภาษณ์, ไพศาล พุทธหะมาะ นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๔๘} สัมภาษณ์, สมเกียรติ เวศวิทยา ปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

๒. ในอนาคตภายหน้าหากมีจำนวนเหล็กสะสมมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการจัดกิจกรรมประเพณีในแต่ละปีจะนำมาจัดวางเรียงกันเพื่อสร้างเป็น landmark ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การต่อยอดให้เกิดความยั่งยืน โดยนำไม้ค้ำทำมาจากเหล็ก เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ให้มากที่สุดเพื่อเป็นการต่อยอดเช่น นำไปวางเรียงแถวทำเป็นซุ้มทางเดินและมีการประดับตกแต่งด้วยนกหรือหงส์ซึ่งถือได้ว่าจะเป็นเอกลักษณ์ของวัดท่าข้าม ทั้งนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้พี่น้องชาวบ้านภายในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านอีกด้วย จะเห็นได้ว่าเป็นการต่อยอดการแสดงผลงานศิลปะที่ได้ทั้งการสร้างบุญและยังสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการจัดสร้างผลงานศิลปะไม้ค้ำที่มีอยู่ภายในชุมชน

๓. ประเพณีของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีแปดเป็ง ประเพณีสงกรานต์ งานสืบชะตาซึ่งมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ควรจะมีการจัดประเพณีและวัฒนธรรมผสมผสานกับงานทางด้านศิลปะ เช่นจัดกิจกรรมถวายไม้ค้ำและสืบชะตาบ้าน เป็นการต่อยอดการจัดงานให้ยิ่งใหญ่มากขึ้น งานประเพณีแปดเป็งถือได้ว่าเป็นการจัดงานที่ยิ่งใหญ่ของหมู่บ้าน ในทุกปีต้องมีการสืบชะตาประเพณีงานแปดเป็งและจะมีงานไม้ค้ำเข้าไปผสมผสาน

๔. เทศบาลตำบลท่าข้ามมีแนวคิดเชิงนโยบายที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชน ปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่ในส่วนของทางเทศบาลและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ จะสนับสนุนงบประมาณการจัดประเพณีซึ่งจะต้องเป็นประเพณีที่ได้รับการอนุมัติจากจังหวัดเพื่อการสนับสนุนงบประมาณลงไปยังท้องถิ่นในการจัดทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี อย่างไรก็ตามต้องมีการสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้ให้กับชาวบ้านเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน โดยเทศบาลตำบลท่าข้ามจะเริ่มจากการจัดกิจกรรมเล็ก ๆ ซึ่งเริ่มจากวัดโดยจะให้การสนับสนุนงบประมาณไปในแต่ละวัด จะมีการปรึกษาหารือร่วมกันในการประยุกต์ผสมผสานการจัดกิจกรรมประเพณีที่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยยังคงไว้ซึ่งประเพณีอันดีงามเป็นการใช้วัดท่าข้ามเป็นโครงการนำร่อง

๕. การสร้างให้ชุมชนท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นแตกต่างและหลากหลาย จะเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมภายในชุมชนจะมาจับจ่ายใช้สอย ร้านค้าและสถานบริการต่าง ๆ จะได้รับผลประโยชน์ การจ้างงานภายในชุมชนมากขึ้น สินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผลิตภายในชุมชนสามารถจัดจำหน่ายได้ ส่งผลให้เศรษฐกิจเกิดการหมุนเวียน

๖. การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดในตำบลท่าข้าม เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เนื่องจากวัดในตำบลท่าข้ามมีประวัติอันยาวนานเป็น ๑๐๐ ปี เพราะฉะนั้นจะไม่มีกรรื้อถอนและสร้างขึ้นมาใหม่ แต่จะเป็นการบูรณะซ่อมแซม มีการส่งเสริมให้ปลูกต้นไม้ในวัดเพื่อความร่มรื่นสบายใจ สามารถสร้างเรื่องราวความเชื่อเพื่อสร้างศรัทธาให้กับชาวบ้านเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวอาจน่าเสนอในรูปแบบของการไหว้พระ ๙ วัดเพื่อเป็นสิริมงคล โดยแต่ละวัดจะมีเรื่องราวและความเชื่อต่าง ๆ หากมีโอกาสได้สักการะจะได้บุญและเป็นสิริมงคลกับชีวิตของตนเองและครอบครัว

๗. การสานต่อทางจิตประเพณีและวัฒนธรรมผ่านทางสภาเด็กเยาวชนเข้ามาเรียนรู้และรับการถ่ายทอดจากผู้รู้และผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ สามารถเป็นมัคคุเทศก์น้อยท้องถิ่นเพื่อคอยช่วยเหลือและแนะนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่สำคัญให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาสัมผัสและมีส่วนร่วมกับชุมชนเป็นการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด

๘. การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็ก ๆ ในการวาดภาพ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ เสริมสร้างกำลังเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและเด็กร่วมกัน

๙. ส่งเสริมการจัดทำแผนที่เดินดินภายในชุมชนเพื่อให้เห็นถึงจุดเด่นและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญภายในชุมชนเป็นการจัดเตรียมในเรื่องของการท่องเที่ยวภายในชุมชนในอนาคต เนื่องจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องเกิดจากชาวบ้านท้องถิ่นภายในชุมชนที่ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกัน ไม่ต้องอาศัยกลุ่มทุนจากบุคคลภายนอก เป็นการระเบิดจากข้างในชุมชน

แม้ว่าการจัดแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยชุมชนจะเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปแต่จะก่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน แกนนำ พระสงฆ์ นักวิชาการหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นในการติดตามคอยช่วยเหลือให้การสนับสนุนเพื่อให้สามารถพัฒนาไปยังท้องถิ่นอื่นต่อไปได้ กล่าวโดยสรุป ไม้ค้ำโพธิ์วัดท่าข้ามถือเป็นงานศิลปะจัดวาง (Installation art) เป็นงานศิลปะร่วมสมัย ที่มีความโดดเด่นเนื่องจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความศรัทธา มีการส่งเสริม มีการอธิษฐาน มีการสวดมนต์ มีการถวายทาน จึงถือได้ว่าเป็นงานศิลปะที่ร่วมสมัยที่ลงมาสู่ชุมชน การเผยแพร่วัฒนธรรมไม้ค้ำโพธิ์ของวัดท่าข้าม ชุมชนได้มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

(๑) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การทำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของวัดในตำบลท่าข้าม และตำบลอื่น ๆ อำเภอฮอด เพราะอำเภอฮอดถือเป็นเมืองประวัติศาสตร์ เช่น วัดศิลานิมิตร ซึ่งเป็นเส้นทางผ่านที่เจ้าแม่จามเทวีเดินทางจากลพบุรีมาสู่เชียงใหม่ รวมทั้งประวัติศาสตร์ในด้านการเป็นผู้เสียสละพื้นที่อยู่อาศัยให้การสร้างเขื่อนยันฮี (เขื่อนภูมิพล)

(๒) จัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลของวัดท่าข้ามซึ่งภายในวัดมีสิ่งที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น ภาพวาดในโบสถ์ ศิลปะกระจกบนผนังวิหาร ไม้ค้ำโพธิ์

(๓) อบรมกลุ่มสภาเด็กเยาวชนให้เป็นมัคคุเทศก์ เพื่อสื่อสารเรื่องราวของวัฒนธรรมชุมชนต่อสาธารณะ

(๔) พัฒนาบริเวณวัดโดยรอบ ตั้งแต่ป้ายทางเข้าวัดให้มีความชัดเจน สังกะสีได้ง่าย ป้ายเส้นทางท่องเที่ยว และการจัดภูมิทัศน์ภายในวัดให้เป็นสัดส่วน แยกระหว่างเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส รวมทั้งการจัดทำที่จอดรถภายนอกวัด

(๕) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับไม้ค้ำโพธิ์ โดยนำมาเป็นเสาปักตั้งแต่ทางเข้าวัดมาจนถึงหน้าวัดและแขวนโคมหรือตุ้ง หรือทำเป็นนาคพันเสาไม้ค้ำโพธิ์ เพื่อทำเป็นจุดเช็คอิน หรือเป็นแลนด์มาร์คแห่งใหม่ของอำเภอฮอด ซึ่งจะดึงดูดนักท่องเที่ยว และนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

(๖) การจัดตลาดชุมชนภายในวัด เพื่อจำหน่ายสินค้า อาหารจากชุมชน เช่น ผัก ผลไม้ตามฤดูกาล และผลิตภัณฑ์ชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม

๓) จังหวัดลำพูน

จังหวัดลำพูน ในการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ได้คัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการเพื่อทำกิจกรรมศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

- ประเพณีสลากย้อม

สลากย้อมเป็นประเพณีของคนยองในจังหวัดลำพูน ที่จัดขึ้นหลังออกพรรษา รูปแบบคล้ายกับสลากภัตของภาคกลาง คือ เป็นการทำบุญโดยไม่ได้รับผู้รับ แต่สิ่งที่แตกต่างคือคติความเชื่อของชุมชนยงต่อประเพณีสลากย้อม ในอดีตคนยองมีคติความเชื่อในการตาน(ทาน)สลากย้อมว่า เป็นหน้าที่ของหญิงสาวที่จะพึงทาน โดยเฉพาะผู้หญิงสาวที่มีอายุครบ ๒๐ ปี ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ควรจะตานสลากย้อม โดยเชื่อว่าการตานสลากเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ และเป็นพิธีเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ที่หมายถึงพร้อมที่จะออกเรือน สลากย้อมเป็นกุศโลบายอันชาญฉลาดของคนยอง ที่ใช้ฝึกหัดลูกสาวให้รู้จักเก็บหอมรอมริบ รู้จักมัธยัสถ์ เพื่อจัดทำต้นสลาก เนื่องจากการทำต้นสลากย้อม ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ต้องใช้เงินทองจำนวนมาก กว่าจะทำสลากได้อาจต้องใช้เวลาถึง ๔-๕ ปี ในการเก็บออม

เมื่อหญิงสาวมีเงินพอที่จะทานสลากย้อมแล้ว ก็จะเริ่มตระเตรียมข้าวของตกแต่งต้นสลากทีละเล็กทีละน้อย ทั้งข้าวของเครื่องใช้ แก้ว จาน ช้อน ชัน ส้มสุกลูกไม้ มะพร้าว พักแพง ข้าวเปลือก ขนม เครื่องนุ่งห่ม งานหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ไบยาเส้นมวนที่ร้อยกันเป็นแพ ขะจาช้าว ไชหรือเครื่องจักสานขนาดจิ๋ว และบนยอดต้นสลากที่สูง ๑๐ กว่าเมตร จะปักร่มกางไว้ ตามเชิงชายของร่มจะห้อยด้วยแก้วแหวนเงินทอง สร้อยขอ เข็มขัดเงิน อย่างสวยงาม ถวายเป็นเป็นทาน แต่พระสงฆ์ การทำสลากย้อม จึงเป็นการที่หญิงสาวได้เรียนรู้ฝึกฝนความรู้และหน้าที่ต่าง ๆ ที่แม่บ้านพึงจะมีทั้งการออม งานหัตถกรรม การเย็บปักถักร้อย และงานอื่น ๆ

นอกจากนี้การทำต้นสลากยังต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก ทั้งญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงทั้งหญิงและชาย โดยมากฝ่ายชายจะมาช่วยทำโครงต้นสลาก ส่วนฝ่ายหญิงจะช่วยทำงานหัตถกรรมเพื่อตระเตรียมไว้ตกแต่งต้นสลาก ช่วงเวลาการทำต้นสลากในอดีตจึงเป็นช่องทางในการเกี่ยวพาราสีและคู่ตัวระหว่างหญิงสาวและชายหนุ่มในหมู่บ้านด้วย เมื่อมีต้นสลากแล้ว หญิงสาวเจ้าของต้นสลาก ต้องไปว่าจ้างผู้ที่มีความชำนาญในการแต่งกลอนพื้นเมือง มาแต่งและฮ่ำ “กะโลง” หรือกลอนที่เล่าถึงชีวประวัติของเจ้าของสลากย้อม นับตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน ในบทกลอน ผู้แต่งจะสอดแทรกคติธรรม เพื่อสั่งสอนการดำเนินชีวิตที่ถูกครรลองครองธรรมแก่ผู้ฟังและเจ้าของสลากย้อม

ขณะแต่งดาสลากย้อมในเวลากลางคืน จะมีการขับ “กะโลง” เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงาน ใครเสียงดีและอ่านเป็นจะมาช่วยกันขับร่วมกันอย่างน้อย ๒-๓ คน ถ้ากะโลงใครแต่งดีก็จะมีคนมาอ่านไม่ขาด เป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่เจ้าของสลากย้อม ดังนั้นเจ้าของจึงมักเลือกจ้างคนที่ฝีมือดีจริง ๆ แม้ค่าจ้างจะแพงก็ยอม เมื่อถึงวันตานสลาก กลุ่มเจ้าของก็จะช่วยกันหามต้นสลากจากบ้านมาที่วัด สลากย้อมจะใช้คนหามอย่างน้อย ๑๒ คน เพราะหนักมาก การตานก็จะคล้าย

กับสลากภัต คือมีการจับสลาก สลากย่อมตักแก่พระภิกษุหรือสามเณรรูปใด ก่อนประเคนรับพรจาก พระหรือสามเณรรูปนั้น เจ้าของจะให้คนมาอ่านกะโลงอีกครั้งหนึ่ง^{๔๙}

ปัจจุบัน ประเพณีสลากย่อมถือเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ลำพูน โดยการมีส่วนร่วมของวัดพระธาตุหรือภูเขี้ยวรวมหาวิหาร ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน และเทศบาลเมืองลำพูน ได้ร่วมกันจัดประเพณีสลากย่อมเมืองลำพูน หนึ่งเดียวในโลก เป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนกันยายน

จากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่า และความสำคัญของสลากย่อมที่มีต่อสังคมและ วัฒนธรรมลำพูน พบว่า สลากภัตในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาจากการอนุญาตภัตทั้ง ๗ ของ พระพุทธเจ้า หนึ่งในนั้นคือสลากภัต และเรื่องราวของนางยักษิณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาจนกลายเป็น ที่มาของการถวายทานสลากภัตในสมัยพุทธกาล สลากภัตได้พัฒนาการมาเป็นลำดับและเข้าสู่ประเทศไทยตามการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในภาคเหนือนี้มีประเพณีสลากภัตที่มีความโดดเด่น โดยเฉพาะ สลากย่อมที่จังหวัดลำพูน สลากย่อมในอดีตเป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออก เรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บออมทรัพย์สินเงินทอง ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักการทำบุญสุนทาน ความสำคัญของสลากย่อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมลำพูน ปรากฏในเรื่อง ของการพัฒนามนุษย์ ที่สลากย่อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมีหลักธรรมปรากฏอยู่ในวิถีของ สลากย่อม การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคมที่ชุมชนเป็นผู้ ช่วยเหลือวัด และชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันจากวัดอันเป็นผลมาจากการทำสลากย่อม ด้านสิทธิและ ความยุติธรรมทางสังคม ปรากฏในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้ชายกับ ผู้หญิงและเป็นการให้เกียรติสตรีเพศในการมอบบทบาทผู้นำในการทำสลากย่อม การสร้างความเสมอ ภาคและสิทธิเท่าเทียมกันในสลากภัตทานของพระสงฆ์ ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏ ในด้านภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเครื่องมือใน การทำต้นสลากย่อม และการใช้ไม้ วัสดุธรรมชาติในการทำสลากย่อม รวมถึงการประดับตกแต่งให้ สวยงาม ด้านการสร้างอัตลักษณ์ปรากฏในเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของสลากย่อมที่คน จังหวัดลำพูนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของร่วมกัน และด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา ปรากฏในเรื่อง ของการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คือระบบเศรษฐกิจชุมชน^{๕๐}

จากการศึกษาข้อมูล บริบทสภาพแวดล้อมและจุดเด่นของพื้นที่มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ถือเป็นจุดเด่นของการ คัดเลือกพื้นที่ที่จัดการศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในการท่องเที่ยวในล้านนา จะเห็นได้ว่าวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เป็นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้ของจังหวัดลำพูนที่เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่สำคัญยังเป็น จุดศูนย์กลางที่ให้บริการด้านวิชาการ ด้านวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนจึงมี

^{๔๙} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), **ประเพณีสลากย่อม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=2> (๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

^{๕๐} ไพรินทร์ ฌ วันนา. “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย่อมที่มีต่อสังคมและ วัฒนธรรมลำพูน”, วารสาร มจร.สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (เมษายน- มิถุนายน ๒๕๖๐): ๒๙๕-๓๐๘.

ศักยภาพที่จะนำไปสู่การพัฒนาส่งเสริมด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้จะเป็นพื้นที่ศูนย์กลางด้านการเรียนรู้แล้วยังมีศักยภาพในด้านของบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และด้านกายภาพต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดศูนย์วัฒนธรรมในการเรียนรู้ เรียกได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่นำไปสู่การส่งเสริมสืบทอดอนุรักษ์วัฒนธรรมของจังหวัดลำพูน จึงได้มีการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบของภาพสามมิติบนผนังอาคาร ใช้ชื่อว่า “สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” โดยการวาดภาพประเพณีสลากย้อมลำพูน ในรูปแบบสามมิติ ณ อาคารพระสังฆธรรม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ที่ได้ทำเป็นศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ (MCU Lamphun : Community of Arts)

(๒) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติ “สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก”

การสร้างสรรค์งานศิลปะเชิงสร้างสรรค์โดยเฉพาะประเพณีสลากย้อมที่เป็นการนำเอาอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูนที่ถือเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นมีความเป็นเอกลักษณ์และเป็นหนึ่งเดียวของโลก สภาพบริบทและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นั้นจึงถือได้ว่าวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนเหมาะแก่การพัฒนาเป็นพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจศึกษาด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

แนวคิดการสร้างสรรคศิลปะชุมชนภาพวาด ๓ มิติสลากย้อมเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูน เนื่องจากตั้งแต่อดีตประเพณีสลากย้อมถือได้ว่าเป็นประเพณีที่มีการพัฒนาหรือมีกลไกการพัฒนาในเชิงของวัฒนธรรมที่นำมาจากพื้นที่ต่าง ๆ เพราะพื้นที่ในจังหวัดลำพูนถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ตักศิลาที่มีความเก่าแก่และมีการนำเอาความเป็นพหุวัฒนธรรมของชาวจังหวัดลำพูน เช่น ยอง ลื้อ ไต คนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่จังหวัดลำพูน เป็นต้น เพราะฉะนั้นสลากย้อมมีหลากหลายแนวคิด เช่น แนวคิดที่ว่าอาจจะมาจากชนเมืองยองที่ได้นำเอาศิลปะประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้เข้ามา หรืออาจจะมาจากความคิดที่ว่ามีการพัฒนามาจากสลากย้อมที่ดีในทางพระพุทธศาสนาสู่การรังสรรค์ เป็นต้น

สลากย้อมที่มีความสูงระหว่าง ๑๕-๒๐ เมตร แต่ละต้นต้องใช้แรงงานและความสามัคคีของชาวบ้านในการสร้างสรรค์ต้นสลากย้อมขึ้นมา เพราะฉะนั้นสลากย้อมจึงเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถสังเกตเห็นความแตกต่างในเชิงของการสร้างสรรค์ทางศิลปะ มีการตกแต่งสวยงาม มีการจัดทำเฮลหรือไม้ที่ปัก การตกแต่งเป็นช่อตุง การนำเอาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาประดับตกแต่งเป็นสลากย้อมจึงเกิดการอนุรักษ์สืบทอดและความศรัทธาในเชิงของสลากย้อมทางพระพุทธศาสนาและเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นภาพสะท้อนของความสมัครสมานสามัคคีของชาวจังหวัดลำพูน เพราะฉะนั้นสลากย้อมจึงเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่นำมาทำเป็นภาพวาด ๓ มิติ อนาคตต้นสลากย้อมอาจจะสูญหายไปเนื่องจากกรรมวิธีในการจัดทำสลากย้อมต้องอาศัยความศรัทธาและความสามัคคีจำเป็นต้องใช้ทั้งร่างกายและแรงใจรวมไปถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการจัดทำสลากย้อม

ในอนาคตหากมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ต้นสลากย้อมอาจมีขนาดเล็กหรืออาจจะเหลือเฉพาะสลากย้อมที่ดี จึงได้นำมาสู่การรังสรรค์ผลงานทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการและนำมาซึ่งการศึกษาเรียนรู้ของผู้ที่สนใจและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวโดยผ่านภาพวาดสลากย้อมแบบ ๓ มิติ ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดลำพูน

การประเมินศักยภาพของทรัพยากรและวัฒนธรรม สังเกตได้จากการมีส่วนร่วมของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและการมีส่วนร่วมของแกนนำฝ่ายต่าง ๆ เช่น นักปราชญ์ เครือข่ายวัดพระธาตุหริภุญชัย เครือข่ายวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน เครือข่ายสถาบันวิจัยหริภุญชัย และหน่วยงานต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูนที่มีส่วนร่วมในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อดึงเอาอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดลำพูนออกมานำเสนอในรูปแบบของศิลปะเชิงสร้างสรรค์และร่วมกันคัดเลือกประเพณีสลากย้อมซึ่งถือเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่และเป็นหนึ่งเดียวในโลกเพื่อนำมาจัดสร้างเป็นภาพวาด ๓ มิติในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

การจัดการพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนนั้นจึงทำให้เกิดการวาดภาพ ๓ มิติในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้จัดสัดส่วนให้เป็นพื้นที่ที่บริการด้านประเพณีและวัฒนธรรม มีอาคารพระสังฆารามที่ทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้มอบให้เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทางศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูนและยังมีพื้นที่สวนสาธารณะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่พี่น้องชาวบ้านในชุมชน รวมไปถึงการสร้างรายได้ให้แก่บัณฑิตบางส่วนของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนเกี่ยวกับศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถรังสรรค์ผลงานทางศิลปะให้นักท่องเที่ยว

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนจึงได้รับการสนับสนุนจากวัดพระธาตุหริภุญชัย คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลต้นธง องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ภาคเอกชนได้แก่ หอศิลป์อินสนธิ วงศ์สาม กลุ่มศิลปินจังหวัดลำพูน โดยฝ่ายบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่ได้ให้การสนับสนุนและนำเป็นโครงการเกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โครงการบริการวิชาการแก่สังคมมาสนับสนุนในพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

การเผยแพร่องค์ความรู้ข้อมูลและประสบการณ์ต่าง ๆ มีกระบวนการ ดังนี้

๑. การใช้สื่อข้อมูล (Data หรือ Big Data) ที่มีฐานข้อมูลในเชิงเว็บไซต์ ซึ่งเป็นเว็บไซต์เกี่ยวกับศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา สามารถสืบค้นข้อมูลใน Google ได้ ซึ่งจะมีองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้และการเผยแพร่

๒. การจัดทำสื่อต่าง ๆ ที่ผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดีย การเผยแพร่ทาง Facebook และ YouTube เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์

๓. การเผยแพร่องค์ความรู้ที่นำไปสู่การบูรณาการกับรายวิชาต่าง ๆ และการประสานงานกับโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อนำนักเรียนมาเรียนรู้ที่พื้นที่ศิลปะแห่งนี้

(๓) การถ่ายทอดความรู้ และการแลกเปลี่ยนเพื่อกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรม

กลไกการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งมีการจัดการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ โดยเฉพาะพื้นที่ทางศิลปะจะมอบหมายให้กับฝ่ายวิชาการเป็นหลักที่จะมีการต่อยอด ยกระดับ และการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของจังหวัดลำพูน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งได้นำเอาบุคลากรฝ่ายวิชาการและการบูรณาการกับการเรียนการสอนโดยเฉพาะกับอาจารย์ที่สอนในรายวิชาต่าง ๆ ได้นำเอาศิลปะเชิงสร้างสรรค์ไปบูรณาการกับการเรียนการสอน เช่น วิชาพุทธศิลป์ วิชาวัฒนธรรมไทย วิชามนุษย์กับสังคม ที่มีการบูรณาการการเรียนรู้ในพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

ด้วยเหตุนี้กฎกติกาในการจัดสรรทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนเป็นไปในเชิงของการมีส่วนร่วมระหว่าง นิสิต บุคลากร คณาจารย์ และทางวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนที่ก่อให้เกิดสภาวัฒนธรรมจากสำนักงาน หรือทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้มอบให้เป็นสำนักงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ด้วยเหตุนี้จึงมีการวางแผนงานในการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคศิลป์ปะเชิงสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวเชิงล้านนา

กระบวนการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ของจังหวัดลำพูน นอกจากจะมีเครือข่ายต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไว้ เบื้องต้นแล้ว ยังมีคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน และวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่ได้รับการสนับสนุนจากวัดพระธาตุ หริภุญชัย นำโดยพระเดชพระคุณพระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ที่ได้มีส่วนสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณ บุคลากร และที่สำคัญกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่นี้ได้อาศัยนักปราชญ์และ กลุ่มศิลปินของจังหวัดลำพูนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาร่วมกัน

การอนุรักษ์และดูแลรักษา และการต่อยอด มีการมอบหมายไว้ให้กับฝ่าย วิชาการของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้รับผิดชอบดูแล ร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนที่มีบุคลากรและ ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาพัฒนาร่วมกันพัฒนาพื้นที่ และที่สำคัญมีการต่อยอดในการสร้างสรรค์ คือการทำโคมของ จังหวัดลำพูนและถือเป็น Unseen อย่างหนึ่งของจังหวัดลำพูนที่อยู่ในพื้นที่แห่งนี้ด้วย เพราะฉะนั้น การอนุรักษ์และการดูแลจึงได้มอบหมายให้กับฝ่ายวิชาการและสภาวัฒนธรรมของจังหวัดลำพูนที่ได้ ร่วมมือกันและยังได้รับการสนับสนุนจากสถาบันผ้าทอ จังหวัดลำพูนที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อร่วมกันพัฒนา พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ศิลปะสร้างสรรค์

การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดสรรทรัพยากร วัฒนธรรม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วัดพระธาตุ หริภุญชัย สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลต้นธง และสถาบันวิจัยหริภุญชัย พร้อมกับกลุ่มศิลปินที่เข้ามาให้การสนับสนุน และ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากวัดพระธาตุหริภุญชัย ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและองค์ ความรู้ต่าง ๆ จากหน่วยงานต่าง ๆ และโดยเฉพาะกลุ่มศิลปินของจังหวัดลำพูนได้สนับสนุนการ สร้างสรรค์งานศิลปะในเรื่องของประติมากรรม ภาพจิตรกรรม การประดิษฐ์ พร้อมทั้งได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ จึงได้มีการจัดกิจกรรมสถานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) “สลาก ย่อมลำพูน แห่งเดียวในโลก”

งานสถานศิลป์ถิ่นล้านนา (หละปูน) “สลากย่อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” เป็น การจัดกิจกรรมภายใต้ โครงการวิจัยการเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะสร้างสรรค์ และ การท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ณ ศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะสร้างสรรค์ (MCU Lamphun : Community of Arts) อาคารพระสัทธรรม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ในวันศุกร์ ที่ ๒๘ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ในงานมีพิธีเปิดศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะสร้างสรรค์ และ กิจกรรม ๘ กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ การเสวนา “สลากย่อมลำพูน สู่ ศิลปะสร้างสรรค์และการ ท่องเที่ยวในล้านนา”

กิจกรรมที่ ๒ กิจกรรมอ็อกะโงะของชุมชน เป็นศิลปะด้านการขับร้องผ่านบทกวีที่มีความหมายจากความศรัทธาในการถวายทานสลากภัตของคนลำพูน และการละเล่นอื่น ๆ

กิจกรรมที่ ๓ การรังสรรค์ศิลปะผ่านการสร้างต้นสลากย้อมของชุมชน โดยให้ชุมชนนำต้นสลากย้อมแบบย่อส่วนขนาดไม่เกิน ๓ เมตร มาร่วมแสดง

กิจกรรมที่ ๔ การแข่งขันวาดภาพสีน้ำ “สลากย้อม ๑ เดียวในโลก” ของนักเรียนจังหวัดลำพูน

กิจกรรมที่ ๕ การสาธิตทอผ้าที่สร้างงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์บนพื้นผ้า

- การสาธิตทำโคมล้านนา
- การสาธิตจัดทำสลากย้อมของคนลำพูน
- การสาธิตการแกะสลักไม้

กิจกรรมที่ ๖ นิทรรศการสลากย้อม ผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.ไพรินทร์ ณ วันนา

กิจกรรมที่ ๗ กิจกรรม “ปาน้องเตวแอ่ว” การเรียนรู้ของเยาวชนในศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ (MCU Lamphun : Community of Arts)

กิจกรรมที่ ๘ เวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ประกอบไปด้วย เครือข่ายวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร เครือข่ายกลุ่มศิลปินสร้างสรรค์จังหวัดลำพูน เครือข่ายกลุ่มสินค้าศิลปะสร้างสรรค์ (โคม ตุ๊ก ผ้าทอ ไม้แกะสลัก) เครือข่ายการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เครือข่ายองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน เครือข่ายสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน เครือข่ายกลุ่มศิลปินอินสตาแกรม วงศ์สาม เครือข่ายศิลปินแห่งชาติจังหวัดลำพูน และเครือข่ายกลุ่มพุทธศิลป์จังหวัดเชียงใหม่

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวถึงแนวทางการดำเนินงานในอนาคต มีดังต่อไปนี้^{๕๑}

๑) การเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรพุทธศิลป์ที่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเกี่ยวกับพุทธศิลป์ ในพื้นที่ศิลปะแห่งนี้ ซึ่งหลักสูตรพุทธศิลป์จะมีการบูรณาการประยุกต์ในศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการแสดงอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดลำพูน

๒) การขยายผลและการพัฒนายกระดับในเชิงธุรกิจทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน พื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่เกิดขึ้นมาจากผลการวิจัย การสร้างผลงานภาพวาด ๓ มิติสลากย้อม อาจจะยังไม่มีเพียงพอในการพัฒนาพื้นที่ ทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนจึงต้องคิดหาวิธีการต่อยอดกับเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างสถาบันโคม การประดิษฐ์โคม การทอผ้าไหมของจังหวัดลำพูนที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายต่าง ๆ จึงเกิดการจัดการทรัพยากรโดยการขายโคมให้กับวัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นจำนวนหลาย ๑๐,๐๐๐ ดวงต่อปี และนำไปสู่การจัดทำสินค้าชุมชนหรือ OTOP ที่สถาบันผ้าทอ โดยที่การจัดการหรือผู้รับผิดชอบดูแลได้มอบหมายให้กับทางสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนเป็นผู้ดูแลและส่งเสริมในเรื่องของการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ไม้ ผลิตภัณฑ์

^{๕๑} สัมภาษณ์, พระมหาไกรสร โชติปัญโญ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, วันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

ผ้า และผลิตภัณฑ์โคม ทางเจ้าหน้าที่สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบสินค้าต่าง ๆ และสินค้าต่าง ๆ ที่จะทำขึ้นมาต้องสร้างรายได้ให้กับนิสิตและชาวบ้านในชุมชนของจังหวัดลำพูน

๓) การสร้างรายได้ต่าง ๆ นั้นมีกฎเกณฑ์และกฎระเบียบที่ทางสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ และมีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่เกิดภายในชุมชน ก่อให้เกิดรายได้ภายในชุมชน นิสิตส่วนหนึ่งที่ไม่มีส่วนร่วมในการผลิตโคมหรือการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างสรรค์งานศิลปะ สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง ในส่วนของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนหรือพื้นที่ศิลปะจะเป็นผู้ประสานงาน เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในเรื่องของการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์เรื่องของการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมและมาถ่ายรูป นำไปสู่การซื้อสินค้า รวมไปถึงการอุดหนุนบริการต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การวางแผนโบราณ การจำหน่ายยาสมุนไพร ตลอดจนจนถึงการให้บริการสถานที่พักค้างคืนที่วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนด้วยเช่นกัน

๔) การกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้เป็นการทำข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน แนวทางการจัดการทรัพยากรทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้ให้ความสำคัญกับชุมชน เมื่อมีการวางแผนงานหรือการจัดกิจกรรมใด ๆ ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมไปถึงการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ดังนั้นกฎระเบียบต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ที่ฝ่ายวิชาการและสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูนเป็นผู้ดำเนินการ ปัจจัยในการจัดสรรทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ สำคัญจะต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชน เครือข่าย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่มีนิสิต บุคลากร ได้เข้าใจถึงการพัฒนาและมีเป้าหมายสำคัญที่สอดคล้องกันกับการจัดการพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา

๔) จังหวัดลำปาง

การพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ในพื้นที่ บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา ในรูปแบบของศิลปะชุมชน ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมประวัติชุมชน บ้านลำปางหลวงใต้ หมู่ ๒ ตำบลลำปางหลวง ทูทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

- วัด พระธาตุลำปางหลวง ตามตำนานกล่าวว่า ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระเถระ สามองค์ได้เสด็จจาริกไปตามบ้านเมืองต่าง ๆ จนถึงบ้านลัมภะการวัน หรือ บ้านลำปางหลวงในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าได้ประทับเหนือดอยม่อนน้อย มีชาวลัวะคนหนึ่งชื่อ **ลัวะอ้ายกอน** เกิดความเลื่อมใส ได้นำน้ำผึ้งบรรจุกระบอกไม้ป้างม ะพร้าว และมะตูมมาถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ฉันน้ำผึ้งแล้วทิ้งกระบอกไม้ป้างไปทางทิศเหนือ แล้วทรงพยากรณ์ว่า สถานที่แห่งนี้อาจจะมีชื่อว่า **ลัมพกัปปะนคร** แล้วได้ทรงลูบพระเศียรได้พระเกศามาหนึ่งเส้น มอบให้แก่ลัวะอ้ายกอนผู้นั้น ลัวะอ้ายกอนได้นำพระเกศานั้น บรรจุในผอบทองคำ และใส่ลงในอุโมงค์พร้อมกับถวายแก้วแหวนเงินทองเป็นเครื่องบูชา แล้วแต่งยนต์ผัด(ยนต์หมุน) รักษาไว้ และถมดินให้เรียบเสมอกัน แล้วก่อเป็นพระเจดีย์สูงเจ็ดศอกเหนืออุโมงค์นั้น ในสมัยต่อมาก็ได้มีกษัตริย์เจ้าผู้ครองนครลำปางอีกหลายพระองค์ มาก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซม จนกระทั่งเป็นวัดที่มีความงาม

อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในทางประวัติศาสตร์นครลำปาง วัดพระธาตุลำปางหลวงมีประวัติว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๗๕ นครลำปางว่างจากผู้ครองนคร และเกิดความวุ่นวายขึ้น สมัยนั้นพม่าเรืองอำนาจได้แผ่อิทธิพลปกครองอาณาจักรล้านนาไว้ได้ทั้งหมด พม่าได้ยึดครองนครเชียงใหม่ ลำพูน โดยแต่งตั้งเจ้าผู้ครองนครอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์พม่า ท้าวมหายศเจ้าผู้ครองนครลำพูนได้ยกกำลังมายึดนครลำปาง โดยได้มาตั้งค่ายอยู่ภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง ครั้งนั้นหนานทิพย์ช้าง ชาวบ้านปางยางคก (ปัจจุบันอยู่อำเภอห้างฉัตร) วีรบุรุษของชาวลำปาง ได้รวบรวมพลทำการต่อสู้ทัพเจ้ามหายศ โดยลอบเข้ามาในวัด และใช้ปืนยิงท้าวมหายศตาย แล้วตีทัพลำพูนแตกพ่ายไป ปัจจุบันยังปรากฏรอยลูกปืนอยู่บนรั้วทองเหลืองที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ ต่อมาหนานทิพย์ช้างได้รับสถาปนาขึ้นเป็นพระยาสุลวะลือไชยสงคราม เจ้าผู้ครองนครลำปาง และเป็นต้นตระกูล ณ ลำปาง เชื้อเจ็ดตน ณ เชียงใหม่ ณ ลำพูน ณ น่าน

- **กู่พระเจ้าล้านทอง** (เจดีย์ทรงปราสาท) ตั้งอยู่บริเวณท้ายวิหารหลวงภายในประดิษฐานพระพุทธรูปคือพระเจ้าล้านทอง ซึ่งหล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๐๑๙ กู้นี้คงได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ใน พ.ศ.๒๑๐๖ หลังจากที่เมืองเชียงใหม่ตกอยู่ใต้ปกครองของพม่า ส่วนบนของกู่เป็นแบบผสมระหว่างหลังคาลาดกับหลังคาลาดขึ้น องค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งลวดลายปั้นประดับมีอยู่อย่างมากมาย แสดงให้เห็นถึงแบบแผนของงานประดับในช่วงเวลานั้นด้วย

- **พระธาตุลำปางหลวง** ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นเจดีย์กลมทรงระฆังคว่ำ(แต่ในหนังสือพระเจดีย์ในล้านนา โดย สถาบันวิจัยสังคม ม.เชียงใหม่ กลับเรียกว่า เจดีย์แบบพุกามล้านนา เนื่องจากมีการปิดทองจังกอกคล้ายแบบพุกามนั่นเอง) ปิดทองจังกอทั่วทั้งองค์เจดีย์รูปทรงหนักแน่น ไม่ชลูดเหมือนเจดีย์แห่งอื่นรอบพระธาตุมีการล้อมรอบด้วยรั้วเหล็ก โคมรั้ว มีการสร้างซุ้มประตูโขงอยู่ทางทิศใต้ของพระธาตุ บริเวณรั้วเหล็กมีเรื่องเล่าถึง รอยกระสุนปืน ที่หนานทิพย์ช้างยิงปืนสังหารท้าวมหายศ เมื่อช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ปรากฏในตำนานพระธาตุลำปางหลวงที่กล่าวถึงการเสด็จมาถึงของพระพุทธเจ้าที่บ้านลัมพะการวิวัน(บ้านลำปางหลวง) เมื่อเสด็จอยู่ดอยม่อนน้อย ขณะนั้นมีชายผู้หนึ่ง นาม”ลวะอ้ายกอน” เห็นพระพุทธเจ้า เกิดมีความเลื่อมใสได้นำเอาน้ำผึ้งบรรจุกระบอกไม้ป้าง (ไม้ข้าวหลามไม้เปราะ) มะพร้าวและมะตูมอย่างละ ๔ ลูกน้อมถวายพระองค์และพระองค์ก็มอบพระเกษาและได้มีพุทธพยากรณ์ต่อไปว่า ในอนาคตจะมีพระอรหันต์นำเอาอัฐิพระนลาต(หน้าผาก)ข้างขวา และอัฐิลำคอข้างหน้าหลังมาบรรจุไว้

- **โคมรั้ว วัดพระธาตุลำปางหลวง** อยู่ในหมวดของประตูโขงที่ถือว่าเป็นการจำลองเขาพระสุเมรุออกมาเป็นรูปทรงสามมิติ เพื่อให้เห็นแนวคิดของจักรวาลคติสมบูรณชัดเจน อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของการผ่านพ้นไปสู่มิติที่สูงขึ้นไปสู่สวรรค์วิมาน และพระนิพพาน หรือเป็นซุ้ม “สุวรรณคูหาแก้ว” อันเป็นที่ประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลังจากการตรัสรู้ โคมรั้วนี้ประดับอยู่รายรอบพระธาตุลำปางหลวง มีอยู่หลายลักษณะด้วยกัน

- **จิตรกรรมฝาผนัง วิหารน้ำแต่ม วัดพระธาตุลำปางหลวง** “จิตรกรรมฝาผนังที่เก่าแก่ อายุประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ ปี วิหารน้ำแต่ม วัดพระธาตุลำปางหลวง” ภาพจิตรกรรมได้แสดงให้เห็นวิถีชีวิต การแต่งกาย และสถาปัตยกรรมในสมัยนั้น เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังเขียนประดับที่บริเวณคอสองของวิหารน้ำแต่ม (ซึ่งคำว่าน้ำแต่มมีความหมายว่า ภาพจิตรกรรม) อันตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือขององค์พระบรมธาตุ ได้มีผู้ศึกษาภาพจิตรกรรมดังกล่าวและลงความเห็นไว้ว่าควรมีอายุอยู่

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒(จากความเห็น อ.สน สีมাত্রัง และ อ.เพื่อ หริพิทักษ์ เห็นว่าควรเขียนในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๑ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ขณะที่ ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม เสนอไว้ว่า ควรจะมีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ลงมา)เรื่องราวเป็นภาพเล่าธรรมะที่เน้นสอนคุณธรรมเรื่องความไม่ประมาท ซึ่งสื่อออกมาทางภาพจิตรกรรมประกอบเรื่องมฆมาณพ หรือประวัติพระอินทร์ และประวัตินางสามาวดี^{๕๒}

- **หาบน้ำทิพย์จากบ่อน้ำเจ้าแม่จามเทวี** ที่หล่อเลี้ยงชาวลำปางมาแต่อดีต ซึ่งหลายคนยังไม่ทราบว่ายังมีสถานที่อันสำคัญในบริเวณหลังวัดพระธาตุลำปางหลวง โดยทุก ๆ ปีจะมีประเพณีการตักน้ำศักดิ์สิทธิ์ไปสรงน้ำพระธาตุโดยวิธีการใช้ไม้คานหาบขึ้นพระธาตุแบบโบราณกาล

(๒) การสร้างสรรค์ศิลปะจากทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน

ทีมวิจัยร่วมกับแกนนำชุมชนได้ศึกษาข้อมูลและสำรวจบริบทของพื้นที่ พบว่าบ้านลำปางหลวงเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของจังหวัดลำปาง และมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญหลายแห่ง รวมทั้งองค์กรและแกนนำในชุมชน ได้แก่ วัดพระธาตุลำปางหลวง เทศบาลตำบลลำปางหลวง จากการประชุมปรึกษาหารือร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข และประชาชนชาวบ้าน เพื่อนำเสนอแนวคิดการสร้างสรรคศิลปะชุมชน โดยมีการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชนที่ยังคงอยู่ และที่หายไป ประกอบด้วย การทำล้อเกวียน วัดพระธาตุลำปางหลวง รถม้า ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าพ่ออารักษ์ การฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ประเพณีหาบน้ำไปสรงน้ำพระธาตุลำปางหลวง ประเพณีแห่ไม้ค้ำสลี จากนั้นผู้ใหญ่บ้านได้จัดทำประชาคมชุมชน เมื่อชาวบ้านมีมติเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว จึงให้ชาวบ้านทำการคัดเลือกสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้านลำปางหลวงคือ รถม้า การฟ้อนเจิง ประเพณีการหาบน้ำไปสรงน้ำพระธาตุลำปางหลวง เพื่อนำมาสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของภาพวาดสามมิติ และ Street Art

(๓) การถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเพื่อกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษาการถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการศิลปะสร้างสรรค์

ทีมศิลปินิจิตอาสาปายสี่แถมผืนป็นจินตนาการ ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการให้กับเด็กและเยาวชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้เด็กเยาวชนเกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษา และพัฒนาเป็นศิลปินิจิตอาสาคนรุ่นใหม่ต่อไปในอนาคต โดยเด็กเยาวชนที่เข้ามาร่วมคือ นักเรียนโรงเรียนบ้านลำปางหลวง

ในการจัดกิจกรรมเด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างงานศิลปะซึ่งจะต้องมีผนังกำแพงของตนเอง โดยมีข้อแม้ว่าชุมชนจะต้องมอบพื้นที่ผนังกำแพงหนึ่งแห่ง เพื่อเป็นพื้นที่ของเด็ก ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในอนาคตผนังกำแพงที่เด็ก ๆ ได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเป็นจุด Check-in ที่มีชื่อเสียงนักท่องเที่ยวต้องการมาถ่ายภาพ และมีส่วนช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนจากการท่องเที่ยว ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจ และจะช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้มีใครมาทำลาย ทั้งนี้ ในชุมชนหมู่บ้านลำปางหลวงได้มีอัตลักษณ์ชุมชนที่เด่นชัดคือ รถม้า

^{๕๒} วัดพระธาตุลำปางหลวง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.lampang.go.th/travel/webplp/page/page1.html> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

พื่อนเจิง วัดพระธาตุลำปางหลวง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในวัดจะเดินจากหลังวัดลงมา จะเจอภาพวาด ๓ มิติ บนผนังกำแพงบ้านของชาวบ้านภายในชุมชน

การเปิด”จุดเช็คอินภาพ ๓ มิติ อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวง”

ศิลาวัฒน์ ไชยวงศ์ นักวิจัยโครงการการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ในกลุ่มจังหวัดล้านนา วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง กล่าวว่า ชุมชนลำปางหลวงใต้ มีอัตลักษณ์ของชุมชน ที่เด่นชัดคือ พระธาตุลำปางหลวง ซึ่งถือเป็นโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดลำปาง นักท่องเที่ยวที่มา เยี่ยมชมวัดพระธาตุลำปางหลวงแล้ว สามารถเดินมาที่หมู่บ้านลำปางหลวงมาถ่ายภาพกับภาพสามมิติ บนกำแพงที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีการพื่อนเจิง พื่อนดาบ รถม้าลำปาง ประเพณีหาบน้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน เพื่อสักการะพระธาตุลำปางหลวง ^{๕๓}

ดร.อดุลย์ กันธิดา ^{๕๔}นายกเทศมนตรีตำบลลำปางหลวง กล่าวว่าแนวนโยบาย ของการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของตำบลลำปางหลวงทั้ง ๑๓ หมู่บ้าน จะเน้นในจุดของแหล่ง ท่องเที่ยวดั้งเดิมก่อน รักและหวงแหนศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม ในส่วนของงานศิลปะนี้ ทาง เทศบาลมีงบประมาณในการสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์ และสี ให้ทางชุมชนทำแผนเพื่อขอ สนับสนุนงบประมาณ

๕) จังหวัดแพร่

จังหวัดแพร่ ในการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิง สร้างสรรค์ ได้คัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการคือ บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ เพื่อพัฒนาเป็น พื้นที่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบของศิลปะชุมชน มีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

-ประวัติชุมชนบ้านต้นไคร้

บ้านต้นไคร้ ตั้งอยู่ในเขตตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ มีจำนวนหมู่บ้าน ทั้งสิ้น ๑๐ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ ๑ บ้านม้ง หมู่ ๒ บ้านพันเชิง หมู่ ๓ บ้านพันเชิง หมู่ ๔ บ้านธรรมเมือง หมู่ ๕ บ้านต้นไคร้ หมู่ ๖ บ้านโน หมู่ ๗ บ้านปง หมู่ ๘ บ้านน้ำจ้อม หมู่ ๙ บ้านนาตอง หมู่ ๑๐ บ้านทุ่งสวย

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของชุมชนเป็นที่ราบกว้างใหญ่ค่อนข้างมากและเป็น ที่ราบสูงมีภูเขาล้อมรอบ เป็นเขตพื้นที่ป่าสงวน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำแม่สาย แม่น้ำแม่ก่อน มีพื้นที่ป่าไม้ที่มีคุณภาพดี เช่น ไม้สัก ไม้เบญจพรรณ ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตตำบลช่อแฮประกอบ อาชีพทางการเกษตร มีรายได้จากการทำนา ทำไร่ ทำสวน (สวนชา) การหมักเมี่ยง มีชีวิตความเป็น อยู่อย่างเรียบง่าย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูง และพื้นราบประมาณ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ มีถนนข่อ แอตัดผ่านและถนนป่าแดง – ทุ่งไธ้ ถนนยุทธศาสตร์คือเมืองแพร่ – อุตรดิตถ์ มีแม่น้ำสำคัญ ๒ สาย

^{๕๓} สัมภาษณ์, ศิลาวัฒน์ ไชยวงศ์ อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๕๔} สัมภาษณ์, อดุลย์ กันธิดา นายกเทศมนตรีตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ไหลผ่านคือ น้ำแม่สายและน้ำแม่ก้อน จุดเด่นของชุมชน คือ ความร่มรื่นของชุมชน เข้าเขตชุมชนจะเห็นต้นมะพร้าว ต้นหมากเป็นส่วนใหญ่ และดอยเป็นรูปช้างเรียกว่า ช้างผาด่านผาแดง

บ้านต้นไคร้ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อ ต.ป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่ ทิศใต้ ติดต่อ จ.อุตรดิตถ์ ทิศตะวันออก ติดต่อ ต.ป่าแดง อ.เมือง จ.แพร่ และทิศตะวันตก ติดต่อ ต.บ้านกวาง อ.สูงเม่น จ.แพร่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ วัดพระธาตุช่อแฮ พระธาตุเกตุแก้วจุฬามณีสระหลี่ปูลมณะ วัดป่าแดง และพิพิธภัณฑวิจิตรชีวิตพื้นบ้าน

วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ๑. ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าพ่อผาด่าน ๒. ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าพ่อหลวงก้อม ๓. ประเพณีเลี้ยงผีเฮือน (ผีปู่ย่า) ๔. ประเพณีโค้วผีเฮือน งานแต่งงาน ๕. ประเพณีดาปอย เป็กตุ้ บวชพระ ๖. ประเพณีสลากภัตต์ ๗. ประเพณีตานขันข้าว ๘. ประเพณีไหว้และลอดพระธาตุเกตุแก้วจุฬามณีสระหลี่ปูลมณะ วัดป่าแดง ๙. ประเพณีเอาขวัญข้าว ๑ มกราคมของทุกปี ณ วัดป่าแดง ๑๐. ประเพณีสืบชะตา ส่งเคราะห์ ขึ้นท้าวทั้งสี่ ๑๑. ประเพณีสวดเบิก ๑๒. งานประเพณีไหว้สาพระธาตุช่อแฮเมืองแพร่แห่ทุ่งหลวง และ ๑๓. งานประเพณีเดือนยี่เป็ง

ทุนทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

- **พระธาตุจอมแจ้ง** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๓๓๑ ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง องค์พระธาตุจอมแจ้งสีทอง สูง ๒๙ เมตร ฐานกว้าง ๑๐ เมตร เดิมเรียกว่า พระธาตุจวนแจ้ง เนื่องจากสมัยที่พระพุทธองค์เสด็จถึงสถานที่นี้จวนสว่างพอดี ต่อมาเพี้ยนเป็นจอมแจ้งเชื่อกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่บรรจุพระเศียรพระและพระบรมสารีริกธาตุ พระหัตถ์เบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า วัดพระธาตุจอมแจ้งตั้งอยู่บ้านไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เลี้ยวพระธาตุช่อแฮไป ๑ กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดราว ๑๐ กิโลเมตร วัดพระธาตุจอมแจ้งมีองค์พระธาตุจอมแจ้ง ตั้งบนเนินเขาเตี้ย รูปทรงพระธาตุคล้ายกับพระธาตุช่อแฮ เป็นที่บรรจุพระเศียรพระ และพระบรมสารีริกธาตุพระหัตถ์ซ้ายของพระพุทธเจ้า พระธาตุจอมแจ้งเป็นเจดีย์ทรงพุ่มศัลปะผสมระหว่างสุโขทัยกับศิลปะเวียงโกศัย ยังอยู่ในลักษณะค่อนข้างสมบูรณ์ นอกจากองค์พระธาตุจอมแจ้งแล้ว ยังมีพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ปางพระนาคปรกประดิษฐานอยู่คู่กับองค์พระธาตุ มีพระนอนปางไสยาสน์องค์ขนาดใหญ่ ในสวนลานปฏิบัติธรรมอยู่บริเวณซ้ายมือของทางเข้าประตูวัด ภายในวิหารมีหลวงพ่ोजอมแจ้งซึ่งมีอายุประมาณ ๖๐๐ กว่าปี เป็นพระประธาน ด้านหลังมีองค์พระธาตุอันเก่าแก่อีกองค์หนึ่งซึ่งไม่ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ ยังคงไว้ในรูปแบบของการก่อสร้างด้วยอิฐ และมีพิพิธภัณฑที่รวบรวมของโบราณของวัด มีรูปปั้นแสดงรูปสวรรค์ นรกจำลองเพื่อเตือนให้คนทำดี ละเว้นความชั่ว ^{๕๕}

ตามตำนานพระธาตุจอมแจ้งกล่าวไว้ว่าปีพ.ศ. ๑๙๐๐ พญาสิทธิชัยแห่งกรุงสุโขทัย ได้เดินทางมาทำการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุ อุโบสถ กำแพง และบันไดนาคครั้งหนึ่ง

ปี พ.ศ. ๒๔๕๑ สิ่งก่อสร้างในวัดพระธาตุจอมแจ้งได้ชำรุดทรุดโทรมลง พระครูพุทธวงศาจารย์ อดีตเจ้าคณะจังหวัดแพร่ พร้อมด้วยพระภิกษุ สามเณรทุกวัด และพระยาบุรีรัตน และคุณหญิงจันทร์คำ ได้ร่วมกันทำการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุ บูรณะกำแพง บันไดนาคก่อสร้างศาลา จนเสร็จเรียบร้อย จึงได้จัดงานบุญฉลองอย่างยิ่งใหญ่ โดยทำดอกไม้เพลิงขนาดใหญ่เพื่อจุดเป็นพุทธบูชา แต่จุดได้ไม่นานจึงเกิดระเบิดขึ้นเสียงดังสนั่น สร้างความเสียหายให้กับบันไดนาค

^{๕๕} จังหวัดแพร่, แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.phrae.go.th/tem/tip/nature_phrae/hagi3.html. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นต้นมา พระครูอุดมขันตีคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมแจ้ง พร้อมด้วยพระภิกษุสามเณร ทายก ทายิกา ได้ทำการบูรณะวัดครั้งใหญ่ ทั้งองค์พระธาตุ วิหาร ปิดทององค์พระประธาน สร้างแท่นพระประธาน บูรณะบันไดนาค สร้างกุฏิ ๒ หลัง สร้างศาลา ๘ หลัง รื้อกำแพงเก่าแล้วสร้างใหม่ สร้างถนนคอนกรีตในบริเวณวัด สร้างซุ้มประตูวัด ลาดยางถนนทางขึ้น ลาดยางบริเวณวัด บันพระพุทธรูปต่าง ๆ สร้างห้องปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน สร้างหลวงพ่อบัณฑิต ทำบุษบก สร้างพระยืนสูง ๑๑ เมตร สร้างรูปปั้นจำลองสวรรค์ นรก เปรต อสุรกาย สร้างอุโบสถ ขยายเขต ติดตั้งไฟฟ้า ติดตั้งประปา สร้างพระสังกัจจายน์ วาดภาพพุทธประวัติ สร้างซุ้มประตูวัดเข้า พระธาตุสร้างรั้วรอบพระธาตุ สร้างพิพิธภัณฑสถาน สร้างรั้วบริเวณจัดงานนมัสการพระธาตุ สร้างห้องสมุด และชุดสระเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง

ปีพ.ศ.๒๕๐๘ พระครูอุดมขันตีคุณ เจ้าอาวาสพร้อมด้วยคณะสงฆ์ สามเณร ทายก ทายิกา ทั้งหลายได้พร้อมใจกันทำการปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุอีกครั้งหนึ่ง มีศรัทธา นายสิงคาร นางศรีเพรา วัฒนสมบัติ มีจิตศรัทธารับเอาเศวตฉัตร (ยอดพระธาตุ) ไปซ่อมแซม ลงรักปิดทองใหม่ ทำพิธียกฉัตรในวันวิสาขบูชาเดือน ๘ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะเส็ง

องค์พระธาตุจอมแจ้งสีทองอร่ามตามไปด้วยทองสวยงามทั้งองค์ มีความสูงถึง ๒๙ เมตร ฐานกว้าง ๑๐ เมตร เป็นเจดีย์ทรงพุ่มศัลปะผสมระหว่างสุโขทัยกับศิลปะเวียงโกศัย รอบองค์เจดีย์มีกำแพงปูนล้อมรอบและมีซุ้มประตูทั้งสี่ทิศ องค์พระธาตุยังอยู่ในลักษณะที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เชื่อกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ พระหัตถ์เบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า นอกจากองค์พระธาตุจอมแจ้งแล้ว ยังมีพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ปางพระนาคปรก ประดิษฐานอยู่คู่กับองค์พระธาตุ ภายในวิหารมีหลวงพ่อบูชาซึ่งมีอายุประมาณ ๖๐๐ กว่าปี เป็นพระประธาน ในทุก ๆ ปี ชาวแพร่จะจัดงานประเพณีนมัสการองค์พระธาตุจอมแจ้งขึ้น โดยจะจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๑ - ๑๕ ค่ำเดือน ๕ หรือประมาณเดือนเมษายนของทุกปี^{๕๖}

- **วัดพระธาตุดอยเล็ง** ตั้งอยู่ในตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่ ตั้งอยู่บนภูเขาสูงทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระธาตุช่อแฮ การสร้างพระธาตุไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนว่าสร้างใน พ.ศ. ไต ด้วยภูมิทัศน์ที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูง ทำให้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของเมืองแพร่ซึ่งโอบล้อมด้วยภูเขาและผืนป่าได้อย่างงดงาม ในยามเช้าก่อนถึงระเบียงชมวิว จะมีจุดชมวิวอีกจุดหนึ่งที่สามารถมองเห็นพระธาตุช่อแฮ เจดีย์สีทองเหลืองอร่าม โดดเด่นอยู่ไม่ไกล โดยทางจังหวัดแพร่ได้จัดทำเป็นระเบียงชมวิวซึ่งตั้งอยู่ก่อนบันไดทางขึ้นไปยังวัด สามารถชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้าและสายหมอกได้อย่างงดงาม ชมพระอาทิตย์ขึ้นที่จุดชมวิวแล้ว จากนั้นเดินขึ้นบันไดไปต่อเพื่อกราบไหว้พระธาตุต่อเพื่อเป็นศิริมงคล วัดพระธาตุดอยเล็งมีตำนานเกี่ยวกับองค์พระธาตุว่า พระธาตุดอยเล็ง พระธาตุช่อแฮ พระธาตุจอมแจ้ง เป็นพระธาตุที่สร้างคู่กันมา โดยเล่าว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์มาดอยลูกหนึ่งอยู่ทางทิศใต้ ของดอยชัคคะบรรพต เสด็จมาถึงจวนแจ้ง ณที่นั่นจึงได้ชื่อว่าดอยจวนแจ้ง (ใกล้สว่าง) ปัจจุบันเรียกว่า

^{๕๖} พระธาตุจอมแจ้ง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://www.museumthailand.com/th/3504/storytelling/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%98%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B9%81%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%87/\(๒๐ เมษายน ๒๕๖๓\).](https://www.museumthailand.com/th/3504/storytelling/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%98%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B9%81%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%87/(๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).)

พระธาตุจอมแจ้งหลังจากนั้นจึงได้เสด็จมาทางทิศเหนือถึง ธวัชคະบรรพตและได้ประทับอยู่ที่นั่นและทรงมอบพระเกศาธาตุให้ขุนลัวะอ้ายก้อมได้เก็บไว้ ณ ที่นั้นจากนั้นจึงเสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทรงประทับอยู่ ณ ดอยลูกหนึ่งซึ่งสูงกว่าดอยทั้งหมด ในเมืองโกศยจึงเอาบาตรวางไว้ใกล้ ๆ ดอยลูกนั้นจึงเรียกว่า “ดอยภูวาง” และได้เสด็จมาประทับบนดอยอีกลูกหนึ่งและได้ประทับแลดูภูมิประเทศของเมืองโกศย ทรงตรัสว่าที่นี่เป็นเมืองที่น่ารื่นรมย์ เหมาะแก่การสร้างบ้านสร้างเมือง การประทับแลดูนั้นตามภาษาพื้นเมืองเหนือแปลว่า “เล็ง” ดังนั้นดอยลูกนี้จึงเรียกว่า “ดอยเล็ง” ^{๕๗}

- **วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าด้นมือ** ภูมิปัญญาผ้าด้นมือ หรือทางภาษาถิ่นเรียกว่า “เนา” เป็นความรู้ท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการนำผ้ามาใช้ในการทำผ้าแบบพื้นบ้าน เป็นที่รู้จักในนามของ “ผ้านวม” มาช้านานไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วอายุคน จากที่เย็บผ้าห่มจากฝ้ายหรือนุ่นที่ใช้ภายในครอบครัวอยู่แล้วและทำขึ้นเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จนได้สืบทอดต่อ ๆ กันมาโดยผสมผสานพื้นเมือง-สากล ในปี ๒๕๑๗ เมื่อมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ผ่านคริสตจักรสามัคคีธรรม ได้มาสอนประยุกต์ ดัดแปลง เดิมทำเป็นงานด้นมือชิ้นเล็กจึงได้พัฒนาชิ้นงานใหญ่ขึ้น จึงกลายเป็นผ้าด้นมือในรูปแบบใหม่ที่มีใช้เพียงแค่การเนาผ้าห่มเท่านั้น ได้พัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง กระเป๋าผ้าด้นมือขนาดต่าง ๆ เป็นต้น และมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น มีความสวยงาม น่าใช้ จึงเป็นที่นิยมทำในกลุ่มสตรีในจังหวัดแพร่อย่างกว้างขวาง ตลอดจนทำให้เกิดรายได้แก่ตนเองและครอบครัว

ผ้าด้นมือ เป็นศิลปะการแต่งลวดลายด้วยผ้า ซึ่งจะเย็บ ปะ ต่อ หรือเล่นลายต่าง ๆ โดยใช้มือล้วน ๆ วัตถุประสงค์ ผ้าที่ใช้แตกต่างกันไปตามความต้องการของลูกค้า ส่วนใหญ่เน้นใช้ผ้าฝ้าย ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะมีความนุ่มเนียนน่าสัมผัส มีองค์ประกอบสำคัญคือ ผ้าพื้น และบุในให้เกิดความนุ่ม อติดีใช้นุ่น แต่ปัจจุบันใช้วัสดุโพลีเอสเตอร์ ลวดลายบางชิ้นออกแบบจากการวาดมือซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะและความชำนาญอย่างสูง ลายเส้นที่ไม่ตายตัว ช่วยให้ผลงานมีเสน่ห์แตกต่างกันไป เกิดความสวยงามและรายละเอียดความปราณีตสูง ทุกชิ้นเปรียบเป็นงานชิ้นเดียวในโลก ลวดลายนับเป็นพื้นแบบ เช่น ลายการ์ตูน ดอกไม้ กราฟิก สัตว์ ฯลฯ โดยทำออกมาเป็นสินค้าต่าง ๆ ได้แก่ ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง ผ้าปูโต๊ะผ้าติดผนังฯลฯ ^{๕๘}

การทำผ้าด้นมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนา สอย ปักขุ่นด้วยมือมาโดยตลอด โดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่น ๆ ต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมากการด้นผ้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสตจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้าน ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ สนับสนุนหัตถกรรมผ้าด้นมือการทำผ้าด้นมือ ในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนา

^{๕๗} วัดพระธาตุดอยเล็ง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.paiduaykan.com/province/north/phrae/prathatdoileng.html> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

^{๕๘} กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าด้นมือ บ้านต้นไคร้, “ผ้าด้นมือบ้านต้นไคร้” (โครงการตามมาตรการสำคัญเร่งด่วนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและคนยากจนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน, ๒๕๕๘), เอกสารแผ่นพับ.

สอย ปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่น ๆ ต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมามีการค้นคว้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสตจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้าน ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ สนับสนุนหัตถกรรมผ้าดัดมือ และโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจของเทศบาลตำบลช่อแฮจึงได้มีการรวมกลุ่มขึ้นโดยใช้ชื่อว่า กลุ่มหัตถกรรมผ้าดัดมือ บ้านต้นไคร้ หมู่ที่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๕ เป็นต้นมา ผ้าดัดมือบ้านต้นไคร้ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับสามดาว ปี พ.ศ.๒๕๔๗

- **ข้าวพัน หรือข้าวปั้น** เป็นอาหารว่างที่ทำจากการหมักข้าวเหนียวหรือนำแป้งข้าวเหนียวสำเร็จรูป ผสมน้ำพอประมาณ หมักไว้ ๑ คืน มัดห้อยให้น้ำออก แล้วนำข้าวที่หมักมาผสมน้ำสุก ปรงรสด้วยเกลือนิดหน่อยและงา คนให้เข้ากัน เสร็จแล้วตั้งหม้อหนึ่ง ใส่ น้ำพอประมาณ นำผ้าขาวบางมาซึ่งรอบบริเวณปากหม้อ ร่อนน้ำเดือด แล้วตักน้ำข้าวที่ผสมไว้ราดบนผ้าขาวบางที่ซึ่งไว้บนปากหม้อ (คล้ายทำข้าวเกรียบปากหม้อ) ต่อจากนั้นปิดฝาไว้สักครู่ เมื่อแป้งสุกจึงใช้ไม้ด้าม กวาดเอาแป้งที่สุกมันติดกับไม้ด้ามและรูดออกจากไม้ ทานกับน้ำจิ้มที่มีรสเปรี้ยวหวาน

- **เมี่ยง** ถือเป็นต้นกำเนิดของชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านไคร้มีพื้นที่เพิ่มเติมที่อาศัยอยู่ในป่าซึ่งห่างจากพื้นที่ปัจจุบันประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ในสมัยก่อนการเข้าไปในป่ายากลำบากมากต้องอาศัยวัวและเดินลัดเลาะดอย แต่ปัจจุบันนี้มีความเจริญมากยิ่งขึ้นและมีการพัฒนาเส้นทางเป็นถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้านนาตอง ซึ่งสมัยก่อนชาวบ้านได้อพยพการเข้ามาอยู่หมู่บ้านต้นไคร้และมาสร้างบ้านเรือนเพื่อลงหลักปักฐานและมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน โดยที่ยังคงมีวิถีชีวิตชุมชนยังมีการทำไร่ทำสวน มีการทำสวนเมี่ยง

- **การเข็นฝ้าย** ซึ่งปัจจุบันหลงเหลืออยู่น้อยมาก เนื่องจากชาวบ้านที่ทำฝ้ายส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ มีอายุเกือบ ๙๐ ปี และไม่มีผู้สานต่อ จึงมีการปรึกษาร่วมกันเพื่อหาวิธีการหรือแนวทางที่จะไม่ให้เกิดวัฒนธรรมที่ถือเป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้านสูญหายไป จึงได้มีแนวคิดในการปลูกฝังวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้านให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ได้เห็นคุณค่า และเสนอแนะให้กับทางที่มนักวิจัยได้เห็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของหมู่บ้านต้นไคร้ รวมไปถึงการต่อยอดเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน

นอกจากนี้ยังมีต้นไคร้ ซึ่งเป็นต้นไคร้ที่อยู่ริมห้วยเป็นที่มาของชื่อบ้าน มีภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ที่ยังมีการสืบสาน เช่น การโม่แป้ง การเสียบหมากขายเพื่อใช้ในงานพิธีกรรม และประเพณีต่าง ๆ การทำสวนเมี่ยง การลงแขกทำนา การเลี้ยงผีเจ้าพ่อ ผีเจ้าบ้าน ผีปู่ย่า เป็นต้น^{๔๙}

(๒) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติบนผนังสาธารณะ

ในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน ที่มิวิจัยร่วมกับชุมชนได้สร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของภาพวาดสามมิติ และ Street Art ที่มีแนวคิดมาจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ พระธาตุจอมแจ้ง วิชาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าดัดมือ การทำสวนชาเพื่อทำเมี่ยง การทำข้าวพัน หลังจากนั้นได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิง

^{๔๙} สัมภาษณ์, สนาม กันตะกวาง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จากข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของบ้านต้นไคร้ ได้นำมาสู่การประชาคมคนในชุมชนเพื่อคัดเลือกสถานที่บริเวณกำแพงวัดต้นไคร้ และผนังอาคารอเนกประสงค์ที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มวิสาหกิจผ้าดัดมือ ซึ่งได้พัฒนาศิลปะชุมชนที่นำเอาอัตลักษณ์ของทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนได้แก่ การทำผ้าดัดมือ การทำข้าวพัน การโม่แป้ง และการปั่นด้ายด้วยมือ ซึ่งทีมศิลปินิจิตอาสาได้ลงมือวาดภาพดังกล่าว โดยได้รับการสนับสนุนจากวัดและชุมชนในด้านอาหารและที่พัก

มานิตย์ โกวฤทธิ์ ตัวแทนศิลปินิจิตอาสา กล่าวว่า การลงสำรวจพื้นที่ชุมชนบ้านต้นไคร้กับทีมงานอาจารย์นักวิจัย เพื่อศึกษาหาจุดเด่นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สำคัญที่ควรนำมาแสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชื่นชมเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม แต่การลงพื้นที่ครั้งนั้นยังไม่เห็นมีอะไรที่เด่นชัดและสามารถนำมาเป็นจุดเด่นได้ แต่เมื่อได้ลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อมาทำงานศิลปะปรากฏว่าได้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในแต่ละบ้านมีการทำขนมท้องถิ่น มีต้นไคร้ที่ถือเป็นประวัตินิยามความเป็นมาของหมู่บ้านต้นไคร้

“ก่อนจะเข้าทำงานในพื้นที่ในแต่ละพื้นที่จะมีการเข้าไปสำรวจชุมชน ทำความเข้าใจบริบทของชุมชน ศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านภายในชุมชน และต้องได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านภายในชุมชน โดยไม่ได้คัดเลือกจากพื้นที่ที่มีชื่อเสียงเพื่อต้องการติดตามผลงานในพื้นที่ที่ลงไปจัดกิจกรรมว่าประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร ซึ่งภาพวาด ๓ มิติบนฝาผนังมาจากข้อมูลจริงของชุมชนบ้านต้นไคร้ ที่ได้จากการศึกษาลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาจากของจริงเพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดที่มีอารมณ์และความรู้สึกเข้าไปร่วม”

เมื่อเห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านจึงทำให้ได้ข้อมูลและเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านต้นไคร้ควรได้รับการบันทึกไว้ ซึ่งวิธีการบันทึกนั้น ด้วยความที่เป็นช่างฝีมือทางด้านศิลปะจึงต้องการนำเอาผลงานทางด้านศิลปะเป็นสื่อเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ในเรื่องของศิลปะ ทางทีมงานป้ายสีแต่มฝนป็นิจิตอาสาซึ่งเป็นทีมงานศิลปินิจิตอาสาได้มาร่วมกันคิดสร้างสรรค์ผลงานจากข้อมูลของหมู่บ้านต้นไคร้ที่ได้รับจากการลงพื้นที่ จึงรังสรรค์เป็นผลงานที่ถือเป็นอัตลักษณ์และเป็นวิถีชีวิตของชุมชนบ้านต้นไคร้ ซึ่งชาวบ้านอยู่กันอย่างมีความสุขและต้องการแบ่งปันความสุขให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และต้องการเข้ามาท่องเที่ยว ^{๖๐}

พระใบฎีกาพรสวรรค์ รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ กล่าวว่า โครงการนี้ถือเป็นโครงการที่ดีที่จะเข้ามาสู่ชุมชน หลังจากนั้นจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน และยังได้รับความร่วมมือจากทางอาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมาศึกษาดูงานในพื้นที่และเข้าร่วมประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยมีอาจารย์มานิตย์ โกวฤทธิ์ และพระมหาไกรสร โชติปัญญา ได้กล่าวถึงความจำเป็นมาของโครงการและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

^{๖๐} สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ อาจารย์พิเศษสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ตลอดจนการเสนอภาพโครงการของจังหวัดอื่น ๆ เป็นตัวอย่าง ซึ่งได้รับความสนใจจากทางชุมชนเป็นอย่างมาก รวมถึงผู้นำชุมชนและชาวบ้านให้การตอบรับเป็นอย่างดี ไม่มีการคัดค้านจากชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านมีความเห็นตรงกันว่าสิ่งใดที่จะนำเข้าสู่ชุมชน ต้องสามารถพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นได้ ชาวบ้านจะยินดีต้อนรับ จึงทำให้เกิดโครงการที่ตีแบบนี้เข้ามาในชุมชน

เริ่มแรกทางนักวิจัยต้องการทราบว่าชุมชนบ้านต้นไคร้มีจุดเด่นในด้านใดบ้างที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ตลอดจนถึงวิถีชีวิตของชุมชนบ้านต้นไคร้ จึงได้มีการนำทีมนักวิจัยลงสำรวจพื้นที่ภายในชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยได้ลงสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ซึ่งสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน ^{๖๑}

(๓) การถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเพื่อกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษาศิลปะสร้างสรรค์ของชุมชนถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรม “ปายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ”

การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านต้นไคร้” โดยใช้ชื่อว่ากิจกรรม “ปายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ” เป็นการถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการวาดภาพบนกำแพงสาธารณะแก่เด็กและเยาวชน โรงเรียนบ้านต้นไคร้ ได้วาดภาพต้นไคร้ที่เป็นชื่อบ้านและอัตลักษณ์ของชุมชนบนผนังวัดต้นไคร้ โดยมีต้นแบบของภาพต้นไคร้ พร้อมอุปกรณ์การวาดภาพเพื่อให้เด็กเยาวชนได้วาดตามจินตนาการของตนเอง

มานิตย์ โกวฤทธิ์ ตัวแทนศิลปินจิตอาสา กล่าวว่า เหตุผลในการนำเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวาดภาพเพื่อให้เป็นถนนเส้นศิลปะวัฒนธรรม เนื่องจากโอกาสให้เกิดการต่อยอดเพราะถ้าหากมีภาพวาด ๓ มิติ แค่ว่าที่มีในวันนี้คงมีพลังไม่เพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว แต่เป้าหมายของงานวิจัยชิ้นนี้คือเพื่อเปิดเส้นทาง เปิดการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน ได้ฝึกความกล้าในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะและสามารถต่อยอดผลงานต่อไปได้ แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนเพื่อเปิดพื้นที่และเปิดโอกาสให้กับเด็กและเยาวชนในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะต่อไป โดยที่ไม่คาดหวังความสำเร็จที่จะเกิดขึ้น และไม่มีการลบผลงานของเด็กที่ได้จัดทำขึ้น

เด็กและเยาวชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงาน และเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของชุมชนตนเองเพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดที่มีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน เด็กและเยาวชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นชุมชนจึงควรให้พื้นที่และให้โอกาสในการแสดงออกและการฝึกฝนความสามารถของตนเอง เพื่อให้เติบโตขึ้นไปเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงของจังหวัดต่อไป และเป็นการสร้างทีมงานศิลปินจิตอาสารุ่นต่อไปเรื่อย ๆ ^{๖๒}

“การวาดภาพ ๓ มิติของนักเรียน ได้รับการติดต่อจากทางทีมงานศิลปิน หลังจากนั้นจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกับคณะครูเพื่อให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับทางทีมงาน จึงส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวาดภาพ ๓ มิติ ซึ่งถือได้ว่าประโยชน์แก่เด็ก ๆ เป็นอย่างมาก เป็น

^{๖๑} สัมภาษณ์, พระใบฎีกาพรสวรรค์ วุฑฺฒิโก รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๖๒} สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ อาจารย์พิเศษสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

การปลูกฝังศิลปะให้แก่เด็ก ที่ผ่านมามีเด็กนักเรียนได้แค่วาดภาพในสมุดวาดเขียน แต่ครั้งนี้เด็ก ๆ ได้วาดภาพบนฝาผนังซึ่งถือว่าเป็นประสบการณ์ที่มีค่าเป็นอย่างยิ่ง เป็นการปลูกฝังให้เห็นถึงคุณค่าของงานศิลปะ และเป็นการปลูกฝังการมีส่วนร่วมที่ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรม เพื่อให้เด็กได้ช่วยกันดูแลรักษาภาพวาดที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้น เกิดความสนุกสนานและชื่นชอบในผลงานศิลปะ ทางคณะครูจึงคิดต่อยอดที่จะให้เด็ก ๆ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะบนกำแพงที่อยู่ด้านหลัง การมีส่วนร่วมเล็ก ๆ น้อย ๆ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทางโรงเรียนมีโอกาสดูแลช่วยเหลือชุมชนในการสืบสานในเรื่องของศิลปะวัฒนธรรม^{๖๓}

เปิดงานภาพวาดสามมิติ “ถนนศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านต้นไคร้”

การเปิดงานภาพวาดสามมิติ “ถนนศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านต้นไคร้” มี พระราชเชษฐภคินี รศ.ดร. รองอธิการบดี วิทยาเขตแพร่ เป็นประธานในพิธี ร่วมกับเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ และคนในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว และวัฒนธรรมในจังหวัดแพร่ นอกจากนี้ยังมีนักวิจัยจากแผนงานบูรณาการการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนาเข้าร่วม ภายในงานได้มีการสาธิตการทำข้าวพัน มีการจำหน่ายอาหาร ขนม พืชผักพื้นบ้านของชาวบ้านในชุมชน และการแสดงสละสลวยของนักเรียนโรงเรียนบ้านต้นไคร้ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“ถนนเส้นศิลปะถนนแห่งวัฒนธรรมแห่งชุมชนบ้านต้นไคร้ เมื่อทีมงานฝ่ายวิจัยมีความตั้งใจที่จะสร้างงานวิจัยเป็นรูปธรรม สามารถจับต้องได้ และเกิดประโยชน์ต่อพี่น้องชาวบ้านในชุมชนต้นไคร้ จากภาพวาด ๓ มิติที่ถูกจัดแสดงอยู่บนฝาผนังกำแพง เมื่อมองไปที่กำแพงจะเห็นภาพวาดต้นไคร้เป็นอันดับแรก เป็นการรวบรวมแนวคิดแบบ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ในส่วนของ “บ” บ้าน เราได้เห็นลักษณะของชุมชนบ้านต้นไคร้จากภาพวาดบนฝาผนัง ได้เห็นเรื่องราววิถีการดำรงชีวิตของชุมชนผ่านภาพวาด ๓ มิติบนฝาผนังกำแพง ทั้งในเรื่องของการทำข้าวพัน ข้าวควบ การปั่นฝ้าย ทำผ้าต้นมือ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้ แต่ยังคงขาดในส่วนของโรงเรียน อาจจะมีการเพิ่มภาพวาด ๓ มิติ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเข้าไป”^{๖๔}

“ในฐานะที่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ที่อยู่อาศัยภายในชุมชนเมื่อได้เห็นการจัดกิจกรรมในครั้งนี้รู้สึกดีใจที่ทางชุมชนบ้านต้นไคร้ได้รับการคัดเลือกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ถือว่าเป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนเป็นอย่างดี

^{๖๓} สัมภาษณ์, ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๖๔} สัมภาษณ์, พระราชเชษฐภคินี, รศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

มาก เป็นการส่งเสริมการสร้างรายได้ให้แก่พี่น้องชาวบ้านภายในชุมชน” ^{๖๕}

“ถนนศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านต้นไคร้ : แนวคิด และการจัดการ”

การจัดเสวนา “ถนนศิลปะเชิงสร้างสรรค์ชุมชนอัตลักษณ์บ้านต้นไคร้ : แนวคิด และการจัดการ” มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนของ ศิลปิน คนในชุมชนกับหน่วยงาน สนับสนุน เพื่อให้เห็นแนวทางการพัฒนาและยกระดับการพัฒนาศิลปะสร้างสรรค์ของชุมชน

“ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้นในครั้งนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการเข้าร่วมหรือส่งเสริมโครงการ “บวร On Tour” ถนนศิลปะ กาดมั่ว จัดบริเวณ หน้าวัดซึ่งถือว่าเป็นเชื่อมกับตำบลช่อแฮ และเข้าไปถึงในชุมชน และยังมีในส่วนของร้านค้าหลาย ๆ ร้าน ที่ได้เข้ามาร่วมกับกิจกรรมในครั้งนี้ด้วย” ^{๖๖}

เกษร ปลายลาด นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ กล่าวว่า ภาพวาด ๓ มิติต่าง ๆ อยู่ในคำขวัญของเทศบาลตำบลช่อแฮ “พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ แหล่งผลิตผ้าต้นมือ ลือชื่อชมพู่มะเหมี่ยว แหล่งเดียวเมืองฝาด ลางสาทรหวานล้ำ น้ำใจคนที่แสนงาม” ซึ่งตรงนี้ก็ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งหนึ่ง โดยก่อนหน้านี้มีการจัดทัวร์ “บวร On Tour” ซึ่งเริ่มต้นด้วยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ เป็นการท่องเที่ยวตามแหล่งชุมชนโดยใช้รถรางเป็นยานพาหนะนำนักท่องเที่ยวแวะชมตามจุดสำคัญต่าง ๆ ภายในชุมชน ซึ่งเราสามารถนำโครงการศิลปะเชิงสร้างสรรค์เมืองล้านนาไปเชื่อมเข้ากับการท่องเที่ยวดังที่กล่าวได้ นอกจากนี้จะมีการส่งเสริมด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ยังมีการส่งเสริมการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น ซึ่งโครงการศิลปะเชิงสร้างสรรค์เมืองล้านนาถือเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนได้อีกรูปแบบหนึ่ง หากสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน

ที่สำคัญบ้านต้นไคร้มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือบ้านต้นไคร้ที่มีชื่อเสียง สามารถนำไปเป็นสินค้า OTOP ที่เมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร และได้รับการตอบรับจากลูกค้าเป็นอย่างดี มีการสั่งซื้อจากลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีเนื่องจากกลุ่มลูกค้าและนักท่องเที่ยวต้องการเข้าเยี่ยมชมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือบ้านต้นไคร้ เป็นการเอื้ออำนวยให้แก่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และยังเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ชาวบ้านเกิดความรักและความหวงแหนต่ออาชีพของตนเอง และมีความคาดหวังว่าองค์กรหรือหน่วยงานในท้องถิ่นจะให้ความสนใจและเข้ามาช่วยส่งเสริมและดูแลเพื่อให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป ^{๖๗}

ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ กล่าวว่า ที่ผ่านมาเรื่องของศิลปะถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และมีการนำเอาศิลปะเข้าไปอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งในเรื่องของ

^{๖๕} สัมภาษณ์, ปรีชา คณา สารวัตรกำนันตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๖๖} สัมภาษณ์, พระราชเชษฐาภรณ์, รศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๖๗} สัมภาษณ์, เกษร ปลายลาด นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ข้าวปั้น ฝ่าด้นมือ ทางโรงเรียนวัดตันไคร้มีการสืบสานต่อยอดโดยการให้นักเรียนได้เรียนรู้ และซึมซับศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่าด้นมือ จะเป็นหลักสูตรเฉพาะของนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ส่วนในเรื่องของการส่งเสริมการทำข้าวปั้น มีการแข่งขันการทำข้าวปั้นในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ^{๖๘}

รัตนา สันตกิจ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ กล่าวว่า ในส่วนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ที่มีส่วนในการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมตามแผนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาให้คนเป็นคนดี ในการพัฒนาจริยธรรมของคนในชั้นพื้นฐานคนจะต้องมีสุขภาพจิตดี มีสติปัญญาดี และสิ่งสำคัญที่สุดคือมีสภาพแวดล้อมที่ดี ทางชุมชนตันไคร้ได้สร้างสถานที่ และพัฒนาวัดตันไคร้ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน ส่วนในเรื่องของกระบวนการวิจัยจะต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วม เกิดจากความต้องการของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน และร่วมลงมือทำกิจกรรมจนได้มาซึ่งการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ เมื่อได้ผลงานออกมาแล้วทางหน่วยงานราชการจะมีวิธีการต่อยอดอย่างไร จากการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมจะเกี่ยวข้องกับชุมชนคุณธรรมองค์กรคุณธรรม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาถนนศิลปะถือได้ว่าเป็นพื้นที่ให้องค์กรหน่วยงานคุณธรรมเข้ามาจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปิดพื้นที่ชุมชนบ้านตันไคร้

ผ่องพรรณ ศิริวัฒนาวงศา รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพร่ กล่าวว่า ในส่วนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีหน้าที่ในส่วนของ การประชาสัมพันธ์และการตลาดเป็นหลัก จังหวัดแพร่เป็นเมืองเล็ก แต่มีความน่ารัก คงไม่สามารถเปรียบเทียบกับจังหวัดใหญ่ได้ แต่จังหวัดแพร่มีมุมมองเป็นของตนเองที่สามารถดึงเอาอัตลักษณ์ออกมา จะต้องขายความเป็นจังหวัดแพร่ นักท่องเที่ยวจะให้ความสนใจความเป็นจังหวัดแพร่ ความเป็นชุมชนบ้านตันไคร้ ปัจจุบันนี้ต้องยอมรับว่าสื่อโซเชียลมีเดียมีความสะดวกและรวดเร็วในการสื่อสารและการค้นหาข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นดาบสองคม คือถ้านักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชม และมีความคิดเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีก็จะบอกต่อกันปากต่อปากต่อไป แต่หากนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแล้วไม่เกิดความประทับใจหรือมีความรู้สึกที่ไม่ดี ไม่เหมือนกับที่ประชาสัมพันธ์ไว้ก็จะส่งผลที่ไม่ดีได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน

“จุดแข็งของชุมชนบ้านตันไคร้คือมีภูมิประเทศที่ดี มีเอกลักษณ์ มีอัตลักษณ์ เป็นของตนเอง มีการสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมหลายอย่างภายในชุมชน เพียงแต่ทางชุมชนไม่ได้ชูประเด็นที่น่าสนใจ แต่ทางทีมนักวิจัยได้ดึงเอาความเป็นชุมชนบ้านตันไคร้ออกมาเพื่อนำเสนอให้แก่ักท่องเที่ยว” ^{๖๙}

^{๖๘} สัมภาษณ์, ประสิทธิ์ อ้นจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตันไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๖๙} สัมภาษณ์, ผ่องพรรณ ศิริวัฒนาวงศา รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพร่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

การขยายผลและการกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษา มีแนวทางดังนี้

๑. การท่องเที่ยวในชุมชนบ้านต้นไคร้ จะต้องคำนึงถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมภายในชุมชน แหล่งอาหารการกิน แหล่งขายของฝากของที่ระลึก ควรมีการดำเนินการอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ควรมีการนำเอาของกินพื้นเมืองที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้ ควรแสดงวิธีการสาธิตการทำอาหารประจำท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง เช่น การสาธิตวิธีการทำเมี่ยง การสาธิตการทำข้าวปุ้น ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้ และเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม และเป็นการสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้อยากกลับมาเยี่ยมชมอีก

๒. ควรมีแหล่งกิจกรรมภายในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ชาวบ้านภายในชุมชนบ้านต้นไคร้ต้องให้ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดบ้านเรือนเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในการแวะพักค้างคืน และมีการต่อยอดเพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้

๓. การหาวิธีการหรือแนวทางที่จะส่งเสริมให้ภาคส่วนน้อยที่ทางชุมชนบ้านต้นไคร้ได้จัดทำขึ้นเป็นแหล่งอาชีพของพี่น้องชาวบ้านเป็นแหล่งอาหารการกิน บ้านต้นไคร้มีชื่อเสียงเลื่องลือด้านการทำอาหารพื้นเมือง หากมีการดึงเอาอัตลักษณ์สิ่งที่โดดเด่นของอาชีพออกมาจะเป็นการส่งเสริมแหล่งอาชีพให้แก่ชาวบ้านภายในชุมชน ในชุมชนบ้านต้นไคร้ยังมีช่างหัตถกรรมอื่น ๆ เช่น ช่างจักสาน สานกระบายเมี่ยง สานชะลอม และมีการคิดต่อยอดที่จะนำผลิตภัณฑ์จักสานเหล่านี้ไปจัดจำหน่ายเป็นสินค้าประเภทของฝากของที่ระลึกซึ่งจะเป็นเอกลักษณ์ของบ้านต้นไคร้ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้า

๔. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพร่ จะมีส่วนช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์ เพราะวัดต้นไคร้เชื่อมกับวัดพระธาตุช่อแฮซึ่งเป็นที่ยุ้จักดีกันอยู่แล้วซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็ง มีเส้นทางที่สามารถเชื่อมต่อกันได้ สามารถสร้างเป็นจุดแวะท่องเที่ยวก่อนไปยังจังหวัดอื่น ๆ เพราะชุมชนบ้านต้นไคร้กำลังเริ่มต้นสร้างแหล่งท่องเที่ยว กำลังสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมาก่อน และเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีเพื่อให้ชุมชนบ้านต้นไคร้ก้าวไปสู่เส้นทางท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน

๕. ภาพวาด ๓ มิติ ซึ่งจะทำเป็นถนนเส้นศิลปะ มีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านต้นไคร้ สามารถนำเสนอให้เห็นถึงเรื่องราวชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชน และเชื่อมโยงไปถึงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ส่งเสริมกิจกรรมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งคณะครูอาจารย์ นิสิต ต้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกับชุมชน ซึ่งถือเป็นเรื่องดีงามที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

๖. การทำบริเวณนี้ให้เป็นจุด Check In ของหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ช่วยกันประชาสัมพันธ์เป็นการใช้นวัตกรรมให้เกิดประโยชน์ ทางทีมงานวัฒนธรรมจะช่วยประสานและสนับสนุนในเรื่องของเครื่องแต่งกายที่จะใช้ในการถ่ายภาพและช่วยประชาสัมพันธ์ ส่วนในเรื่องของการต่อยอดต่าง ๆ จะมีการทำแผนการส่งเสริมคุณธรรมและมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม

๗. การสร้าง Home stay ภายในหมู่บ้านเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาแวะพักค้างคืนภายในหมู่บ้านซึ่งยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้าน แต่ต้องจัดบ้านของตนเองให้สะอาดเรียบร้อยและน่าอยู่ การพัฒนาและสร้างกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว เช่น การใส่บาตรตอนเช้า มีการเดินตลาด แวะรับประทานอาหาร เป็นต้น เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่การท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน

๘. การพัฒนาเป็นถนนศิลปะกาดน้อยคัวแลงชุมชนบ้านต้นไคร้ โดยจะกำหนดให้มีประมาณเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อให้เป็นสร้างรายได้ให้กับชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ทำสวน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการช่วยเหลือเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมชุมชน ทั้งนี้นักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมความงดงามของภาพศิลปะรวมไปถึงศูนย์หัตถกรรมผ้าคันมือ อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องหาวิธีการหรือแนวทางที่จะสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยการนำเอาการจัดกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการต่อยอดและสานต่อให้แก่ชุมชนเป็นการเปิดหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นภายในหมู่บ้าน

๙. การสร้าง Webpage Facebook เพื่อเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์และสร้างจุด Check in ให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้จะร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ และขอความร่วมมือจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนาหมู่บ้านต้นไคร้ และหมู่บ้านใกล้เคียงให้เป็นสถานวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สร้างให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งทางหมู่บ้านต้นไคร้จะเป็นหมู่บ้านนำร่องและสานต่อไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ

๑๐. การวางแผนงานร่วมกันภาคีเครือข่ายการพัฒนาจากหลายภาคส่วน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อให้เข้าสู่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรบริหารส่วนจังหวัด โรงเรียน กล่าวคือสามารถเข้าไปอยู่ในแผนงานของทุกภาคส่วนซึ่งจะเป็นผลดีต่อการจัดกิจกรรมและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น

๑๑. การบริหารจัดการและการวางแผนในเรื่องของความปลอดภัย สถานที่จอดรถ ห้องน้ำสาธารณะ การจัดระเบียบร้านค้า มีการวางแผนในเรื่องของการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวโดยใช้พื้นที่ว่างด้านหลังวัดเป็นลานจอดรถ มีการปรับพื้นที่ให้เป็นลานคอนกรีต เพื่อให้สามารถจอดรถได้และรถทัวร์นำเที่ยวสามารถเข้ามาจอดรถได้ด้วย

๑๒. การสร้างห้องน้ำสาธารณะด้านหลังวัดจำนวนทั้งหมด ๑๐ ห้อง เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวรวมถึงอำนวยความสะดวกให้แก่ญาติโยมที่มาร่วมทำบุญหรือมาร่วมกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดขึ้น

๑๓. การจัดการสภาพแวดล้อมให้มีความสวยงามและเหมาะสม การจัดการขยะ มีการคัดแยกขยะของแต่ละครัวเรือนภายในชุมชน การจัดการบ้านเรือนให้มีความสวยงาม เรื่องของพื้นที่ทางศิลปะ พื้นที่สร้างสรรค์ การจัดการความเป็นระเบียบของร้านค้า

“ชุมชนบ้านต้นไคร้มีความได้เปรียบในบริบทของชุมชนเนื่องจากพระภิกษุสามเณรเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้เพราะฉะนั้นมีโอกาสสูงมากที่จะประสบผลสำเร็จเพราะจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านภายในชุมชนและหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เป็นอย่างดี และหากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ประสบผลสำเร็จสามารถเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม อาจจะเป็นที่ศึกษาดูงานของชุมชนอื่น ๆ ต่อไป อย่างไรก็ตามต้องยึดตาม

แนวคิดเดิมคือต้องเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ เท่านั้น การดูแลรักษาผลงานอาจจะมีการเคลือบสีผลงานปีละหนึ่งครั้งเพื่อเป็นการทำนุบำรุงรักษาภาพวาดให้มีความสวยงามอยู่เสมอ”^{๗๐}

๖) จังหวัดน่าน

จังหวัดน่าน ในการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ได้คัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการคือ บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบของศิลปะชุมชน ในการดำเนินงานได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

ประวัติชุมชน บ้านบุญยืน ตั้งอยู่ในเขตตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นตำบลที่อยู่บริเวณกึ่งกลางของพื้นที่อำเภอเป็นศูนย์กลางความเจริญ และที่ตั้งของสถานที่ราชการ

ทุนทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ

- วัดบุญยืน พระอารามหลวง ถือว่าเป็นวัดที่มีความเก่าแก่ ประจำอำเภอเวียงสา มีความสำคัญต่อความมั่นคงของจังหวัดน่าน ตั้งแต่สมัยเจ้าฟ้าอัตถวรปัญญา เจ้าผู้ครองนครน่าน องค์ที่ ๔๖ เป็นต้นมา เมื่อบ้านเมืองเกิดความไม่สงบหรือเกิดภัยธรรมชาติ ในเมืองน่านคราใด เจ้าผู้ครองนครน่านและประชาชน จะประกอบพิธีบวงสรวงสักการบูชาพระธาตุเจดีย์วัดบุญยืน ซึ่งก่อให้เกิดขวัญกำลังใจต่อประชาชนได้เป็นอย่างดี สมัยที่ยังมีเจ้าผู้ครองนครน่านได้มีการประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาขึ้นในพระวิหาร ต่อหน้าพระพุทธรูปปฏิมาปางประทับยืน องค์พระประธานตลอดมา สิ่งสำคัญภายในวัดบุญยืนพระอารามหลวง ได้แก่ ๑) พระประธานในพระวิหาร สร้างเป็นพระพุทธรูปปางประทับยืน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๐ สมัยเจ้าฟ้าอัตถวรปัญญา เจ้าผู้ครองนครน่าน ในประวัติวัดบุญยืนกล่าวว่า ลักษณะพระพุทธรูปปางเปิดโลกอยู่ในพระอิริยาบถยืนห้อยพระหัตถ์สองข้างลงตามปกติ เหมือนประทับยืน แต่แบฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองออกไปข้างหน้าเป็นกริยาเปิด ๒) ประติมากรรมพระอินทร์ประทับบนดอกบัว และพระพรหมประทับอยู่บนช้างเจ็ดเศียร ขอบด้านบนของบานประตูทั้งสองข้าง (ขวา-ซ้าย) มีจารึกโดยกล่าวถึงเจ้าฟ้าอัตถวรปัญญา พร้อมด้วยเจ้าสุมนเทวราช และเจ้าราชวงศ์เชียงของเป็นผู้แกะสลัก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐-๒๓๕๓ เป็นเวลา ๓ ปี จึงแล้วเสร็จ ๓) ความสำคัญของวัดบุญยืน พ.ศ. ๒๔๘๕ กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาจักราช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ มายัง

^{๗๐} สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ อาจารย์พิเศษสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

วัดบุญยืน และทรงกราบพระประธานในพระวิหาร พ.ศ. ๒๕๓๘ รับพระราชทานยกฐานะเป็น พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ^{๗๑}

“ประวัติของวัดบุญยืนพระอารามหลวงมีความน่าสนใจ แต่เดิมตั้งอยู่ที่ตลาด สดเวียงสา ซึ่งเดิมชื่อว่าวัดบุญนาศ ปี พ.ศ. ๒๓๒๙ จึงได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านกลาง เวียงแห่งนี้เพราะที่เมื่อชาวบ้านรวมตัวกันมาทำบุญก่อให้เกิดความคับแคบ และแออัดจัดกิจกรรมลำบากเพราะวัดแห่งนี้ถือเป็นศูนย์กลางของการทำบุญ จึงได้ย้ายมาตั้งยังตำแหน่งปัจจุบันซึ่งแต่เดิมเป็นป่าสักมีการสร้างสำนักสงฆ์ขึ้น จึงใช้ชื่อว่าวัดป่าสักงาม หลังจากนั้นปี พ.ศ. ๒๓๔๐ สมเด็จพระเจ้าฟ้าอัครวรปิโย เจ้าผู้ครองนครน่านได้เสด็จประพาสพร้อมทั้งข้าทาสบริวารได้เห็นวัดป่าสัก งามมีความคับแคบจึงได้สร้างวิหารขึ้นมาภายในปีนั้น และต่อมาปี พ.ศ. ๒๓๔๓ สร้างพระพุทธรูปปางประทับยืน จึงได้เปลี่ยนชื่อวัดป่าสักงามเป็นชื่อ วัดบุญยืนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ปี พ.ศ. ๒๓๔๕ มีการสร้างเจดีย์ และปี พ.ศ. ๒๕๔๗ สร้างโบสถ์หลังเล็ก ประวัติวัดบุญยืนได้ถูกบันทึกไว้ในพงศาวดารเมือง น่าน”^{๗๒}

- พระยืน เป็นพระประธานในพระวิหาร สร้างเป็นพระพุทธรูป ปางประทับ ยืน เมื่อ พ.ศ.๒๓๔๐ สมัยเจ้าฟ้าอัครวรปิโยเจ้าผู้ครองนครน่านในประวัติวัดบุญยืนกล่าวว่า เป็น ปางเปิดโลก ลักษณะพระพุทธรูปปางเปิดโลกพระพุทธรูปปางนี้อยู่ในพระอิริยาบถยืน ห้อยพระหัตถ์ สองข้างลงตามปกติ เหมือนประทับยืน แต่แบฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองออกไปข้างหน้าเป็นกริยาเปิด ที่ทำ เป็นแบบยกฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองขึ้นก็มี ตรงนี้ผิดกับพระประธานในวิหารวัดบุญยืน ซึ่งไม่แบฝ่าพระหัตถ์ แต่อย่างไร เพียงปล่อยพระหัตถ์ไว้ที่ข้าง ๆ พระวรกายเท่านั้น^{๗๓}

- ประเพณีแข่งเรือ แม่น้ำน่าน ในสมัยก่อนวัดทุกวัดที่ติดกับแม่น้ำน่าน จะต้องสร้างเรือ วัดทุกวัดที่สร้างเรือขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือชุมชนและสังคมเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อ มีเวลาว่างจึงมีการแข่งขันกันโดยจัดขึ้นเป็นกีฬาแข่งเรือ การแข่งเรือถูกจัดขึ้นในช่วงวันออกพรรษา ของวัดบุญยืนพระอารามหลวง และจะต้องมีการจัดการตักน้ำสรงน้ำพระประจำวันออกพรรษาเป็นประจำทุกปี ซึ่งประเพณี แข่งเรือมีมานานกว่า ๑๐๐ ปีแล้ว ในวันออกพรรษาพระสงฆ์ที่อยู่ในอำเภอเวียงสาจะมารวมตัวกันที่ วัดบุญยืนพระอารามหลวงเพื่อฟังโอวาทปาติโมกข์และปวารณาตนในวันออกพรรษาพร้อมทั้งขอขมา การวาระพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา จากนั้นจึงมีการตักน้ำสรงน้ำและจัดการแข่งเรือโดยมีผู้เข้าแข่งขัน ๑๐๐ กว่าคน เพื่อชิงถ้วยรางวัลพระราชทาน

^{๗๑} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), วัดบุญยืน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thai.tourismthailand.org/Attraction/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%9A%E0%B8%B8%E0%B8%8D%E0%B8%A2%E0%B8%B7%E0%B8%99> (วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

^{๗๒} สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๗๓} วัดบุญยืน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.thainorthtour.com/place_detail.php?id=1778. (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

ช่วงที่มีประเพณีตักบาตรเทียนหรือการแข่งขันเรือชาวบ้านลูกหลานที่ไปอาศัยอยู่ต่างถิ่นจะกลับมายังหมู่บ้านของตนเองรวมไปถึงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทุกหมู่บ้านจะมีเรือแข่งซึ่งถือเป็นสิ่งที่รักของชุมชนนั้น ๆ ในบ้านหนึ่ง ๆ จะมีเรือแข่งอยู่ประมาณ ๑-๒ ลำ หากมีการจัดประเพณีแข่งเรือชาวบ้านจะให้ความสนใจในการมาเข้าร่วมกิจกรรม ในสมัยก่อนหากขณะการแข่งขันเรือจะได้รับธงเป็นรางวัล คือ ธงที่หนึ่ง ธงที่สอง และธงที่สาม ภายหลังจากการแข่งขันเรือจะมีถ้วยรางวัล คือ ถ้วยรางวัลที่หนึ่ง ถ้วยรางวัลที่สอง และถ้วยรางวัลที่สาม และภายหลังจากต่อมาเป็นการชิงถ้วยรางวัลพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระชนิษฐาธิราชเจ้า ในสมัยก่อนการแข่งขันเรือที่บ้านบุญยืนวัดและชาวบ้านในชุมชนบุญยืนเป็นผู้จัดขึ้นมาเอง ไม่ว่าจะเป็นการลงร่องน้ำ การตัดสิน ระบบไฟฟ้า เครื่องเสียง กองเชียร์ แต่ปัจจุบันต้องมีการปรับให้เหมาะสมกับเทศกาลวันออกพรรษาจึงเป็นหน้าที่ของเทศบาลตำบลเวียงสาเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน เมื่อใกล้ถึงวันงานจะมีการรับสมัครเรือ โดยเรือจะมาจากอำเภอเมืองและอำเภอเวียงสาเกือบทุกหมู่บ้าน มีเหลือจำนวนมากกว่าร้อยลำ^{๗๔}

- ประเพณีใส่บาตรเทียน ในวันแรม ๒ ค่ำก่อนเข้าพรรษา การใส่บาตรเทียนมีวัตถุประสงค์เพื่อขอขมาคารวะพระสงฆ์อาวโส เป็นการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนา และสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ โดยการให้ญาติโยมมาร่วมกันทำบุญ เมื่อได้เทียนมาจึงนำไปขอขมาคารวะพระอาวโส หลังจากนั้นมีการให้ความรู้เรื่องเทียนและเทศนา มีการฟังธรรม การใส่บาตรเทียนเพื่อให้เกิดแสงสว่างทางปัญญาเพื่อไปใช้ในการดำรงชีวิตที่ถูกต้องและสามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นญาติโยมท่านใดที่ต้องการเทียน สามารถขอเทียนจากการใส่บาตรไปจุดไว้บ้านเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมายาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับภาพการใส่บาตรเทียนส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธามากยิ่งขึ้น เกิดความหวงแหนรักษาพระพุทธศาสนา ประเพณีการตักบาตรเทียนมีขึ้นในวันแรม ๒ ค่ำของวันเข้าพรรษา พระสงฆ์ทั้งหมดในอำเภอเวียงสาสามารถร่วมกันใส่บาตรเทียน พุทธศาสนิกชนองค์กรต่าง ๆ จะมาร่วมกันใส่บาตรเทียน ในประเทศไทยประเพณีการใส่บาตรเทียนจัดขึ้นที่อำเภอเพียงแห่งเดียว^{๗๕}

- ประเพณีแข่งเรือเวียงสา จัดขึ้นในวันออกพรรษา ของทุกปี ณ แม่น้ำน่าน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน แต่เดิมงานประเพณีแข่งเรือ เกิดจากการที่ผู้คนชาวเวียงสา ซึ่งส่วนใหญ่มีบ้านเรือนอาศัยอยู่ริมแม่น้ำ และมีการสัญจรไปมากันโดยใช้เรือพายเป็นพาหนะ เมื่อมีเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ก็พายเรือไปทำบุญกันที่วัดในตอนเช้า ขากลับก็จะพายแข่งขันกันเพื่อความสนุกสนาน จึงเกิดเป็นประเพณีแข่งเรือ และได้พัฒนากันจนเป็นงานประเพณีแข่งเรือเทศกาลออกพรรษา จนถึงปัจจุบัน

งานบุญในเทศกาลออกพรรษาของอำเภอเวียงสา นอกจากจะมีการถวายทานสลากภัตแล้วเมื่อเสร็จพิธีทางศาสนา จะมีการแข่งเรือยาวซึ่งถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาทุกปี โดยคณะศรัทธาจากหมู่บ้านต่าง ๆ นำเรือยาวมาพายแข่งขันกัน โดยเรือที่จะเข้าแข่งขัน

^{๗๔} สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๗๕} สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) เรือใหญ่ ความยาวประมาณ ๑๓-๑๕ วา ใช้ฝีพาย ๔๑-๔๕ คน ๒) เรือกลาง ความยาวประมาณ ๑๑ - ๑๓ วา ใช้ฝีพาย ๓๑-๔๐ คน และ ๓) เรือเล็ก ความยาวประมาณ ๑๐ - ๑๒ วา ใช้ฝีพายไม่เกิน ๓๐ คน ในการแข่งขัน ฝีพายทุกคนจะถูกจัดให้นั่งประจำที่มีหัวหน้าทีมเป็นผู้กำหนดรหัสและจังหวะในการพายเรือ เพื่อความพร้อมเพรียง จะส่งผลทำให้เรือแล่นเร็ว โดยปฏิบัติตามกติกาในการแข่งขันซึ่งคณะกรรมการได้กำหนดให้แข่งกันเป็นคู่ ๆ พายแข่งกัน เรือลำไหนแพ็คัดออกตั้งแต่รอบแรกจนถึงรอบชิงชนะเลิศ ก่อนการแข่งขันจะมีพิธีบวงสรวงเช่นไหว้แม่ย่านางเรือ โดยจะกระทำก่อนการนำเรือลงสู่แม่น้ำ เพื่อเป็นสิริมงคล และช่วยชนะในการแข่งขัน สิ่งของที่จะต้องจัดเตรียมก่อนพิธีบวงสรวง ได้แก่ กระทงเครื่อง ๙ จำนวน ๔ กระทง หมายถึงกระทงหนึ่ง ๆ ต้องมีอาหารความหวาน และเครื่องบูชาอย่างละ ๙ ชิ้น ประกอบด้วย อาหารคาว หวาน สุกา กล้วย อ้อย มะพร้าว ไข่ไก่ น้ำหวาน น้ำมัน น้ำหอม ผ้าแพร ดอกไม้ รูป เทียน การประกอบพิธีจะมีอาจารย์เป็นผู้นำสวด กระทำพิธีกล่าวขอขมา ขอพร บวงสรวงแม่พระธรณี แม่ย่านางเรือ เทวดา ท้าวทั้งสี่ ผีปู่วัดและประพรมน้ำมนต์ เมื่อเสร็จพิธีแล้วฝีพายทุกคนจะช่วยกันยกเรือขึ้นนำลงสู่แม่น้ำ”^{๗๖}

- ประเพณีสู้ขวัญเรือ เป็นพิธีกรรมที่ชาวน่านได้สืบทอดจากบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคน ก่อนที่จะนำเรือแข่งลงสนามทุกปี ชาวบ้านจะทำพิธีสู้ขวัญเรือก่อนเสมอเพื่อเป็นการปลุกเร้าจิตใจฝีพายและเป็นการรวมพลังแห่งความรักความสามัคคีของชุมชน ประเพณีสู้ขวัญเรือ (เรือแข่งน่าน) ที่มีเอกลักษณ์ความโดดเด่นแห่งเดียวในไทย หัวเรือเป็นพญานาค ท้ายเรือเป็นหางหงส์ ในงานจะมีเรือแข่งที่โด่งดังในอดีต ไม่ว่าจะเป็นเรือแข่งเจ้าแม่ตะเคียน เรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้า เทพพิรุณทอง ๘๘ เทพสุนทรสาชล ขุนสยามแดนทอง ไกรทอง ป่าสัก เจ้าแม่ไทรทอง เนตรมงคลทอง เสือเผ่าบุญเรือ ฯลฯ และเรือแข่งต่างอำเภอ ในงานจะมีการประกวดแข่งขันสาธิตการสีเทียน การทำขันดอก การทำตุ้ง ซอล่องน่าน และนิทรรศการเรือแข่งในอดีต และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรือแข่ง^{๗๗}

- เฮือนรถถีบ หรือ พิพิธภัณฑจักรยาน ตั้งอยู่ภายในปั้มน้ำมันเชลล์ อ.เวียงสา จ.น่าน ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ถึงพัฒนาการของรถจักรยานในยุคสมัยต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน ประวัติของเฮือนรถถีบนี้มีอยู่ว่า ครอบครัวตั้งไตรรัตน์ ซึ่งย้ายจาก อ.เด่นชัย จ.แพร่ เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่นี้ โดยเริ่มรับจ้างซ่อมจักรยาน และต่อมาเป็นตัวแทนขายจักรยานนำเข้าจากยุโรปหลายยี่ห้อ เช่น ราเลย์ กาเซีย โรบินฮูด ฟิลิปส์ นิวฮัทสัน ฯลฯ การขนส่งรถจักรยานจากกรุงเทพฯมาเมืองน่านในสมัยก่อนจะมาแบบเป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ แล้วต้องมาประกอบเป็นคันที่ปลายทาง ร้านตั้งไตรรัตน์จึงผ่านประสบการณ์นี้มาจนเป็นผู้ชำนาญการด้านนี้ไปโดยปริยาย แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป จักรยาน

^{๗๖} กระทรวงวัฒนธรรม, ประเพณีแข่งเรือเทศกาลออกพรรษา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid =511&filename=index (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

^{๗๗} นิวส์แพร่แม่กาซีน วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๒, เวียงสาสู้ขวัญเรือแข่งตามประเพณี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://newsphaemagazine.com/site/%E0%B8%AD%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B2-%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%AB%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%99%E0%B9%88%E0%B8%B2/> (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

ได้รับความนิยมน้อยลง ครอบครัวตั้งไตรรัตน์จึงหันมาขายจักรยานยนต์แทน ก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นธุรกิจสถานีบริการน้ำมันเชลล์อย่างในปัจจุบัน จึงใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งด้านหลังปั้มน้ำมันจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์จักรยานโบราณในชื่อ “**เฮือนรถถีบ**” เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนรุ่นหลัง ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีการจัดแสดงจักรยานที่คุณสุพจน์สะสมไว้ ตั้งแต่รุ่นเก่าแก่ที่สุดซึ่งยังคงสภาพใช้งานได้ อย่างเช่น จักรยานที่ไม่มีโซ่ Hochrad ๑๘๘๐ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ จักรยานพับได้รุ่นแรก ๆ ที่ทหารอังกฤษใช้ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ จักรยานที่มีแฮนด์ทำจากหวาย เบาะนั่งเป็นไม้ ไปจนถึงแบบที่มีโซ่ ใช้เทียนไขเป็นหลอดไฟ เรื่อยลงมาถึงรุ่นที่หลายคนยังพอทันได้เห็นเมื่อไม่กี่สิบปีก่อน^{๗๘}

จากการที่จังหวัดน่านติดกับประเทศลาว จังหวัดพะเยา จังหวัดอุดรธานี และติดกับจังหวัดแพร่ แต่อำเภอเวียงสาเป็นอำเภอหน้าด่านที่ติดกับจังหวัดแพร่ หากต้องการไปเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดน่านจะต้องผ่านอำเภอเวียงสาแต่กลับกลายเป็นว่าอำเภอเวียงสาไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวได้แวะชม ในอำเภอเวียงสาไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา วนอุทยาน ป่าไม้ ต้นไม้ที่แปลกประหลาด การจัดแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องมีเจ้าภาพในการจัดงาน ต้องมีงบประมาณ และทุกองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความร่วมมือและเอาใจจริงเอาใจง้อให้เกิดความยั่งยืน ที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และทางเทศบาลตำบลเวียงสาได้มีแนวคิดที่จะสร้างแหล่งท่องเที่ยว แต่ด้วยข้อจำกัดทางธรรมชาติจึงไม่สามารถจัดแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติได้

อย่างไรก็ตามนายอำเภอ นายกเทศบาลตำบลและผู้นำชุมชนพยายามผลักดันให้มีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจให้มาท่องเที่ยวที่อำเภอเวียงสา โดยใช้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอเวียงสา เช่น วัดบุญยืนพระรามหลวง พิพิธภัณฑ์ของเก่า เฮือนรถถีบ ซึ่งทั้งสามแห่งนี้ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาแต่ดั้งเดิม แต่ไม่มี Landmark แหล่งใหม่เกิดขึ้น ในการสร้าง Landmark แห่งใหม่นั้นต้องมีการพิจารณาให้รอบคอบถึงความคุ้มค่าในการลงทุน อย่างไรก็ตามอำเภอเวียงสาไม่มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ต้องอาศัยแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรมคือการตักบาตรเทียนและการแข่งเรือซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเพียงปีละหนึ่งครั้ง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า อำเภอเวียงสายังมีจุดเด่นในเรื่องความหลากหลายของชนเผ่า ซึ่งมีทุกชนเผ่าที่อยู่อาศัยในเมืองเวียงสา หากมีการรวบรวมสินค้าที่มาจากแต่ละชนเผ่าเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวัฒนธรรมของชนเผ่า ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเวียงสาด้วยเช่นกัน แต่คงเป็นไปได้ยากเนื่องจากมีชนเผ่าอยู่เป็นจำนวนมากเพราะต้องมีเจ้าภาพ ไม่ว่าจะเป็นของทางอำเภอและเทศบาล มีข้อเสนอเรื่องการท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีแผนงานและการปฏิบัติหลายขั้นตอน มีการดูแลติดตามและตรวจสอบ แต่ขาดการเอาใจใส่ในการจัดกิจกรรม จึงไม่มีความต่อเนื่อง^{๗๙}

^{๗๘} เป็ด ประตุสู่นาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/view/chidchichaichol/%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%A7-%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B2> (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

^{๗๙} สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจจสารโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

จากการประเมินศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมของอำเภอเวียงสา พบว่าเวียงสาถือเป็นเมืองหน้าด่านเพราะถ้าจะไปเมืองน่านจำเป็นต้องผ่านเมืองเวียงสา จึงจำเป็นต้องหาวิธีการเพื่อให้นักท่องเที่ยวแวะที่เมืองเวียงสา เพราะมีจุดเด่นคือ ๑) วัดบุญยืนซึ่งเป็นพระอารามหลวงสมเด็จพระเจ้าฟ้าอัครวรปโย เจ้าผู้ครองนครน่านเป็นผู้สร้างขึ้น ๒) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของเก่าพื้นบ้านที่เทศบาล และ ๓) เฮือนรถถีบ หากมีพื้นที่ด้านศิลปะเพื่อจัดทำเป็น Landmark ที่สถานที่ท่องเที่ยวอดนียมจะส่งผลให้เกิดคุณค่าในด้านวัฒนธรรม เห็นมุมมองของศิลปะเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงกระตุ้นในเรื่องของเศรษฐกิจภายในชุมชนมีการจับจ่ายใช้สอยภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น

(๒) การสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบภาพวาดสามมิติบนกำแพงสาธารณะ

ในการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่โดยรวม และพูดคุยกับแกนนำชุมชนในประเด็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน เช่น วัดบุญยืน พระยืน พิพิธภัณฑสถานเวียงสา แม่น่าน ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีสู้ขวัญเรือ เรือแข่งเจ้าแม่ตะเคียน เรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้า เฮือนรถถีบ บ้านกะหลกน่าน อาคารเทศบาลตำบลเวียงสา และรถบดทำถนนโบราณ พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติ เพื่อให้แกนนำชุมชนได้ปรึกษาหารือกัน ทั้งนี้ชุมชนได้มีมติสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของการวาดภาพสามมิติ และ Street Art บนกำแพงอาคารของโรงเรียนศรีเวียงสา บริเวณช่วงเมืองหน้าวัดบุญยืน ตรงข้ามสำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสา โดยใช้ภาพที่มีแนวคิดมาจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ เรือแข่งแม่น้ำน่าน และประเพณีใส่บาตรเทียน วัดบุญยืน

“บ้านบุญยืนถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเนื่องจากเปรียบเสมือนเป็นประตูเข้าสู่จังหวัดน่าน การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในครั้งนี้ได้รับความสนใจจากชาวบ้านภายในชุมชนอย่างมาก ชาวบ้านมีความรู้สึกตื่นเต้น ร่วมกันขอถ่ายรูปทั้งที่ภาพวาดยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับทีมงานศิลปินทุกท่าน ประกอบกับได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากทีมงานที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน ทั้ง ๆ ที่บ้านบุญยืนแห่งนี้เป็นเมืองค้าขาย ชาวบ้านมีเวลาไม่มากนักในการร่วมทำกิจกรรม แต่ชาวบ้านมีทุนงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการจัดทำผลงานให้ประสบความสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว” ^{๕๐}

กลุ่มทีมงานศิลปินจิตอาสาได้ลงพื้นที่เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะโดยการวาดภาพ ๓ มิติ มีความสอดคล้องกับศาสนา สังคมและวัฒนธรรม และส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนรวมไปถึงเด็กและเยาวชนเกิดความตื่นตัวในเรื่องของการเรียนรู้ การรักษาและการหวงแหน และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องของศิลปะซึ่งเป็นผลดีต่อเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุหันมาสนใจในเรื่องของงานศิลปะ โดยงานศิลปะที่ได้จัดทำขึ้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธศาสนาและวัฒนธรรมโดยตรง จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาและศิลปะแทบแยกกันไม่ออก มีความกลมกลืนเป็นหนึ่ง

^{๕๐} สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินจิตอาสา/อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

เดียวกัน เช่น ภาพเรือแข่งซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของเมืองน่าน ภาพการใส่บาตรเทียนเป็นวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ซึ่งเก่าแก่ที่สุด และมีมาช้านานของวัดบุญยืนพระอารามหลวงที่ไม่สามารถระบุพ.ศ. ได้

“ภาพเรือซึ่งถือเป็นตัวแทนของชาวเมืองน่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่หมู่บ้านบุญยืน ตำบลเวียงสา เรือถือเป็นชีวิตมานานกว่า ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว ทุกบ้านมีเรือเป็นของตนเอง ขณะนี้มีเรือที่เป็นภาพวาดให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูป รวมไปถึงอีกหลายภาพวาดที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตในสมัยก่อนของชาวบ้านส่งผลให้ชาวบ้านย้อนไปเห็นภาพของตนเองในวัยเยาว์ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ และเกิดความสุข และยังสามารถถ่ายทอดเรื่องราวออกมาเป็นภาพวาดให้กับนักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวัฒนธรรมและประเพณีและสามารถถ่ายทอดเป็นเรื่องราวการดำเนินชีวิตของชาวตำบลเวียงสาเป็นภาพวาดออกมา” ^{๘๑}

เมื่อมีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่บ้านบุญยืน ทำให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้เห็นของจริงและสามารถสัมผัสได้ร่วมถ่ายรูปได้ ยิ่งเป็นการผสมผสานระหว่างประเพณีและวัฒนธรรมของบ้านบุญยืนไม่ว่าจะเป็นการตักบาตรเทียน การแข่งเรือเป็นการสร้างความตระหนักและความตื่นตัวให้แก่เด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“ในแง่ของการท่องเที่ยวต้องมีการสร้าง Landmark ใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต่างชาติรวมถึงนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดเพื่อให้มาเยี่ยมชมอำเภอเวียงสา ต้องมีการระดมความคิดเห็นและเรียบเรียงลำดับความสำคัญซึ่งขณะนี้สิ่งที่เป็นไปได้คือศิลปะชุมชนหรือศิลปะเชิงสร้างสรรค์ซึ่งถือเป็นสิ่งใหม่ของบ้านบุญยืน เด็กและเยาวชนอาจจะเห็นบนโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น Google Facebook หรือ YouTube เป็นต้น” ^{๘๒}

“งานศิลปะตามปกติอยู่กับสังคมมานานแล้ว เพียงแต่เราอาจจะหลงลืมไปไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะด้านสถาปัตยกรรมในรูปแบบของวัดวาอาราม โบสถ์วิหาร เช่น วัดบุญยืนมีประติมากรรมซึ่งถือเป็นศิลปะที่อยู่คู่บ้านคู่มืองอยู่คู่กับชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน ศิลปะที่อยู่คู่กับชุมชนและชุมชนได้ใช้ประโยชน์ ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสเข้าร่วมงานด้วยคือเรือแข่ง เป็นการออกแบบลวดลายและแต่งแต้มสีแบบเมืองน่าน การสร้างผลงานทางศิลปะในครั้งนี้เป็นทางเลือกที่โดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ของชาวเวียงสาเพื่อถ่ายทอดถึงวิถีชีวิตของชาวเวียงสาที่ รวมไปถึงประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เช่น ประเพณีใส่บาตรเทียน ประเพณีแข่งเรือ เป็นเนื้อหาที่มีความชัดเจน

^{๘๑} สัมภาษณ์, วารุณี ศิริเจริญ พัฒนาการอำเภอเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๘๒} สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจจสาโร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

ที่มีอยู่ภายในชุมชน ชาวบ้านภายในชุมชนสามารถอธิบายเรื่องราวที่มีอยู่ในภาพวาด ๓ มิติ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจต่อชาวเมืองเวียงสา จากผลงานครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าวัดและศิลปะมีความเชื่อมโยงกันเป็นเชิงพุทธศิลป์” ^{๘๓}

ทั้งนี้ การนำผลงานทางด้านศิลปะเข้ามาช่วยส่งเสริมให้เมืองเวียงสากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม อย่างไรก็ตามต้องมีการจัดเวทีเพื่อแสดงบทบาทของชุมชนหรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการพอรำหรือแสดงภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาจับจ่ายใช้สอยภายในชุมชน พร้อมทั้งเป็นการส่งเสริมด้านงานศิลปะและกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนให้เกิดขึ้น”

ปัจจุบันนี้วัยรุ่นและวัยกลางคนชื่นชอบในเรื่องของศิลปะร่วมสมัย ต้องยอมรับว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่ในปัจจุบันเมื่อดูงานศิลปะไม่ได้ศึกษาในเรื่องของงานศิลปะ แต่ต้องการดูในเรื่องของความสวยงามและต้องการมาถ่ายรูปเพียงเท่านั้น และเผยแพร่ลงบนโซเชียลมีเดีย ถือว่ามีข้อดีคือเป็นการประชาสัมพันธ์สถานที่แห่งนั้นไปในตัว และส่งผลให้ผู้คนที่พบเห็นภาพถ่ายเหล่านั้นต้องการมาเห็นสถานที่จริง ^{๘๔}

(๓) การถ่ายทอดความรู้และกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมการถ่ายทอดความรู้สู่เด็กเยาวชน

ในการวาดภาพของศิลปินจิตอาสาวันสุดท้ายก่อนทำงานจะแล้วเสร็จ กลุ่มศิลปินได้จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้การวาดภาพให้แก่เด็กเยาวชนในชุมชน โดยให้นักเรียนได้มีโอกาสวาดภาพตามจินตนาการในรูปแบบต่างร่วมกับศิลปินบนผนังสาธารณะเช่นกัน เป็นการเปิดโอกาสและปลูกฝังให้เด็กเยาวชนได้เรียนรู้การทำงานศิลปะที่สร้างสรรค์ หลังจากนั้นได้มีการมอบประกาศนียบัตรให้แก่เด็กนักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“การนำเอาอัตลักษณ์หรือสิ่งสำคัญที่มีอยู่ภายในชุมชนท้องถิ่นมาว่าเป็นภาพ ๓ มิติ เพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่ภายในชุมชนท้องถิ่นสามารถเล่าเรื่องราวของภาพวาด และยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งสำคัญและอัตลักษณ์ที่มีอยู่ภายในชุมชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้ช่วยกันทำนุบำรุงรักษาสิ่งที่มีค่าภายในชุมชนไว้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้เด็กและเยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทในการวาดภาพสามมิติเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ ได้เล่น และแสดงความสามารถของตนเอง โดยทีมงานศิลปินจิตอาสาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการวาดภาพสามมิติที่ถูกต้อง เกิดความภาคภูมิใจที่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ เด็กทุกคนมีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้นควรเปิดโอกาสให้เด็ก

^{๘๓} สัมภาษณ์, วินัย ปราบริปู หอศิลป์รมิณาน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๘๔} สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจจสารโรร ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

ได้แสดงความสามารถและจินตนาการของตนเองอย่างอิสระเสรี ปราศจากการบังคับขู่เข็ญหรือห้ามปราม ส่วนการแสดงภาพวาด ๓ มิติ เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้วาดภาพเกี่ยวกับตานก่วยสลากที่พิเศษของบ้านบุญยืน”^{๘๕}

กิจกรรมสรรค์ศิลป์ เชื้ออิน ถิ่นน่านใต้

เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์ และเปิดตัวภาพสามมิติศิลปะชุมชนของบ้านบุญยืน เป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบขั้นโตกโดยเทศบาลตำบลกลางเวียง มีการสู่ขวัญศิลปินจิตอาสาที่ได้มาร่วมวาดภาพ การแสดงของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ที่ ๕๖ การแสดงดนตรี และการเสวนา “สรรค์ศิลป์ เชื้ออิน ถิ่นน่านใต้” เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิดการทำงานศิลปะ และแนวทางการจัดการในอนาคต

เกรียงไกร เวชอนุรักษ์ นายอำเภอเวียงสา กล่าวว่า ตนเองมีความประทับใจที่อำเภอเวียงสาจัดเชื้ออินที่สวยงาม มีลักษณะที่เป็นศิลปะแบบสามมิติ ถ้านักท่องเที่ยวที่มีความสนใจจะสามารถสื่อสารถึงประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้ เวียงสาเป็นเมืองหน้าด่าน มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานไม่น้อยกว่าเมืองน่าน ประชาชนอยู่กันด้วยความรักสามัคคีของชนเผ่าต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมังเมียน ลัวะ ขมุ เมือง มลาปี (ตองเหลือง) การวาดภาพสามมิติบนผนังที่เก่าแก่ ทำให้พื้นที่นี้มีความโดดเด่น มีคุณค่า และสื่อสารถึงประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นจุดรวมใจของคนเวียงสา เพื่อให้คนอื่นได้รู้จักศักยภาพของพื้นที่ว่ามีความสามารถในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้^{๘๖}

พระสมุห์สมาน กิจจสารโ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน พระอารามหลวงกล่าวว่า การต่อยอดผลงานทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องหาพื้นที่เพื่อสร้างสรรค์ผลงาน คณะกรรมการหมู่บ้านต้องให้การสนับสนุนและจัดหางบประมาณเพื่อมาจัดกิจกรรมต่อไป การต่อยอดให้เกิดความยั่งยืนต้องเน้นแนวคิดของชุมชนเป็นหลัก ชุมชนต้องจัดการเองเกิดจากแนวคิดของชุมชนเองเพื่อให้เกิดความยั่งยืน เมื่อชาวบ้านได้เห็นคุณค่าของงานศิลปะ รับรู้ถึงประวัติศาสตร์ พุทธศาสนา ชาวบ้านเกิดความศรัทธา มีพลังศรัทธาและร่วมกันบริจาคเงินเพื่อนำไปสมทบในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะต่อไปในอนาคต งานศิลปะที่สื่อให้เห็นถึงความหมายของพุทธศาสนา วัฒนธรรม พลังศรัทธาจิตใจ เป็นการดึงดูดพลังศรัทธาของชาวบ้าน และเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์หรือความหมายที่แฝงอยู่ในภาพให้เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ศึกษาและทำความเข้าใจ^{๘๗}

ยุทธภูมิ สุปรากการ ผู้จัดการหออัตลักษณ์น่าน กล่าวว่า การให้ศิลปินมาออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานต้องที่ดึงดูดและเป็นที่ยอมรับของชุมชน และมีความเชื่อว่าหลังจากนี้ชุมชนจะได้นำเอาผลงานที่ได้สร้างสรรค์มาไปเผยแพร่ในมิติต่าง ๆ ต่อไป ศิลปะชุมชน Street Art จะมียุคอยู่แค่ช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้นเพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อทำนุ

^{๘๕} สัมภาษณ์, มานิตย์ ไกวฤทธิ์ ศิลปินจิตอาสา/อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๘๖} สัมภาษณ์, เกรียงไกร เวชอนุรักษ์ นายอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๘๗} สัมภาษณ์, พระสมุห์สมาน กิจจสารโ ประธานกลุ่มจิตอาสาทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

บำรุงรักษา สามารถนำมาใช้งานในการสื่อสาร เพื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะให้กับผู้คนได้มาเที่ยว และมาชื่นชมผลงานศิลปะที่ได้จัดทำขึ้นและได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมืองของชาวเวียงสา^{๘๘}

กล่าวโดยสรุป จากการเสวนาได้กำหนดแนวทางในการจัดการในอนาคต ให้มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลกลางเวียง วัดบุญยืน มีดังต่อไปนี้

(๑) การประชาสัมพันธ์โดยทำเพจและทำป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นจุดเช็คอินของนักท่องเที่ยวทั้งบริเวณหน้าวัด และภายในสำนักงานเทศบาล

(๒) การจัดทำถนนคนเดินเวียงสา โดยมีการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม อาหาร และสินค้าหัตถกรรม

(๓) การจัดค่ายศิลปะเพื่อให้แก่เด็กเยาวชนได้ทำกิจกรรมด้านศิลปะสร้างสรรค์ร่วมกัน

(๔) พัฒนาพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์เพิ่มเติม โดยการวาดภาพเรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้าขนาดใหญ่เท่าเรื่องจริง รวมทั้งภาพที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

(๕) ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนจัดทำ Webpage ของภาพวาด ๓ มิติที่ได้จัดทำขึ้นพร้อมทั้งใส่ประวัติและเรื่องราวของภาพว่าแต่ละภาพ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาสามารถค้นคว้าได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

(๖) การจัดการดูแลและการให้ข้อมูลภาพวาด ๓ มิติที่ได้จัดทำขึ้น ทางวัดจัดเป็นผู้ให้ข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ อาจมีการจัดทำคิวอาร์โค้ดที่แสดงถึงเรื่องราวและความสำคัญของศิลปะและวัฒนธรรมของแต่ละภาพที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจเรื่องราวของภาพวาด ๓ มิติ แต่ละภาพได้มากยิ่งขึ้น

(๗) การประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมถือเป็นหัวใจสำคัญ ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการวางแผนเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อให้รับรู้ทั้งภายในชุมชนและออกไปสู่ภายนอกชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้ตระหนักในคุณค่าของงานศิลปะ และเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม

(๘) การพัฒนาบริเวณหน้าวัดให้เป็นศูนย์แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว แหล่งศิลปะ แต่ต้องมีเจ้าภาพในการบริหารจัดการอาจจะเป็นนายกเทศบาลตำบลเวียงสายนายอำเภอเวียงสา ผู้นำชุมชนหรือวัฒนธรรมอำเภอเวียงสา และมีการกำหนดปฏิทินการจัดกิจกรรมทุกเดือนเพื่อดึงดูดความสนใจ และจัดหาสถานที่จอดรถเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมงาน

(๙) บริเวณลาน ในอนาคตได้วางแผนไว้ว่าจะจัดเป็นลานกิจกรรมแสดงสินค้า OTOP ในบางโอกาส การทำบุญตักบาตรประจำปี และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมของตำบลหรืออำเภอ ควรมีป้ายประชาสัมพันธ์ และเขียนข้อความที่ดึงดูดใจและสะดุดตาผู้ที่สัญจรไปมาเพื่อให้มาแวะชมแวะพักผ่อนที่ช่วงเวียงสา แต่ต้องตรงติดป้ายประชาสัมพันธ์ที่มีขนาดใหญ่สามารถเห็นได้จากระยะไกลเพราะอยู่บนถนนสายหลัก เพื่อเชิญชวนให้ผู้สัญจรไปมาแวะชมช่วงเวียงสา อย่างไรก็ตามประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้อย่างกว้างไกลและรวดเร็วมากกว่า

^{๘๘} สัมภาษณ์, ยุทธภูมิ สุปรากการ ผู้จัดการหออัตลักษณ์น่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

๗) จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ได้คัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการคือ วัดศรีดอนไชย บ้านเวียงเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ การดำเนินงาน มีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

- ประวัติชุมชน บ้านเวียงเหนือ จากการสันนิษฐานจากโบราณสถาน โบราณวัตถุ เดิมทีหมู่บ้านเวียงเหนือเป็นที่อยู่ของพวกลัวะมาก่อน ต่อมาในปี พ.ศ.๑๘๖๐ ได้มีชนชาติไทยใหญ่อพยพมาจากเมืองแสนหวี เมืองสีป้อ เมืองลายช้า เมืองนาย เมืองหมอกใหม่ เมืองรางเครือ ประเทศพม่า นำโดยพะง่าซอ ได้มาตั้งหมู่บ้านขึ้นที่บ้านดอนและได้ขุดคูเมืองล้อมรอบหมู่บ้าน ดินที่ขุดขึ้นมาใช้ถมเป็นดินสูง สร้างประตูเมืองไว้ ๒ ประตู ทางทิศใต้และทางทิศตะวันตก

ต่อมา พ.ศ.๑๘๖๕ จุลศักราช ๖๘๕ เจ้าครามผู้ครองนครเชียงใหม่ ขณะนั้นอายุได้ ๖๕ พรรษา ได้ทราบข่าวพะง่าซอได้สร้างบ้านเมือง พระองค์จึงคิดจะยึดเอามาเป็นเมืองขึ้น จึงได้ส่งหน่วยสอดแนมมาคิดว่าพอจะยึดเอาได้ไหม เมื่อหน่วยสอดแนมดูแล้วคิดว่าพอจะยึดได้จึงได้โปรดรายงานให้พระองค์ทราบ จึงคิดจะยกทัพมาแต่เป็นที่น่าเสียดายพระองค์เสด็จสวรรคตเสียก่อนในปี พ.ศ.๑๘๗๑

ครั้งถึง พ.ศ.๑๘๙๐ พระเจ้าแสนภูติโอรสองค์ที่ ๑ ของพระเจ้าคราม ซึ่งครองเมืองเชียงแสนอยู่ ได้ส่งพระเจ้านมหายักษ์ยกทัพมาเพื่อยึดเอาบ้านดอน การยกทัพมาในสมัยนั้นลำบากมากต้องผ่านป่าทึบและภูเขาสลับซับซ้อนมากมายรวมทั้งต้องผจญกับไข้ป่า การเดินทางของเจ้านมหายักษ์ได้นำช้างไปด้วย ๓ เชือก เดินทางรอนแรมไปจนถึงที่แห่งหนึ่ง เหมาะที่จะพักผ่อนจึงได้หยุดพักแรม ตกดึกคืนนั้นหลังจากพระองค์บรรทมแล้วทรงสุบินเห็นข้าศึกมาล้อมจับพระองค์ และยังจับช้างของพระองค์ไป ครั้นรุ่งเช้าพระองค์จึงเล่าความฝันให้แก่บรรดาเสนาอำมาตย์ทั้งหลายฟังทุกท่านต่างรู้สึกไม่สบายใจคอยระมัดระวังภัยอยู่ตลอดเวลา ต่อมาไม่นานช้างเผือกในขบวนทัพเชือกหนึ่งได้ตายลงโดยไม่ทราบสาเหตุ พระองค์จึงรับสั่งให้เผาและเอากระดูกศิระชะง่าฝังไว้ใกล้ที่พักแรมแห่งนั้น ภายหลังได้ชื่อว่า “บวกร้างช้าง” ซึ่งอยู่ระหว่างเส้นทางสายอำเภอปาย เชียงใหม่ เมื่อช้างเผือกตายลงเจ้านมหายักษ์จึงสั่งให้ยกทัพกลับไปเชียงใหม่ ในเวลาต่อมาพระองค์ก็ได้เสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ.๑๙๗๓

พ.ศ.๒๐๕๔ จุลศักราช ๘๗๓ พระเจ้ามหาชีวิต นามว่า “เจ้าศรีใจยา” ได้ยกทัพมาเพื่อตีเอาบ้านดอนอีกครั้งหนึ่ง โดยเดินทางมาถึงที่เจ้านมหายักษ์ฝังศิระชะง่า จึงสั่งให้หยุดพักทัพและได้ส่งกองสอดแนมเดินทางมาล่วงหน้าเพื่อหาทางที่จะตีเอาบ้านดอนให้ได้ เมื่อกองสอดแนมมาเห็นบ้านดอนมีประตู ๒ ประตู คือประตูด้านทิศใต้และประตูด้านทิศตะวันตก และมีคูเมืองถึง ๓ ด้าน อีกด้านหนึ่งติดแม่น้ำ จึงกลับไปรายงานเจ้ามหาชีวิตเพื่อทรงทราบ

พอถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ เจ้ามหาชีวิตจึงได้ยกทัพมาจนใกล้บ้านดอนมีวังน้ำแห่งหนึ่ง พระองค์จึงได้นำช้างเผือกลงอาบน้ำ และได้พูดกับช้างว่าพรุ่งนี้เจ้าจะมีชัยชนะ (วังน้ำแห่งนี้ต่อมาได้ชื่อว่า วังช้างเผือก) และจึงเคลื่อนทัพมาประชิดตัวเมืองตรงประตูด้านทิศตะวันตก ในคืนนั้นพระองค์ทรงสุบินว่ามีเทพธิดามาห้อมล้อม และพระอินทร์ทรงอุ้มพระองค์ไปนอนบนยอดเขา

และนำกลับมาในตอนเช้า เมื่อพระองค์ตื่นจากบรรทมจึงเล่าให้อำมาตย์ นับว่าเป็นกลางสังฆรณ์ว่า พระองค์จะตีบ้านดอนได้แน่

รุ่งเช้าวันใหม่พระองค์ได้กรีธายกทัพเข้าตีบ้านดอนสู้รบกับพม่า จนพม่าแตกหนีไปทางทิศตะวันตก และได้สู้รบกันที่ประตูเมืองพม่าพ่ายแพ้ไป ต่อมาชาวบ้านเรียกประตูด้านนี้ว่า “ประตูมาน” ฝ่ายพะส่งกงน้องชายพะก่ากั้นนะมาทางทิศใต้ เจ้ามหาชีวิตไล่ทันสู้รบกันถูกเจ้ามหาชีวิตฆ่าตายที่นั่น ประตูด้านนี้ต่อมาเรียกว่า “ประตูดำ” และถนนสายนี้เรียกว่า “กองส่งกง” ฝ่ายพะก่ากั้นนะจึงยอมแพ้แก่เจ้ามหาชีวิต

เมื่อสิ้นสุดการสู้รบแล้ว พ.ศ.๒๐๕๔ จุลศักราช ๘๗๓ เจ้ามหาชีวิตได้นำความไปกราบบังคมทูลพระราชบิดาคือพระเจ้าติโลกราช เรื่องการทำศึกกับพม่าที่บ้านดอน จึงได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “พระเจ้าชัยสงคราม” จากนั้นได้กลับมาบูรณะบ้านดอนให้ดียิ่งขึ้น มีการขุดคูเมืองให้ลึกลงไปอีกและเจาะประตูเมืองด้านทิศตะวันออกและทิศเหนือ และให้ชื่อบ้านดอนว่า “บ้านเวียงใหม่” และได้บูรณะวัดขึ้นมาใหม่ให้ชื่อว่า “วัดศรีดอนชัย” โดยเอาชื่อของพระเจ้าศรีใจยาหรือพระเจ้าชัยสงครามบอกกับบ้านเป็นวัดศรีดอนชัย ส่วนที่อยู่ของพระองค์ได้สร้างใหม่แทนที่เดิมของพะก่ากั้นนะเรียกกันว่า “หอเจ้าฟ้า” (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งสถานีอนามัยบ้านเวียงเหนือและสภาตำบลเวียงเหนือ)

ในปี พ.ศ.๒๐๗๐ เจ้าชัยสงครามได้เสด็จกลับไปเมืองพิจนนครบุรี (เมืองเชียงใหม่) และได้รับสั่งให้เจ้าบุญเถลิงเป็นหัวหน้าปกครองดูแลบ้านเมืองแทน

ในปี พ.ศ.๒๐๙๐ เจ้าชัยสงครามได้กลับมาอยู่ที่บ้านดอนอีกครั้งหนึ่ง ได้นำคนพื้นเมืองจากเชียงใหม่มาอยู่เป็นจำนวนมาก จนต้องขยายเวียงออกไปทางทิศใต้ อีก ซึ่งเดิมเป็นป่าไม้สัก และในปีนี้เองเจ้าชัยสงครามได้เสด็จสวรรคต เมื่อจุลศักราช ๙๐๙ รวมพระชนมายุได้ ๖๔ พรรษา เจ้าสุนันทามเหสีเจ้าชัยสงคราม จึงได้ครองเมืองสืบต่อมา

ครั้งต่อมา พ.ศ.๒๑๔๖ พระเจ้ากรุงอังวะเมืองพม่า ได้มีอำนาจขึ้นมาทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าชัยสงคราม จึงได้ยกทัพมาตีเอาแคว้นไทยใหญ่ได้เมืองนาย เมืองแสนหัวเมืองสี่ป้อ เมืองเชียงใหม่ และมาตีเอาเวียงใหม่อีกด้วย พระเจ้าอังวะสั่งให้ทหารเผาบ้านเมืองเวียงใหม่ทั้งวัดวาอารามเสียหายหมด บ้านดอนเวียงใหม่ จึงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าอีกครั้งหนึ่ง เรื่องนี้ได้ทราบไปถึงสมเด็จพระนเรศวร พระองค์จึงยกทัพมาพร้อมด้วยพระเจ้าหริภุญชัยเจ้าเมืองเชียงใหม่เพื่อจะตีเอาเมืองอังวะและบ้านดอนเวียงใหม่ โดยได้เดินทัพมาทางเมืองหาง สมเด็จพระนเรศวรตั้งใจจะตีเมืองอังวะก่อน แล้วจะตีเอาบ้านดอนเวียงใหม่แต่พระองค์เกิดประชวรเสียก่อน และพระองค์ได้เสด็จสวรรคตที่เมืองหาง พ.ศ.๒๑๔๘ จุลศักราช ๙๖๗ ส่วนพระเจ้ากรุงอังวะทราบข่าวว่าสมเด็จพระนเรศวรยกทัพมาตีเมืองอังวะ จึงรีบสละบ้านดอนเวียงใหม่กลับไปเมืองอังวะ

พ.ศ.๒๑๙๘ จุลศักราช เจ้าแก้วเมืองมาราชนัดดาของเจ้าชัยสงคราม ได้ครองบ้านดอนเวียงใหม่แทน พระองค์ได้โปรดให้สร้างวัด วิหาร โบสถ์ที่พม่าเผาทิ้งขึ้นมาใหม่จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๒๐๓ และจนถึงปัจจุบันบ้านดอนเวียงใหม่เรียกบ้านเวียงเหนือ ประกอบด้วย ๔ หมู่บ้านด้วยกัน คือ หมู่ที่ ๑ ได้แก่บ้านโป่ง หมู่ที่ ๒ ได้แก่บ้านใหม่ หมู่ที่ ๕ ได้แก่บ้านโฮ้ง และหมู่ที่ ๘ ได้แก่หมู่บ้านศรีดอนชัย

ทุนทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ

ก. **วัดศรีดอนชัย** หรืออีกชื่อ วัดหลวงสะหรีบัวบาน ตั้งอยู่เลขที่ ๑๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน สังกัดมหานิกาย มีเนื้อที่ ๑๑ ไร่ ๒ งาน ๔๐ ตารางวา ถือว่าเป็นวัดแรกของอำเภอป่าเย็บ ประวัติความเป็นมาเล่าว่า ในปี พ.ศ. ๑๘๕๕ พระกำหม่อง ขอนำทัพพม่ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่แห่งนี้ สร้างบ้านแปงเมือง ทำนาทำไร่ และขุดคูเมืองล้อมรอบ มีประตูเมืองสองประตูคือ ประตูมานและประตูดำ แล้วสร้างวัดขึ้นเรียกว่า “วัดบ้านดอน” หรือ “จองใหม่” เป็นศิลปะพม่า และอาราธนาพระสงฆ์จากพม่ามาบวชส่งสอนบุตรหลาน จากนั้นมีพระกำกั้นนะ และพระกำสา่งกง ผู้เป็นบุตรทอดการเป็นผู้นำ

ในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราช เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ มีพระบัญชาให้เจ้ามหาชีวิตศรีใจยาหรือเจ้าศรีใจ ซึ่งเป็นพระราชบุตรของพระเจ้าแสนะกู และเป็นเหลนของพระเจ้าเม็งรายมหาราช ได้นำช้างพลาย ๒ เชือกซึ่งเป็นช้างเผือกทั้งคู่ มาตีทัพพม่าที่รักษาบ้านดอนอยู่ จนกระทั่งทัพพม่าแตกพ่ายไป ก่อนที่ทหารพม่าจะถอยทัพได้ทำการเผาทำลายบ้านเรือนจนเสียหายหมด หลังจากการต่อสู้กันปรากฏว่าช้างพลายทั้ง ๒ เชือกได้หายไป ทหารได้ติดตามหาจนพบว่า ช้างทั้งสองได้หนีไปเล่นน้ำในแม่น้ำไม่มีชื่อแห่งหนึ่ง เมื่อทหารได้นำช้างกลับคืนมาและได้กราบทูลเจ้ามหาชีวิตศรีใจยาทราบ พระองค์ทรงปรารภว่าแม่น้ำนี้ควรจะมีชื่อว่า “แม่น้ำปาย” อันมาแต่ชื่อช้างที่เรียกช้างพลายว่า “จางปาย” และเมืองนี้ก็ให้มีชื่อว่า “เมืองปาย” จากการชนะศึกสงครามในครั้งนี้ พระเจ้าติโลกราชได้สถาปนาให้เจ้าศรีใจยาเป็น “เจ้าชัยสงคราม” และให้ปกครองเมืองปายในที่สุด^{๔๙}

ข. **พระสิงห์เมืองปาย** พ.ศ. ๒๐๒๑ ได้มีการสร้างวัดขึ้นใหม่พร้อมกับการขุดคูเมือง ทำประตูเมืองทั้ง ๔ ทิศ อัญเชิญพระพุทธรูปสิงห์ (พระสิงห์) มาจากเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ มาสถิตเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง ณ วัดแห่งนี้ ชาวบ้านเรียกว่า พระสิงห์ปายเป็นพระสิงห์รุ่นแรกสมัยเชียงแสน สร้างในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ศิลปะแบบสิงห์หนึ่ง เนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๑๖ นิ้วได้อาราธนานิมนต์พระวชิระปัญญาสมาธิมหาเถระ จากวัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) พร้อมกับพระมหาเถระจากเชียงรายและเมืองพะเยาอีกรวม ๕ รูป มาบวชให้ความรู้แก่ชาวบ้าน และตั้งชื่อวัดใหม่ว่า “วัดศรีดอนชัย” โดยใช้ชื่อหมู่บ้านคือบ้านดอน มาวางไว้ตรงกลางชื่อของเจ้าเมือง ต่อมาจึงเขียนเป็นศรีดอนชัยตามสมัยใหม่ ในธรรมชาดกพื้นเมืองเรื่อง “แสงเมืองหลงถ้ำ” ได้กล่าวไว้ว่า “วัดสะหลีดอนใจ แก้วกว้าง เป็นวัดเจ้าจาง อยู่เมืองสูง”

พ.ศ. ๒๑๒๔ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้นำทหารมาฝึกที่เมืองปาย และได้นำทัพมานมัสการพระพุทธรูปสิงห์เจ้าองค์นี้ด้วย โดยเสด็จประทับแรม ณ คู่มเจ้าหลวงเมืองปาย ปราสาทหอคำเจ้าฟ้า ซึ่งตั้งอยู่ ณ ที่ตั้งโรงพยาบาลประจำตำบลเวียงเหนือในปัจจุบัน

ปี พ.ศ. ๒๑๓๕ พระเจ้าหงสาวดีมอบหมายให้อุปราชมังแรนนำทัพพม่ามาตีเอาหัวเมืองต่าง ๆ ปี พ.ศ. ๒๑๓๗ เมืองปายจึงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า รวมเวลา ๑๐ กว่าปี เรื่องนี้จึงล่วงรู้ถึงพระกรรณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์จึงชักชวนเจ้าเมืองเชียงใหม่ หรือบุญไชยเขลางค์นคร เชียงราย และเจ้าเมืองต่าง ๆ ในแคว้นโยนกไปตีกรุงอังวะ เมืองแสนหวี และเมืองหงสาวดี ถ้าทำศึกชนะแล้วจึงค่อยมาตีเอาเมืองปายภายหลัง ปี พ.ศ. ๒๑๔๕ ผู้นำทหารพม่าที่อยู่เมือง

^{๔๙} เทียบชม วัดศรีดอนชัย ศูนย์รวมใจคนเมืองปาย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://travel.mthai.com/blog/122261.html> (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

ปายได้รับคำสั่งให้กลับไปทำศึกช่วยพม่าตัวน เพราะสมเด็จพระนเรศวรได้นำกำลังทหารเข้าประชิดเมืองหงสาวดีแล้ว ดังนั้นแม่ทัพพม่าที่ตั้งอยู่เมืองปายจึงสั่งทหารให้เผาทำลายคุ้มเจ้าหลวงปราสาทหอคำเจ้าฟ้า พร้อมด้วยวัดศรีดอนชัย แต่ด้วยเดชบุญบารมีแห่งองค์พระพุทธสิหิงค์ (พระสิงห์) และพระประธานในพระวิหาร ทำให้วัดได้ถูกเผาทำลายเป็นบางส่วนเท่านั้น

ปี พ.ศ. ๒๑๕๘ เจ้าหลวงปัญญาได้มีพระบัญชาให้เจ้าแม่สุนันทา ซึ่งเป็นหลานของสมเด็จพระเจ้าติโลกราชให้มาปกครองเมืองปาย และได้ทำการบูรณะซ่อมแซมวัดศรีดอนชัย และคุ้มเจ้าหลวงเมืองปายที่ถูกทหารพม่าเผาทำลายไปให้ตึ่ดั้งเดิม นอกจากนี้ ยังได้อาราธนานิมนต์พระภิกษุสงฆ์จากนครเชียงใหม่มาบูรณะ ณ วัดแห่งนี้ จนวิวัฒนาสถาพรมาจนกระทั่งปัจจุบันสำหรับพระวิหารลายคำที่เห็นดังรูปเริ่มก่อสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ แทนพระวิหารหลังเดิมที่ก่อสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๐๒๑ และได้ชำระบูรณะซ่อมแซมที่จะบูรณะฟื้นฟูให้คงสภาพเดิมได้ จึงมีการก่อสร้างวิหารลายคำขึ้นมาใหม่ตามแบบศิลปะล้านนาและเป็นທີ່ประดิษฐานพระสิงห์ปาย หรือพระพุทธสิหิงค์ที่มีอายุมากกว่า ๕๐๐ ปี นับแต่ครั้งก่อสร้างวัดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๐๒๑ และเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญอีกองค์หนึ่งของอำเภอปาย ^{๙๐}

ค. ประเพณีแห่พระสิงห์เมืองปาย ในวันสงกรานต์ของทุก ๆ ปีจะมีการจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระพุทธสิหิงค์ พระสิงห์ปาย พระคู่บ้านคู่เมืองเมืองปาย ณ วัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย โดยมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ในวาระวันสงกรานต์ ทำพิธีไหว้พระสมทธานศีล พระสงฆ์มหาเถระ สวดพระคาถาสะเดาะเคราะห์ เจริญพระพุทธมนต์ สืบชะตาหลวง เสริมดวงมงคล ทำพิธีทอดผ้าป่า เพื่อสมทบสร้างศาลาปฏิบัติธรรมของวัดศรีดอนชัย พระสงฆ์อนุโมทนาคาถาเป็นเสร็จพิธี ช่วงบ่ายได้อาราธนาพระพุทธสิหิงค์ ขึ้นราชรถแห่ขบวนรอบชุมชนบ้านเวียงเหนือ เพื่อให้ศรัทธาสาธุชนได้สงน้ำเพื่อเป็นสิริมงคล

ง. คูเมืองโบราณ เป็นคูเมืองที่ขุดล้อมรอบชุมชนโบราณบ้านเวียงเหนือ ตั้งแต่ครั้งก่อตั้งชุมชน เมื่อราวปี พ.ศ. ๑๘๖๐ โดยมีการขุดล้อมรอบชุมชนตั้งแต่ด้านทิศเหนือไปทางทิศตะวันออกและทิศใต้ของชุมชน ซึ่งหากมองจากที่สูงจะเห็นแนวคูเมืองล้อมรอบชุมชนอย่างชัดเจนในปัจจุบันชุมชนทั้ง ๔ หมู่บ้านของตำบลเวียงเหนือ และอบต.เวียงเหนือได้ร่วมกันพัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์คูเมืองอยู่เป็นระยะ แต่ก็มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมเพียงพอต่อการท่องเที่ยวได้ แต่ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ยังคงเข้าเยี่ยมชมและมีการออกกำลังกายไปตามแนวคูเมือง ^{๙๑}

ในการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่โดยรวม ภายในและภายนอกวัด พบว่าวัดศรีดอนชัยเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ของการก่อตั้งเมืองปาย มีสิ่งขนาดใหญ่ ๔ ตัวหน้าประตูเข้า-ออกวัด มีแนวกำแพงเมืองโบราณ และคูเมืองล้อมรอบวัด มีประเพณีที่สำคัญของอำเภอปายคือ การแห่พระสิงห์ปายทุกวัน ที่ ๑๓ เมษายน หรือในวันสงกรานต์เพื่อให้ประชาชนได้สง

^{๙๐} องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วัดศรีดอนชัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://wiangnuepai.go.th/index.php?_mod=dHJhdmVs&no=MTM (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

^{๙๑} องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, คูเมืองโบราณบ้านเวียงเหนือ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://wiangnuepai.go.th/index.php?_mod=dHJhdmVs&no=MTM (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

น้ำ โดยมีขบวนแห่ราชรถที่สวยงาม ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ใกล้เคียงคือ การล่องแพน้ำพาย น้ำตกหัวช้าง เป็นน้ำตกที่มีความสวยงามแต่ยังไม่ได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะเกรงว่าจะสร้างมลภาวะให้แก่ น้ำ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้เป็นน้ำประปาหมู่บ้าน ที่ผ่านมาการท่องเที่ยวฯ มีแผนที่จะมาสร้างหอคอยเพื่อเป็นจุดชมวิวน้ำพาย

หลังจากนั้นได้พูดคุยกับแกนนำชุมชนเพื่อประเมินคุณค่า และศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบศิลปะชุมชนในแบบภาพวาดสามมิติ และ Street Art เพื่อให้แกนนำชุมชนได้หารือกับคนในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนได้นำเสนอรูปแบบของภาพวาดจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ ขบวนแห่พระสิงห์เมืองพายในช่วงวันสงกรานต์ ได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในรูปแบบของศิลปะชุมชน คือภาพวาดสามมิติประเพณีแห่พระสิงห์เมืองพาย บนผนังภายนอกหลังวิหารลายคำ วัดศรีดอนไชย ซึ่งเป็นวัดที่สำคัญในตำบลเวียงเหนือ

(๒) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติบนกำแพงสาธารณะ

การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติบนกำแพงสาธารณะ ได้รับอนุญาตจากทางวัดให้วาดภาพสามมิติการแห่พระสิงห์พาย ลงบนผนังวิหารลายคำของวัดศรีดอนชัย ที่จำลองมาจากวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ เมืองเวียงเหนือเป็นเมืองที่จำลองมาจากเมืองเชียงใหม่ มีประตูเมืองที่เป็นแบบเดียวกัน ประเพณีแห่พระสิงห์พาย จะแห่เฉพาะในกำแพงเมืองเท่านั้น ไม่ออกไปข้างนอกเมืองจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“วิถีชุมชนบ้านเวียงเหนือที่มีการแห่พระสิงห์พาย ซึ่งเป็นประเพณีที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย จัดขึ้นปีละครั้ง จึงได้นำมาวาดบริเวณหลังวิหารลายคำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเห็นถึงประเพณีแห่พระสิงห์พาย และเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประเพณีการแห่พระสิงห์ และราชรถซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของวัดศรีดอนชัย ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ ดังนั้นการวาดภาพในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งจะได้มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวในอำเภอพายและคนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ทราบต่อไป” ^{๑๒}

“ขอขอบคุณ คณะวิจัยที่ได้มาบันทึกภาพการแห่พระสิงห์พายบนผนังของวิหารลายคำ เพื่อจะได้เกิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ ในการดำเนินงานในอนาคตของคณะศรัทธาวัดศรีดอนไชยที่มีทั้งหมดสามหมู่บ้าน จะได้ร่วมกันผลักดันให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอพายต่อไป” ^{๑๓}

^{๑๒} สัมภาษณ์, อำนาจ ชัดวิชัย อาจารย์สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๓} สัมภาษณ์, วิน หลกสิ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอพาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

“มีความยินดีที่คณะนักวิจัยได้เลือกวัดศรีดอนชัยให้เป็นพื้นที่ในการสร้างสรรค์งานประวัติศาสตร์ของเมืองปาย ที่มีประวัติการแห่งพระสิงห์ปาย และราชรถที่มีความเก่าแก่ ในอนาคตจะร่วมมือกันขับเคลื่อนวิถีชุมชนและการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชนต่อไป^{๙๔}

(๓) การถ่ายทอดความรู้และกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรม

ในการวาดภาพของศิลปินจิตอาสาวันสุดท้ายก่อนที่งานจะแล้วเสร็จ กลุ่มศิลปินได้จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้การวาดภาพให้แก่เด็กเยาวชนในชุมชนตำบลเวียงเหนือ โดยให้นักเรียนได้มีโอกาสวาดภาพตามจินตนาการในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมกับศิลปินบนผนังสาธารณะเช่นกัน เป็นการเปิดโอกาสและปลูกฝังให้เด็กเยาวชนได้เรียนรู้การทำงานศิลปะที่สร้างสรรค์ หลังจากนั้นได้มีการมอบประกาศนียบัตรให้แก่เด็กนักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

๘) จังหวัดพะเยา

การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบของพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ จำนวน ๒ พื้นที่ได้แก่

๘.๑) บ้านแม่เนาเรือ ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมืองพะเยา ในการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

- ประวัติชุมชน บ้านแม่เนาเรือ

ตำบลแม่เนาเรือมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๙๐๐ ปี ปรากฏจากตำนานวัดพระธาตุภูขวาง พ.ศ. ๑๖๓๙ พ่อขุนจอมธรรมได้รับแบ่งราชสมบัติจากพ่อขุนเงินยางผู้เป็นราชบิดา กษัตริย์แห่งนครเงินยางเชียงแสนให้มาครอบครองเมืองภูกามยาวซึ่งเป็นหัวเมืองฝ่ายใต้ เมืองภูกามยาวเป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งมีชื่อเดิมว่าเมือง “สิหราช” เมื่อพ่อขุนจอมธรรมพร้อมด้วยข้าราชการบริวาร ได้สร้างปรับปรุงเมืองใหม่ จึงได้สร้างพระธาตุไว้เป็นแจ่งเมืองทั้งสี่ทิศ วัดพระธาตุภูขวางเป็นทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมือง ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่บ้านสันป่าสัก หมู่ ๖ ตำบลแม่เนาเรือ ด้วยกาลเวลายาวนานมหาธาตุเจ้าก็ชำรุดผุพังตามกาลเวลา ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ ได้มาเป็นประธานสร้างพระธาตุภูขวางดวงนี้

นอกจากตำนานวัดพระธาตุภูขวางแล้วในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ยังมีหลักฐานสำคัญที่ปรากฏตามหลักศิลาจารึกเมืองเมืองพะเยา ซึ่งพระคุณเจ้าพระธรรมวิมลโมลี ได้เก็บรวบรวมไว้ที่วัดพระเจ้าตนหลวง และจัดพิมพ์ตามหนังสือประชุมจารึกเมืองพะเยา โดยมีจารึกที่ค้นพบในเขตพื้นที่ตำบลแม่เนาเรืออยู่หนึ่งหลัก ระบุว่า เป็นจารึกวัดนางหมื่น (สมัยพระยาอดเชียงราย) เป็น

^{๙๔} สัมภาษณ์, วรวิทย์ ศรีพรรณ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

กษัตริย์อาณาจักรล้านนา และเจ้าหมื่นจุกพาปกครองเมืองพะเยา ปัจจุบันจารึกนี้ได้ถูกเก็บรักษาและแสดงไว้ ณ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

พออัยแก้วมา ใจบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่ในตำบลแม่ณาเรือที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติ ตำบลแม่ณาเรือ ได้บอกว่าครั้งหนึ่งเคยมีซากเจดีย์ใหญ่ทรงระฆังคว่ำบริเวณด้านหลังของวัดโบสถ์ ซึ่งเป็นวัดเดิมของบ้านแม่ณาเรือ ก่อนที่จะย้ายมาตั้งอยู่กลางชุมชนที่หมู่ ๑๐ ต่อมาสมัยหลังสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ได้มีนายยศไม้ทราบนามสกุล เป็นทหารจากปราจีนบุรี มาตั้งค่ายอยู่ที่บริเวณโรงพยาบาลร่งห้า หรือโรงพยาบาลพะเยาในปัจจุบัน ได้มาอยู่กินแต่งงานกับคนแม่ณาเรือ แล้วได้ลักลอบขุดได้ของมีค่าและพระพุทธรูปขนาดหน้าตักประมาณ ๓ นิ้ว ๑ องค์ นายยศได้นำพระที่ขุดได้นำไปมอบให้กับเจ้าอาวาสวัดแม่ณาเรือและเรียกพระองค์นี้ว่า พระผนแสนห้า ต่อมาชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินบริเวณด้านหลังวัดโบสถ์ได้ให้รถเกรดปรับดินให้เป็นที่นา แล้วก็พบหลักศิลาจารึกดังกล่าวโดยบังเอิญ จึงนำมาไว้ที่หน้าวัดโบสถ์ ต่อมาได้มีคนนำศิลาจารึกดังกล่าวไปไว้ที่วัดพระเจ้าตนหลวง จากหลักฐานดังกล่าวบริเวณวัดโบสถ์เดิมได้เคยเป็นที่ตั้งของวัดนางหมื่น และน่าจะมีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณนั้นถึง ๒๐๐ ตารางเมตร จากการสังเกตซากเจดีย์เก่าแก่ที่เหลืออยู่บริเวณห่างออกจากวัดโบสถ์ไปทางทิศตะวันออกไปประมาณ ๒๕๐ เมตร ตรงกลางมีเนินดินสูงซึ่งปัจจุบันยังพอสังเกตเห็นได้ ซึ่งบริเวณเนินดินสูงน่าจะเป็นวิหารเดิมและเป็นจุดศูนย์กลางของวัด และบริเวณวัดโบสถ์น่าจะเป็นบริเวณด้านหลังวัดนางหมื่น เดิมมีร่องน้ำไหลจากตอม่อ่นโป่งหินมาจนถึงบริเวณด้านข้างวัดโบสถ์ทางทิศตะวันตก ปัจจุบันชาวบ้านได้ถมร่องน้ำดังกล่าวเป็นถนนสัญจรไปสู่พื้นที่การเกษตร

จากการสำรวจโบราณสถาน เป็นหลักฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าบริเวณตำบลแม่ณาเรือเป็นที่ชุมชนขนาดใหญ่ดั้งเดิมที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นสังเกตได้จากพื้นที่ในตำบลแม่ณาเรือมีดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ และลำห้วยหลายสายที่ไหลผ่าน และจากการที่วัดร้างกระจายกระจายในพื้นที่ตำบลแม่ณาเรือเป็นจำนวนมาก และยังเห็นซากปรักหักพังที่ยังหลงเหลืออยู่ ๕ แห่ง ได้แก่ วัดทุ่งเจดีย์ บริเวณทุ่งนาเรียกว่าทุ่งเจดีย์ หมู่ ๕ ยังเห็นเป็นซากวัด เจดีย์ กำแพง ได้อย่างชัดเจน บริเวณม่อนโป่งหินหมู่ ๑๑ บริเวณกลางทุ่งนาคันสันฮีเหล็ก หมู่ ๑ บริเวณทุ่งกู่ ทุ่งนาด้านหลังอบต.แม่ณาเรือ ห่างจากวัดโบสถ์ประมาณ ๒๐๐ เมตร น่าจะเป็นบริเวณสถานที่เดียวกันกับที่พบหลักศิลาจารึกของพระยายอดเชียงรายที่กล่าวไว้ตั้งแต่ตอนต้น จึงแสดงว่าบริเวณนี้เดิมเคยเป็นที่ตั้งของวัดนางหมื่นชื่อตามศิลาจารึก และบริเวณทุ่งกู่บ้านไ้ พบซากเจดีย์ และพระหินที่ชำรุดเสียหาย ปรากฏหลักฐานเครื่องปั้นดินเผาที่แตกหักกระจายโดยทั่ว สันนิษฐานว่าจะเป็นเครื่องเคลือบสังกะโลกเก่าแก่ อันเป็นศิลปะของกรุงสุโขทัย แบบเดียวกับที่พบแหล่งเตาเผาโบราณที่บ้านบัว ตำบลแม่กา

ความเป็นมาของชื่อบ้าน

พุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ พระเจ้าบุเรงนองขึ้นมาเป็นใหญ่ในหงสาวดี ได้แผ่ขยายอำนาจทั่วอาณาจักรล้านนาและกรุงศรีอยุธยา ทำให้ผู้คนที่ย้ายมาอยู่เมืองพะเยาและพื้นที่ในบริเวณนี้ต่างพากันหนีสงครามทิ้งบ้านเรือนและวัดวาอารามจำนวนมาก ทำให้เมืองรกร้างไป พุทธศตวรรษที่ ๒๔ รัชสมัยของพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี มีบ้านเรือนอาศัยอยู่แถบเชิงเขาเป็นเชื้อสายชาวพะเยา มีอาชีพทำไร่ ทำสวน ทำนา ต่อมาได้มีชาวฝางเดินทางมาค้าขาย โดยใช้วัวเป็นพาหนะและไม่ได้กลับภูมิลำเนาเดิม ปักหลักฐานอาศัยอยู่กันเป็นหมู่บ้าน ต่อมาอีก ๓ ปี ชาวเมือง

ลำปาง ชาวเมืองน่าน ชาวเมืองแพร่ อพยพมาอยู่ร่วมกัน เกิดเป็นหมู่บ้านใหญ่เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านศรีเมืองชุม” โดยให้ชาวฝางเป็นผู้นำหมู่บ้าน และมีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าทุกครั้งที่ในช่วงฤดูน้ำหลากได้เกิดปรากฏการณ์ประหลาด “เสียงคนร้องไห้โหยหวนต่อจากนั้นมีเรือผีล่องตามน้ำห้วยแม่น้ำ เรือตามมา” สร้างความหวาดกลัวให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่สองฝั่งลำห้วยเป็นจำนวนมาก พุทธศตวรรษที่ ๒๕ บ้านศรีเมืองชุม ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “บ้านแม่เนาเรือ” สาเหตุเกิดจากสภาพของนาที่เป็นนาร้าง คนโบราณเรียกว่า นาเฮี้ย เมื่อพุดไปนาน ๆ ก็เพี้ยนเป็นนาเฮือ ประกอบกับชาวบ้านสันข้างหินได้ ขึ้นมาตัดไม้เพื่อที่จะทำเป็นเรือใช้ในการประมง ต่อมาเมื่อผู้รู้ภาษาไทยขนานนามใหม่สอดคล้องกับพื้นที่ หมู่บ้านที่มีแม่น้ำไหลผ่านใหม่ว่า “บ้านแม่เนาเรือ” ต่อมาได้ขยายหมู่บ้านไปทำไร่ไถนา เลี้ยงสัตว์ เกิดเป็นหลายหมู่บ้านเช่น บ้านไร่ บ้านร่องคำ บ้านร่องคำหลวง บ้านไร่ บ้านสันป่าสัก รวมกันหลายหมู่บ้านเรียกว่า “ตำบลแม่เนาเรือ” จนถึงปัจจุบัน ^{๕๕}

ทุนทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ

- พระธาตุภูขวาง เป็นพระธาตุเก่าแก่ที่ถือเป็นต้นกำเนิดของการสร้างเมืองพะเยา คาดอายุกว่า ๑ พันปี โดยพ่อขุนศรีจอมธรรมเป็นผู้สร้างขึ้น โดยมีเอกลักษณ์ที่มีพญานาค ๔ สกุลรักษาบ้นไดนาศ ๔ ทิศ ที่มีสีสันแตกต่างกันไป เช่น สีดำ สีทอง สีเขียวและสีรุ้ง เป็นพญานาคที่มีอยู่ในตำนานพระไตรปิฎก ที่วัดพระธาตุภูขวาง หมู่ ๖ บ้านสันป่าสัก ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมืองจังหวัดพะเยา จัดสร้างขึ้นบริเวณสี่ทิศของพระธาตุภูขวาง ซึ่งเป็นพระธาตุเก่าแก่ดั้งเดิม มีอายุช่วงพุทธกาล หรือช่วงในพระพุทธรูปเจ้ายังไม่ปรินิพพาน ที่ท่านได้ประทานเส้นเกศาให้ ๓ เส้นแต่พระอานนท์นำมาบรรจุในถ้ำ หรือพระธาตุภูขวางในปัจจุบัน จนเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเคารพสักการะกราบไหว้บูชาของชาวพะเยา และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งในอดีตพระธาตุภูขวาง มีการก่อตั้งมาตั้งแต่อดีตกาลและได้เกิดล่มสลาย ชำรุดพังไปตามกาลเวลา จนกระทั่งปี พ.ศ ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนา ได้เดินทางมาทำการบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุภูขวางขึ้นมาใหม่ และในปี ๒๕๑๖ ครูบาคำหล้าลูกศิษย์ของครูบาศรีวิชัย ก็ได้มีการบูรณะและครอบเจดีย์ขึ้นใหม่อีกรอบ และช่วงประมาณ ๒๕๕๐ ได้เกิดฟ้าผ่าขึ้น และชาวบ้านพร้อมเจ้าอาวาสได้ทำการบูรณะร่วมกับพุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดพะเยา โดยลักษณะของพระธาตุมีความกว้างโดยรอบ ๒๕ เมตรสูง ๒๙ เมตร รูปทรงแปดเหลี่ยม ซึ่งพระธาตุภูขวางนั้นมีความแตกต่างจากพระธาตุทั่วไป เพราะมีพญานาคล้อมรอบ ทั้ง ๔ ทิศ และถือว่าเป็นพญานาค ๔ สกุล โดยแต่ละทิศจะมีพญานาคแต่ละชื่อแต่ละสีแต่ละตัวตน ล้อมรอบองค์พระธาตุอยู่ นับว่าพระธาตุภูขวางเป็นพระธาตุที่ไม่เหมือนกับองค์พระธาตุอื่น ๆ โดยทั่วไป นอกจากนั้นยังเป็นพระธาตุเก่าแก่ ที่ปรากฏขึ้นในยุคต้นของการก่อตั้งอาณาจักรภูมามยาว ที่มีพ่อขุนจอมธรรม เจ้าเมืองภูมามยาว เป็นผู้ก่อสร้างขึ้น ^{๕๖} ทุกปีจะมีงานประเพณีทำบุญสงฆ์น้ำองค์พระธาตุภูขวาง (เดือนเจ็ดเป็งเหนือ) เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เพื่อสืบทอดอายุ

^{๕๕} องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เนาเรือ, ประวัติตำบลแม่เนาเรือ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.maenarua.com/index.php/>. (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓).

^{๕๖} เชียงใหม่นิวส์ วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๒, พระธาตุภูขวางเก่าแก่พญานาค ๔ สกุลรักษา จ.พะเยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/897089> (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓).

พระพุทธศาสนาและรักษาวัดนธรรม ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งจัดเป็นงานมหรสพสมโภช ในช่วงระหว่างเดือนเมษายน^{๑๗}

นอกจากตำนานวัดพระธาตุภูขวางแล้วในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ยังมีหลักฐานสำคัญที่ปรากฏตามหลักศิลาจารึกเมืองพะเยา ซึ่งพระธรรมวิมลโมลี (ปัจจุบันพระอุบาลีคุณูปมาจารย์) ได้เก็บรวบรวมไว้ที่วัดพระเจ้าตนหลวง และพิมพ์หนังสือประชุมจารึกเมืองพะเยา โดยมีจารึกที่ค้นพบในเขตพื้นที่ตำบลแม่ณาเรืออยู่หนึ่งหลัก ระบุว่า เป็นจารึกวัดนางหมื่น (สมัยพระยาอภัยไชยราช) เป็นกษัตริย์อาณาจักรล้านนา และเจ้าหมื่นจู่หาปกครองเมืองพะเยา ปัจจุบันจารึกนี้ได้ถูกเก็บรักษาและแสดงไว้ ณ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

- **วัดแม่ณาเรือ** วัดแม่ณาเรือเป็นวัดเก่าแก่ เดิมชื่อวัดศรีชุม ปัจจุบันมีพระครูปัญญารัตน์พิลาส (ตุ๋ลี) เป็นเจ้าอาวาสมาอยู่จำพรรษาในปี ๒๕๔๖ ร่วมกับสามเณร ๒ รูป และเริ่มบูรณะตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ โดยมีคณะศรัทธา ญาติโยมกัลยาณมิตรทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนญาติโยมตำบลแม่ณาเรือ ที่ได้ร่วมสมทบทุนบริจาคทรัพย์บูรณะจึงได้สร้างศิลปะแบบผสมผสานของ ๓ ชาติ คือไทย จีน ฝรั่งเศส จึงทำให้วัดเป็นที่แปลกตา สำหรับการสร้างวัดแม่ณาเรือก็ได้เอาแนวความคิดของตนเองนำมาประยุกต์ตกแต่งโดยเอาแนวทางของญาติโยมและกัลยาณมิตร ได้บริจาคทรัพย์บูรณะวัดแห่งนี้ จึงมีความคิดเอาศิลปะของคน ๓ ชาติ มาสร้างและตกแต่งให้กลมกลืนกับวัด ทุกตารางนิ้ว จนวัดแม่ณาเรือจะออกมาในรูปแบบ ๓ ชาติ ผสมผสานอย่างลงตัว แบบไม่เหมือนกับวัดไหน ทั้งในและต่างจังหวัด

ทางวัดได้สร้างเรือสำเภาเงิน-ทอง ลอยไว้บนซุ้มประตูเข้าวัดเพื่อบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของตำบลแม่ณาเรือและวัดแม่ณาเรือ จะต้องมเรือไว้ จึงได้สร้างเรือเงิน-ทอง หรือเรือสำเภาเงิน-สำเภาทอง ไว้บนซุ้มประตูวัดซึ่งดูแล้วเหมือนเรือเงินเรือทองลอยอยู่บนท้องฟ้า หน้าวัดแม่ณาเรือ เรือสำเภาเงิน-สำเภาทอง หรือเงินเรือทองนั้นมีความยาว ๑๙ เมตร กว้าง ๒.๕๐ เมตร และผสมผสานกับรูปปั้นกิเลน รูปปั้นพญานาค รูปปั้นมังกร และรูปปั้น รูปแกะสลัก ภาพวาดต่าง ๆ ที่ติดและตั้งอยู่ทั้งบนบานประตู ซ้ำกำแพงวัด เสาศาลาบาตร ทั้งในและนอกกำแพงวัด ดูแล้วมีเป็นศิลปะ วัฒนธรรมและความแปลก ภายในและภายนอกของวัดแม่ณาเรือ ซึ่งเป็นวัดแห่งเดียวในจ.พะเยา ที่มีศิลปะจีน ศิลปะไทย ศิลปะฝรั่ง หรือเรียกว่าประติมากรรมของชน ๓ ชาติ กลมกลืนและลงตัวอย่างสวยงาม โดยภายนอกกำแพงวัดจะมีรูปปั้นมังกรติดกับแนวกำแพงเป็นทิวแถวยาวรอบกำแพงวัด และภายในศาลาบาตรมีรูปปั้นมังกรพันเสาเป็นเกลียวแต่ละต้น ด้วยสีแดงสลักสีทอง^{๑๘} นอกจากนี้ภายในวัดมีการรวบรวมวัตถุโบราณ ของเก่า และทำเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของตำบลแม่ณาเรืออีกด้วย

- **บ้านศิลปิน “แทน วาเพชร”** เป็นศิลปินสาขาทัศนศิลป์ ด้านจิตรกรรม งานภาพเขียนสี หรือภาพลายเส้น มีผลงานเด่นคือ แทนคุณและ ๑๕ คำเดือน ๑๑ ต่อมาในปี ๒๕๖๑

^{๑๗} พระครูศรีวรพินิจ และสหทยา วิเศษ ,การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๕๗.

^{๑๘} ไทยรัฐออนไลน์ วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: **วัดแม่ณาเรือ**, <https://www.thairath.co.th/news/local/north/1266336> (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓).

ได้มีการเปิดบ้านศิลปินเมืองพะเยา บ้านแม่เนาเรือ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมืองพะเยา เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลผู้มีผลงานด้านศิลปะเมืองพะเยา เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และเพื่อส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน และมีความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาเทคนิค วิธีการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองต่อไป นอกจากการทำงานศิลปะแล้ว บ้านศิลปะของแทน วาเพชร ยังเป็นศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงของตำบลแม่เนาเรือ ซึ่งมีการดำเนินงานภายใต้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ดังเช่น บ่อเลี้ยงปลา ไม้ผล และพืชผักสวนครัวประเภทต่าง ๆ ที่อยู่หลังบ้านประมาณ ๒ ไร่เศษ โดยแบ่งเป็นปลุกข้าว ๑ ไร่ ปลุกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ กับบ้านหลังเล็ก ๆ ๑ ไร่ และดำเนินชีวิตครอบครัวอย่างเรียบง่าย โดยปลูกพืชผักสวนครัว ผักพื้นบ้าน เนื่องจากดูแลง่าย เพื่อไว้บริโภคและจำหน่าย อาทิ คენห่า ผักกาด ชะอม พริก ต้นหอม กะหล่ำปลี ตะไคร้ ขิง ข่า มะนาว มะเขือยาว กระเพรา และผักที่เป็นจำพวกของเครื่องแกงแค ผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น ^{๙๙}

- **การทำลื้อเกวียน** เมื่อสมัย ๕๐ กว่าปีก่อน ชาวบ้านมีการใช้ลื้อใช้วัวเป็นยานพาหนะในการเดินทาง ตำบลแม่เนาเรือในสมัยก่อนมีช่างฝีมือที่ผลิตลื้อเป็นจำนวนมาก หลังจากการใช้รถใช้ถนนมาแทนลื้อเกวียนใช้งานในไร่นา จึงส่งผลให้การใช้ลื้อใช้วัวได้หายไป และไม่มีกรรมนำกลับมาใช้งานอีก หากเป็นลื้อเก่าโบราณจะส่งไปทางภาคใต้เพื่อนำไปทำเป็นรั้วบ้านหรือร้านอาหาร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า ปัจจุบันมีการผลิตลื้อเกวียนขนาดเล็ก เพื่อเป็นเฟอร์นิเจอร์สำหรับประดับตกแต่งบ้าน สวน หรือร้านอาหาร เกิดขึ้นจากเห็นเศษไม้ที่ทิ้งอยู่ตามท้องไร่ท้องนาจึงต้องการนำมาสร้างให้เกิดประโยชน์โดยการนำมาสร้างเป็นลื้อจำลองขนาดเล็ก โดยครั้งแรกที่สร้างสามารถสร้างได้จำนวน ๑๐ คัน เมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอก ชุมชนมาเห็นจึงเกิดความต้องการซื้อและได้ส่งขายไปยังอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งหมดสามารถสร้างได้ ๒๔ คันภายในหนึ่งปี ราคาคันละ ๑๐,๐๐๐ บาท และมีการต่อยอดโดยการจัดลื้อจำลองขนาดเล็ก เพื่อเป็นการประหยัดไม้เนื่องจากวัสดุตามธรรมชาติเริ่มหายากมากขึ้น ลื้อจำลองที่จัดทำขึ้นมีลักษณะเหมือนกับลื้อในสมัยก่อน ใช้สำหรับการตั้งโชว์ ^{๑๐๐}

สำรวจบริบทของพื้นที่และประเมินคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกับผู้นำชุมชน

ในการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้เดินสำรวจสภาพพื้นที่ เพื่อให้เห็นบริบทชุมชนในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม หลังจากนั้นได้พูดคุยกับแกนนำชุมชนในประเด็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน ได้แก่ พระธาตุภูขวาง วัดแม่เนาเรือ บ้านศิลปิน “นายแทน วาเพชร” ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำลื้อเกวียน ไม้กวาด ตีมีด แกะสลักไม้ เย็บหมวกผ้า ทำปราสาทแห่ศพ ไก่ชน โดยอาชีพที่โดดเด่นได้แก่ การทำลื้อเกวียนแม่เนาเรือ สมัยก่อนชาวแม่เนาเรือ ผู้ชายส่วนมากจะมีอาชีพเป็นช่างทำลื้อเกวียนขาย (สลาลื้อวัว) ลื้อเกวียนที่ทำจากแม่เนาเรือ

^{๙๙} สัมภาษณ์, ขนิษฐา วาเพชร บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์, คำมูล ยะตา ปราชญ์ชาวบ้านหมู่ ๑๖ ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

มีความคงทนแข็งแรงจนเป็นที่เลื่องลือ สามารถส่งออกขายไปถึงจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ปัจจุบันการทํานาได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่มีการใช้แรงงานสัตว์ในการทํานาอีกแล้ว ทำให้ลื้อเกวียนเพื่อเทียมวัวได้ปรับประยุกต์มาเป็นการทำลื้อเกวียนที่มีขนาดเล็กกลง โดยซื้อเพื่อนำไปประดับในร้านอาหาร หรือตามโรงแรมที่พักต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่น ๆ ได้แก่ หมอเมืองดนตรีพื้นเมือง ประเพณีสืบชะตา ประเพณีสู่ขวัญ ประเพณีสลากภัต ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและขนม ได้แก่ น้ำปู่ ถั่วเน่า ก๋วยฉาบ ข้าวแต่น เป็นต้น

(๒) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพวาดสามมิติบนแผ่นสังกะสี

ทีมวิจัยได้จัดเวทีชุมชน เพื่อนำเสนอรูปแบบศิลปะชุมชน เพื่อให้แกนนำชุมชนได้หารือกับคนในชุมชน จากการประชุมชุมชนได้เห็นชอบให้มีการสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของภาพวาดสามมิติ และ Street Art ซึ่งจากข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการทำความเข้าใจกับชุมชน เพื่อวาดภาพบนกำแพงบ้านหรือผนังสาธารณะ จึงได้เสนอรูปแบบภาพวาดสามมิติบนแผ่นสังกะสี เพราะมีแผ่นสังกะสีเก่าในชุมชนจำนวนหนึ่ง โดยกำหนดวาดภาพอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นทั้งสถานที่สำคัญ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและอาชีพที่โดดเด่นในชุมชน จำนวน ๑๐ ภาพได้แก่ ๑) ทำสวนผักกาด ๒) ทำก๋วยฉาบ ๓) ทำหมวกผ้า ๔) ทำถั่วเน่า ๕) การตีมีด ๖) ตันมะขามใหญ่ ๗) บ้านเก่า ๘) การตีเหล็ก ๙) เกี่ยวข้าว และ ๑๐) การทำลื้อเกวียน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า ทางชุมชนได้ปรึกษาหารือกับกำนัน เพื่อนางานศิลปะมาช่วยเหลือด้านการท่องเที่ยว จากนั้นจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกับผู้นำและชาวบ้านในชุมชนเมื่อได้ข้อยุติแล้วจึงเริ่มมีการดำเนินงานโดยประสานงานกับอาจารย์มานิตเกี่ยวกับงานศิลปะวิถีชุมชนมีการวางแผนงานร่วมกันเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องและวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ในการวาดภาพ เนื่องจากตำบลแม่มาเรือ หมู่ที่ ๑๖ ผนังภายในชุมชนมีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งเป็นกำแพงที่มีความเหมาะสมในการวาดภาพสามมิติ เพราะฉะนั้นจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกันภายในชุมชนว่า ควรนำวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ภายในชุมชนนำมาใช้งานให้เกิดประโยชน์และสามารถนำมาเป็นวัสดุทดแทนกำแพงได้ จึงเกิดความคิดที่จะนำสังกะสีเก่าซึ่งแต่เดิมชาวบ้านใช้มุงหลังคาและไม่ได้ใช้งาน นำมาเป็นพื้นหลังในการวาดภาพสามมิติ

เมื่อได้วัสดุเรียบร้อยแล้วจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกับชุมชนอีกครั้งเกี่ยวกับหัวข้อที่จะนำไปวาดภาพ เพื่อแสดงผลงานลงบนแผ่นสังกะสีที่เริ่มต้นจำนวน ๑๐ แผ่น ท้ายที่สุดจึงมีความเห็นร่วมกันว่าควรนำเรื่องราวภายในหมู่บ้านและชุมชนมาแสดงจัดทำเป็นภาพวาดสามมิติ เพื่อให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา ทำความเข้าใจและเล็งเห็นถึงความสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านและชุมชน ตัวอย่างเช่น เรื่องราวการเล่นของเด็กสมัยก่อนที่แตกต่างจากปัจจุบัน การขุดดินนำมาปั้นรูปร่างต่าง ๆ เพื่อนำมาเล่นกันได้ตันมะขามใหญ่จำนวน ๒ ตันที่อยู่กลางทุ่งนา ซึ่งตันมะขามนี้มีอายุเก่าแก่มากกว่า ๓๐๐ ปี และมีการสำรวจภายในชุมชนถึงสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงเอกลักษณ์ของความเป็นล้านนาของดีที่มีอยู่ในท้องถิ่น วิถีชีวิตของชาวบ้าน ผลิตภัณฑ์ และงานหัตถกรรมต่าง ๆ ที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากนั้นจึงนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไปแสดงลงบนภาพวาดสามมิติ เพื่อนำไปถ่ายทอดให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นหลัง รวมถึงบุคคลภายนอกชุมชนได้รับรู้

อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ดึงดูดความสนใจจากบุคคลภายนอกให้เข้ามาเที่ยวภายในชุมชนเพื่อเป็นการช่วยการกระตุ้นทางเศรษฐกิจต่อไป^{๑๐๑}

ในสมัยที่ยังดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ในชุมชนแม่น้ำเรือมีการปรึกษาหารือ ทั้งในส่วนของผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ที่ปรึกษารวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันพูดคุยและวาดฝัน เกี่ยวกับการแสดงถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่โดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ผนวกกับแนวคิดของ ศิลปินที่ต้องการขับเคลื่อนโดยนำอัตลักษณ์ของหมู่บ้านแม่น้ำเรือ แสดงลงบนภาพวาดสามมิติลงบน แผ่นสังกะสีจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อดำเนินงานในการจัดทำการแสดงผลงาน ซึ่งทางหมู่ที่ ๖ มีช่างฝีมือหลายคนได้ร่วมกันจัดทำโครงสร้างกะสีเพื่อให้ศิลปินได้วาดภาพสามมิติลงบนโครงสร้างกะสีที่ จัดทำขึ้น หลังจากวาดภาพทั้ง ๑๐ ชุดแล้วเสร็จ ได้มีการปรึกษาหารือพูดคุยกันอีกครั้งภายในหมู่บ้าน เกี่ยวกับการจัดแสดงผลงานเพื่อให้บุคคลภายนอกชุมชนได้รับรู้ และมาดูการแสดงผลงานทางศิลปะ พร้อมทั้งเชิญหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาเยี่ยมชมการแสดงผลงานที่จัดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งการจัดงานใน ครั้งนี้ถือเป็นการนำร่อง เพื่อเป็นแนวทางในการขยายผลไปอีก ๑๗ หมู่บ้านในตำบลแม่น้ำเรือซึ่งมี อัตลักษณ์เป็นของแต่ละชุมชน

การจัดแสดงศิลปะชุมชนในครั้งนี้ได้ต้องอาศัยความเข้มแข็งของชาวบ้านหมู่ที่ ๑๖ และชาวบ้านในตำบลแม่น้ำเรือ รวมถึงหน่วยงานทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี วัตถุประสงค์ของการจัดแสดงภาพวาดสามมิติ เพื่อสะท้อนถึงเรื่องราววิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน แม่น้ำเรือ ความโดดเด่นภายในหมู่บ้าน เช่น การทำล้อเกวียน ผลิตภัณฑ์ที่จัดทำภายในชุมชนแม่น้ำ เรือ เช่น กล้ายฉาบ หมวก พืชผักสวนครัว เป็นต้น การจัดงานได้ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ รวมไปถึงสื่อโซเชียลมีเดีย และเชิญหน่วยงานภาครัฐ หอการค้า องค์การบริหารส่วนตำบลแม่น้ำเรือ เข้าร่วมร่วมจัดงานด้วย^{๑๐๒}

ในการดำเนินงาน ทีมศิลปินและทีมวิจัยที่ร่วมกันสร้างสรรค์งานศิลปะ ให้กับ ชุมชนหมู่บ้านแม่น้ำเรือ การนำเอางานศิลปะเข้ามาช่วยสร้างสรรค์ จึงนำเสนองานสามมิติหรืองาน Street Art ไปส่งเสริมให้แก่ชุมชนแต่ละแห่ง เป็นการนำเอาอัตลักษณ์ของแต่ละของชุมชนพื้นที่ ออกมาเป็นภาพวาดโดยการนำเสนอผ่านทางผนังพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนแห่งนั้น ภาพวาดเหล่านี้ เป็นการนำเสนออัตลักษณ์ภายในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมและดึงดูดความสนใจจากบุคคลภายนอก รวมไปถึงนักท่องเที่ยว เป็นการช่วยนำร่องและช่วยเหลือการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชน เป็นการ ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน งานศิลปะที่เกิดขึ้นบนแผ่นสังกะสีซึ่งแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ของตำบลแม่น้ำเรือ^{๑๐๓}

^{๑๐๑} สัมภาษณ์, แทน วาเพชร ศิลปินเมืองพะเยา บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่น้ำเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์, ชัยวัฒน์ พูแสง กำนันตำบลตำบลแม่น้ำเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์, แทน วาเพชร ศิลปินเมืองพะเยา บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่น้ำเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

(๓) การถ่ายทอดความรู้และการกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษา ทรัพยากรวัฒนธรรม

การถ่ายทอดความรู้ เป็นกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการด้านศิลปะให้แก่เด็กเยาวชนในชุมชน และนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรม จังหวัดพะเยา โดยการวาดภาพบนที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของเด็ก บนกำแพงสาธารณะและถนนในชุมชนแม่ณาเรือบริเวณบ้านศิลปิน “แทน วาเพชร” เพื่อให้ถนนดังกล่าวเป็นถนนสายศิลปะชุมชน และขยายไปสู่หมู่บ้านอื่นในตำบลแม่ณาเรือ โดยเริ่มจากบ้านแม่ณาเรือ หมู่ ๑๖

การจัดกิจกรรมของดี สุวิถีตำบลแม่ณาเรือ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเปิดตัวศิลปะชุมชนแบบสามมิติบนแผ่นสังกะสี ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวของตำบลแม่ณาเรือ นำโดยนายไชยวัฒน์ พูแสง กำนันตำบลแม่ณาเรือ กล่าวว่าผู้นำชุมชนและชาวบ้านบ้านแม่ณาเรือ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมของดี สุวิถีตำบลแม่ณาเรือ เพื่อนำเสนอของดีและวิถีชีวิตของชาวชุมชนตำบลแม่ณาเรือ ทั้งอาหารพื้นบ้าน การนำเสนอวิถีชีวิตของชุมชนโดยผ่านการวาดภาพ ๓ มิติ บนผืนกำแพงและสังกะสีเก่า เพื่อบอกเล่าเรื่องราวและวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน สร้างอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้ พร้อมดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม เพื่อถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการให้แก่เด็กเยาวชน โดยการวาดภาพบนกำแพงสาธารณะและถนนในชุมชนแม่ณาเรือ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนา “ศิลปะสู่วิถีการพัฒนาชุมชนคนแม่ณาเรือ” และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนแม่ณาเรือ ผ่านการจัดแสดงงานศิลปะสามมิติบนแผ่นสังกะสี และกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วย การวาดภาพบนกำแพงสาธารณะและถนนในชุมชนแม่ณาเรือ ของเด็กและเยาวชน การจัดแสดงภาพ “ศิลปะกับวิถีชุมชนคนแม่ณาเรือ : ภาพสามมิติบนแผ่นสังกะสี” เสวนาแนวคิดและความหมายของภาพสามมิติบนแผ่นสังกะสี : ศิลปะกับวิถีชุมชนคนแม่ณาเรือ เสวนา “ศิลปะสู่วิถีการพัฒนาชุมชน” และล้อเกวียน ล้อวิถีชีวิตคนแม่ณาเรือ” การจำหน่ายสินค้าของดีวิถีชุมชนแม่ณาเรือ กาดมั่ว ครั้วแลงดนตรีโฟล์คซอง และการแสดงของเด็กเยาวชน

แทน วาเพชร ศิลปินพื้นบ้านเมืองพะเยา กล่าวว่า ตนเองซึ่งเป็นศิลปินพื้นบ้านเมืองพะเยา จึงมีความคิดอยากจะส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำเอาศิลปะมาส่งเสริมการท่องเที่ยว ในรูปแบบการวาดภาพ ๓ มิติบนกำแพงและแผ่นสังกะสีเก่า เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของวิถีชีวิตของชุมชนตำบลแม่ณาเรือ และปลูกฝังการวาดภาพให้กับเด็ก ๆ ในชุมชนอีกด้วย ^{๑๐๔}

จากการเสวนาแนวคิดและความหมายของภาพสามมิติบนแผ่นสังกะสี : “ศิลปะสู่วิถีการพัฒนาชุมชน” และล้อเกวียน ล้อวิถีชีวิตคนแม่ณาเรือ” ได้สรุปแนวทางการจัดการและขยายผลการทรัพยากรวัฒนธรรม

^{๑๐๔} สำนักประชาสัมพันธ์เขต ๓ จังหวัดเชียงใหม่, ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมืองพะเยาจัดกิจกรรมของดีสู่วิถีชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://region3.prd.go.th/topic/news/160666>. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).

๑. การจัดงานในชุมชนแม่น้ำเรือถือเป็นการจุดประกายความคิดให้กับผู้นำชุมชน ครูบาอาจารย์ และอีกหลาย ๆ ท่านที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยนำสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนตนเองหรือสิ่งที่ตนเองถนัดและมีความสามารถพิเศษมานำเสนอในรูปแบบศิลปะ โดยชุมชนต้องมีการเตรียมตัว มีการพูดคุยกันถึงเป้าหมายและสิ่งที่ชุมชนต้องการให้เกิดขึ้น ต้องเป็นในสิ่งที่ชุมชนเป็นเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน

๒. ต้นทุนทางสังคมและต้นทุนทางวัฒนธรรมของตำบลแม่น้ำเรือ ถือได้ว่ามีครบสมบูรณ์และมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน แต่ต้องมีการวางแผนเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลร่วมกัน

๓. ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เข้าใจความต้องการของตนเอง ผู้นำชุมชนจะต้องมีความสามารถในการช่วยขับเคลื่อน ได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ชาวบ้านภายในชุมชนและผู้นำชุมชนมีความเข้าใจและมีความชื่นชอบในงานศิลปะ เพราะการจัดกิจกรรมหรือการทำโครงการต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนในการช่วยเหลือดูแลผลงานศิลปะที่จัดทำแล้วเสร็จต่อไป ชาวบ้านสามารถอธิบายความหมายของผลงานที่จัดทำขึ้นได้ว่ามีความเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวพันกับชุมชน

๔. ชุมชนต้องมีการขยายงานออกไปมากยิ่งขึ้น เปิดโอกาสและเปิดพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนได้กล้าแสดงออก แสดงฝีมือและแสดงผลงานของตนเอง เปิดโอกาสให้เด็กใช้จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

๕. การจัดแสดงผลงานทางศิลปะเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาถ่ายรูปชื่นชมผลงาน ยังมีการโปรโมทและกระจายความน่าสนใจได้ออกไปได้มาก จะส่งผลต่อเศรษฐกิจภายในชุมชนจะมีความตื่นตัวมากยิ่งขึ้น และเป็นการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชน

๖. ภาวะที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีอยู่จะนำไปติดตั้งสถานที่จำหน่ายสินค้านั้น ๆ ส่วนภาพต้นมะขามจะขออนุญาตจากเจ้าของพื้นที่ เพื่อจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ในชุมชนและนำภาพวาดมะขามไปติดไว้ โดยจะขอเมล็ดพันธุ์ปอเทืองจากสำนักงานเกษตรจังหวัดมาหว่านในช่วงฤดูแล้งเพื่อเป็นการปรับหน้าดินไปในตัว พร้อมทั้งได้สถานที่ถ่ายรูปแห่งใหม่ในทุ่งปอเทืองด้วย เป็นการสานต่อภาพวาดสามมิติไปตามจุดแหล่งที่มาต่าง ๆ ของภาพวาด เพื่อช่วยดูแลภาพวาดร่วมกันในชุมชนอีกด้วย

๗. การต่อยอดผลงานและการขยายผลงานศิลปะออกไปสู่ระดับตำบล เพื่อให้ทั้งตำบลมีงานศิลปะจะก่อให้เกิดพลังเป็นอย่างมากในการดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของตำบลแม่น้ำเรือ

๘. การแสดงผลงานทางศิลปะภาพวาดสามมิติ พร้อมกับจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์และเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชม และซื้อสินค้าที่มีอยู่ภายในชุมชน ที่สำคัญที่สุดคือต้องได้รับการดูแลรักษาและเอาใจใส่จากชาวบ้านภายในชุมชน

๙. การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีส่วนสำคัญในการช่วยประชาสัมพันธ์สินค้า เพราะปัจจุบันคนชอบถ่ายรูป ชอบโซเชียล และชอบแชร์ ถือเป็นการสร้างการตลาดได้อย่างดี ซึ่งถือเป็นกลยุทธ์ทางการตลาด แม้ว่าการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อาจไม่มีผลต่อการท่องเที่ยว แต่อนาคตจะเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน

๘.๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

การคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการภายในสถานที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบของพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ โดยเชื่อมโยงกับเวียงบัว ซึ่งเป็นเมืองโบราณแห่งหนึ่งในอาณาจักรญากมยาว ตั้งอยู่ที่บ้านบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา ทั้งนี้ ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนได้สร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของการพัฒนาพื้นที่ภูมิสถาปัตยกรรม และประติมากรรมปูนปั้นรูปปลา (Buddhist Art and Space) ที่มีชื่อว่า “ภูมิจักรวาล” ได้นำแนวคิดมาจากลายปลาคู่ที่ปรากฏในเครื่องถ้วยในเตาเผาของเมืองโบราณเวียงบัว จากอัตลักษณ์ของเครื่องถ้วยแหล่งเวียงบัวที่มีความโดดเด่น ได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีกระบวนการดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

ประวัติเวียงบัว

เวียงบัว ตั้งอยู่ที่บ้านบัว หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา อยู่ห่างจากมหาวิทยาลัยพะเยาไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๓ กิโลเมตร เวียงบัวเป็นเมืองโบราณในยุคประวัติศาสตร์สมัยล้านนา มีอายุทางโบราณคดีอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ในช่วง พ.ศ. ๑๘๐๓-๑๘๔๓ ลักษณะผังเมืองวางตัวในแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีรูปแบบคล้ายกับรูปหนึ่งใบโพธิ์ โดยส่วนปลายใบโพธิ์จะอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ขนาดของเมืองยาวที่สุดประมาณ ๘๐๐ เมตร กว้างที่สุดประมาณ ๔๐๐ เมตร คูเมืองด้านทิศเหนือ-ตะวันตกและตะวันออก มีเพียงชั้นเดียว และเฉพาะด้านทิศตะวันออกจะเป็นลักษณะของลำห้วยที่ไหลซัดผ่านคันดินกำแพงเมืองด้วย โดยคูเมืองจะกว้างประมาณ ๖.๕๐ เมตร คันดินกำแพงเมืองชั้นในกว้างประมาณ ๖.๕๐ เมตร นอกจากนี้ยังพบลักษณะคันดินนอกเมืองที่คงเกิดจากการขุดคูเมือง แล้วนำเอาดินส่วนหนึ่งมาถมเป็นคันดินด้านนอกด้วย แต่มีขนาดและปริมาณน้อยกว่าด้านในโดยจะกว้างประมาณ ๕ เมตร ส่วนลักษณะของคูเมืองด้านทิศใต้ของเวียงบัวนี้ จะมีคูเมือง ๒ ชั้น มีคันดินคันอยู่ระหว่างกลาง คูเมืองชั้นในกว้างประมาณ ๘.๒๐ เมตร คันดินกว้าง ประมาณ ๗.๘๐ เมตร และคูเมืองชั้นนอกกว้างประมาณ ๙ เมตร แนวคูในชั้นนี้จะขุดอยู่บนเนินเขาสูงกว่าอีก ๓ ด้าน และวางตัวเป็นเส้นตรงในแนวทิศตะวันออกเฉียง ตะวันตก ความลึกของคูเมืองทั้งหมดโดย เฉลี่ยประมาณ ๑.๕๐-๒.๐๐ เมตร ทางด้านทิศใต้ของเวียงบัว สังเกตเห็นแนวคันดินที่วางตัวในแนว ทิศเหนือ-ใต้ จากเวียงบัวลงมาเชื่อมต่อกับเมืองอีกเมืองหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเวียงบัวนี้ สภาพภายในเวียงบัวจะเทลาดจากด้านทิศใต้เข้ามาภายในเมือง สภาพพื้นที่ภายในเมืองจะมีลักษณะเป็นที่ลาดเชิงเขา แบบลอนลูกคลื่นที่ไม่มี ความสูงต่างระดับกันมากนัก บริเวณต่ำสุดน่าจะอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะคล้ายกับเป็นแอ่ง โดยมีคันดินกำแพงเมืองลดเป็นขอบสูงกว่า คันดินด้านอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด

ปัจจุบันภายในเวียงบัวเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านบัว มีทั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย และโรงเรียน มีการทำไร่ทำนา และทำสวนของชาวบ้านอยู่กระจัดกระจายเป็นแห่ง ๆ มีแนวถนนติดต่อกันเอง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แนวกำแพงเมืองแต่ละด้านถูกรุกทำลายลงไปเป็นอันมาก สำหรับเมืองอีกเมืองหนึ่งที่อยู่ด้านทิศใต้ ติดต่อกับเวียงบัวนั้นยังไม่มีชื่อเรียกที่แน่นอน ในที่นี้ขอ

เรียกว่าเป็น เวียงบัวสอง ซึ่งจะตั้งอยู่บนเนินเขาสูงกว่าเวียงบัวหนึ่ง พื้นที่ภายในเมืองจะมีลักษณะเป็น ลอนลูกคลื่นขนาดใหญ่ ซ้อน ๆ กันอยู่ ไม่พบโบราณวัตถุภายในเมืองลักษณะผังเมืองน่าจะเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่วางตัวในแนวทิศเหนือ-ใต้ กว้างประมาณ ๔๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๖๐๐ เมตร คูเมืองด้านทิศเหนือที่ติดต่อกับเวียงบัวหนึ่ง นั้นพบคูเมืองชั้นเดียว กว้างประมาณ ๙.๗๐ เมตร คั่นดิน กว้างประมาณ ๗ เมตร ส่วนคูเมืองด้านทิศตะวันออก มีคูเมือง ๒ ชั้นคูเมืองชั้นในกว้างประมาณ ๑๑ เมตร คั่นดินกว้างประมาณ ๘ เมตร คูเมืองชั้นนอกกว้างประมาณ ๗ เมตร และคั่นดินกว้างประมาณ ๔ เมตร ความลึกโดยเฉลี่ยประมาณ ๑.๕๐-๒.๐๐ เมตร เช่นกันคูเมืองเวียงบัวหนึ่ง ด้านทิศใต้และ ตะวันตก จะมีสภาพไม่สมบูรณ์เท่าใดนักเพราะพื้นที่บางส่วนของคูใช้ในการเกษตรกรรม มีการขุดตัก หน้าดินไปบ้าง สภาพภายในเมือง มีไม้ยืนต้นขึ้นอยู่บ้างเป็นแห่ง ๆ ไม่พบโบราณวัตถุ ไม่มีการสร้าง บ้านเรือนอยู่อาศัย พื้นที่ค่อย ๆ เหลาตกลงไป โดยรอบเวียงบัวมีแผนผังเป็นรูปดอกบัวสองดอกอยู่ ติดกัน หากมองจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศจะดูเหมือนตัวเต่า เพราะคูเวียงบัวหนึ่ง นั้นมีลักษณะ เป็นดอกบัวตูมรูปร่างคล้ายหัวเต่า ส่วนคูเวียงบัวสอง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม เมื่ออยู่ใกล้กันจึงมอง คล้ายเป็นรูปเต่า ปัจจุบันบ้านเวียงบัวได้กลายเป็นหมู่บ้านโดยชาวบ้านอาศัยที่นั่นส่วนใหญ่มีอาชีพทำ การเกษตร ไม่ค่อยมีใครรู้มาก่อนในอดีตแห่งนี้เคยเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่ของเมือง พะเยาและมีความสำคัญต่อชุมชนในอดีต

แหล่งโบราณคดีบ้านเวียงบัว กล่าวได้ว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่น่าสนใจและ มีความสำคัญของจังหวัดพะเยา เพราะนอกจากจะมีลักษณะของ “เมือง” โบราณอยู่ถึง ๒ แห่งแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตภาชนะดินเผาอยู่ในบริเวณใกล้เคียงที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับเวียงบัวนี้ด้วย จาก ตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่ง และจากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบกล่าว ได้ว่าแต่เดิมนั้น แหล่งโบราณคดีเวียงบัวได้ถูกสร้างขึ้นบนเนินเขาสูง โดยการขุดคูน้ำคั่นดินล้อมรอบเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งปัจจุบันคือ เวียงบัวสอง คงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยเพียงชั่วคราว แล้วแต่กรณี เช่นในเมื่อเกิดศึกสงคราม เป็นต้น ตามปกติแล้วชุมชนจะตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยรอบ นอก เวียงบัวตามที่ราบลุ่มที่สามารถทำการเกษตรกรรมได้อย่างสะดวก

เมื่อชุมชนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้มาก่อน เกิดการขยายตัวใหญ่ขึ้นมี การอยู่อาศัยของคนเพิ่มมากขึ้น ความจำเป็นในการต้องการ “เมือง” เพื่อการพักอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น และเนื่องจากเวียงบัวหนึ่งและสอง นั้นมีขนาดค่อนข้างเล็กอยู่บนเนินเขาสูง การขึ้นลงลำบาก ฉะนั้น การสร้างเวียงบัวหนึ่ง คือ เวียงบัวที่มีผังเมืองเป็นรูปใบโพธิ์ ก็นับเป็นความจำเป็นสำหรับชุมชน ณ ที่ แห่ง นี้และจากการขยายสร้างเวียงบัวขึ้นมาใหม่อีกแห่งหนึ่งนั้น ทำให้ผังเมืองครอบคลุมลงมาเกือบถึง พื้นที่ราบที่เคยใช้เป็นที่ทำมาหากินแต่เดิม ฉะนั้นจึงทำให้เกิดมีการเข้ามาอยู่อาศัยอย่างถาวรภายใน เมืองใหม่แห่งนี้ของชุมชนบางกลุ่ม แต่ก็คงมีการอยู่อาศัยนอกเมืองอยู่ด้วย เพราะได้พบเศษภาชนะดิน เผาภายในเวียงบัวหนึ่งนี้เป็นจำนวนมากพอสมควร^{๑๐๕}

^{๑๐๕} สายันต์ ไพรชาญจิตร, อารยะพะเยาที่แหล่งเตาเวียงบัว, (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๓๐-๓๓.

ทุนทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ

- แหล่งเตาโบราณเวียงบัว

จากการศึกษาเครื่องถ้วยเมืองพะเยา โดยศักดิ์ชัย สายสิงห์^{๑๐๖} กล่าวว่า ในเขตเมืองพะเยาได้พบแหล่งเตาถ้วยม่อนอ่อม บริเวณเมืองโบราณเวียงบัว ตำบลแม่กา ลักษณะทั่วไปของเครื่องถ้วย เป็นจำพวกจานและชามเปรียบเทียบกับชามสันกำแพง คือ มีน้ำเคลือบสีเขียว ด้านในจะออกสีเขียวเข้ม น้ำเคลือบค่อนข้างหนา ด้านนอกเป็นสีน้ำตาลดำ บางใบมีการปาดน้ำเคลือบบริเวณก้นชาม และบางใบพบว่ามีการทำลายประทับใต้เคลือบบริเวณก้นจานเป็นลายปลาคู่ ทั้งลักษณะของรูปทรง ลวดลาย รวมทั้งน้ำยาเคลือบมีความใกล้เคียงกับเครื่องถ้วยเตาสันกำแพงอย่างมาก จะต่างกันบ้างเล็กน้อยคือ สีของน้ำเคลือบที่เตาพะเยามีสีเขียวเข้มมากกว่า บางใบจะเคลือบด้วยสีน้ำตาล และเนื้อของภาชนะเตาพะเยาจะมีสีดำนากกว่า จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าเครื่องถ้วยพะเยานี้ น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องถ้วยสันกำแพง ทั้งทางด้านรูปแบบ และเทคนิคการทำ มีอายุสัมพันธ์กับเมืองโบราณเวียงบัว ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑

ในปีพ.ศ.๒๕๔๘ ได้มีการขุดค้นพบเตาเผาโบราณแบบล้านนา จำนวน ๒ แห่ง และเศษเครื่องถ้วยชามอยู่ตามทีลาดเนินในพื้นที่เมืองโบราณ และตามริมห้วยแม่ต้า ตามไร่นาสวนของชาวบ้าน ปัจจุบันได้มีการพัฒนาให้พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณเวียงบัว โดยมีเอกลักษณ์ที่สำคัญของเตาเวียงบัวคือ เครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบซึ่งอยู่ในสมัยพญางำเมือง ประมาณปีพ.ศ. ๑๘๒๓-๑๘๔๓ และพบลวดลายภูมิจักรวาลที่เป็นอัตลักษณ์ของเครื่องถ้วยแหล่งเตาพะเยาหลายรูปแบบ เช่น ลายรูปสิงห์ ลายอนัตตวัฏฏะ ลายปลา เป็นต้น^{๑๐๗} ลวดลายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว เฉพาะถิ่นที่มีความพิเศษ มีความหมายลึกซึ้งแสดงถึงความเชื่อชาวยุขานาถุการ และภูมิปัญญาเชิงช่าง รวมถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางจิตวิญญาณ ศิลปะ และเศรษฐกิจ

นักวิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาแหล่งเตาเผาเวียงบัว ณ พิพิธภัณฑ์แหล่งเตาเวียงบัว ทำให้ได้เห็นเตาเผาโบราณ และเครื่องถ้วยชามในแหล่งเตาเผาเวียงบัว พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านบัว ตั้งอยู่ที่บ้านบัว หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา พิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณบ้านบัวเป็นพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดี (Archaeological site museum) พัฒนามาจากหลุมขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีที่เกิดจาก กิจกรรมกระบวนการโบราณคดีชุมชน (Community Archaeology) ของชาวบ้านบัว ร่วมกับอาจารย์และนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะทำงานโครงการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ก่อนที่จะมีการขุดค้นศึกษาแหล่งเตาโบราณในระหว่างการค้าเนินงานโครงการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา คณะทำงานได้พบว่าชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่กา มีแหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณซึ่งเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ อยู่ในพื้นที่เมืองโบราณเวียงบัวเป็นจำนวนมาก

^{๑๐๖} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะล้านนา, (กรุงเทพฯ : มติชนปากเกร็ด, ๒๕๕๖), หน้า ๓๑๔-๓๑๕.

^{๑๐๗} เทศบาลตำบลแม่กา, แหล่งเตาเผาโบราณเวียงบัว พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์, ม.ป.ป. เอกสารอัสสาเนา.

เดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร นำ นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน ๑๓ คน เข้ามาฝึก ภาควิชาปฏิบัติการด้านการสังคมสงเคราะห์ชุมชนและการพัฒนาชุมชน ร่วมกับชาวบ้านบัวและคณะทำงาน โครงการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ดำเนินการชุดค้นศึกษาทางโบราณคดี และอนุรักษ์ห่มชุดค้นทางโบราณคดีที่มีเศษเครื่องถ้วยชาม และซากเตาเผาเครื่องถ้วยชามในแหล่งโบราณคดี ๒ แห่ง คือ เต่าพ่ออ้อยแต่ง และแหล่งเตาเก้ามะเฟือง สำหรับพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบัว ซึ่ง การชุดค้นทางโบราณคดีครั้งนี้เป็นการชุดค้นทางโบราณคดีแบบมีส่วนร่วมเข้าร่วมกิจกรรม ในการชุด ค้นศึกษาได้พบหลักฐานการผลิตเครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบในสมัยพญางำเมือง และพบ ลวดลายภูมิจักรวาลที่เป็นอัตลักษณ์ของเครื่องถ้วยแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัวหลายแบบ เช่น ลายรูป สิงห์ ลายอนันตวัฏฏะ ลายปลา ฯลฯ ซึ่งไม่เคยพบในแหล่งเตาอื่น ๆ ทั้งในประเทศไทย และใน ประเทศอื่นในทวีปเอเชียมาก่อน และเมื่อชุดค้นเสร็จแล้ว ชาวบ้านบัวได้ตัดสินใจอนุรักษ์ห่มชุดค้นที่มี เศษเครื่องถ้วยชามและซากเตาเผาทั้งในแหล่งเต่าพ่ออ้อยแต่งและแหล่งเตาเก้ามะเฟือง จัดทำเป็น พิพิธภัณฑสถานแหล่งเรียนรู้โดยการสร้างอาคารชั่วคราวโครงสร้างไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคาคลุมห่มชุด ค้น และเปิดให้บริการแก่ผู้สนใจเข้าศึกษาเที่ยวชม และในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีผู้คนสนใจเดินทางเข้าไป ศึกษาและเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานห่มชุดค้นเตาโบราณบ้านบัวราว ๕,๐๐๐ คน

พ.ศ. ๒๕๕๙ ผลสัมฤทธิ์จากกระบวนการโบราณคดีชุมชน ความเก่าแก่ และความแปลกใหม่ของหลักฐานทางโบราณคดี ทำให้พิพิธภัณฑสถานเตาเผาโบราณบ้านบัวได้รับความ สนใจจากนักศึกษา นักเรียน นักท่องเที่ยวทั่วไป รวมทั้งนักธุรกิจที่สนใจเรื่องการอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรม ในปีนี้ อาจารย์ปัทมา สมิตะสิริ ยังคงดำเนินงานโครงการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศตำบลแม่กา อย่างต่อเนื่อง โดยโครงการฯ ให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาห่มชุดค้นทาง โบราณคดีที่เต่าพ่ออ้อยแต่งและกลุ่มเตาเก้ามะเฟือง เพื่อพัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑสถานโบราณคดีที่มี อาคารจัดแสดงถาวรและมีกิจกรรมสนับสนุนให้กิจการพิพิธภัณฑสถานยั่งยืนมากยิ่งขึ้น มีการ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลและความเคลื่อนไหวของพิพิธภัณฑสถาน ออกเผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ โดยวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๙ คุณชัย โสภณพนิช ประธานมูลนิธิกรุงเทพประกันภัย และคณะ ได้เดินทางไป เยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานห่มชุดค้นเตาโบราณบ้านบัว โดยมีศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร และ อาจารย์ปัทมา สมิตะสิริ เป็นผู้ให้ข้อมูลความเป็นมาของกิจกรรมโบราณคดีชุมชน การมีส่วนร่วมของ ชาวบ้านบัวในการชุดค้นศึกษา ศักยภาพทางวิชาการ คุณค่าความสำคัญทางโบราณคดีและ ประวัติศาสตร์ของแหล่งเตาโบราณ สภาพปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานถาวร คลุม ห่มชุดค้นที่กำลังเสื่อมสภาพ และแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนบ้านบัวให้มี อาชีพผลิตเครื่องถ้วยชามที่ระลึก ตามแบบศิลปะเครื่องถ้วยสมัยโบราณที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ สถานและมีผลดีต่อการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณเวียงบัวและแหล่งเตาอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ชุดค้น ทั้งนี้มูลนิธิกรุงเทพประกันภัยได้มอบทุนสนับสนุนกิจกรรมการวิจัย และพัฒนาโบราณคดีชุมชนบ้าน บัว เป็นเงิน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านบาท) สำหรับสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานและอนุรักษ์หลักฐานทาง

โบราณคดีในหลุมขุดค้น การสร้างโรงงานเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ^{๑๐๘}

- เครื่องถ้วยพะเยาที่แหล่งเตาเวียงบัว

จากข้อมูลและหลักฐานจากการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีในแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว โดยศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร โครงการโบราณคดีชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้ทราบว่ามีการผลิตเครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบคุณภาพดี ลวดลายสวยงาม มีความหมายทางคติธรรมความเชื่อในแคว้นพะเยามาตั้งแต่ห้วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ต่อดันพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการขุดค้นศึกษาเพียงสองสามแห่ง แต่ก็ช่วยให้เห็นหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของแคว้นพะเยาในยุคสร้างบ้านแปงเมือง ในรัชสมัยพญาจางเมือง (ประมาณ พ.ศ. ๑๘๒๐-๑๘๖๐) มีการผลิตเครื่องชามเนื้อแกร่งชนิดเคลือบที่เมืองเก่าเวียงบัว เรียกชื่อว่า “แหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว” ซึ่งเครื่องถ้วยชามของแหล่งเตาแห่งนี้มีลายลักษณะตกแต่งที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนของแหล่งอื่นทั้งบ้านใกล้และเมืองไกล มีวิทยาการเตาเผาอยู่ในกลุ่มเดียวกัน แหล่งเตาสันกำแพง แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เสียง และแหล่งเตาสมัยเซียงที่เมืองศรีสะเกษลาย ร่วมสมัยกับห้วงเวลาที่พญามังรายครองเมืองเซียงรายในลุ่มแม่น้ำกก และกำลังขยายอำนาจลงไปสร้างศูนย์กลางของแคว้นล้านนาที่ลุ่มแม่น้ำปิง และร่วมสมัยกับห้วงเวลาที่พ่อขุนรามคำแหงครองแคว้นสุโขทัยในลุ่มแม่น้ำยมตอนล่าง

ผลการศึกษารูปลักษณะลวดลายตกแต่งบนภาชนะประเภทชาม/จานของแหล่งเตาเผาพะเยาที่เวียงบัว โดยเฉพาะจากเตาพ่ออ้อยแต่งและกลุ่มเตาเก้ามะเฟือง ประเภทลายรูปสัตว์วิเศษหรือสัตว์มงคลประเภทสิงห์/ราชสีห์ ม้า ช้าง นก ปลา ตรงกลางชาม/จานในรัศมีของดวงอาทิตย์ สุริยมณฑล จักรวาลมณฑล ลายขวัญ หรือ ลายอนันตวิภูษะ และลายดวงอาทิตย์ ที่ไม่เพียงแต่เป็นกลุ่มลายลักษณะชุดใหม่ที่ไม่เคยพบตามแหล่งเตาอื่น ๆ มาก่อนทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักฐานที่เชื่อมโยงกับคติธรรมความเชื่อ โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ของกลุ่มชนชาติต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มชนชาติไท-ลาวที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและทางตอนเหนือของประเทศไทยในห้วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ว่ายังนับถือธรรมชาติ ศาสนา พ่า ดิน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว นับถือผีบรรพบุรุษ นับถือสัตว์ ศักดิ์สิทธิ์ ผสมผสานกับคติธรรมในศาสนา พราหมณ์ พุทธศาสนา ศาสนาเต๋า ที่แพร่หลายอยู่ในอินเดียและจีน ผลการกำหนดอายุตัวอย่างถ่าน ยืนยันว่าเตาเผากลุ่มเตาเก้ามะเฟืองดังกล่าว ถูกใช้ในกิจกรรมการเผาเครื่องถ้วยชามเคลือบในห้วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มชนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะในล้านนากำลังมีการสร้างบ้านแปงเมืองพัฒนาจากสังคมชนเผ่าขึ้นไปเป็นเมือง หรือแคว้นที่มีผู้ปกครองเป็นกษัตริย์

การศึกษาวិเคราะห์ความหมายและคุณค่าความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ของเครื่องถ้วยประเภทชาม/จานที่มีลวดลายรูปสัตว์และรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นในแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว จึงให้ความสนใจต่อคติธรรมความเชื่อของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในทวีปเอเชีย ในอินเดีย ในจีน และในพื้นที่ทางตอนเหนือของภูมิภาคล้านนาก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และร่วมสมัยในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ลายลักษณะบนเครื่องถ้วยเป็นงานศิลปะที่บ่งบอกถึงวิถีคิดพื้นฐานในการมองชีวิต โลก และ

^{๑๐๘} สายันต์ ไพรชาญจิตร, โบราณคดีของเครื่องถ้วยไทในล้านนาแหล่งเตาเมืองน่าน บ้านเตาไหแช่เสียงและแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว, วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๖): ๙๑-๑๑๘

จักรวาล แสดงให้เห็นถึงคติธรรมความเชื่อของศิลปินผู้ประดิษฐ์และสร้างสรรค์ที่หมายถึงช่างปั้นผู้ออกแบบ และผู้ประดิษฐ์ลายลักษณ์ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงความคาดหวังของผู้บริโภคเครื่องถ้วยชามว่าต้องการความหมายที่เป็นคุณ เป็นมงคล และเป็นอำนาจที่เอื้อพลังจากลายลักษณ์และเครื่องถ้วยใบนั้น ๆ ให้เกิดแก่นั่น และผู้ที่ทนนำไปทำพิธีอุทิศให้ทั้งในโลกนี้และโลกอื่น เครื่องถ้วยประเภทชาม/จานเคลือบสีเขียว สีเขียวแกมเหลืองของแหล่งเตापะเยาที่เวียงบัวก็ถูกประดิษฐ์และตกแต่งด้วยลายลักษณ์ให้มีพื้นฐานเป็นรูปธรรมจักรและดวงอาทิตย์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในระดับจักรวาล และในชาม/จานจำนวนมากมีการตกแต่งเพิ่มเติมด้วยลายลักษณ์รูปสัตว์มงคลต่าง ได้แก่ สิงห์หรือราชสีห์ นกสีแดงหรือนกหงส์ ช้าง เสือ ม้า ปลา และลายขวัญ หรืออนันตวัฏฏะที่เป็นสัญลักษณ์ระดับวัฒนธรรมกลุ่มชน ซ้อนทับลงไปตรงกลางชาม/จานที่เป็นจุดศูนย์กลางของธรรมจักร หรือสุริยมณฑลที่เป็นมงคลสากลระดับจักรวาล

ชาม/จานที่มีลายลักษณ์ธรรมจักรผสมผสานกับรูปสัตว์มงคลและลายขวัญ/อนันตวัฏฏะ เป็นศิลปะร่วมสมัยที่ปรากฏอยู่บนเครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นในห้วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ที่กลุ่มชนชาวไทย-ลาวกำลังสร้างบ้านแปงเมืองตั้งเป็นศูนย์อำนาจใหม่ขึ้นในลุ่มน้ำปิง วัง ยม และน่านในภูมิภาคล้านนา ซึ่งผลการศึกษาลายลักษณ์ต่าง ๆ บนเครื่องถ้วย ชี้ให้เห็นว่าแหล่งเตापะเยาที่เวียงบัวน่าจะเป็นกิจการที่อยู่ภายใต้การควบคุม หรือดำเนินการของเมืองพะเยาในสมัยพญาจำเมืองซึ่งเป็นผู้นำร่วมสมัยกับพ่อขุนรามคำแหงแห่งเมืองสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัยในลุ่มแม่น้ำยม และพญามังรายแห่งเมืองเชียงใหม่ในลุ่มแม่น้ำปิง และร่วมสมัยกับกิจการของแหล่งเตาเมืองน่าน บ้านเตาไหแจ้เสียงสมัยพญาผานอง^{๑๐๙}

ความหมายของลายลักษณ์ที่ตกแต่งบนชามหรือจานของแหล่งเตาเวียงบัว

ลายลักษณ์ที่ตกแต่งบนชาม หรือจานของแหล่งเตาเวียงบัว มีลักษณะโดดเด่นแตกต่างจากเครื่องถ้วยชามที่ผลิตจากแหล่งเตาอื่น ๆ ของประเทศไทยและต่างประเทศอย่างเห็นได้ชัด จากการศึกษาพบว่าลายลักษณ์ต่าง ๆ มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับจักรวาลทัศน์ โลกทัศน์ และชีวิตทัศน์ เป็นวิถีคิดสำคัญทางวัฒนธรรมของผู้คน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ ที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคถ้วยชาม ดังนี้

- **ลายดวงอาทิตย์ และลายธรรมจักร** รูปแบบพื้นฐานลายลักษณ์บนจานหรือชามจากแหล่งเตา เวียงบัวโดยเฉพาะกลุ่มเตาแก้มะเฟือง ได้แก่ จานหรือชามตะไลปากกว้าง ก้นกว้าง มีฐานเตี้ย ๆ ตัวจานโค้งงุ้มเข้า ด้านในใกล้ขอบปากมีสัน พื้นกลางจานเรียบ ๆ ไม่มีลายลักษณ์รูปสัตว์ หรือสิ่งของมงคลอื่น ๆ แต่ก็มีเส้นวงกลมซ้อนกันหลายวง ล้อมรอบด้วยสุริยมณฑล หรือรัศมีที่พุดเป็นร่องตื้น ๆ ในแนวตั้งเวียนไปรอบผนังข้างจานหรือชาม ซึ่งเมื่อดูจากด้านบนของจานหรือชามก็เห็นเสมือนว่าชามหรือจานใบนั้นมีลักษณะเจ็ดจ่าประดุจดวงอาทิตย์ และจานหรือชามบางใบก็ทำลวดลายรัศมีรูปสามเหลี่ยม (คล้ายหน่อไม้) ล้อมรอบวงกลมซ้อนกัน ๒ หรือ ๓ ชั้น ไว้ตรงกลางจาน หรือชาม โดยมีสุริยมณฑลล้อมรอบอยู่ที่ข้างชามหรือจาน ซึ่งลายลักษณ์นี้มีความหมายว่าเป็น

^{๑๐๙} สายันต์ ไพรชาญจิตรี, ความหมายลายลักษณ์บนเครื่องถ้วยที่ผลิตในห้วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ของแหล่งเตาเมืองน่าน บ้านเตาไหแจ้เสียงและแหล่งเตापะเยาที่เวียงบัว, *ตำรงวิชาการ* ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๑): ๙๘-๑๑๓.

ดวงอาทิตย์ หรือไม่ก็อาจจะหมายถึง พระธรรมจักรที่เป็นรูปลักษณะอันเป็นมงคลสูงสุดใน พระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชน และลัทธิศาสนาอื่น ๆ

- **ลายรูปสัตว์กลางสุริยมณฑล และกลางธรรมจักร** ลายลักษณะสำคัญอีกชุดหนึ่งที่พบบนจานหรือชามเครื่องเคลือบที่พบในแหล่งเตาเวียงบัว เป็นรูปสัตว์ศักดิ์สิทธิ์หรือสัตว์มงคล ซ่อนทับอยู่ตรงกลางดวงอาทิตย์หรือธรรมจักร ได้แก่ สิงห์ หรือราชสีห์แผ่น เสือ ช้าง ม้า นกหงส์ ปลาแบบต่าง ๆ ลายลักษณะรูปสัตว์เหล่านี้พบการใช้แพร่หลายในอินเดีย จีน และกลุ่มชนไทย-ลาว ในทวีปเอเชียมาตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล แสดงให้เห็นถึงการนำเอาสัญลักษณ์มงคลทั้งในระดับจักรวาล (ดวงอาทิตย์และธรรมจักร) และระดับวัฒนธรรมกลุ่มชน (รูปสัตว์ต่าง ๆ) มาใส่ไว้ในชามหรือจาน ให้มีฐานะเสมือนวัตถุมงคลหรือของศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้อุปโภค สามารถนำไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตในวาระสำคัญต่าง ๆ โดยเฉพาะในพิธีฝังศพและพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอันตราย

- **ลายขวัญหรือลายอนันตวัฏฏะ** ในการขุดค้นกลุ่มเตาเก่าแก่เพื่อองได้พบชาม หรือจานเคลือบสีเขียว และสีเหลืองแกมเขียวมีลายขวัญ หรือลายอนันตวัฏฏะ (หมายถึง สภาวะเวียนว่ายตาย เกิดเคลื่อนไหวไหลเลื่อนเปลี่ยนไปไม่หยุดนิ่งเป็นอนิจจัง) อยู่ตรงกลางชามล้อมรอบด้วยรัศมีหรือมณฑลที่ผนังข้างชาม ลวดลายประดิษฐ์จากการใช้ดวงตรากดประทับ รูปลักษณะชุดลายประกอบด้วย เส้นขดแบบกันหอยหลายเส้น หมุนวนคล้ายกับพายุหมุน คล้ายกับกระจุกเส้นขนที่ส่วนปลายม้วนขมวดไปในทิศต่าง ๆ คล้ายกับสายน้ำที่ไหลวนมีรูปปลาเวียนว่ายในกระแสน้ำวนสองตัว สันนิษฐานว่าน่าจะดัดแปลงมาจากรูปศรีวิตสะ สัญลักษณ์มงคลรูปปลาคู่ผสมผสานคติธรรม ความเชื่อเรื่องขวัญ พัฒนาเป็นลายลักษณะเฉพาะที่มีความหมายถึง จักรวาล โลก และชีวิตที่เวียนว่ายตายเกิดเคลื่อนไหวเป็นพลวัตไปไม่สิ้นสุด

(๒) การสร้างสรรค์ ออกแบบ และพัฒนาศิลปะชุมชน

การสร้างสรรค์ ออกแบบและพัฒนาศิลปะชุมชน ได้พัฒนามาจากจุดเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เวียงบัว และสภาพพื้นที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับเมืองโบราณคือ เวียงบัว ซึ่งมีอายุหลายร้อยปีร่วมสมัยพญางำเมือง โดยมีหลักฐานที่ค้นพบคือเตาเผาภาชนะดินเผาเขียนสีเคลือบโบราณ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เฉพาะถิ่น มีความหมายลึกซึ้งอันแสดงถึงความเชื่อชาวข่านานูการและภูมิปัญญาเชิงช่าง รวมถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางจิตวิญญาณ ศิลปะ และเศรษฐกิจ

การออกแบบประติมากรรม

นักวิจัยได้เลือกลวดลายปลาที่ปรากฏในเครื่องถ้วยสีเหลืองแกมเขียว มีลายขวัญหรือลายอนันตวัฏฏะ (หมายถึง สภาวะเวียนว่ายตาย เกิดเคลื่อนไหวไหลเลื่อนเปลี่ยนไปไม่หยุดนิ่งเป็นอนิจจัง) อยู่ตรงกลางชาม ล้อมรอบด้วยรัศมีหรือมณฑลที่ผนังข้างชาม ลวดลายประดิษฐ์จากการใช้ดวงตรากดประทับ รูปลักษณะชุดลายประกอบด้วย เส้นขดแบบกันหอยหลายเส้น หมุนวนคล้ายกับพายุหมุน คล้ายกับกระจุกเส้นขนที่ส่วนปลายม้วนขมวดไปในทิศต่าง ๆ คล้ายกับสายน้ำที่ไหลวนมีรูปปลาเวียนว่ายในกระแสน้ำวนสองตัว สันนิษฐานว่าน่าจะดัดแปลงมาจากรูปศรีวิตสะ สัญลักษณ์มงคลรูปปลาคู่ผสมผสานคติธรรม ความเชื่อเรื่องขวัญ พัฒนาเป็นลายลักษณะเฉพาะที่มีความหมายถึง จักรวาล โลก และชีวิตที่เวียนว่ายตายเกิดเคลื่อนไหวเป็นพลวัตไปไม่สิ้นสุด

จากความหมายดังกล่าว นักวิจัยได้นำมาเป็นต้นแบบแรงบันดาลใจในการ ออกแบบประติมากรรมรูปปลาคู่อันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์มาเป็นต้นแบบ และให้ ผู้เชี่ยวชาญออกแบบประติมากรรมปูนปั้นรูปปลาคู่กระโจนออกจากกระแสน้ำ มีลวดลายรอบเป็น จักรวาล มีธรรมจักรอยู่ตรงกลาง มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ลวดลาย ข้างล่างออกแบบเป็นน้ำเหมือนกระจายพุ่งขึ้นรับกับหางปลา เหมือนปลากระโดดขึ้นจากน้ำ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่บริเวณริมสระน้ำภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“ประติมากรรมปูนปั้นรูปปลาคู่กระโจนออกจากกระแสน้ำ มีลวดลาย รอบเป็นจักรวาล มีธรรมจักรอยู่ตรงกลาง มีความสอดคล้องกับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การออกจากอวิชชา เป็นอิสระ หลุดพ้นจากสังสารวัฏเข้าสู่อนันตภาวะ หรืออีกนัยหนึ่งคือ การแสวงหา พุทธิปัญญา เพื่อนำไปพัฒนาชีวิต และจิตวิญญาณ เพื่อโลกียสุขที่สุดคือ โลกุตระสุขอันเป็นวงกลมคือ ความว่าง^{๑๑๐}”

การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมในพื้นที่สาธารณะ

การออกแบบพื้นที่เพื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา สภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมคือ มีสระ น้ำ และป่าไม้ที่ร่มรื่น จึงนำมาสู่การออกแบบโมเดลพื้นที่สาธารณะศิลปะสร้างสรรค์ในรูปแบบลาน ขึ้นบันได โดยใช้ชื่อว่า “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” เพื่อให้สถานที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่สาธารณะ ที่นิสิต และบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา รวมทั้งคนใน ชุมชนรอบมหาวิทยาลัย และบุคคลภายนอกจะได้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อการทำ กิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ปฏิบัติวิปัสสนา งานด้านวิชาการ การสานเสวนา รวมทั้งเป็นสถานที่ พักผ่อนหย่อนใจ

การดำเนินกิจกรรมต่อยอดทางธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร วัฒนธรรม

จากการที่บริษัทกรุงเทพประกันภัย จำกัด (มหาชน) ได้อนุมัติเงินทุน สนับสนุนกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาโบราณคดีชุมชนบ้านบัว เป็นเงิน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้าน บาท) สำหรับสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์และอนุรักษ์หลักฐานทางโบราณคดีในหลุมขุดค้น การสร้าง โรงงานเครื่องปั้นดินเผาของชุมชน จัดกิจกรรมฝึกอบรมเครื่องปั้นดินเผาให้ชาวบ้านบัว พัฒนากลุ่ม เยาวชนสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนา รวมทั้งจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีพิพิธภัณฑ์ แหล่งเตาโบราณบ้านบัวเป็นศูนย์กลางของกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในรูปแบบการวิจัย เชิงปฏิบัติการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนได้รับรางวัลโครงการวิจัยดีเด่นของสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ การดำเนินงานพัฒนาพิพิธภัณฑ์เตาโบราณ เวียงบัวได้สะดุดลง ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ศูนย์ศึกษาพัฒนาโบราณคดีชุมชน ภาควิชาการพัฒนชุมชน

^{๑๑๐} สัมภาษณ์, พระปัญญาชัย พุทธจรุชิตะ พุทธสถานดอยภูศิลป์ ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยศาสตราจารย์สายันต์ ไพเราะภูจิตร ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ และจัดกระบวนการพัฒนาความสามารถของชุมชนในการบริหารและจัดการพิพิธภัณฑ์ และมูลนิธิกรุงเทพประกันภัยให้การสนับสนุนเงินทุนพัฒนาอาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านบัว ทำให้พิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัวเป็นกิจการของชุมชนบ้านบัว ดำเนินการโดยคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัว

จากการสัมภาษณ์นายพรศักดิ์ เฉพาะธรรม คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัว ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า การผลิตเครื่องปั้นดินเผาของบ้านบัวไม่ได้มีการดำเนินงานในเชิงธุรกิจ เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำสวน อีกทั้งการผลิตด้วยขามแต่ละใบต้องใช้ความประณีต และเวลานาน เพราะใช้มือปั้นครั้งละหนึ่งชิ้นงาน ทำให้ชิ้นงานมีเสน่ห์ เพราะแต่ละชิ้นงาน เป็นงานที่มีเอกลักษณ์ของเตาเผาโบราณเวียงบัว จึงมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาไม่กี่ครอบครัวเท่านั้น ปัจจุบันได้มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเฉพาะผู้ที่ให้ความสนใจสั่งผลิต ซึ่งเป็นคนจากจังหวัดอื่นที่ติดตามการดำเนินกิจกรรมของชุมชนจากเพจ “คนเวียงบัว” และสั่งผลิตมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นทางกลุ่มได้มีการวางแผนจัดซื้อแป้นหมุนเครื่องปั้นดินเผาเพิ่มขึ้น เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่บ้าน โดยไม่ต้องมาทำที่โรงงานเครื่องปั้นดินเผา ในกรณีที่มีการสั่งผลิตจำนวนมาก^{๑๑๑}

จากการสัมภาษณ์พระปัญญาชัย พุทธรุชิตะ กล่าวว่า ศิลปะกับธรรมะคือสิ่งเดียวกันและทุกคนมีอยู่ในตัวเอง ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้ศิลปะให้แสดงออกมาได้ หากมีการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธเจ้าคืออิทธิบาท ๔ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา มีการมุ่งมั่นและปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองเคารพศรัทธาและชอบ ปรับปรุงโดยใช้ปัญญาก็สามารถจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ผลิตภัณ์จากเวียงบัวก็เช่นเดียวกัน มีการใช้ช่างฝีมือในพื้นที่มาพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้เกิดสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสามารถตอบโจทย์ให้กับชุมชน หลังจากนั้นควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุหรือบุคลากรภายในพื้นที่ถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อให้สืบสานต่อยอดต่อไปในภายหน้า ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความเป็นตัวตนของตนเอง และสามารถนำไปใส่ลงบนชิ้นงานหรือผลงานที่ตนเองสร้างขึ้นมา จำเป็นต้องให้เด็กและเยาวชนรู้จักรากเหง้าของตนเอง และส่งเสริมการพัฒนาต่อยอด อาจจะมีหลากหลายและมีความแข็งแรง มีความดีงามมากขึ้นไปอีกยิ่งกว่าต้นแบบ ^{๑๑๒}

(๓) การถ่ายทอดความรู้และการกำหนดกฎระเบียบในการดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรม

ปั้นเชิงเทียนสื่อความหมายละลายความคิด

การบูรณาการงานวิจัยกับงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และรายวิชาพุทธศิลป์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งสนับสนุนชุมชนในกิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “ กิจกรรมปั้นเชิงเทียนสื่อความหมายละลายความคิด ” โครงการพัฒนางานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม สำนัก

^{๑๑๑} สัมภาษณ์, พรศักดิ์ เฉพาะธรรม คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์เตาโบราณบ้านบัว, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๒} พระปัญญาชัย พุทธรุชิตะ พุทธสถานดอยภูศิลป์ ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.

วิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นการปั้นดินเชิงเทียนรูปสัตว์ โดยเชื่อมโยงกับปีนักษัตรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มเป้าหมายได้แก่ เยาวชน ผู้สูงอายุ บุคลากรและพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา รวมทั้งเทศบาลตำบลแม่กา เป็นกิจกรรมที่นาร่องเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนกับมหาวิทยาลัย ในวันที่ ๒๑ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๓

กิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนเวียงบัวได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการปั้นดินให้มีความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ และความหมายของเชิงเทียนกับเครื่องสักการะในพระพุทธศาสนาของชุมชนในล้านนา เพื่อกระตุ้นสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในทุนทางวัฒนธรรมและรากเหง้าของคนบ้านบัวที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นอาชีพ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาถึงศักยภาพของตนเองในการฟื้นฟูและพัฒนาไปสู่อาชีพการปั้นดินเผา เพื่อเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน

ในการดำเนินกิจกรรมมี พระนิสิต และคณาจารย์จากสาขาวิชาพระพุทธศาสนา และวิทยาการคือ พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ สาขาวิชารัฐศาสตร์ และพระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวโส สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาเขตพะเยา โดยพระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ ดร. ได้บรรยายถึงความเชื่อของเครื่องสักการะทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จะมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศานามหายานในเรื่องของเครื่องสักการะ การเชื่อมโยงโลกมนุษย์กับแดนสุขาวดีกับพระพุทธเจ้าสถิตอยู่ ดังนั้นลวดลายที่ปรากฏในถ้วยชามเวียงบัว เช่น ลายปลา เป็นลายที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ส่วนหนึ่งได้อิทธิพลจากเตาเผาสังคโลก ซึ่งปลาเวียงบัวจะเป็นปลาขนาดเล็ก เช่น ปลาสร้อย ปลาชิว ส่วนเตาเผาสังคโลกจะมีขนาดใหญ่ ^{๑๑๓}

นายสันติ ปทุมเทศวิพัฒน์ ปลัดเทศบาลตำบลแม่กา กล่าวว่านโยบายในการพัฒนาบ้านบัวของเทศบาลตำบลแม่กา เป็นหน้าที่ของเทศบาลในการพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกสภาเทศบาลที่คนชุมชนเลือกมาเป็นตัวแทน การพัฒนาบ้านบัวที่ผ่านมา มีหลายหน่วยงานที่เข้ามาช่วยกันพัฒนาบ้านบัว มีเตาเผาโบราณที่เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งประวัติศาสตร์ และแหล่งที่จะสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน โดยเทศบาลได้เข้ามาสนับสนุนในด้านการท่องเที่ยว การทำกิจกรรมปั่นจักรยาน การทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้คนได้รู้จัก และเข้ามาท่องเที่ยวเช่น การประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ และเว็บเพจของเทศบาล ซึ่งการกิจกรรมต่าง ๆ ต้องใช้ระยะเวลา การมีส่วนร่วมของประชาชน ในส่วนแผนงานของเทศบาลจะต้องมีการพัฒนาอาชีพควบคู่ไปกับการพัฒนาคนไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การพัฒนาอาชีพปั้นดิน การศึกษาดูงานการทำเซรามิกที่จังหวัดลำปาง การประสานงานกับทางเทศบาลเมืองเพื่อจัดหาสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเวียงบัวบริเวณหน้ากว๊านพะเยา การผลักดันให้เกิดการจัดงานบวงสรวงเตาโบราณเวียงบัวเพื่อให้เป็นประเพณีประจำปีของตำบลแม่กา ^{๑๑๔}

^{๑๑๓} สัมภาษณ์, พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์, สันติ ปทุมเทศวิพัฒน์ ปลัดเทศบาลตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

แลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนต่อพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์

คณะนักวิจัยได้จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนต่อพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” โดยถ่ายทอดความรู้การพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์แก่แกนนำในชุมชนบ้านบัว นายกเทศบาลตำบลแม่กา และสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นต่อพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” รวมทั้งแผนการจัดการ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะดังกล่าว ซึ่งในเดือนธันวาคม ๒๕๖๓ ได้กำหนดให้มีการเปิด “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” และเสวนาการพัฒนาศิลปะสร้างสรรค์ในล้านนา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

จากการประชุม แกนนำชุมชนได้เห็นด้วยกับการดำเนินงานพัฒนาศิลปะสร้างสรรค์ในรูปแบบดังกล่าว เพราะเป็นการยกย่องและเชิดชูศิลปะและความหมายของลวดลายที่ปรากฏในแหล่งเตาโบราณเวียงบัวให้เป็นที่รู้จัก อีกทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์ต่อภายนอกได้รับรู้รับทราบถึงความสำคัญของแหล่งเตาโบราณเวียงบัว ที่ผ่านมาชุมชนได้มีการจัดประเพณีบวงสรวงเวียงบัวเป็นประจำทุกปี ในวันที่ ๒๑ มีนาคม ถือเป็นวันครบรอบการสำรวจและขุดค้นแหล่งเตาเผาโบราณเวียงบัว เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับเทศบาลตำบลแม่กา หน่วยงานในท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาคือ มหาวิทยาลัยพะเยาได้สนับสนุนขบวนแห่ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาได้ร่วมสนับสนุนงบประมาณบางส่วน

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรวัฒนธรรมของเมืองโบราณเวียงบัว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา มีดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนารูขี้อย่างชุมชน การผลิตภัณฑเครื่องปั้นดินเผาเวียงบัว โดยปั้นเชิงเทียนรูปสัตว์ แก้วกาแพ และผลิตภัณฑเครื่องปั้นดินเผาอื่น ๆ มาร่วมแสดงและจำหน่ายในบริเวณพิพิธภัณฑ์ และในช่วงที่ชุมชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ

๒. การขุดเจดีย์ของเมืองโบราณเวียงบัว มาเป็นจุดขาย/การสร้างอัตลักษณ์และใส่เรื่องราวของเวียงบัว เช่น ทำเสื่อปลาคู่ชายวันวาเลนไทน์ การปั้นถ้วยลายปลาคู่ขนาดใหญ่ไว้หน้าทางเข้าหมู่บ้าน

๓. การจัดกิจกรรมบวงสรวงเตาเผาโบราณเวียงบัวในวันที่ ๒๑ มีนาคมของทุกปี จะสร้างพลังศรัทธาให้กับคนในชุมชน ไม่ต้องพึ่งภายนอก

๔. การผลักดันให้เกิดการจัดงานบวงสรวงเตาโบราณเวียงบัวเพื่อให้เป็นประเพณีประจำปีของตำบลแม่กา และของจังหวัดพะเยา

๕. ปรับปรุงป้ายหน้าพิพิธภัณฑ์เตาโบราณเวียงบัว เพราะตัวอักษรล้านนาเขียนผิด และบางตัวหลุดร่วง โดยได้ประสานกับเทศบาลตำบลแม่กาที่มีแผนการปรับปรุงป้ายพิพิธภัณฑ์

๖. การพัฒนาข้อเสนอการวิจัยเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในปี ๒๕๖๕ ประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑเครื่องปั้นดินเผาเวียงบัว ในด้านต่าง ๆ ร่วมกับวิทยาลัยสงฆ์

นครลำปาง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาด้านเทคนิคการผลิตเซรามิก มีศูนย์วิจัยและพัฒนาวัสดุอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (ศูนย์เซรามิก) จังหวัดลำปาง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็นโยบายสนับสนุนต่อการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนของบ้านบัวในอนาคต

การวางแผนปฏิบัติเพื่อให้เป็นกฎระเบียบในการดูแลและพัฒนาพื้นที่

สาธารณสุข

คณะนักวิจัยได้จัดประชุมบุคลากรวิทยาเขตพะเยาเพื่อวางแผนปฏิบัติในการดูแลรักษา และพัฒนาพื้นที่สาธารณะศิลปะสร้างสรรค์ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” ซึ่งเป็นพื้นที่สัปปายะ เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ พัฒนาและดูแลรักษาสถานที่แห่งนี้ เพื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะและศูนย์เรียนรู้ด้านศิลปะสร้างสรรค์อีกแห่งหนึ่งของจังหวัดพะเยา โดยสำนักงานวิทยาเขตพะเยา มีบทบาทหลักในการดูแลรักษา และพัฒนาพื้นที่ มีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

๑. การจัดการ และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบของพื้นที่ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” เพื่อให้พื้นที่มีความโปร่งโล่ง มีความสะอาด และความปลอดภัยในการเข้าไปใช้ประโยชน์

๒. การกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการดูแลรักษาพื้นที่ การทำความสะอาดเป็นประจำอยู่เสมอ โดยจัดทำป้ายไว้ตรงทางเข้าไปยังลานธรรม

๓. นิสิตและบุคลากรทั้งภายในและภายนอกที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวทุกครั้ง จะต้องทำความสะอาด เก็บขยะและเศษวัสดุต่าง ๆ ที่นำเข้าไป และออกมาทิ้งภายนอก โดยในบริเวณดังกล่าวจะไม่มีที่ตั้งถังขยะไว้

๔. ทำความสะอาดประติมากรรม การปิดกวาด การตัดหญ้า และตัดกิ่งไม้ในพื้นที่สัปปายะแห่งนี้ครั้ง

๕. ห้ามรถยนต์และจักรยานยนต์ทุกชนิดเข้าไปในบริเวณดังกล่าว โดยไม่ได้รับอนุญาต

๖. ห้ามทำการขีดเขียน ทูบทำลายประติมากรรม และพื้นที่บริเวณลานปูนชั้นบันได

๗. กลุ่ม องค์กรภายนอกที่จะเข้ามาใช้ประโยชน์ จะต้องทำหนังสือขอใช้พื้นที่ และตรวจตรา ดูแลความสะอาดภายหลังออกจากพื้นที่

ทั้งนี้ วิทยาเขตพะเยาได้กำหนดแผนในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในอนาคต เช่น การสร้างทำน้ำ และศาลายื่นไปในสระน้ำ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อน และทำกิจกรรมของนิสิตและบุคลากร การวาดภาพสามมิติบริเวณโดยรอบลานปูนชั้นบันได

กิจกรรม”การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนาและเปิดภูมิสถาปัตยกรรม “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว”และประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” เป็นกิจกรรมภายใต้แผนบูรณาการ :การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา จัดโดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับวิทยาเขต และวิทยาลัยสงฆ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ประกอบด้วย วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติ ฯ วิทยาลัย

สงฆ์นครลำปาง วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย วิทยาเขตแพร่ วิทยาเขตเชียงใหม่ และ วิทยาเขตพะเยา

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน รวมถึงนิสิต และนักวิจัย ในจังหวัดภาคเหนือเข้าร่วม จำนวน ๒๐๐ รูป/คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการวิจัยภายใต้แผนบูรณาการการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ในล้านนาและเปิด”ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว”และประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” ให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่นิสิต และบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา รวมทั้งคนในชุมชนรอบมหาวิทยาลัย และบุคคลภายนอกจะได้เข้ามาใช้ประโยชน์ เพื่อการทำกิจกรรมด้านวิชาการ การสานเสวนา รวมทั้งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ภายในงานได้มีกิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ กลองสะบัดชัยจากวัดต้าม่อน ตำบลบ้านต้า การแสดงจากเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดพะเยา การเสวนา “เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา : การพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงศิลปะโดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน” นิทรรศการผลงานวิจัยภายใต้แผนบูรณาการ :การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตภาคเหนือตอนบน

จากการเสวนา “เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา : การพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงศิลปะโดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน”ในวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา สรุปได้ดังต่อไปนี้

พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร. ผู้อำนวยการแผนบูรณาการการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคเหนือ ลงพื้นที่ไปสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในแต่ละจังหวัด เช่น จังหวัดเชียงราย เรื่องข้าวเป็นจ้าว เป็น การนำงานประติมากรรมไปสู่ท้องทุ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา มีการสร้างลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว เนื่องจากจังหวัดพะเยามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งก็คือศิลปะของเวียงบัว ถือเป็นของดีของจังหวัดพะเยา มีอายุประมาณ ๗๐๐-๘๐๐ ปี มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มากมาย การเปิดลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว ในนามของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือว่าเป็นพันธกิจหนึ่งที่จะช่วยทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม มีการส่งเสริมเปิดพื้นที่สาธารณะโดยการนำศิลปะมาเป็นฐานและหลังจากนั้นนำไปสู่ การเสวนาทางวิชาการ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นถ้าสังคมยินดีเปิดการเรียนรู้ ยิ่งเปิดพื้นที่การเรียนรู้มากเท่าไร สังคมอุดมปัญญาที่หลายคนปรารถนาจะเกิดขึ้นมากเท่านั้น

พระปัญญาชัย พุทธรักขิตะ ศูนย์เรียนรู้ภูศิลป์ อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย

แรงบันดาลใจในการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงาน การออกแบบ สัญลักษณ์หรือโลโก้ของโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ได้มีการนำความเป็นล้านนาเข้ามาผสมผสานกับพุทธศิลป์ และสืบต่อเนื่องไปถึงงานประติมากรรม สืบเนื่องมาจาก

โงทย์ที่เป็นรูปปลาซึ่งเป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นลายส่วนหนึ่งที่อยู่ในลายของภาชนะดินเผาที่มีการขุดค้นพบเตาเผาโบราณที่เวียงบัวซึ่งอยู่ในยุคสมัยของพญางำเมือง มีอายุประมาณ ๗๐๐ ถึง ๘๐๐ ปี มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร เรียกว่าลายในกลุ่มภูมิของจักรวาล ซึ่งเป็นลวดลายที่ช่างฝีมือโบราณนำไปวาดลงบนภาชนะ เป็นเรื่องของคติความเชื่อของท้องถิ่นเกี่ยวกับสัตว์หรือลวดลายที่วาดลงไปแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งมีศรีสุข ความอยู่ดีกินดีของคนในสมัยนั้น

เมื่อมีพระพุทธรูปเข้ามาเข้ามาเกี่ยวข้องกับจึงมีการนำลวดลายเหล่านี้เข้ามาผสมผสานในพระพุทธรูป ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากภาพวาดที่ปรากฏให้เห็น ไม่ว่าจะเป็สัตว์ที่สื่อความหมายถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ การออกไปจากวงกลมที่เรียกว่าการเข้าไปสู่อันตภาวะคือความว่าง ซึ่งเข้ากับหลักของพระพุทธรูป นี่คือเหตุผลที่ออกแบบงานประติมากรรมชิ้นนี้ขึ้นมาที่เรียกว่าภูมิจักรวาล หากมีการเปรียบเทียบจะเป็นลักษณะที่เกี่ยวกับจักรวาลวิทยาแนวพุทธซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งที่น่ามาใช้ในการประดิษฐ์ผลงานชิ้นนี้ น้ำเปรียบเสมือนกับมหาสมุทรสี่พันตร ลายและครีบบของปลาเปรียบเสมือนกับแขนขาหรือกาแล็กซีหรือจักรวาลที่หมุนวนอยู่ที่เราอาศัยกันอยู่และมีแกนกลางของจักรวาลคือเขาพระสุเมรุคือธรรมจักรซึ่งเป็นลักษณะที่เกี่ยวกับจักรวาลวิทยาและเป็นส่วนหนึ่งที่น่ามาประกอบเข้ากับผลงานชิ้นนี้

หากกล่าวถึงความหมายในเชิงของทางโลกที่เราอาศัยกันอยู่คือ เป็นลักษณะของการก้าวกระโดดหรือการออกจากความที่เราไม่รู้ คือการพัฒนาสิ่งที่เราไม่อยู่ให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือการนำไปพัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้ตอบโงทย์ในการเลี้ยงชีพหรือการหาวิธีการพัฒนางานศิลปะเข้าไปตอบโงทย์ในเรื่องของเศรษฐกิจ ซึ่งคือการพัฒนาตนเองให้ขึ้นมาจากความไม่รู้จนนำไปสู่การประสบความสำเร็จในการพัฒนาชิ้นงาน หรือสิ่งที่ตนเองมีอยู่ให้ตอบโงทย์ในการที่จะนำมาใช้ในเชิงเศรษฐกิจได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะของการก้าวกระโดดขึ้นออกไป

แต่หากกล่าวถึงความหมายในทางพระพุทธรูปจะมีความหมายในเชิงลึกในส่วนองปลาสองตัวที่เกี่ยวกับเวียงบัวเป็นลักษณะของปลาสองตัวที่หันหัวลงข้างหนึ่งและขึ้นข้างหนึ่งเป็นลักษณะของการหมุนวนคือ เป็นการออกจากปฏิจสมุปบาทธรรมซึ่งถือเป็นหัวใจของพระพุทธรูป น้ำคือกิเลสหรืออำนาจของวิชาที่ห่อหุ้มทุกสรรพชีวิต แต่ปลาถ้าออกจากน้ำเมื่อไหร่ปลาจะต้องตาย แต่ปลาสองตัวนี้มีความกล้าที่จะกระโดดออกมาจากน้ำเพื่อเข้าไปสู่ความไม่ตายคือการออกจากความเป็นวงกลม ออกจากอนันตภาวะที่เป็นอยู่เข้าไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวของธรรมชาติคือจักรวาลที่ไม่มีที่สิ้นสุด ปลาตัวหนึ่งที่หางยังจมอยู่ในน้ำถือเป็นลักษณะของปฏิจสมุปบาทตายเกิดคือการเกิดของทุกขตั้งแต่มีวิชา เป็นต้น ส่วนปลาอีกตัวหนึ่งออกจากปฏิจสมุปบาทคือ เกิดดับคือการใช้ในเรื่องของธรรมจักร คืออริยมรรคทั้ง ๘ เพื่อที่จะกระโดดขึ้นออกมาจากความไม่รู้คือวิชาหางชี้ทะลุขึ้นออกจากวงกลมคือ การทำลายความเป็นการเกิด และดับอยู่ในสังสารวัฏออกไปหมดสามารถเข้าถึงอนันตภาวะคือ ความเป็นพระนิพาน

สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะของปฏิจสมุปบาท หรือกฎของอิทัปปัจจยตาที่มีการเกิดและการดับ เพราะฉะนั้นภาพวาดนี้ไม่ใช่แค่ปลาหรืองานประติมากรรมที่น่ามาตั้งวางไว้เฉย ๆ เพียงแค่ให้สัมผัสทางสายตา แต่ในเชิงลึกมีสิ่งที่แฝงไว้อยู่มากกว่านั้น และการที่น่าประติมากรรมมาตั้งไว้ที่ลานเสนาธรรมซึ่งทำเป็นแนวโค้งเปรียบเสมือนกับงานประติมากรรมชิ้นนี้เป็นแกนกลางแห่งจักรวาล มีมหาสมุทรสี่พันตรอยู่ด้านหน้า มีเขาพระสุเมรุทั้ง ๗ หรือที่เรียกว่าเขาสัตบริภัณฑ์ทั้ง ๗ คือ

บันไดทั้ง ๗ เป็นบันไดแต่ละขั้นที่ล้อมรอบอยู่ ซึ่งถือเป็นลักษณะของภูมิจักรวาลทั้งหมดที่นำมาสื่อลงบนผลงานชิ้นนี้

ธรรมะหรือธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นเรื่องของทุกคน เป็นเรื่องของสรรพชีวิตที่อุบัติขึ้นมาในโลกมนุษย์ ไม่มีการจำกัดว่าเป็นผู้หญิงหรือเป็นผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นคนรวยหรือคนจน ตลอดจนถึงเชื้อชาติศาสนาไม่มีการจำกัดการเข้าถึงธรรมะ ลานธรรมก็เช่นกันซึ่งถือเป็นลานที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กับทุกคน ทุกสรรพชีวิต เป็นเหมือนกับธรรมะของพระพุทธเจ้าซึ่งไม่มีการกีดกันหรือการบังคับทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ทุกคนสามารถใช้ลานธรรมได้ และยังสามารถช่วยให้ทุกคนหลุดพ้นออกจากความทุกข์ที่มีอยู่ในขณะนั้นโดยอาศัยธรรมชาติ ลานกว้างเพื่อให้มานั่งมาตุธรรมชาติ มาผ่อนคลายเพื่อเป็นการบรรเทาทุกข์ส่วนหนึ่งที่มีอยู่ในจิตใจในขณะนั้น และในอนาคตอาจมีการจัดกิจกรรม มีลานเสวนา มีลานปฏิบัติธรรม เพื่อนำไปสู่การมีพุทธิปัญญา มีความรู้ในด้านของพุทธธรรม เป็นการสร้างบริเวณพื้นที่แห่งนี้ให้ก่อเกิดประโยชน์ในอนาคตต่อไปได้ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา แต่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือมีการผ่อนคลายซึ่งจะออกมาในรูปแบบของนามธรรม

ศิลปะต้องสามารถก่อให้เกิดรายได้ ทำให้อยู่ดีกินดี ต้องสามารถเลี้ยงชีพได้ด้วยจึงจะตอบโจทย์ถึงจะเป็นศิลปะที่เข้ากับยุคสมัย เพราะฉะนั้นเวียงบัวมีงานศิลปะที่เป็นผลิตภัณฑ์เซรามิก มีช่างฝีมือจำนวนมาก แต่ต้องปรับบางสิ่งบางอย่างเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ให้มีความทันสมัยมากขึ้นปรับปรุงพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แต่ยังคงไว้ซึ่งลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และนำเสนอออกไปสู่ภายนอก จึงจะตอบโจทย์ในการพัฒนาเวียงบัวให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง อาจจะทำในรูปแบบของงานใบใหญ่และวาดลวดลายทั้ง ๓๒ ลวดลายลงไปบนจานลวดลายอื่น ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของเวียงบัว เช่น ลายอนันตวิภูษะที่ไม่มีที่สิ้นสุด และสร้างให้เป็น Landmark เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม สิ่งเหล่านี้คือการพัฒนาที่จะทำให้ศิลปะสามารถเลี้ยงคนได้

ไม่ใช่ว่าศิลปะจะอยู่ที่ศิลปินคนใดคนหนึ่งเพียงเท่านั้น แต่ศิลปะอยู่กับเราทุกคน หากคนเราไม่มีศิลปะคงจะไม่มีวัด ไม่มีสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ เพราะคนมีศิลปะ ศิลปะเป็นเรื่องของความรู้สึก เมื่อมีคนมีความรู้สึกจึงมีศิลปะ ศิลปะกับธรรมะคือสิ่งเดียวกัน ศิลปะธรรมะของพระพุทธเจ้าคือ การได้รู้ตนเองคือรูปร่างตัวตนของตนเอง เมื่อรูปร่างตัวตนของตนเองแล้ว จะต้องทำลายตัวตนเพื่อเข้าไปสู่ความเป็นอนัตตา คือ สิ่งที่ไม่มีตัวตน ศิลปะก็เช่นเดียวกันคือหาตนเองให้เจอเสร็จแล้วทำลายตนเอง เช่นเดียวกับที่อาจารย์ถวัลย์ ดัชนีได้เคยกล่าวไว้เพื่อเข้าไปสู่ยอดแห่งมหาวิหารคือ ความเป็นอนันตภาวะ

ดร.ประพันธ์ เทียนวิหาร นายกเทศมนตรีตำบลแม่กา

ตำบลแม่กามีสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาจำนวน ๒ สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยพะเยาซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสำหรับชาวราสที่ให้ความรู้แก่เด็กรุ่นใหม่และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ให้คุณค่าในการดำเนินชีวิตในสายของธรรมะ คำสอนของพระพุทธเจ้า การจัดเวทีลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว ถือได้ว่าเป็นการจัดเวทีลานปัญญาเพื่อเรียนรู้แนวทางการใช้ชีวิตทางโลกเพื่อที่จะก้าวไปสู่โลกแห่งธรรมะต่อไปในอนาคต

เทศบาลตำบลแม่กามีความทุ่มเทในการนำเอาหมู่บ้านเวียงบัวเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างแบบการมีส่วนร่วม เพราะฉะนั้นจึงคิดว่าทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาเลือกใช้สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ศึกษา เป็นตัวอย่างร่วมแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน แต่ควรมีการเพิ่มเติมเรื่องของท้องถิ่นและท้องที่ด้วยที่จะร่วมมือกันสร้างสรรค์เมืองศิลปะ เนื่องจากทุกปีจะมีการจัดกิจกรรมพิธีบวงสรวงเวียงบัว หรือเลี้ยงผีเตาเผาเวียงบัวมาอย่างต่อเนื่อง และได้เสนอเรื่องไปยังสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา เพื่อให้ประเพณีบวงสรวงเวียงบัวหรือเลี้ยงผีเตาเผาเวียงบัวให้เป็นวัฒนธรรมสากลในท้องถิ่น ซึ่งขณะนี้ได้รับการอนุมัติต่อไปพิธีบวงสรวงเวียงบัวหรือเลี้ยงผีเตาเผาเวียงบัว จะเป็นการจัดงานหนึ่งในตำบลแม่กาที่จะมีการระดมพี่น้องชาวบ้านจำนวน ๑๘ หมู่บ้านเพื่อเข้ามาระลึกถึงคุณงามความดีของผู้สร้างเมืองแห่งนี้

อย่างไรก็ตามยังมีจุดอ่อนตรงที่ว่าวัดที่เวียงบัวยังก่อสร้างไม่เสร็จ การมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ ควรมีการบูรณาการร่วมกัน โดยเริ่มตั้งแต่การบูรณาการคู่มือประจำหมู่บ้าน เพื่อให้พี่น้องประชาชนได้มาเดินเที่ยว มีชมรมจักรยานเพื่อเอาไว้ขี่ไปเที่ยวไปศึกษาหาความรู้ อย่างไรก็ตามอาจจะขาดหลักวิชาการในส่วนของชาวบ้าน ดังนั้นควรมีการจัดทำลานธรรมลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว มีการพัฒนาเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยการมีส่วนร่วมซึ่งถือเป็นนโยบายและเป็นแผนงานและมีการจัดงบประมาณในการสนับสนุน เพื่อให้ถิ่นเวียงบัวแห่งนี้เป็นแหล่งศึกษาภูมิปัญญาของประวัติศาสตร์ของผู้ที่สร้างถิ่นเวียงบัว การสร้างหรือการต่อยอดถิ่นเวียงบัวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วน ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว เพื่อเป็นการสืบสานถิ่นเวียงบัวต่อไป และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าลานธรรม ลานศิลป์ แห่งนี้จะมีการขับเคลื่อนต่อไป อาจจะมีดนตรี มีศิลปะ เทศบาลหรือทางหน่วยงานราชการอาจจะใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างให้เป็นเวทีที่มีชีวิตต่อไปและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าลานธรรม ลานศิลป์ แห่งนี้จะเป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์สูงสุดในตำบลแม่กาและจังหวัดพะเยา

**นพทยา พวงงาม นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ รักษาการ
แทนวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา**

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาได้นำเอาเรื่องเวียงบัวมานำเสนอ เนื่องจากเวียงบัวเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดพะเยา และต้องการให้เวียงบัวถูกบรรจุอยู่ในแผนงานของล้านนาตะวันออก สิ่งที่ต้องการเสนอคือทางเวียงบัวมีผลิตภัณฑ์ และทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ได้มีการนำสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชาวเวียงบัวมาจัดแสดงและจัดจำหน่ายที่ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว

ปัจจุบันสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาได้ส่งเสริมในเรื่องของสินค้าและผลิตภัณฑ์ของเวียงบัว ต้องการให้บริเวณลานธรรม ลานศิลป์ มีการจัดกิจกรรมตลอด นอกจากนี้ได้มีการดำเนินงานโครงการ “บวร on tour” คือ บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมในที่นี้มีวัดแม่กาห้วยเคียน หากลานธรรม ลานศิลป์ แห่งนี้มีการจัดกิจกรรมควรเชิญวัดที่เป็น “บวร on tour” ของจังหวัดพะเยาให้เข้ามาร่วมกิจกรรม และกิจกรรมบางส่วนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาอาจจะให้การสนับสนุนงบประมาณ แต่ต้องเป็นส่วนรวมและเป็นภาพรวมของจังหวัดพะเยา โดยในส่วน

ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว ควรมีการจัดแสดงสินค้าชุมชน การแสดงพื้นบ้าน และมีศิลปินในพื้นที่ มีการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

ธัญญ์ณภัทฐ์ ฐิติกิตติวธัญญ์ กรรมการหอการค้าจังหวัดพะเยา

เมื่อประมาณ ๒ ปีที่ผ่านมาทางหอการค้าจังหวัดพะเยาได้มีโอกาสไปร่วมกับมหาวิทยาลัยพะเยาในโครงการที่เกี่ยวกับการสร้างทิศทางและกำหนดทิศทางว่าจังหวัดพะเยาจะไปในทิศทางใด เนื่องจากการมองจังหวัดพะเยาจำเป็นต้องมอง ๓๖๐ องศา ไม่ได้มองเพียงแค่ด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งภารกิจหนึ่งของหอการค้าจังหวัดพะเยาคือ เรื่องของการท่องเที่ยวและการบริการ สิ่งที่ได้หลังจากทำกิจกรรมร่วมกับมหาวิทยาลัยพะเยาคือ สุข สงบ สุนทรีย์ สมบูรณ์ ซึ่งการจัดกิจกรรมในวันนี้มีความสอดคล้อง และตรงกับกิจกรรมที่ได้เคยทำกับทางมหาวิทยาลัยพะเยา และหอการค้าจังหวัดพะเยาได้ใช้ทิศทางที่กล่าวไว้ในการขับเคลื่อนจังหวัดพะเยา แต่เดิมทางหอการค้าจังหวัดพะเยาได้รับทราบข้อมูลของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเวียงบัวที่ผ่านมา แต่ทางหอการค้าจังหวัดพะเยาไม่ได้เป็นองค์กรหลักในการเข้าไปร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางจังหวัดพะเยามีองค์กรภาคเอกชนหลายองค์กร ไม่ว่าจะเป็นสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สภาอุตสาหกรรมในเรื่องของการค้าและการลงทุนต่าง ๆ SME Biz Club และอีกหลาย ๆ องค์กร ปัจจุบันทางหอการค้าจังหวัดพะเยายังถือได้ว่าเป็นองค์กรใหญ่ที่สุดขององค์กรภาคเอกชน ซึ่งสิ่งหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือการสร้างการรับรู้ ทั้งที่ผ่านมาทางเวียงบัวได้มีการจัดกิจกรรมในหลาย ๆ ด้านแต่กลับไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการสร้างการรับรู้ให้แก่คนในจังหวัดพะเยา รวมไปถึงคนต่างจังหวัด เพราะแม้แต่คนในจังหวัดพะเยาเองยังขาดการรับรู้กิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นที่เวียงบัว เพราะฉะนั้นคนต่างจังหวัดย่อมไม่สามารถรับรู้ได้เช่นกัน

ลานธรรมแห่งนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น การสร้างการรับรู้เป็นสิ่งที่สำคัญมากเพื่อสามารถให้นักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ได้เข้ามาชื่นชมผลงาน เป็นการสื่อให้เห็นว่าศิลปะทรงคุณค่า และศิลปะยังเป็นการสร้างการรับรู้ได้อย่างหลากหลาย การนำศิลปะไปสร้างผลิตภัณฑ์ ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในขั้นตอนหนึ่ง รวมไปถึงการนำศิลปะไปสร้างเป็นของฝากของที่ระลึก เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่พี่น้องชาวจังหวัดพะเยา กิจกรรมที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นการเดินทางจังหวัดพะเยา ได้นำเอาศิลปะของเวียงบัวไปจัดทำเป็นถ้วยรางวัลเพื่อมอบให้แก่กันก็เมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๓ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดกิจกรรมส่วนหนึ่งที่ทางหอการค้าจังหวัดพะเยาได้สร้างการรับรู้เพื่อให้ทราบของดีจากเวียงบัว ดังนั้นการจัดกิจกรรมลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัวในครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างการรับรู้ได้เป็นอย่างดีโดยผ่านผลงานทางศิลปะและได้รับทราบความหมายต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในผลงานศิลปะ สามารถสร้างแรงบันดาลใจและมีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์และคิดว่าลานธรรมแห่งนี้จะกลายเป็น Landmark ของจังหวัดพะเยาต่อไปในอนาคตได้

มานิตย์ ไกวฤทธิ์ ศิลปินผู้สร้างสรรค์งานศิลปะชุมชน

ในฐานะเครือข่ายนักวิชาการและศิลปินซึ่งทำงานศิลปะโดยตรง และมีการรวมกลุ่มซึ่งมีความฝันร่วมกันในการทำงานศิลปะที่เป็นเชิงอัตลักษณ์ของตนเอง ต้องการสร้างสรรค์ผลงานของกลุ่มตนเอง เป็นผลงานร่วมสมัยมาบูรณาการเข้ากับอัตลักษณ์ของวิถีชีวิต ความเชื่อของชุมชน ในพื้นที่ ๘ จังหวัดในล้านนา โดยการนำวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนและความเชื่อที่มีอยู่ใน

ชุมชนมาหลอมรวมเข้ากับศิลปะร่วมสมัย ในสมัยก่อนเป็นงานศิลปะที่เล่าเรื่องตั้งแต่อดีตกาลจะอยู่ภายในอุโบสถ วิหาร หรือศาลา เปรียบเสมือนกับพิพิธภัณฑ์ไปในตัวเพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาเรียนรู้งานศิลปะที่เล่าเรื่องตั้งแต่อดีตกาล พุทธประวัติ นิทานชาดก วิถีชีวิต อัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะอยู่ภายในตัวอาคารทั้งหมด

เมื่อทางทีมงานได้มีโอกาสไปร่วมสร้างผลงานศิลปะในรูปแบบ ๓ มิติ แนว Street Art ในหลาย ๆ ประเทศ ซึ่งเป็นของต่างชาติและเป็นเชิงธุรกิจ เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศนั้น ๆ เมื่อปีที่ผ่านมามีโอกาสได้ไปดูงานที่กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน มีการนำเอาโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่รกร้าง ให้กลุ่มศิลปินเข้าไปสร้างสรรค์ผลงานศิลปะบนผนังภายในตัวอาคารและภายนอกอาคารทั้งหมด ซึ่งก่อให้เกิดพลังบางอย่างที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้าไปเยี่ยมชม พักทั้งคืน และจับจ่ายใช้สอยภายในเมืองปักกิ่ง

หลังจากที่ไปศึกษาดูงานจากไปหลาย ๆ แห่ง จึงเกิดความคิดในการสร้างผลงานทางศิลปะให้แก่ชุมชน การสร้าง Landmark ให้แก่ชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาส Check in ถ่ายรูปและโพสต์ลงบนสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงผลงานทางศิลปะหรือสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมชุมชน หากเป็นภาพวาดขนาดใหญ่ที่อยู่บนฝาผนังยิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาถ่ายรูป และประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดีย อย่างไรก็ตามการสร้างผลงานศิลปะบนฝาผนังหรือบนกำแพง จำเป็นต้องขยายออกไปให้ทั่วทุกชุมชน ทุกเมือง ทุกจังหวัด เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เข้ามาเยี่ยมชมด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องหาจุดเริ่มต้นโดยการเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ เป็นการนำเอาวิถีชีวิตของชุมชนหรืออัตลักษณ์ของชุมชนที่มีคุณค่ามาสร้างสรรค์เป็นผลงานทางศิลปะ เพื่อให้บุคคลภายนอกได้ชื่นชม

โครงการการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา เป็นโครงการนำร่องใน ๘ จังหวัด แต่ละจังหวัดต้องมีการคัดเลือกชุมชนที่เป็นเมืองรองไม่ใช่เมืองหลักและไม่คัดเลือกชุมชนที่มีชื่อเสียงอยู่แล้ว การที่คัดเลือกเมืองรองเพื่อเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร อย่างไรก็ตามต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี โดยการลงพื้นที่สำรวจภายในชุมชน ชุมชนเปิดโอกาสให้สร้างสรรค์ผลงาน ผ่านการทำประชาพิจารณ์หรือประชาคม มีการปรึกษาหารือพูดคุยกับผู้นำชุมชน

การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพวาด ๓ มิติ จำเป็นต้องเน้นที่อัตลักษณ์ของชุมชนเป็นของดีที่มีอยู่ภายในชุมชนและสามารถนำไปแสดงเป็นผลงานเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม แม้ว่าของดีที่มีอยู่ในชุมชนจะไม่ได้ถูกนำมาใช้แล้ว แต่สามารถกลายเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่แบบเปิดโล่งสามารถสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้อื่นภายนอกชุมชน และสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมแต่อาจจะต้องอาศัยระยะเวลา สิ่งสำคัญคือการต่อยอดและหาแนวทางหรือวิธีการที่จะดำเนินการต่อไป เพราะฉะนั้นจึงส่งเสริมให้ชาวบ้านทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อเป็นการให้ชาวบ้านได้รับรู้ เข้าใจ และเกิดความรู้สึกร่วม สัมผัสกับของจริง เหมือนกับร่วมกันช่วยสร้าง รวมไปถึงศิลปินในพื้นที่ที่มีความสำคัญมาก ศิลปินในทุกพื้นที่มีศักยภาพของตนเอง เพียงแต่ผู้นำชุมชนต้องมองเห็นศักยภาพนั้น ๆ และสามารถหาวิธีการดึงศิลปินในพื้นที่ให้มาร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ เพราะศิลปินเหล่านี้จะอยู่กับชุมชน ไม่ทิ้งชุมชน

ดร.วุฒิชัย ไชยรินคำ รองอธิการบดีฝ่ายคุณภาพนิสิต มหาวิทยาลัย

พะเยา

การทำกิจกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา “เวียง” ถือเป็นหนึ่งหน่วยกิจกรรมหลักของมหาวิทยาลัยพะเยา ถ้าเป็นมหาวิทยาลัยอื่น ๆ จะมีผู้นำนิสิตนักศึกษาที่เป็นองค์การนิสิตนักศึกษา มีสถานิสิตนักศึกษาซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานเป็นมาตรฐานของทุกมหาวิทยาลัย แต่สำหรับมหาวิทยาลัยพะเยามีมากกว่านั้นคือมี “เวียง” และเวียงบัวถือเป็นหนึ่งในเวียงที่เป็นหน่วยกิจกรรมของนักศึกษา เพราะฉะนั้นทุกปีจะมีนักศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยาเข้าไปศึกษาในเวียงบัวอยู่ตลอดเวลา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยามีการจัดกิจกรรมร่วมกับทางมหาวิทยาลัยพะเยามาโดยตลอด และในอนาคตอาจมีการจัดกิจกรรมร่วมกันของทั้งสองมหาวิทยาลัย ผังของมหาวิทยาลัยพะเยาอาจจะเป็นลานทางโลก ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาจะเป็นลานทางธรรม ซึ่งทางโลกก็ต้องมีและควมดีจำเป็นต้องคงไว้เพราะฉะนั้นการสร้างเด็กไม่สามารถสร้างเฉพาะปัญญาได้อย่างเดียว จำเป็นต้องมีเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ธรรมะ มหาวิทยาลัยพะเยามีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องขอพึ่งพาทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาช่วยขัดเกลา นิสิตนักศึกษา ดังนั้นเรื่องของการใช้สถานที่ การใช้อุปกรณ์ การใช้สิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกัน มีความเป็นไปได้สูงมากที่จะมีโอกาสได้ทำงานร่วมกัน

๔.๒.๒ วิเคราะห์กระบวนการการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การวิเคราะห์กระบวนการการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนตามหลัก 3E ดังต่อไปนี้

E1 Education ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

๑) สืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสำรวจข้อมูลความรู้ของพื้นที่ ทำให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้ที่มีการศึกษามาก่อน ในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม ในประเด็นประวัติความเป็นมา สภาพสังคม วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน และทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ

๒) สำรวจบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน

การลงพื้นที่สำรวจในชุมชน ด้วยการเดินสำรวจร่วมกับผู้นำชุมชน วาดแผนที่เดินดิน และถ่ายภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่

ในชุมชน และสภาพของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการประเมินคุณค่าและ ศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมที่จะนำมาสู่การสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชน

กรณีของการวาดภาพสามมิติที่บ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ศิลปินได้สำรวจพื้นที่ชุมชนบ้านต้นไคร้กับทีมงานอาจารย์นักวิจัย พระสงฆ์ และแกนนำชุมชน เพื่อ ศึกษาหาจุดเด่นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สำคัญที่ควรนำมาแสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชื่นชม เพื่อเป็น การดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม ปรากฏว่าได้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละบ้าน มีการทำขนม ท้องถิ่น มีต้นไคร้ที่ถือเป็นประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านต้นไคร้ เมื่อเห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านใน หมู่บ้านจึงทำให้ได้ข้อมูลและเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านต้นไคร้ควรได้รับการบันทึกไว้ ซึ่งวิธีการบันทึกนั้นด้วยความที่เป็นช่างฝีมือทางด้านศิลปะ นำเอาผลงานทางด้านศิลปะเป็นสื่อ เพื่อ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ในเรื่องของศิลปะ ทางทีมงานป้ายสีแต่มฝนปัน จิตอาสาซึ่งเป็นทีมงานศิลปินจิตอาสาได้มาร่วมกันคิดสร้างสรรค์ผลงานจากข้อมูลของหมู่บ้านต้นไคร้ที่ ได้รับจากการลงพื้นที่ ถือเป็นอัตลักษณ์และเป็นวิถีชีวิตของชุมชนบ้านต้นไคร้ ซึ่งชาวบ้านอยู่กันอย่าง มีความสุขและต้องการแบ่งปันความสุข ให้แก่นักท่องเที่ยวและต้องการเข้ามาท่องเที่ยว

๓) ประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม

การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของคน ในชุมชน เพื่อให้ทราบว่าทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าที่เป็นจุดเด่นทางอัตลักษณ์ชุมชน มี ศักยภาพในการสร้างสรรค์เป็นศิลปะชุมชน มีคุณสมบัติในการพัฒนา และสามารถที่จะยกระดับเป็น ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ที่จะเป็น ประโยชน์ต่อคนในชุมชน และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจะไปสู่ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในอนาคตอีกด้วย

E2 Engineering การสร้างสรรค์ และพัฒนาศิลปะชุมชนตามอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมชุมชน

๑) **สงวนและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม** การประเมินคุณค่าและศักยภาพของ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน ได้นำมาสู่การสงวนและการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่ง ลักษณะทางกายภาพและด้านคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน โดยใช้เทคนิควิธีการในรูปแบบศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ที่มีความเหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน ทั้งนี้ได้มีการคัดเลือกรูปแบบเพื่อออกแบบศิลปะ ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ วิธีการนำเสนอ การสรรหาและเตรียมพื้นที่ในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนที่มี ความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางทรัพยากรวัฒนธรรม

๒) **พัฒนาพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนสร้างสรรค์** การพัฒนาให้เกิดเป็นพื้นที่ สาธารณะศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ หรือศูนย์ศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ หรือจัดทำเป็นแลนด์มาร์ก (Landmark) ที่มีความเป็นรูปธรรมภายในวัด หรือพื้นที่สาธารณะในชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่ในการ ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน และพื้นที่ในการท่องเที่ยวของชุมชน ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านงานศิลปะที่จัดแสดงในพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาไปสู่ การทำกิจกรรมในเชิงธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้ให้แก่

คนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ประกวดภาพวาด ภาพถ่าย ทำหนังสือ เอกสาร การนำชม การเก็บค่าธรรมเนียมนอกจากการเข้ามาใช้ประโยชน์ การให้บริการ เป็นต้น และกิจกรรมในเชิงการผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน เช่น การทำของที่ระลึก การทำเสื้อผ้าหมวก เข็มกลัด แก้วน้ำ เป็นต้น

๓) เผยแพร่ข้อมูลความรู้สู่สาธารณะ การเผยแพร่ข้อมูลความรู้สู่สาธารณะ โดยการสื่อสาร เพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะ ได้รับรู้ และมีความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านงานศิลปะชุมชนที่มีความสร้างสรรค์ โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายเส้นทาง แอปพลิเคชันเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว การพิมพ์หนังสือ การทำข่าวทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวเผยแพร่ในสื่อทางอินเทอร์เน็ต และการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ยูทูบ ไลน์ ทวิตเตอร์ เป็นต้น ซึ่งสื่อสารมวลชนรูปแบบต่าง ๆ จะชักจูงให้คนภายนอกเข้ามาเยี่ยมชม ท่องเที่ยว และมีความเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ซึ่งคนในชุมชนสามารถผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวได้อีกด้วย

๔) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน หรือแก้ไขปัญหาในชุมชน หรือการระดมพลังในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูพลัง และศรัทธาในการพัฒนาชุมชน เช่น การนำเหล็กมาทดแทนไม้ค้ำต้นโพธิ์ (ไม้ค้ำสลี) ในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อลดการตัดไม้ในป่าชุมชนซึ่งมีจำนวนลดลง เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อีกทั้งยังลดสภาวะโลกร้อนที่เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า นอกจากนี้ชุมชนหรือวัดสามารถนำเหล็กไปใช้ประโยชน์ในด้านการก่อสร้าง หรือการประดับตกแต่งสถานที่ได้อีกด้วย เพราะมีการวาดลวดลายศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ลงบนเหล็กที่นำมาทำไม้ค้ำโพธิ์

นอกจากนี้ยังมีการนำสัญลักษณ์ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีไปดัดแปลง ประยุกต์เป็นสัญลักษณ์ของสถานที่สำคัญ พื้นที่สาธารณะ หรือสถาบันการศึกษา ในรูปแบบของตราสัญลักษณ์ รูปปั้น ประติมากรรม เช่น การสร้างสรรค์ประติมากรรมปูนปั้นรูปปลา (Buddhist Art and Space) ที่มีชื่อว่า “ภูมิจักรวาล” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำแนวคิดจากลวดลายปลาที่ปรากฏในเครื่องถ้วยในเตาเผาของเมืองโบราณเวียงบัว จากอัตลักษณ์ของเครื่องถ้วยแหล่งเวียงบัวที่มีความโดดเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับเวียงบัว ซึ่งเป็นเมืองโบราณหนึ่งในอาณาจักรสุโขทัย ตั้งอยู่ที่บ้านบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา ทั้งนี้ ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนได้สร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะและประติมากรรมปูนปั้นรูปปลา ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่บริเวณริมสระน้ำภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๕) ถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชน การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชน เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติในการสร้างสรรค์ศิลปะให้กับเด็กและเยาวชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เมื่อถึงวันสุดท้ายทางทีมงานต้องการให้เด็กเยาวชนเกิดจิตสำนึก ในการดูแลรักษา และพัฒนาเป็นศิลปินจิตอาสาคนรุ่นใหม่ต่อไปในอนาคต ในการจัดกิจกรรมเด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างงานศิลปะ ซึ่งจะต้องมีผนังกำแพงของตนเอง โดยชุมชนจะต้องมอบพื้นที่ผนังกำแพงในบริเวณ เพื่อเป็นพื้นที่ของเด็กให้เข้ามามีส่วนร่วม ในอนาคต

ผนังกำแพงที่เด็กเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ จะเป็นจุด Check-in ที่มีชื่อเสียงที่นักท่องเที่ยวต้องการมาถ่ายภาพ และมีส่วนช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนจากการท่องเที่ยว ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจ และจะช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้มีใครมาทำลาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า ทุกชุมชนจำเป็นต้องจัดหาผนังหรือกำแพงผนังหนึ่งเพื่อให้เด็กและเยาวชนภายในชุมชนได้มีโอกาสสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ มีข้อแม้ว่าผลงานที่รังสรรค์ขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับความคิดและจินตนาการของเด็กและเยาวชน ห้ามลบ ห้ามทำลาย ผู้ใหญ่ภายในชุมชนมีหน้าที่สนับสนุนเพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความสามารถ แสดงจินตนาการและศักยภาพของตนเอง เป็นการช่วยลดการขีดเขียนฝาผนังหรือกำแพงที่ไร้สาระและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่จำเป็นต้องเสริมสร้างความรู้และข้อเสนอแนะให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันว่า ภาพที่จะวาดลงบนฝาผนังหรือกำแพงจะต้องเป็นประโยชน์ และในอนาคตภาพที่เด็กและเยาวชนได้วาดกลายเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ Check in หรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง และสามารถสร้างเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน เด็กและเยาวชนที่มีส่วนร่วมในการวาดภาพลงบนฝาผนังจะเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน และควรเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้วาดภาพ สร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเพื่อให้หมู่บ้านแห่งนั้นกลายเป็นหมู่บ้าน Street Art ^{๑๑๕}

การจัดงานของดี สุวิถีตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเปิดตัวศิลปะชุมชนแบบสามมิติบนแผ่นสังกะสี โดยทีมศิลปินจิตอาสาปายสีแต้มฝันปันจินตนาการร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้นำทีมศิลปินมาช่วยงาน Street Art ที่หมู่บ้านแม่เนาเรือ หมู่ ๑๖ หลังจากการวาดภาพแล้วเสร็จ ได้มีการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการด้านศิลปะให้แก่เด็กเยาวชนในชุมชน และนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรม จังหวัดพะเยา โดยการวาดภาพ บนกำแพงสาธารณะและถนนในชุมชนแม่เนาเรือบริเวณบ้านศิลปิน “แทน วาเพชร” ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของเด็ก เพื่อให้ถนนดังกล่าวเป็นถนนสายศิลปะชุมชน และขยายไปสู่หมู่บ้านอื่นในตำบลต่อไป

E3 Engagement การสร้างสำนึกร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๑) พัฒนากลไกคณะกรรมการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การพัฒนากลไกหรือโครงสร้างในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน ในรูปแบบคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้น หรือกลไกที่มีอยู่แล้วในองค์กรในลักษณะกึ่งทางการ รวมทั้งการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

ในการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน โดยการวาดภาพสามมิติ “สลากย้อมลำพูน แห่งเดียวในโลก” ณ ผนังด้านในอาคารศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ อาคารพระสัทธรรม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ในส่วนของกลไกการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มีการจัดการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่สำคัญโดยเฉพาะพื้นที่ทางศิลปะจะ

^{๑๑๕} สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินจิตอาสา/อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.

มอบหมายให้กับฝ่ายวิชาการเป็นหลักที่จะมีการต่อยอดยกระดับ และพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของจังหวัดลำพูน ซึ่งได้นำเอาบุคลากรฝ่ายวิชาการ และการบูรณาการกับการเรียนการสอน เช่น วิชาพุทธศิลป์ วิชาวัฒนธรรมไทย วิชามนุษยศาสตร์กับสังคม ด้วยเหตุนี้ กลไกในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนเป็นไปในเชิงของการมีส่วนร่วมระหว่างนิสิต บุคลากร คณาจารย์ และสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน ที่ตั้งอยู่ในวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน จึงมีการวางแผนงานในการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคศิลปะ และส่งเสริมการท่องเที่ยวในล้านนา

๒) วางแนวปฏิบัติ เพื่อให้เป็นข้อตกลงของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การวางแผนปฏิบัติในรูปแบบของข้อตกลง (Engagement) ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กลุ่ม องค์กร โดยกลไกและข้อตกลงนั้นจะต้องเอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะมีคุณค่าต่อทรัพยากรวัฒนธรรม และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมในอนาคต

ในการวางแผนปฏิบัติเพื่อให้เป็นกฎระเบียบในการดูแลและพัฒนาพื้นที่สาธารณะ ศิลปะสร้างสรรค์ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ พัฒนาและดูแลรักษาสถานที่แห่งนี้ เพื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะและศูนย์เรียนรู้ด้านศิลปะสร้างสรรค์อีกแห่งหนึ่งของจังหวัดพะเยา ได้แนวปฏิบัติในรูปแบบข้อตกลงร่วม ดังนี้

๑. การจัดการ และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบของพื้นที่ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” เพื่อให้พื้นที่มีความโปร่งโล่ง สวยงาม มีความสะดวก และความปลอดภัยในการเข้าไปใช้ประโยชน์

๒. การกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการดูแลรักษาพื้นที่ การทำความสะอาดเป็นประจำอยู่เสมอ โดยจัดทำป้ายไว้ตรงทางเข้าไปยังลานธรรม

๓. นิสิตและบุคลากรทั้งภายในและภายนอกที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวทุกครั้ง จะต้องทำความสะอาด เก็บขยะและเศษวัสดุต่าง ๆ ที่นำเข้าไป และออกมาทิ้งภายนอก โดยในบริเวณดังกล่าวจะไม่มีที่ตั้งถังขยะไว้

๔. ทำความสะอาดประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” การปิดกวาด การตัดหญ้า และตัดกิ่งไม้ในพื้นที่สัปดาห์ละหนึ่งครั้ง

๕. ห้ามรถยนต์และจักรยานยนต์ทุกชนิดเข้าไปในบริเวณดังกล่าว โดยไม่ได้รับอนุญาต

๖. ห้ามทำการขีดเขียน ทับทำลายประติมากรรม และพื้นที่บริเวณลานปูน ขึ้นบันได

๗. กลุ่ม องค์กรภายนอกที่จะเข้ามาใช้ประโยชน์ จะต้องทำหนังสือขอใช้พื้นที่ และตรวจตรา ดูแลความสะอาดภายหลังออกจากพื้นที่

๓) กำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน เป็นการวางแผนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมชุมชน และตอบสนองต่อการพัฒนาการ

ท่องเที่ยว การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

จากการพัฒนาศิลปะชุมชนในรูปแบบภาพสามมิติที่บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ได้มีการจัดเสวนาเพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลกลางเวียง และวัดบุญยืน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(๑) การประชาสัมพันธ์โดยทำเพจและทำป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นจุดเช็กอินของนักท่องเที่ยวทั้งบริเวณหน้าวัด และภายในสำนักงานเทศบาลตำบลกลางเวียง

(๒) การจัดทำถนนคนเดินเวียงสา โดยมีการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม อาหาร และสินค้าหัตถกรรม

(๓) การจัดค่ายศิลปะเพื่อให้แก่เด็กเยาวชนได้ทำกิจกรรมด้านศิลปะสร้างสรรค์ร่วมกัน

(๔) พัฒนาพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์เพิ่มเติม โดยการวาดภาพเรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้า ขนาดใหญ่เท่าเรื่องจริง รวมทั้งภาพที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

(๕) ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนจัดทำเว็บเพจของภาพวาด ๓ มิติที่ได้จัดทำขึ้น มีประวัติและเรื่องราวของภาพ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาสามารถค้นคว้าได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

(๖) การจัดการ ดูแล และการให้ข้อมูลภาพวาด ๓ มิติที่ได้จัดทำขึ้น ทางวัด จัดเป็นผู้ให้ข้อมูลเรื่องราว อาจมีการจัดทำคิวอาร์โค้ดที่แสดงถึงเรื่องราวและความสำคัญของศิลปะ และวัฒนธรรมของแต่ละภาพ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจเรื่องราวของภาพวาด ๓ มิติ ได้มากยิ่งขึ้น

(๗) การประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรม ถือเป็นหัวใจสำคัญ โดยผู้นำมีบทบาทสำคัญในการวางแผนเพื่อประชาสัมพันธ์ให้รับรู้ทั้งภายในชุมชน และออกไปสู่ภายนอกชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้ตระหนักในคุณค่าของงานศิลปะ และเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม

(๘) การพัฒนาบริเวณหน้าวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว แหล่งศิลปะ โดยกำหนดเจ้าภาพในการบริหารจัดการ อาจจะเป็นนายกเทศบาลตำบลเวียงสา นายอำเภอเวียงสา ผู้นำชุมชนหรือวัฒนธรรมอำเภอเวียงสา และมีการกำหนดปฏิทินการจัดกิจกรรม ทุกเดือนเพื่อดึงดูดความสนใจ และจัดหาสถานที่จอดรถเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมงาน

(๙) บริเวณลานหน้าวัดบุญยืน หรือช่วงเวียงสา ในอนาคตได้วางแผนไว้ว่าจะจัดเป็นลานกิจกรรมแสดงสินค้าโอท็อป การทำบุญตักบาตรประจำปี และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมของตำบลหรืออำเภอ ควรมีป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ และเขียนข้อความที่ดึงดูดใจและสะดุดตาผู้ที่สัญจรไปมาเพื่อให้มาแวะชม แวะพักผ่อนที่ช่วงเวียงสา รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้อย่างกว้างไกลและรวดเร็วมากกว่า

กล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นการสร้างงานศิลปะชุมชนที่นำศิลปะร่วมสมัยมาประสานเข้ากับอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดเป็นงานศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ที่ผ่านการปฏิบัติการร่วมกับวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ทำให้เกิดแนวทางในการต่อยอดและขยายผลไปสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการใน

การสร้างสรรคศิลปะชุมชน ซึ่งเป็นแบบแผนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดย การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน เรียกว่า PAR 3 Es Model ๑๑ ขั้นตอน ประกอบด้วย

E1 (Education) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และ งานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการ ๑) สืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้ที่มีการศึกษามาก่อน ในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรมของพื้นที่ ๒) สำรวจบริบท สภาพแวดล้อมและ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน ด้วยการเดินสำรวจร่วมกับผู้นำชุมชน วาดแผนที่เดินดิน และถ่ายภาพ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรม ๓) ประเมิน คุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้ทราบว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าที่เป็นจุดเด่นทางอัตลักษณ์ชุมชน มีศักยภาพในการสร้างสรรค์เป็น ศิลปะชุมชน มีคุณสมบัติในการพัฒนา และสามารถที่จะยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้

E2 (Engineering) การสร้างสรรค์ และพัฒนาศิลปะชุมชนตามอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมชุมชน โดยการ ๔) สงวน รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะทาง กายภาพและด้านคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับ ชุมชนในด้านต่าง ๆ ๕) พัฒนาพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนสร้างสรรค์ ทำให้เป็นแลนด์มาร์ก ในวัดหรือ พื้นที่สาธารณะในชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นพื้นที่ในการท่องเที่ยวที่ แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านงานศิลปะที่จัดแสดง ๖) การเผยแพร่และสื่อสาร สาธารณะเพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะ ได้รับรู้ และมีความเข้าใจ ในอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านงานศิลปะชุมชนที่มีความสร้างสรรค์ โดยการจัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์และสื่อออนไลน์ ๗) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน หรือแก้ไขปัญหา ในชุมชน หรือการระดมพลังในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูพลัง และศรัทธาในการพัฒนาชุมชน ๘) การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชน เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติใน การสร้างสรรค์ศิลปะให้กับเด็กและเยาวชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้เด็กเยาวชนเกิด จิตสำนึกในการดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะศิลปะสร้างสรรค์ และพัฒนาเป็นศิลปินจิตอาสาคนรุ่นใหม่ ต่อไปในอนาคต

E3 (Engagement) การสร้างสำนึกร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดย ๙) การวางแผนปฏิบัติ เพื่อให้เป็นข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชนในการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ๑๐) พัฒนากลไกคณะกรรมการในการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม โดยกลไกและข้อตกลงนั้นจะต้องเอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และ ๑๑) ร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะมีคุณค่าต่อ ทรัพยากรวัฒนธรรม และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมในระยะยาว

สรุปแบบแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและ ชุมชน (PAR 3 Es Model ๑๑ ขั้นตอน) ดังแสดงในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ : แบบแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วม
ของวัดและชุมชน (PAR 3 Es Model ๑๑ ขั้นตอน)

กระบวนการ	ขั้นตอน	เนื้อหา
E1 (Education) แลกเปลี่ยน เรียนรู้ และปลูกจิตสำนึก	๑. ศึกษา/สืบค้นข้อมูล ทรัพยากรวัฒนธรรม ของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย	ข้อมูลทั่วไป ทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งในเชิง กายภาพ และ คุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพ คุณค่า และข้อจำกัดของทรัพยากรทางวัฒนธรรม
	๒. การสำรวจบริบท และสภาพแวดล้อมของ พื้นที่	การลงพื้นที่สำรวจในชุมชน ด้วยการเดินสำรวจ ร่วมกับผู้นำชุมชน วาดแผนที่เดินดิน และถ่ายภาพ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัต ลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน และสภาพของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อเป็น ฐานข้อมูลในการประเมินคุณค่าและศักยภาพของ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จะนำมาสู่การสร้างสรรค์งาน ศิลปะชุมชน
	๓. การประเมินคุณค่า และ ศักยภาพ ของ ทรัพยากรวัฒนธรรม	การประเมินคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม การประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อการตัดสินใจและวางแผนการดำเนินงานจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
E2 (Engineering) สร้างสรรค์ และ พัฒนานวัตกรรม ตามอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมชุมชน	๔. การสงวน รักษาและ อนุรักษ์ ทรัพยากร วัฒนธรรม	การสงวนและการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพและด้านคุณค่า ของทรัพยากรวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ใน การสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านการ พัฒนาชุมชน ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ด้าน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้เทคนิควิธีการใน รูปแบบศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ที่มีความ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของทรัพยากร วัฒนธรรมในชุมชน ทั้งนี้ได้มีการคัดเลือกรูปแบบ เพื่อออกแบบศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ วิธีการ นำเสนอ การสรรหาและเตรียมพื้นที่ในการ สร้างสรรค์ศิลปะชุมชนที่มีความสอดคล้องกับอัต ลักษณ์ทางทรัพยากรวัฒนธรรม

กระบวนการ	ขั้นตอน	เนื้อหา
	๕. การพัฒนาพื้นที่ สาธารณะการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์	การพัฒนาให้เกิดเป็นพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชน เชิงสร้างสรรค์ หรือศูนย์ศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ หรือจัดทำเป็นแลนด์มาร์ก (Landmark) ที่มีความ เป็นรูปธรรมภายในวัด หรือพื้นที่สาธารณะใน ชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน ของคนในชุมชน และพื้นที่ในการท่องเที่ยวของ ชุมชน ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ท้องถิ่นผ่านงานศิลปะที่จัดแสดงในพื้นที่สาธารณะ
	๖. การเผยแพร่และ สื่อสารการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์สู่ สาธารณะ	การเผยแพร่ข้อมูลความรู้สู่สาธารณะ โดยการ สื่อสารสู่มวลชน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งใน ชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะ ได้รับรู้ และมี ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่น ผ่านงานศิลปะชุมชนที่มีความสร้างสรรค์ โดยการ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายเส้นทาง แอปพลิเคชันเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว การพิมพ์ หนังสือ การทำข่าวทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เผยแพร่ในสื่อทางอินเทอร์เน็ต และการสื่อสารผ่าน สื่อสังคมออนไลน์
	๗. การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่เป็นการ สร้างความหมาย คุณค่า และกำหนด บทบาทหน้าที่ใหม่ ให้กับทรัพยากร วัฒนธรรม	การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่เป็นการสร้าง ความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนา ชุมชน หรือแก้ไขปัญหาในชุมชน หรือการระดม พลังในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูพลัง และ ศรัทธาในการพัฒนาชุมชน
	๘. การถ่ายทอดความรู้ เชิงปฏิบัติการสู่เด็ก เยาวชน	การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชน เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติในการ สร้างสรรค์ศิลปะให้กับเด็กและเยาวชนและ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เมื่อถึงวันสุดท้ายทาง ทีมงานต้องการเพื่อให้เด็กเยาวชนเกิดจิตสำนึก ใน การดูแลรักษา และพัฒนาเป็นศิลปนิพนธ์จิตอาสาคนรุ่น ใหม่ต่อไปในอนาคต
E3 (Engagement) สร้างสำนึกความเป็น เจ้าของร่วมในการ	๙. พัฒนากลไก คณะกรรมการในการ จัดการทรัพยากร	การพัฒนากลไกหรือโครงสร้างในการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม ชุมชน ในรูปแบบ คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้น หรือกงไกที่มีอยู่แล้วใน

กระบวนการ	ขั้นตอน	เนื้อหา
จัดการทรัพยากร วัฒนธรรมชุมชน	วัฒนธรรม	องค์กรในลักษณะกึ่งทางการ รวมทั้งการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
	๑๐. วางแนวปฏิบัติเพื่อให้เป็นข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม	การวางแนวปฏิบัติในรูปแบบของข้อตกลง (Engagement) ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กลุ่ม องค์กร โดยกลไกและข้อตกลงนั้นจะต้องเอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะมีคุณค่าต่อทรัพยากรวัฒนธรรมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมในอนาคต
	๑๑. กำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน	การวางแผนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมชุมชน และตอบสนองต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

๔.๓ รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การนำเสนอรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนานั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ออกเป็น ๕ ประเภท ซึ่งมีลักษณะเป็นศิลปะชุมชนในเชิงสร้างสรรค์ (Creative Community Art) รายละเอียดดังนี้

๔.๓.๑ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ศิลปะชุมชน (Community Art Learning Center)

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลความรู้ ทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล สถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ สามารถหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ องค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ๑) **ข้อมูล/ชุดความรู้** ข้อมูลหรือเรื่องราว หรือสิ่งที่ได้จากแหล่งที่มาของความรู้ มีการนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบเป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ความคิด ทักษะคิด และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป สามารถรวบรวมและถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี

หนังสือ คู่มือ **๒) ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด** หมายถึง บุคคลที่สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูล ชุดความรู้แก่ผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ได้ ผู้ให้ข้อมูลต้องมีความเชี่ยวชาญ มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี และสามารถนำเสนอเรื่องราวออกมาได้อย่างน่าสนใจ **๓) การออกแบบและการจัดลำดับ** หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำข้อมูล เนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่น่าเสนอ การจัดทำกิจกรรมสาธิต เป็นต้น **๔) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้** หมายถึง กิจกรรมและกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง เป็นต้น **๕) สื่อการเรียนรู้** หมายถึง สื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สัมพันธ์กับข้อมูล จะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ **๖) สถานที่** ส่วนใหญ่ใช้สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้ เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของผู้รู้ แปลงเกษตร ฟาร์ม ไร่ ป่า ฯลฯ โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียน ไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องที่เป็นทางการ **๗) การบริหารจัดการ** แหล่งเรียนรู้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งการวางแผน การปฏิบัติงาน การบริหารจัดการคณะทำงานที่ขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณ ^{๑๑๖}

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ ศิลปะชุมชนนั้น เป็นการจัดการในเชิงสถาบันที่มีองค์กรหลักในการจัดการร่วมกับชุมชน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ มีโครงสร้างในการจัดการ การกำหนดแผนงาน กิจกรรมในการจัดการเพื่อดำเนินงานศิลปะสร้างสรรค์ของชุมชนร่วมกัน การเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาในรายวิชาการทำหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการเปิดพื้นที่ดังกล่าวต่อสาธารณะเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะชุมชน

กรณีการสร้างสรรคงานศิลปะ โดยการวาดภาพสามมิติประเพณีสลากย้อมที่เป็นการนำเอาอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูนที่ถือเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นมีความเป็นเอกลักษณ์และเป็นหนึ่งเดียวของโลก แนวคิดการสร้างสรรคศิลปะชุมชนภาพวาด ๓ มิติสลากย้อมเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูน เนื่องจากตั้งแต่อดีตประเพณีสลากย้อมถือได้ว่าเป็นประเพณีที่มีการพัฒนาหรือมีกลไกการพัฒนาในเชิงของวัฒนธรรมที่นำมาจากพื้นที่ต่าง ๆ เพราะในจังหวัดลำพูนถือได้ว่าเป็นตักศิลาที่มีความเก่าแก่และมีการนำเอาความเป็นพหุวัฒนธรรมของชาวจังหวัดลำพูน เช่น ยอง ลื้อ ไต คนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่จังหวัดลำพูน เป็นต้น เพราะฉะนั้นสลากย้อมมีหลากหลายแนวคิด เช่น เมืองยองที่ได้นำเอาศิลปะประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้เข้ามา หรือพัฒนามาจากสลากย้อมในทางพระพุทธศาสนาสู่การรังสรรค์ เป็นต้น

การจัดการพื้นที่ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ มีอาคารพระสัทธรรมที่ทางวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้มอบให้เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทางศิลปะและวัฒนธรรม พื้นที่สวนสาธารณะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ได้รับการ

^{๑๑๖} วรพงศ์ ผูกู , [ออนไลน์], แหล่งที่มา: องค์กรประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้, <https://www.randdcreation.com/content/2992/>. (๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓).

สนับสนุนจากวัดพระธาตุศรีบุญชัย คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน เทศบาลตำบลต้นธง องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ภาคเอกชนได้แก่ หอศิลป์อินสนธิ์ วงศ์สาม กลุ่มศิลปินจังหวัดลำพูน โดยฝ่ายบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน นำโครงการเกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และโครงการบริการวิชาการแก่สังคมมาสนับสนุนในพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

๔.๓.๒ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบพื้นที่สาธารณะ (Public Art Space)

พื้นที่สาธารณะ (public space) เป็นพื้นที่ในโลกทางสังคมซึ่งปัจเจกบุคคลมาพบปะ พูดคุยและอภิปรายกันอย่างเสรีในประเด็นปัญหาทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ประเด็นจากการอภิปรายโต้เถียงปัญหา ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะถูกตีแผ่แลกเปลี่ยนกันในพื้นที่สาธารณะ ก่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและนำไปสู่การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางการเมืองของสาธารณชนในอันดับต่อไป พื้นที่สาธารณะจึงเป็นอาณาบริเวณที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร การสร้างความรู้สึกเป็นส่วนรวม (sense of public) และผลประโยชน์ของส่วนรวม พื้นที่สาธารณะเป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ รูปธรรมของพื้นที่สาธารณะคือ พื้นที่ทางกายภาพที่กำหนดขอบเขตไว้แน่นอน เช่น ร้านกาแฟ ลานประชาชน จัตุรัสกลางเมือง สวนสาธารณะ โรงละคร พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ส่วนพื้นที่นามธรรม เช่น สื่อมวลชน สื่อสังคมออนไลน์ กลุ่มทางสังคม หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรม เป็นต้น ^{๑๑๗}

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบพื้นที่สาธารณะนั้น เป็นการจัดการพื้นที่สาธารณะในลักษณะของพุทธศิลป์ (Buddhist Art and Space) ที่มีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการคือ ศิลปะชุมชนในรูปแบบของประติมากรรม และพื้นที่ธรรมชาติมีลักษณะเปิดโล่ง สภาพแวดล้อมเป็นต้นไม้ พุ่มนา และแม่น้ำ บรรยากาศโดยรอบเหมาะแก่การจัดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ เป็นพื้นที่สัปปายะสำหรับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสานเสวนา การพักผ่อนหย่อนใจ หรือการออกกำลังกาย

กรณีการพัฒนาภูมิสถาปัตยกรรม”ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” และประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” ที่ริมสระน้ำภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ได้พัฒนามาจากจุดเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และสภาพพื้นที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับเมืองโบราณ คือ เวียงบัว ซึ่งมีอายุหลายร้อยปีร่วมสมัยพญางำเมือง โดยมีหลักฐานที่ค้นพบคือเตาเผาภาชนะดินเผา เขียนสีเคลือบโบราณ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เฉพาะถิ่น มีความหมายลึกซึ้งอันแสดงถึงความเชี่ยวชาญชำนาญการและภูมิปัญญาเชิงช่าง รวมถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางจิตวิญญาณ ศิลปะ และเศรษฐกิจ

การออกแบบประติมากรรม ได้เลือกวดลายปลาที่ปรากฏในเครื่องถ้วยสีเหลืองแกมเขียว มีลายขลุ่ยหรือลายอนันตวัฏฏะ (หมายถึง สภาวะเวียนว่ายตาย เกิดเคลื่อนไหวไหลเลื่อนเปลี่ยนไปไม่หยุดนิ่งเป็นอนิจจัง) อยู่ตรงกลางขามล้อมรอบด้วยรัศมีหรือมณฑลที่ผนังข้างขาม ลวดลายประดิษฐ์

^{๑๑๗} กาญจนา แก้วเทพ, ศาสตราจารย์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา, (กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๖.

จากการใช้ดวงตรากดประทับ รูปลักษณะชุดลายประกอบด้วย เส้นขดแบบก้นหอยหลายเส้นหมุนวน คล้ายกับพายุหมุน คล้ายกับกระจุกเส้นขนที่ส่วนปลายม้วนขมวดไปในทิศต่าง ๆ คล้ายกับสายน้ำที่ไหลวนมีรูปปลาเวียนว่ายในกระแสน้ำวนสองตัว สันนิษฐานว่าน่าจะดัดแปลงมาจากรูปศรีวิไลสะ สัญลักษณ์มงครูปปลาคู่ผสมผสานคติธรรม ความเชื่อเรื่องขวัญ พัฒนาเป็นลายลักษณะเฉพาะที่มีความหมายถึง จักรวาล โลก และชีวิตที่เวียนว่ายตายเกิดเคลื่อนไหวเป็นพลวัตไปไม่สิ้นสุด จากความหมายดังกล่าว จึงเป็นต้นแบบในการออกแบบประติมากรรมปูนปั้นรูปปลาคู่กระโจนออกจากกระแสน้ำ มีลวดลายรอบเป็นจักรวาล มีธรรมจักรอยู่ตรงกลาง มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ลวดลายข้างล่างออกแบบเป็นน้ำเหมือนกระจายพุ่งขึ้นรับกับหางปลาเหมือนปลากระโดดขึ้นจากน้ำ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่บริเวณริมสระน้ำภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

กรณีการพัฒนาโปงน้ำร้อนสามสี ด้วยศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” ประกอบด้วยประติมากรรมเมล็ดข้าวและรวงข้าว ณ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย แร่งบันดาลใจจากบริบทของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาที่เป็นเมืองอู่อารยธรรม เป็นเมืองยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง และตำนานเมล็ดข้าวจากเกาะแม่ข่ายที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาของหมู่บ้าน จากตำนานแม่ข่ายหุบข้าวจึงนำมาสู่การออกแบบศิลปะงานประติมากรรมสู่ชุมชน ใช้ตำนานและใช้ปัจจุบันในการออกแบบเมล็ดข้าววงอก มีส่วนที่เป็นใบและรากงอกออกมาจากเมล็ดข้าว ทั้งสองส่วนเท่ากัน หมายถึง รากเหง้าหยิ่งลึกแคไหน ก็จะสูงงดงาม การจัดวางได้จัดวางไปตามเหตุการณ์ คือ จากซ้ายไปขวา เหมือนเขียนตัวอักษรไทยเป็นประโยคเริ่มมาจากด้านซ้ายคือ เมล็ดข้าววงอก ซึ่งถือว่าการเริ่มการเจริญเติบโต ต้นกล้าข้าวที่กำลังเติบโต จากนั้นเป็นรวงข้าวที่โดนลม ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมหนาว ลมหนาวเป็นสัญญาณของการเก็บเกี่ยวข้าวนาปีตลอดมา ศิลปินจึงจัดวางไปตามแนวยาวของภูเขาจากซ้ายไปขวา ให้วิวิธวิทัศน์เป็นส่วนหนึ่ง เพื่อเชื่อมโยงประติมากรรมกับท้องทุ่ง รวมไปถึงอากาศเมฆฝน แม้กระทั่งเงาไม้ที่กระทบจากบ่อน้ำพุร้อน ๓ สี ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นบริบทที่สวยงามของท้องทุ่ง เป็นวิถีจักรของอาชีพมนุษย์

โปงน้ำร้อนสามสี ซึ่งถือเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นจุดแข็งของชุมชนที่เห็นเป็นรูปธรรมและมองเห็นภาพที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เพราะในปัจจุบันเทรนด์การท่องเที่ยวแนวธรรมชาติบำบัดเป็นที่นิยม หรือการบริโภคอาหารที่เน้นเชิงเกษตรอินทรีย์ จึงทำให้ชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาได้มีการตั้งกลุ่ม ร่วมกันคิดค้น และรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และเพื่อนำมาบูรณาการกับยุคปัจจุบัน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่คือ น้ำแร่ และ ดินโป่ง ซึ่งมีคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์มากมายตามความเชื่อของชุมชน โดยการปรับภูมิทัศน์ของโปงน้ำร้อนสามสี เพื่อให้ผู้คนได้มาบำบัดร่างกาย ใช้ประโยชน์จากน้ำแร่และดินโป่งเรียกว่า สปาบ้านทุ่ง ทางชุมชนจึงมีการพัฒนาในบริเวณโปงน้ำร้อนสามสี เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สรวย โดยองค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดด และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สนับสนุนงบประมาณในการปรับถนนทางเข้าปรับภูมิทัศน์ และสร้างห้องอาบน้ำแร่ในบริเวณโปงน้ำร้อนสามสี

๔.๓.๓ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบถนนวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ หรือ ย่านวัฒนธรรม (Creative Road)

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบถนนวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เป็นการพัฒนาให้เกิดแลนด์มาร์ค (Landmark) หรือพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง (Open Museum) แห่งใหม่ของชุมชนด้วยศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการวาดบนผนังอาคาร กำแพง ถนนที่เรียกว่า สตรีทอาร์ต (Street Art) ที่วาดภาพในลักษณะสามมิติที่ผู้มาเยี่ยมชมหรือนักท่องเที่ยวสามารถมาเล่นกับภาพวาดได้ ภาพวาดแต่ละภาพได้สะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตของคนในชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม และของดีที่เป็นอัตลักษณ์แต่ละพื้นที่ซึ่งได้รับการอนุญาตหรือการประชมระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชน เพื่อมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อรายได้ การสร้างมูลค่า และพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ต่อยอดจากการทำศิลปะชุมชน เช่น การผลิตงานหัตถกรรมพื้นบ้าน การทำของที่ระลึก ภาพวาด ภาพถ่าย การเล่นดนตรี การแสดงศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

เมืองสำคัญทั่วโลกไม่ว่าจะเป็น เบอร์ลิน ปารีส นิวยอร์ก เมลเบิร์น ปีนัง ฯลฯ ได้นำสตรีทอาร์ตมาใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานสตรีทอาร์ตที่ปรากฏอยู่ตามผนัง กำแพง และพื้นที่ต่าง ๆ ของเมือง ส่วนในประเทศไทยเองก็เริ่มได้รับอิทธิพลเข้ามาในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๙ จากสื่ออินเทอร์เน็ตและนักท่องเที่ยวจากโลกตะวันตก ในประเทศไทยงานสตรีทอาร์ตถูกนำมาเป็นต้นทุนต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เป็นเครื่องมือในการปรับภูมิทัศน์ชุมชนต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร เพื่อพลิกฟื้นจากภาพของความทรุดโทรมสู่ชุมชนที่มีความสวยงาม หรือการใช้ภาพสตรีทอาร์ตเพื่อสร้างแรงดึงดูดด้านการท่องเที่ยว และสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนในต่างจังหวัด

ปัจจุบัน เรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นโดยสตรีทอาร์ตมากที่สุดในประเทศไทย คือ เรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน โดยที่สตรีทอาร์ตจะทำหน้าที่ในการสื่อสารคุณค่าทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน และเข้าใจได้ง่ายในหมู่นักท่องเที่ยวยุคใหม่ เนื่องจากสื่อภาพมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะจับความสนใจของผู้คนในฐานะประสบการณ์ที่เข้าใจได้สัมผัสได้ และเข้าถึงได้ง่ายกว่าโบราณวัตถุหรือสถาปัตยกรรม หลายพื้นที่ในประเทศไทยจึงมีการใช้สตรีทอาร์ตเข้าไปเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ เพื่อให้เกิดผลพลอยได้ด้านการท่องเที่ยว^{๑๑๘}

กรณีของการพัฒนาถนนศิลปะบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นการวาดภาพสามมิติเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และการประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านต้นไคร้ เพื่อให้เป็นถนนเส้นศิลปะถนนแห่งวัฒนธรรมแห่งชุมชนบ้านต้นไคร้ ทำให้งานวิจัยมีความเป็นรูปธรรม สามารถจับต้องได้ และเกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านในชุมชนต้นไคร้ จากภาพวาด ๓ มิติที่ถูกจัดแสดงอยู่บนฝาผนังกำแพง เมื่อมองไปที่กำแพงจะเห็นภาพวาดต้นไคร้เป็นอันดับแรก เป็นการรวบรวมแนวคิดแบบ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ในส่วนของ “บ” บ้าน ได้เห็นลักษณะของชุมชนบ้านต้นไคร้ จากภาพวาดบนฝาผนัง ได้เห็นเรื่องราววิถีการดำรงชีวิตของชุมชนผ่านภาพวาด ๓ มิติบนฝาผนัง

^{๑๑๘} สถาปนิก ๖๔, สตรีทอาร์ต ชูชีวิตรมรดกเมืองและสถาปัตยกรรม :ศิลปะบนผนังที่ช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างพลวัตให้กับย่านและชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.asaexpo.org/post/street-art>. (๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓).

กำแพงทั้งในเรื่องของการทำข้าวปั้น ข้าวควบ การปั้นฝ้าย ทำผ้าคันมือ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน บ้านต้นไคร้ ส่วนของ “ร” โรงเรียน ทีมศิลปินจิตอาสาได้จัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กนักเรียน โดยให้วาดภาพต้นไคร้ซึ่งถือเป็นที่มาของชื่อของหมู่บ้านบนกำแพงวัด เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนเกิดความสำนึกในรากเหง้า และการอนุรักษ์ต้นไคร้ผ่านงานศิลปะชุมชน

กรณีการวาดภาพสามมิติบนผนังสาธารณะ บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ในการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่โดยรวม และพูดคุยกับแกนนำชุมชนในประเด็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน เช่น วัดบุญยืน พระยืน พิชิภรณ์ทิวเวียงสา แม่น้ำน่าน ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีสู้ขวัญเรือ เรือแข่งเจ้าแม่ตะเคียน เรือแข่งเจ้าแม่สายฟ้า เฮือนรถถีบ บ้านกะหลกิมแม่น้ำน่าน อาคารเทศบาลตำบลเวียงสา และรถบดทำถนนโบราณ พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบศิลปะชุมชนในแบบภาพวาดสามมิติ เพื่อให้แกนนำชุมชนได้ปรึกษาหารือกัน ทั้งนี้ชุมชนได้มีมติสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของการวาดภาพสามมิติ และ Street Art บนกำแพงอาคารของโรงเรียนศรีเวียงสา บริเวณช่วงเมืองหน้าวัดบุญยืน ตรงข้ามสำนักงานเทศบาลตำบลเวียงสา โดยใช้ภาพที่มีแนวคิดมาจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ เรือแข่งแม่น้ำน่าน และประเพณีใส่บาตรเทียน วัดบุญยืน

การวาดภาพของกลุ่มศิลปินจิตอาสา ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชน รวมไปถึงเด็กและเยาวชนเกิดความตื่นตัวในเรื่องของการเรียนรู้ การรักษาและการทวงแหน และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องของศิลปะซึ่งเป็นผลดีต่อเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุหันมาสนใจในเรื่องของงานศิลปะ โดยงานศิลปะที่ได้จัดทำขึ้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธศาสนาและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาและศิลปะมีความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่น ภาพเรือแข่งซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของเมืองน่าน ภาพการใส่บาตรเทียนเป็นวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ซึ่งเก่าแก่ที่สุด และมีมาช้านานของวัดบุญยืนพระอารามหลวง

นอกจากการวาดภาพบนผนังสาธารณะแล้ว ที่บ้านแม่น้ำเรือ ตำบลแม่น้ำเรือ อำเภอจังหวัดพะเยา ได้มีการสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของภาพวาดสามมิติ แต่จากข้อจำกัดด้านสภาพพื้นที่ ระยะเวลาในการทำความเข้าใจเพื่อขอพื้นที่จากชุมชน ดังนั้นจึงมีการปรึกษาหารือร่วมกันภายในชุมชนว่าควรนำวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้งานให้เกิดประโยชน์ และสามารถนำมาเป็นวัสดุทดแทนกำแพงได้ จึงเกิดความคิดที่จะนำสังกะสีเก่าซึ่งแต่เดิมชาวบ้านใช้มุงหลังคาและไม่ได้ใช้งานแล้วนำมาเป็นพื้นหลังในการวาดภาพสามมิติ โดยกำหนดวาดภาพอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะเป็นทั้งสถานที่สำคัญ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและอาชีพที่โดดเด่นในชุมชน จำนวน ๑๐ ภาพ ได้แก่ ๑) ทำสวนผักกาด ๒) ทำกล้วยฉาบ ๓) ทำหมวกผ้า ๔) ทำถั่วเน่า ๕) การตีมีด ๖) ต้นมะขามใหญ่ ๗) บ้านเก่า ๘) การตีเหล็ก ๙) เกี้ยวข้าว และ ๑๐) การทำล้อเกวียน โดยในชุมชนได้ปรึกษาหารือกับผู้นำเพื่อนำงานศิลปะมากระตุ้นการท่องเที่ยวของชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“หากพิจารณาจากงานที่เป็นงานศิลปะในวิหารวัดวาอารามต่าง ๆ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังซึ่งจะเป็นรูปแบบเดียวกัน มีลักษณะซ้ำซ้อนกันในหลาย ๆ แห่ง แต่งานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เป็นการนำสิ่งที่เป็นของเก่าแก่โบราณมาสร้างสรรค์ให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน ปัจจุบันนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจกับภาพวาด ๓ มิติ สิ่งที่จะนำมาเสนอเป็นภาพวาด ๓ มิตินั้น ต้องเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์เมื่อสร้างขึ้นมาแล้วจะต้องดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาแวะชม ต้องมีขนาดใหญ่และมีพลังในการดึงดูด เมื่อเห็นแล้วต้องการเข้าไปถ่ายรูป ต้องการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของภาพวาด ต้องมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมซึ่งถือเป็นความร่วมมือ การเขียนลาย ต้องมีความพลิ้วไหว ต้องลื่นไหลเพื่อให้มีอารมณ์คล้อยตาม สุดท้ายถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดโล่งของเด็กเยาวชน เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องช่วยกันดูแลรักษาต่อไป” ^{๑๑๙}

๔.๓.๔ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบพุทธศิลป์แนวไทยประเพณี (Thai Traditional Art)

พุทธศิลป์เป็นงานศิลปะที่ช่าง/ศิลปิน สร้างขึ้นเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา หรือสร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธรูปโดยเฉพาะที่เป็นงานจิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียนฝาผนังโบสถ์ วิหาร งานปฏิมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูป และงานสถาปัตยกรรม ได้แก่ ศาสนสถานที่เป็นโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ สถูป เจดีย์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธรูป พุทธประวัติ พระธรรมคำสอน วิถีชีวิตชาวบ้าน ส่งผลให้งานพุทธศิลป์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย สะท้อนลักษณะนิสัย บุคลิกภาพของคนไทยที่มีความสุภาพ อ่อนน้อม รักสงบ แจ่มใส สนุกสนานที่ส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

พุทธศิลป์ เป็นผลงานศิลปะที่ช่างหรือศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงถึงความรัก ความศรัทธาเชื่อถือต่อพระพุทธรูป เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมอยู่ในวัดต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นวัด โดยเฉพาะที่เป็นงานศิลปะแขนงทัศนศิลป์ (Visual Art) ประกอบด้วย ๑) งานสถาปัตยกรรม (Architecture) เช่น สิ่งก่อสร้างหรือศาสนสถานในวัด ได้แก่ โบสถ์ วิหาร กุฏิ สถูป เจดีย์ ศาลาการเปรียญ หอไตร หอระฆัง ๒) งานประติมากรรม (Sculpture) เช่น พระพุทธรูปหรือพระปฏิมา ทั้งที่มีลักษณะเป็นงานนูนต่ำ นูนสูง ลอยตัว รวมทั้งลวดลายประดับศาสนสถาน และ ๓) งานจิตรกรรม (Painting) เช่น ภาพเขียนประดับฝาผนังของศาสนสถาน ได้แก่ ภาพเขียนบนผนังโบสถ์ วิหาร ศาลา รวมทั้งภาพประกอบในสมุดไทยที่แสดงเนื้อหา เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา พุทธประวัติ วรรณกรรม ปรัชญาธรรม ฯลฯ งานพุทธศิลป์ไทยในอดีตมีลักษณะเป็นแบบอุดมคติ (Idealistic) แสดงเนื้อหาเรื่องราวทางพระพุทธรูป พุทธประวัติ วรรณคดี

^{๑๑๙} สัมภาษณ์, มานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินจิตอาสา/อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

คติความเชื่อ และนิทานพื้นบ้าน จัดเป็นงานศิลปะไทยแบบประเพณีนิยม (Thai traditional art) ที่เขียนด้วยสีฝุ่น ลงรัก ปิดทอง ฯลฯ^{๑๒๐}

ศิลปกรรมประเพณีไทย เป็นผลงานที่มีศิลปกรรมที่มีการพัฒนาการมาเป็นระยะเวลา ยาวนานจนเกิดลักษณะเฉพาะทางชนชาติ และมีลักษณะที่สอดคล้องกับระเบียบวิถีชีวิต ในแต่ละช่วง ประวัติศาสตร์ไทยจนปัจจุบัน วิวัฒนาการความเจริญของโลกในด้านต่าง ๆ ได้ก้าวหน้าไปตามกาล สมัยเป็นกระแสอิทธิพลสืบเนื่องมาโดยตลอด ส่งผลต่อการคลี่คลายความก้าวหน้าของศิลปกรรม ประเพณีไทย เป็นเหตุให้ศิลปินไทยได้คลี่คลายผลงานไปตามสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมจนเกิด ศิลปกรรมแนวไทยประเพณี ศิลปกรรมประเพณีไทยอยู่ในรูปศิลปะประยุกต์ (Applied Art) และ ศิลปะท้องถิ่น (Folk Art) หรือ ศิลปะพื้นเมืองหรือศิลปะพื้นบ้าน เพราะมีความสัมพันธ์กับงานช่าง หรือการฝีมือ (Craft) รวมทั้งความเชื่อที่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมี ศิลปะที่ปรากฏให้เห็นอยู่หลายประการ จะแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนให้ปรากฏคุณค่า เด่นชัดเกี่ยวกับวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ขนบประเพณีของสังคม ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมและนามธรรม จะเกิดขึ้นจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและสภาวะทางสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความงาม ความเป็นอยู่ของคนในสังคมในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และรูปแบบ นั้นก็ยังถูกดำเนินการต่อไปในอนาคตอย่างไม่หยุดยั้ง โดยอาศัยการปรับปรุงและส่งเสริมจากพื้นฐาน ดั้งเดิม^{๑๒๑}

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ในรูปแบบพุทธศิลป์แนวไทยประเพณีของ ภาคเหนือ ซึ่งพุทธศิลป์ด้านนี้เป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่คู่กับวัดในพุทธศาสนาโดยตลอด ทำให้มี วิวัฒนาการและการขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว มีคุณค่าทั้งความสวยงามของรูปแบบและคุณค่าด้าน เนื้อหาเรื่องราว ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสื่อธรรมะที่สำคัญที่ใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้คน

กรณีการวาดภาพสามมิติที่วัดศรีดอนไชย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัด แม่ฮ่องสอน การดำเนินงาน ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่โดยรวม ภายในและภายนอกวัด พบว่าวัดศรีดอนชัยเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ของการก่อตั้งเมืองปาย มีสิ่งขนาดใหญ่ ๔ ตัวหน้าประตู เข้า-ออกวัด มีแนวกำแพงเมืองโบราณ และคูเมืองล้อมรอบวัด มีประเพณีที่สำคัญของอำเภอปายคือ การแห่พระสิงห์ปายทุกวันที่ ๑๓ เมษายน หรือในวันสงกรานต์เพื่อให้ประชาชนได้สงน้ำ โดยมีขบวน แห่ราชรถที่สวยงาม หลังจากนั้นได้พูดคุยกับแกนนำชุมชนเพื่อประเมินคุณค่า และศักยภาพของทุน ทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบศิลปะชุมชนในแบบภาพวาดสามมิติ และ Street Art เพื่อให้แกนนำชุมชนได้หารือกับคนในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนได้นำเสนอรูปแบบของภาพวาดขบวนแห่ พระสิงห์เมืองปายในช่วงวันสงกรานต์ บนผนังภายนอกหลังวิหารลายคำของวัดศรีดอนไชย ซึ่งเป็น การนำศิลปะแนวไทยประเพณีที่ส่วนใหญ่มักจะวาดภายในผนังวิหาร โบสถ์ของวัด ออกมาสู่ชุมชน และพื้นที่สาธารณะในลักษณะของภาพสามมิติที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถถ่ายภาพได้สะดวก และ เผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างรวดเร็ว

^{๑๒๐} โกสุม สายใจ, พุทธศิลป์กับการจัดการความรู้, บทความพิเศษ วารสารมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ๒๕๖๐): ๑-๑๐.

^{๑๒๑} สุชาติ สุขนา, ศิลปะแบบประเพณีอีสาน - ศิลปะหัตถกรรมอีสาน, เอกสารประกอบการบรรยาย รายวิชาศิลปะไทย ๑. (เอกสารอัดสำเนา).

๔.๓.๕ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบศิลปะเพื่อสร้างพลังชุมชน (Art for Community Empowerment)

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบศิลปะเพื่อสร้างพลังชุมชน เป็นการนำศิลปะมาเพื่อสร้างพลังศรัทธาให้กับคนในชุมชน และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในลักษณะของการผลิตซ้ำและสร้างใหม่ (Reproduce/Revitalization) โดยนำทรัพยากรวัฒนธรรมมาปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น รวมทั้งการสร้างคุณค่าและกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ (Re-function) ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน

กรณีการทำไม้ค้ำต้นโพธิ์จากเหล็กมาทดแทนไม้ ในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ของวัดท่าข้าม (วัดไชยชนะ) ตำบลท่าข้าม อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ในรูปแบบของศิลปะแบบจัดวาง มีที่มาจาก การลดลงของต้นไม้น้ำในป่าชุมชนที่เกิดจากการตัดไม้ เพื่อทำไม้ค้ำต้นโพธิ์ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของคนในชุมชน มีการประกวดการทำไม้ค้ำของช่างฝีมือ การแห่การฉลอง ในสมัยก่อนไม่มีปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากมีต้นไม้อยู่เป็นจำนวนมากเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน ปัจจุบันต้นไม้น้ำมีปริมาณลดน้อยลง จำเป็นต้องหาแนวทางและวิธีการที่ชะลอ หรือลดปริมาณการตัดต้นไม้น้ำลงให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ยังคงรักษาไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

ในการดำเนินงานศิลปะสร้างสรรค์ได้มีการประชุมร่วมกับคนในชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกองทุนหมู่บ้าน และแกนนำชุมชน เพื่อนำเสนอแนวความคิดการพัฒนาศิลปะชุมชนบนฐานทุนวัฒนธรรมคือ ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลีของชุมชนท่าข้ามที่เป็นประเพณีประจำปี แต่ละปีจะใช้ไม้จากป่าเพื่อนำมาทำไม้ค้ำเป็นจำนวนมาก และใช้ไม้ที่มีลำต้นใหญ่เพื่อการประกวดแข่งขัน ส่งผลให้ไม้ถูกตัดจากป่าชุมชนเป็นจำนวนมากในทุก ๆ ปี หลังจากเสร็จพิธีไม้ค้ำต้นโพธิ์ จะนำมาทิ้งขว้าง และไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ ดังนั้นจึงได้มีการเสนอแนวความคิดการทำไม้ค้ำจากเหล็ก เพื่อลดการใช้ไม้จากป่า อีกทั้งยังสามารถนำเหล็กมาใช้ประโยชน์ในการก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อำเภอสอด แนวความคิดสร้างสรรค์ไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็กจึงได้รับการสนับสนุนจากทางวัด และชุมชน

เมื่อคนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงการลดลงของไม้ และเห็นประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงจากการนำเหล็กมาทดแทนการตัดไม้จากป่า ทางวัดจึงได้มีการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้มาร่วมกันทำกิจกรรมโดยให้ร่วมกันบริจาคเหล็กที่จะมาทำไม้ค้ำโพธิ์ จำนวน ๒๙ ต้น ความยาว ๖ เมตร ในการดำเนินงานคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดเชื่อมเหล็กให้เป็นไม้ค้ำเพื่อให้ศิลปินได้วาดภาพ ให้มีสีสัน และลวดลายที่เป็นพุทธศิลป์ และภาพศิลปะร่วมสมัยลงบนไม้ค้ำ ซึ่งชุมชนได้จัดงานถวายไม้ค้ำโพธิ์และสืบชะตาหลวง เพื่อความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้คนและความสงบสุขร่มเย็นในชุมชน

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ประกอบด้วย

๑) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ศิลปะชุมชน เป็นการจัดการในเชิงสถาบันที่มีองค์กรหลักในการจัดการร่วมกับชุมชน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ มีโครงสร้างในการจัดการ การกำหนดแผนงาน กิจกรรมในการจัดการเพื่อดำเนินงานศิลปะสร้างสรรค์ของชุมชนร่วมกัน การเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาใน

รายวิชา การทำหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการเปิดพื้นที่ดังกล่าวต่อสาธารณะเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน ศิลปะชุมชน กรณีการสร้างสรรคงานศิลปะ โดยการวาดภาพสามมิติประเพณีสลากย้อมที่เป็น การนำเอาอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูน ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๒) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบพื้นที่สาธารณะ เป็นการ จัดการพื้นที่สาธารณะที่มีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการคือ ศิลปะชุมชนในรูปแบบของ ประติมากรรม และพื้นที่ธรรมชาติมีลักษณะเปิดโล่ง สภาพแวดล้อมเป็นต้นไม้ ทุ่งนา และแม่น้ำ บรรยากาศโดยรอบเหมาะแก่การจัดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ เป็นพื้นที่สปีดสำหรับ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสานเสวนา การพักผ่อนหย่อนใจ หรือการออกกำลังกาย กรณีการ พัฒนาภูมิสถาปัตยกรรม “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” และประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” ที่ริมสระน้ำภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ได้พัฒนามาจาก จุดเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เวียงบัว และการ พัฒนาโป่งน้ำร้อนสามสี ด้วยศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” ประกอบด้วยประติมากรรมเมล็ดข้าวและ รวงข้าว ณ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย แรงแบบดาลใจจากบริบท ของชุมชนที่เป็นเมืองยุคก่อนประวัติศาสตร์ และตำนานเมล็ดข้าวจากเกาะแม่มายที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนา ของหมู่บ้าน จากตำนานแม่มายทูปข้าวจึงนำมาสู่การออกแบบศิลปะงานประติมากรรมสู่ชุมชน ใช้ตำนานและใช้ปัจจุบันในการออกแบบเมล็ดข้าวออก

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบถนนวัฒนธรรมเชิง สร้างสรรค์ หรือ ย่านวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาให้เกิดแลนด์มาร์ค หรือพิกัดศูนย์กลางแจ้ง แห่งใหม่ ของชุมชนด้วยศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการวาดบนผนังอาคาร กำแพง ถนน ที่เรียกว่า สตรีทอาร์ตที่วาดภาพในลักษณะสามมิติที่ผู้มาเยี่ยมชมหรือนักท่องเที่ยวสามารถมาเล่นกับ ภาพวาดได้ ภาพวาดแต่ละภาพได้สะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตของคนในชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม และ ของดีที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ กรณีของการพัฒนาถนนศิลปะบริเวณหน้าวัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ การวาดภาพสามมิติบนผนังสาธารณะ บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน การวาดภาพสามมิติบนผนังสาธารณะบ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

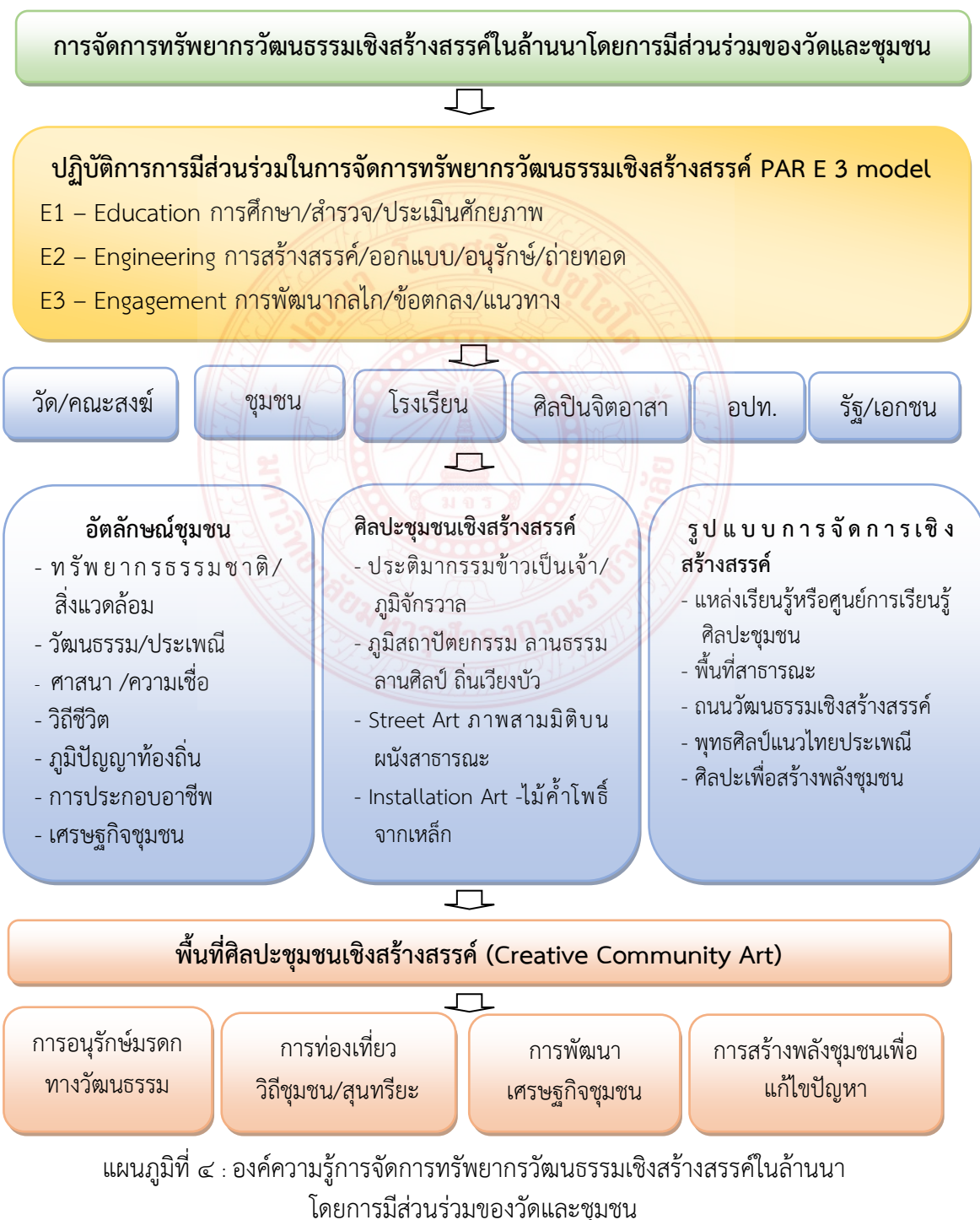
๔) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ในรูปแบบพุทธศิลป์แนวไทย ประเพณี ซึ่งพุทธศิลป์เป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่คู่กับวัดในพุทธศาสนาโดยตลอด ทำให้มีวิวัฒนาการและ การขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว มีคุณค่าทั้งความสวยงามของรูปแบบและคุณค่าด้านเนื้อหาเรื่องราว ซึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นสื่อธรรมะที่สำคัญที่ใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้คน กรณีการวาดภาพสามมิติ เกี่ยวกับประเพณีแห่พระสิงห์ปายและราชรถ บริเวณหลังวิหารลายคำ ภายในวัดศรีดอนไชย ตำบล เวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๕) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบศิลปะเพื่อสร้างพลัง ชุมชน เป็นการนำศิลปะมาเพื่อสร้างศรัทธาให้กับคนในชุมชน และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในลักษณะของการผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ โดยนำทรัพยากรวัฒนธรรมมาปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น รวมทั้งการสร้างคุณค่าและ กำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน กรณีการ

ทำไม้ค้ำยันโพธิ์จากเหล็กมาทดแทนไม้ ในประเพณีทำไม้ค้ำโพธิ์ของวัดท่าข้าม (วัดชัยชนะ) ตำบลท่าข้าม อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้



บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชน เพื่อพัฒนากระบวนการและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน และเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยลงพื้นที่สำรวจบริบทและทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน ประชุมกลุ่มย่อย สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และเข้าร่วมปฏิบัติการในกิจกรรมการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนตามหลักการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม 3E ๗ ขั้นตอน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มศิลปินจิตอาสา จำนวน ๗๒ คน พื้นที่ในการศึกษาได้แก่ ๘ จังหวัดในภาคเหนือตอนบน (ล้านนา) ผลการศึกษาได้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม เป็นวิธีบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรหรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนานของมนุษย์ เช่น ศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน รวมถึงวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น คติชน ปัจจุบันยังครอบคลุมถึงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ใหม่ โดยการบริหารจัดการ หมายถึงการวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติพันธุ์ต่าง ๆ รูปแบบของการจัดการอาจปรากฏอยู่ในงานพิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ นิทรรศการ เป็นต้น ทั้งนี้การศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดล้านนา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐ พบว่า หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหลักได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานระดับกรม และสำนักที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย กรมศิลปากร สำนักงานศิลปากรที่๗ จังหวัดเชียงใหม่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กรมการศาสนา สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

๒) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชน ในภาคเหนือตอนบนจะมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัด แต่ละแห่งจะมีระบบการจัดการในวัดที่เป็นแบบเฉพาะ มีการจัดการหรือการแบ่งแยกงานเป็นหมวดงานต่าง ๆ ของวัดและศาสนสถานที่มีวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้วัดสามารถบริหารจัดการให้มีความเหมาะสมและสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมภายในวัดในเชิงการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่เรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ของท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้พบว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นรูปแบบการจัดการที่มีความหลากหลายโดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน สืบสานประเพณีที่มีมายาวนาน การประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบ่งออกได้ ๓ ระบบ ดังนี้

(๑) รูปแบบทางการ พบว่า วัดจะมีบทบาทหลักในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อให้วัดสามารถบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัดให้มีความเหมาะสมและสามารถตรวจสอบได้ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแล เช่น การจัดงานประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนาของวัด ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป จะมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรม ขบวนแห่ครัวตาน การฟ้อนรำ การแสดงดนตรี การแสดงแสงสีเสียง เป็นต้น ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีรายได้ที่เกิดจากการทำบุญของประชาชน จึงต้องมีระบบการตรวจสอบเพื่อนำเงินมาทำกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดต่อไป

(๒) รูปแบบแบบกึ่งทางการ พบว่า พระสงฆ์และคนในชุมชนต่างมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน บทบาทของคนในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในฐานะของการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการร่วมศึกษาทางโบราณคดี การสำรวจ การขุดค้น การส่งมอบวัตถุทางวัฒนธรรมที่ตนได้พบเจอหรือครอบครองเป็นเจ้าของ เพื่อให้ทางวัดเก็บรักษาและหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟู โดยส่วนใหญ่การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกันของวัดและชุมชน จะพบในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ก่อตั้งภายในบริเวณวัด หรือในพื้นที่สาธารณะของชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อร่วมกันจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมขึ้น เช่น การแสดงภาพ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

(๓) รูปแบบไม่เป็นทางการ พบว่า เป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนตามจารีตประเพณีของชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบต่อมา เช่น การทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรม การปฏิบัติธรรม การแห่ครัวตาน การรดน้ำคำหัวคนเฒ่าคนแก่ในช่วงวันสงกรานต์ เป็นต้น

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยกลุ่ม เครือข่าย และองค์กรทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์ พบว่าเป็นการจัดการศิลปะร่วมสมัย มีรูปแบบการจัดการใน ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย (๑) การจัดการโดยบุคคล ซึ่งเป็นศิลปินแบบปัจเจกได้มีการทำงานศิลปะและเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณะโดยใช้บ้านของศิลปินจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ หรือแกลเลอรี เพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวในเชิงศิลปะร่วมสมัย เช่น พิพิธภัณฑ์บ้านดำ หอศิลป์ริม่าน เป็นต้น (๒) การจัดการในลักษณะที่เป็นกลุ่มศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของศิลปินในเชิงพื้นที่เพื่อทำงานศิลปะร่วมกัน เช่น กลุ่มศิลปินสายน้ำกก กลุ่มศิลปินแม่น้ำโขง กลุ่มสล่าเมืองแพร่ กลุ่มศิลปินจิตอาสากลุ่มป่ายี่สิบ แต่มฝั้น ปันจินตนาการ เป็นต้น และ (๓) การจัดการในลักษณะที่เป็นองค์กรทาง

ศิลปะสร้างสรรค์ ในจังหวัดภาคเหนือ จะพบว่าเมืองครุฑที่รวมกลุ่มกันดำเนินงานและได้พัฒนาเป็นองค์กรที่เป็นนิติบุคคลในรูปแบบของสมาคมและมูลนิธิ เช่น สมาคมขัวศิลปะ จังหวัดเชียงราย โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดล้านนา แบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบคือ ๑) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐ ๒) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชน และ ๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยกลุ่ม เครือข่าย และองค์กรทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ทั้งสามรูปแบบมีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อการดูแล สงวน รักษา อนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การสืบสานประเพณี วัฒนธรรมที่มีมายาวนาน การสร้างพื้นที่สาธารณะทางศิลปะชุมชนในแขนงต่าง ๆ รวมทั้งการสื่อสาร ต่อสาธารณะในสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัด ล้านนา

๕.๑.๒ การพัฒนากระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดย การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การพัฒนากระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา แต่ละจังหวัดได้คัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาและ สร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกลุ่มศิลปินที่จะมาร่วมสร้างสรรค์งานศิลปะแต่ละพื้นที่ใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ ตอนบน จากการศึกษาพบว่ากระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นการสร้างงานศิลปะชุมชนที่เป็นการนำศิลปะร่วมสมัย มาประสานเข้ากับอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดเป็นงานศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์ที่ผ่านการ ปฏิบัติการร่วมกับวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ทำให้เกิดแนวทางในการต่อยอดและขยาย ผลไปสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการใน การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน ซึ่งเป็นแบบแผนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการ มีส่วนร่วมของชุมชน เรียกว่า PAR 3 Es Model ประกอบไปด้วยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใน ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย

E1 (Education) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการ ๑) สืบค้น ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้ที่มีการศึกษามาก่อน ในเชิง กายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรมของพื้นที่ ๒) สำรวจบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากร วัฒนธรรมในชุมชน ด้วยการเดินสำรวจร่วมกับผู้นำชุมชน วาดแผนที่เดินดิน และถ่ายภาพทรัพยากร วัฒนธรรมในชุมชนเพื่อให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรม ๓) ประเมินคุณค่าและ ศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้ทราบว่าทรัพยากร วัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าที่เป็นจุดเด่นทางอัตลักษณ์ชุมชน มีศักยภาพในการสร้างสรรค์เป็นศิลปะชุมชน มีคุณสมบัติในการพัฒนา และสามารถที่จะยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้

E2 (Engineering) การสร้างสรรค์ และพัฒนาศิลปะชุมชนตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน โดยการ ๔) สงวนและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพและด้านคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านต่าง ๆ ๕) พัฒนาพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนสร้างสรรค์ ทำให้เป็นแลนด์มาร์ก ในวัดหรือพื้นที่สาธารณะในชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นพื้นที่ในการท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านงานศิลปะที่จัดแสดง ๖) การเผยแพร่ข้อมูลความรู้สู่สาธารณะ โดยการสื่อสารสู่มวลชน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะ ได้รับรู้ และมีความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านงานศิลปะชุมชนที่มีความสร้างสรรค์ โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และสื่อออนไลน์ ๗) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน หรือแก้ไขปัญหาในชุมชน หรือการระดมพลังในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูพลัง และศรัทธาในการพัฒนาชุมชน ๘) การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชน เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติในการสร้างสรรค์ศิลปะให้กับเด็กและเยาวชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เมื่อถึงวันสุดท้ายทางทีมงานต้องการเพื่อให้เด็กเยาวชนเกิดจิตสำนึก ในการดูแลรักษา และพัฒนาเป็นศิลปินิจิตอาสาคนรุ่นใหม่ต่อไปในอนาคต

E3 (Engagement) การสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการ ๙) พัฒนากลไกคณะกรรมการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ๑๐) วางแนวปฏิบัติในรูปแบบของข้อตกลงของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กลุ่ม องค์กร โดยกลไกและข้อตกลงนั้นจะต้องเื้ออำนวยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งจะมีคุณค่าต่อทรัพยากรวัฒนธรรม และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมในระยะยาว ๑๑) การกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน เป็นการวางแผนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมชุมชน และตอบสนองต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

๕.๑.๓ รูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ศิลปะชุมชน เป็นการจัดการในเชิงสถาบันที่มีองค์กรหลักในการจัดการร่วมกับชุมชน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ มีโครงสร้างในการจัดการ การกำหนดแผนงาน กิจกรรมในการจัดการเพื่อดำเนินงานศิลปะสร้างสรรค์ของชุมชนร่วมกัน การเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาในรายวิชา การทำหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการเปิดพื้นที่ดังกล่าวต่อสาธารณะเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะชุมชน

กรณีการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยการวาดภาพสามมิติประเพณีสลากย้อมที่เป็น การนำเอาอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูนที่ถือเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นมีความเป็นเอกลักษณ์และเป็นหนึ่งเดียวของโลก แนวคิดการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนภาพวาด ๓ มิติสลากย้อมเป็นสิ่งที่นำไปสู่

การสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดลำพูน อีกทั้งสภาพบริบทและสิ่งแวดล้อม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนเหมาะแก่การพัฒนาเป็นพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจศึกษาด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ในอนาคตหากมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ต้นสลาที่ย่อมอาจมีขนาดเล็กหรืออาจจะเหลือเฉพาะสลากกัด จึงได้นำมาสู่การรังสรรค์ผลงานทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการและนำมาซึ่งการศึกษาเรียนรู้ของผู้ที่สนใจ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว

๒) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบพื้นที่สาธารณะ เป็นการจัดการพื้นที่สาธารณะในลักษณะของพุทธศิลป์ ที่มีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการคือ ศิลปะชุมชนในรูปแบบของประติมากรรม และพื้นที่ธรรมชาติมีลักษณะเป็นลานวัฒนธรรมที่เปิดโล่ง สภาพแวดล้อมเป็นต้นไม้ พุ่มนา และแม่น้ำ บรรยากาศโดยรอบเหมาะแก่การจัดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ เป็นพื้นที่สัปปายะสำหรับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสานเสวนา การพักผ่อนหย่อนใจ หรือการออกกำลังกาย

กรณีการพัฒนาภูมิสถาปัตยกรรม “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” และประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” ที่ริมสระน้ำภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ได้พัฒนามาจากจุดเด่นของทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เวียงบัว และสภาพพื้นที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับเมืองโบราณ คือ เวียงบัว ซึ่งมีอายุหลายร้อยปีร่วมสมัยพญางำเมือง โดยมีหลักฐานที่ค้นพบคือเตาเผาภาชนะดินเผา เขียนสีเคลือบโบราณ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เฉพาะถิ่น มีความหมายลึกซึ้งอันแสดงถึงความเชื่อชาวยุชานาญการและภูมิปัญญาเชิงช่าง รวมถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางจิตวิญญาณ ศิลปะ และเศรษฐกิจ

กรณีการพัฒนาโปงน้ำร้อนสามสี ด้วยศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” ประกอบด้วยประติมากรรมเมล็ดข้าวและรวงข้าว ณ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย แรงบันดาลใจจากบริบทของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาที่เป็นเมืองอู่อารยธรรม เป็นเมืองยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีดอยเวียง ดอยวง และตำนานเมล็ดข้าวจากเกาะแม่ข่ายที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาของหมู่บ้าน จากตำนานแม่ข่ายทูปข้าวจึงนำมาสู่การออกแบบศิลปะงาน

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบถนนวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ หรือ ย่านวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาให้เกิดแลนด์มาร์ค หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งใหม่ของชุมชนด้วยศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการวาดบนผนังอาคาร กำแพง ถนนที่เรียกว่า สตรีทอาร์ตที่วาดภาพในลักษณะสามมิติที่ผู้มาเยี่ยมชมหรือนักท่องเที่ยวสามารถมาเล่นกับภาพวาดได้ ภาพวาดแต่ละภาพได้สะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตของคนในชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม และของดีที่เป็นอัตลักษณ์แต่ละพื้นที่ซึ่งได้รับการอนุญาตหรือการประจุมระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชน เพื่อมาสร้างสรรค์ศิลปะให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อรายได้ การสร้างมูลค่า และพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ต่อยอดจากการทำศิลปะชุมชน เช่น การผลิตงานหัตถกรรมพื้นบ้าน การทำของที่ระลึก ภาพวาด ภาพถ่าย การเล่นดนตรี การแสดงศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น กรณีของการพัฒนาถนนศิลปะบ้านต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นการวาดภาพสามมิติเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และการประกอบ

อาชีพของคนในชุมชนบ้านต้นไคร้ เพื่อให้เป็นถนนเส้นศิลปะถนนแห่งวัฒนธรรมแห่งชุมชนบ้านต้นไคร้ การวาดภาพสามมิติบนผนังสาธารณะ บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน โดยใช้ ภาพที่มีแนวคิดมาจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนที่มีความโดดเด่น คือ เรือ แข่งแม่น้ำน่าน และประเพณีใส่บาตรเทียน วัดบุญยืน

๔) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ในรูปแบบพุทธศิลป์แนวไทย ประเพณี ซึ่งพุทธศิลป์เป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่คู่กับวัดในพุทธศาสนาโดยตลอด ทำให้มีวิวัฒนาการและการขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว มีคุณค่าทั้งความสวยงามของรูปแบบและคุณค่าด้านเนื้อหาเรื่องราว ซึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นสื่อธรรมะที่สำคัญที่ใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้คน กรณีการวาดภาพสามมิติ เกี่ยวกับประเพณีแห่พระสิงห์ปาย ที่วัดศรีดอนไชย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๕) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบของศิลปะเพื่อสร้างพลัง ชุมชน เป็นการนำศิลปะมาเพื่อสร้างพลังศรัทธา ให้กับคนในชุมชน และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในลักษณะของการผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ โดยนำทรัพยากรวัฒนธรรมมาปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น รวมทั้งการสร้างคุณค่าและ กำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อสร้างประโยชน์ใหม่ให้กับชุมชน กรณีการทำ ไม้ค้ำต้นโพธิ์จากเหล็กมาทดแทนไม้ ในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดท่าข้าม (วัดชัยชนะ) ตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา” ผู้วิจัย ได้อภิปรายผลการวิจัยโดยใช้แนวคิดทฤษฎีทางวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดการพัฒนาเมืองด้วยศิลปะ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ รายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ จากการศึกษาแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในกลุ่ม จังหวัดล้านนา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ

๑) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐ พบว่า หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหลักได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานระดับกรม และสำนักที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย กรมศิลปากร สำนักงานศิลปากรที่ ๗ จังหวัดเชียงใหม่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กรมการศาสนา สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

๒) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัดและชุมชน ในภาคเหนือตอนบนจะมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยวัด แต่ละแห่งจะมีระบบการจัดการในวัดที่เป็นแบบเฉพาะ มีการจัดการหรือการแบ่งแยกงานเป็นหมวดงานต่าง ๆ ของวัดและศาสนสถานที่มีวัตถุประสงค์และ แนวทางการดำเนินงานชัดเจน (๑) รูปแบบทางการพบว่า วัดจะมีบทบาทหลักในการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรม โดยการแบ่งแยกงานเป็นการแยกหมวดงานต่าง ๆ ของวัดและศาสนสถาน (๒) รูปแบบ กึ่งทางการ พบว่า พระสงฆ์และคนในชุมชนต่างมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ แตกต่างกัน บทบาทของคนในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในฐานะของการเป็น เจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และ (๓) รูปแบบไม่เป็นทางการ พบว่า

เป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนตามจารีตประเพณีของชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบต่อมา เช่น การทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรม การปฏิบัติธรรม การแห่คร้วตาน การรดน้ำดำหัวในช่วงวันสงกรานต์ เป็นต้น

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยกลุ่ม เครือข่าย และองค์กรทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์ พบว่าเป็นการจัดการศิลปะร่วมสมัย มีรูปแบบการจัดการใน ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย (๑) การจัดการโดยบุคคล (๒) การจัดการในลักษณะที่เป็นกลุ่มศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของศิลปินในเชิงพื้นที่เพื่อทำงานศิลปะ และ (๓) การจัดการในลักษณะที่เป็นองค์กรทางศิลปะสร้างสรรค์ ในจังหวัดภาคเหนือ จะพบว่ามืองค์กรที่รวมกลุ่มกันดำเนินงานและได้พัฒนาเป็นองค์กรที่เป็นนิติบุคคลในรูปแบบของสมาคมและมูลนิธิ

ผลการศึกษาในประเด็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นทางการมีความสอดคล้องกับ พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี และคณะ (๒๕๕๖) พบว่า วัดในภาคเหนือได้มีการจัดการด้านพื้นที่ การจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัดตามบทบาทหน้าที่ การจัดการด้านแผนพัฒนา มีการจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การจัดการด้านบุคลากร มีกระบวนการจัดการบุคลากร และการจัดการด้านระบบการสื่อความหมาย การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (๒๕๕๙) กล่าวว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมถือเป็นเป้าหมายหนึ่งของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวประเภทอื่น เพราะมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อ โดยมีการจัดการด้วยองค์ประกอบ ๕ หลักการคือ การกำหนดมาตรการและนโยบาย การกำหนดขอบเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การดำเนินการวางแผน วางระบบการบริหารจัดการ การวางระบบอำนวยความสะดวก และการดำเนินการตามกลไกบริหารจัดการ ทั้งนี้ในลักษณะของการจัดการที่ไม่เป็นทางการเพ็ญรุ่ง สุริยกานต์ (๒๕๕๓) กล่าวว่าการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน มีทั้งลักษณะพิเศษเฉพาะตัว เป็นการจัดการที่ไม่ได้มีแบบแผนขั้นตอนที่แน่นอน แต่เป็นการจัดการเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม หรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ข้อดี คือทำให้การจัดการนั้นมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับสถานการณ์ ตรงกับความต้องการที่แท้จริง และทำให้คนในชุมชนได้ค่อย ๆ เรียนรู้ทั้งเรื่องทรัพยากรและการจัดการจนกระทั่งมีความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อเสียเพราะบางครั้งเป็นการทำลายทรัพยากรเนื่องจากไม่มีการประเมินผลกระทบ หรือวางแผนให้ดีเสียก่อน

๕.๒.๒ จากการศึกษาการพัฒนากระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน ซึ่งเป็นแบบแผนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เรียกว่า PAR 3Es Model ประกอบด้วย E1 (Education) ศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้ในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรมของพื้นที่ การสำรวจบริบทสภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรม การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนใน

ชุมชน เพื่อให้ทราบว่าทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าที่เป็นจุดเด่นทางอัตลักษณ์ชุมชน มีศักยภาพในการสร้างสรรค์เป็นศิลปะชุมชน E2 (Engineering) การสร้างสรรค์ และพัฒนาศิลปะชุมชนตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน โดยการสงวนและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพและด้านคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านต่าง ๆ การพัฒนาพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนสร้างสรรค์ ทำให้เป็นแลนด์มาร์กในวัดหรือพื้นที่สาธารณะในชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นพื้นที่ในการท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านงานศิลปะที่จัดแสดง การเผยแพร่ข้อมูลความรู้สู่สาธารณะเพื่อให้คนทั้งในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะ ได้รับรู้ และมีความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านงานศิลปะชุมชนที่มีความสร้างสรรค์ โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และสื่อออนไลน์ การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน หรือแก้ไขปัญหาในชุมชน หรือการระดมพลังในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูพลัง และศรัทธาในการพัฒนาชุมชน การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชน เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติในการสร้างสรรค์ศิลปะให้กับเด็กและเยาวชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ สุกรี เจริญสุข (ออนไลน์) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการเมืองของจังหวัดเชียงรายโดยใช้ศิลปะนำ คือ จังหวัดเชียงรายนั้นมีทุนทางวัฒนธรรม และความเป็นศิลปะของเชียงรายนั้น รวมไปถึงศิลปิน ศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากองค์ประกอบของเมืองเชียงรายนั้น มีความพร้อมสูง นำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิดความเข้มแข็งของเมืองเชียงรายในมิติต่าง ๆ มากขึ้น และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาเมืองต่อไปได้ สิ่งที่เมืองเชียงรายมีมากกว่าและแตกต่างไปจากจังหวัดอื่นก็คือ ความเป็นเมืองศิลปะ มีศิลปินที่มีชื่อเสียงอาศัยอยู่ในเมืองเชียงรายจำนวนมาก มีสมาคมขัวศิลปะ มีศิลปินระดับชาติ ที่ได้สร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นหลัง อาทิ ถวัลย์ ดัชนี เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ทรงเดช ทิพย์ทอง พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นต้น

ในการปฏิบัติการพัฒนากระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมตามหลัก 3Es Model ผลการศึกษาดังกล่าวยังสอดคล้องกับ สายันต์ ไพเราะญจิตร (๒๕๔๗) ในประเด็นกระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา E1 (Education) และการสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ E2 (Engineering) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้พบว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน จะเป็นการสร้างข้อตกลงร่วม E3 (Engagement) มากกว่าการบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) เพื่อสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในรูปแบบของกลไกคณะกรรมการ เพราะชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและดำเนินงานร่วมกัน อีกทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นได้ผ่านการประจักษ์จากคนในชุมชนเพื่อนำมาถ่ายทอดในรูปแบบศิลปะชุมชน ซึ่งจะมีความแตกต่างจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์แห่งชาติที่ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่จะต้องอาศัยข้อบังคับทางกฎหมายในการจัดการ ทั้งนี้ในประเด็นของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม อัครวิญญ์ หวานจริง (๒๕๖๑) ได้กล่าวว่า การสร้างสรรค์ศิลปกรรมระจกบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่เริ่มจากชุมชนต้องการจะบูรณะวิหารให้สวยงามด้วยงานศิลปะ โดยใช้เทคนิคการประดับระจกสีรวมทั้งได้จัดอบรมชุมชน ให้เรียนรู้ ขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์งาน เพื่อช่วยพัฒนาความรู้

ความสามารถ ด้านศิลปะ และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ สามารถช่วยกันดูแลรักษาผลงานศิลปกรรมกระจกได้ต่อไป การสร้างสรรค์งานจึงไม่ใช่เพียงแค่การสร้างชิ้นงานศิลปะ แต่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผลงานศิลปกรรมกระจกชุดที่ช่วยสร้างคุณค่าทางสุนทรียะให้กับชุมชนต่อไปในอนาคต

๕.๒.๓ จากการศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา มี ๕ รูปแบบ ซึ่งเป็นการแบ่งตามเป้าหมายในการจัดการ ได้แก่ รูปแบบแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ศิลปะชุมชน เป็นการจัดการในเชิงสถาบันที่มีองค์กรหลักในการจัดการร่วมกับชุมชน และภาคีเครือข่าย รูปแบบพื้นที่สาธารณะที่มีศิลปะชุมชนและการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติ รูปแบบถนนวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ หรือ ย่านวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาให้เกิดแลนด์มาร์ค หรือพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งด้วยศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่สาธารณะ รูปแบบพุทธศิลป์แนวไทยประเพณี และรูปแบบศิลปะเพื่อสร้างพลังชุมชน เป็นการนำศิลปะมาเพื่อสร้างพลังศรัทธา และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ผลการศึกษาสอดคล้องกับสายันต์ ไพเราะชญจักร์ (๒๕๕๐) ได้กล่าวว่าการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีโดยชุมชน เป็นรูปแบบการจัดการมีความหลากหลาย เช่น การร่วมกันจัดการดูแลรักษา และซ่อมแซมด้วยภูมิปัญญาของตนเองเพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงศาสนา และความเชื่อ การจัดการเชิงพาณิชย์ ไปจนถึงการใช้ทรัพยากรเป็นฐานในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การร่วมกันจัดการทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสร้างความชอบธรรมในการใช้ประโยชน์ และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง ทั้งนี้ ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (๒๕๕๔) ได้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมแบ่งตามสภาพการณ์และลักษณะในการดำเนินงาน ได้แก่การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ไม่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมอื่น เป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ยังไม่ได้รับการจัดการหรือการพัฒนา ซึ่งมักเริ่มต้นโดยชุมชนหรือกลุ่มบุคคลที่เห็นคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมและต้องการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้ทรัพยากรวัฒนธรรมถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของแต่ละพื้นที่ ดังที่ ญวัญ เสริฐผล (๒๕๖๓) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ในฐานะที่หลากหลายและแตกต่างกันคือ ๑) เป็นทางเลือกในการพัฒนา ๒) เป็นเครื่องมือการพัฒนา เศรษฐกิจ ๓) เป็นทุนหรือสินค้าทางวัฒนธรรม ๔) เป็นเครื่องจรรโลงจิตใจ ๕) เป็นความมั่นคงของชุมชน ๖) เป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น และ ๗) เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ ทั้งนี้เพราะชุมชนสามารถบูรณาการระหว่างความรู้สมัยใหม่กับภูมิปัญญาได้อย่างเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในยุคโลกาภิวัตน์ ศรีศักดิ์ วัลลิโถม (๒๕๕๗) กล่าวว่า แนวคิดและแนวทางในการสร้างงานทางศิลปะในประเทศไทย ในยุคที่สังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมแบบชวา มาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่ให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคล และวัตถุนิยมให้ความสนใจในมิติทางจิตวิญญาณที่มากับศาสนาและความเชื่อ ทำให้ศิลปินในยุคใหม่ให้ความสำคัญ ๒ เรื่อง เรื่องแรกเห็นว่าการสร้างศิลปะก็เพื่อศิลปะ เป็นเรื่องของปัจเจกที่อยู่นอกบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เป็นแนวคิดและแนวทางที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปินตะวันตกแตกต่างไปจากแนวประเพณี เรื่องที่สองเป็นศิลปะต้องสร้างขึ้นเพื่อรับใช้สังคม การสร้างศิลปะแบบแรก เป็นเรื่องของปัจเจกและศิลปะเพื่อศิลปะนั้น มักแพร่หลายในสังคมเมืองและชมรมของกลุ่มศิลปะ

ร่วมสมัย และค่อนข้างเป็นสากล เพราะมีความสัมพันธ์ทางความคิด รูปแบบ วิธีการและเทคนิคกับการเคลื่อนไหวทางศิลปะในต่างประเทศ รวมทั้งการสื่อสารกันด้วยการจัดแสดงในรูปแบบอาร์ตแกลลอรี่ที่มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายไปด้วย ในขณะที่การสร้างศิลปะแบบประเพณียังสืบเนื่องในระดับท้องถิ่น เป็นศิลปะที่ยังอยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนออกมาทางโลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ของสังคมท้องถิ่น ดังเห็นได้รูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะทางศาสนา และความเชื่อ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ควรกำหนดให้มีนโยบายในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน เพื่อนำอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนสื่อสารผ่านงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยงานศิลปะที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

๑) การสร้างความเข้าใจต่อแนวคิดและความสำคัญของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อขยายผลการดำเนินงานไปสู่พื้นที่อื่น ๆ

๒) กระบวนการพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ต้องให้ความสำคัญกับระบบฐานข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์คุณค่า และศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และถอดบทเรียนจากกระบวนการพัฒนา

๓) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างต้นแบบของชุมชนวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่นำศิลปะในด้านต่าง ๆ มาเสริมพลังความเข้มแข็งของชุมชนในด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๒) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

๑.๑ ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑.๑.๑ หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ. ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๓.
- โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- จุฑาพรรณ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. วัฒนธรรม การสื่อสารและอัตลักษณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทแอกทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๑.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- ชบ ยอดแก้ว. การออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๑.
- ชัยวัตร ธีรพันธ์ และคณะ. เมล็ดพันธุ์ชีวิตบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), ม.ป.ป.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. การคลังท้องถิ่น: รวมบทความวิจัยเพื่อเพิ่มพลังให้ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บริษัทพี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๔๘.
- ถวิลวดี บุรีกุล. เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๕๔.
- ธนิก เลิศชาญฤทธ์. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. การพัฒนาเมือง : จากความเป็นเมืองสู่เมืองสร้างสรรค์. ม.ป.ท., ๒๕๕๗.
- บัญชา แก้วส่อง. องค์การ: การจัดการและการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดทิพย์วิสุทธ์, ๒๕๔๕.
- ประเวศ วะสี. ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมของไทย. กรุงเทพฯ : ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๑.
- ปรัชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.
- ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๕๒.
- _____ . กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๔๘.
- พระยาอนุমানราชชน. ความหมายของวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๕.
- ยุค ศรีอารียะ. ภูมิปัญญาบูรณาการ. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒.
- วิถี พาณิชพันธ์. วิถีล้านนา. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นต์ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๘.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. ศิลปะล้านนา. กรุงเทพฯ : มติชนปากเกร็ด, ๒๕๕๖.

- ศูนย์วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยว สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **เมืองวัฒนธรรมเวียงกาหลง ถิ่นกาขาว ชาวศรีวิไล**. เอกสารแนะนำการท่องเที่ยว วัดเวียงกาหลง, ม.ป.ป.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. **ศัพท์พัฒนาเพื่อชุมชนและสังคม ขอนแก่น**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.
- สายันต์ ไพเราะภูจิตร. **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, ๒๕๕๐.
- _____ . **การฟื้นฟูพลังชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ : แนวคิดวิธีการและประสบการณ์จากจังหวัดน่าน**. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ๒๕๔๗.
- _____ . **อารยะพะเยาที่แหล่งเตาเวียงบัว**. กรุงเทพฯ : สมาพันธ์จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.
- สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม. **คู่มือกองทุนส่งเสริมศิลปร่วมสมัย**. ม.ป.ท. : ม.ป.ป.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. **ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน**. รายงานวิจัย. องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. **ศิลปะลพบุรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. **รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, ๒๕๓๔.
- เสรี พงศ์พิศ. **ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.

๑.๑.๒ รายงานการวิจัย

- ชนกพร ไผทสิทธิกุล. **การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย**. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔.
- ณัฏฐิ์ ศรีดี. **ปัญหา คล้ายเดช และดวงดี โอรุสุ**. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาใน ภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖.
- ทรงคุณ จันทจร และคณะ. **คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้**. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒.
- ประเสริฐ ตระการศุภกร. **การพัฒนาศักยภาพชุมชนชาวเขากับการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม**. **รายงานการวิจัย**. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๔๔.
- ปรีดา เจษฎารางกุล. **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.

- ปรีดา พูลสิน. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส. **รายงานการวิจัย**. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๔.
- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.
- พระครูวิมลศิลป์กิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง) และคณะ. ศึกษาแหล่งอารยธรรมโบราณลุ่มแม่น้ำกก-แม่น้ำลาวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๑.
- พระครูศรีวรพินิจ และสหทัยา วิเศษ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๕๗.
- พระใบฎีกาเสนาห ญาณเมธี และคณะ. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ: กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรคเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, **รายงานการวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง. การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.
- รัศมี ชูทรงเดช และคณะ. โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย – ปางมะผ้า – ขุนยวม. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒.
- สหทัยา วิเศษ. การเสริมสร้างการเดินทางและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. **รายงานการวิจัย**. สถาบันการเดินทางและการจักรยานไทย, ๒๕๖๑.
- สุรัชชัญญกุล นุ่นภูบาล, สมัย วรรณอุดร, วิไล ผิวมา และวิภากรณ์ จันทะพันธ์. วรรณกรรมท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม : ปริวรรตไบลาน วัดศรีชมชื่น บ้านคกเลาใต้ ตำบลบุษมา อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. **รายงานการวิจัย**. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๑.

๑.๑.๓ บทความ

- กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลิ้มสุวรรณ. การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. **Executive Journal**. (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๕): ๑๓๙ – ๑๔๖.
- โกสุ่ม สายใจ, พุทธศิลป์กับการจัดการความรู้. บทความพิเศษ **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม ๒๕๖๐): ๑-๑๐.
- ชุนษิตา นาคภพ. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของ ชุมชนเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑).
- เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีวรรณ ผิวนิม. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร. **Veridian E-Journal**, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขา

- มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘): ๘๘๙- ๙๐๔.
- ปาจรรย์ ผลประเสริฐ. แผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ จังหวัดกำแพงเพชร. **สัปดาห์ : วารสารการสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๒): ๑๙ - ๓๕.
- พรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา และสมหมาย แจ่มกระจ่าง. การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม : การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕): ๓๓- ๓๔.
- พรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา. การพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์. **วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๙): ๙๓.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๕๗): ๑-๑๖.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) และคณะ. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร. **ประชาคมวิจัย**. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๙๕ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔): ๕๑.
- เพ็ญรุ่ง สุริยกานต์. การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. **ตำราวิชาการ**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๓๑-๔๙.
- ไพรินทร์ ณ วันนา. ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน. **วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๒) พฤษภาคม ๒๕๖๐: ๒๙๕-๓๐๘.
- รัชณี เพ็ชรช้าง. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์. **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๙๑ - ๑๐๖.
- วณิศา อัดมส์. วิเคราะห์สถานการณ์ศิลปะร่วมสมัยในสังคมไทย. **วารสารสยามร่วมสมัย**. ฉบับที่ ๙. ม.ป.ป.
- ศรีศักร วลัยโกตม. แนวคิดและแนวทางการศึกษาศิลปะในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๖).
- ศรีสุคล พรหมใส และชิลิกา วรณจันทร์. แนวทางการพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๑๕๗-๑๗๕.
- สกล ภูงามดี. ระหว่างสังคม การเมือง และศิลปะ. **วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม - มกราคม ๒๕๕๘): ๖๔.

สายันต์ ไพเราะจูจิตร. ความหมายลายลักษณ์บนเครื่องถ้วยที่ผลิตในห้วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ของแหล่งเตาเมืองน่าน บ้านเตาไหแช่เสียงและแหล่งเตापะเยาที่เวียงบัว. **ตำรงวิชาการ**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๑): ๙๘-๑๑๓.

อภิวัฒน์ ปันทะธง และคณะ. การพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. **วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (เมษายน - กันยายน ๒๕๕๕): ๑๑๔ - ๑๒๕.

อัศวินีย์ หวานจริง. ศิลปกรรมกระจกสะท้อนวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารวิจัยศิลป**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๙๐- ๒๓๗.

๑.๑.๔ เอกสารอัดสำเนา

แพรวพโยม พัวเจริญ. การศึกษาอัตลักษณ์และคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราชสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวชาวชน. **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติครั้งที่ ๒๓** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๔ หน้า ๗๕๙ - ๗๖๔.

กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๕๑. มปป. (เอกสารอัดสำเนา).

กรวรรณ สังขกร. **แหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวตลาดใหม่**, (เอกสารประกอบการประชุมเสวนา “การผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อตอบสนองตลาดใหม่ทางการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน” จัดโดย โครงการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายวิจัยของศูนย์ภาคีเครือข่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ โรงแรมลำปางเวียงทอง จ.ลำปาง ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕). (เอกสารอัดสำเนา).

เทศบาลตำบลแม่กา. **แหล่งเตาเผาโบราณเวียงบัว พิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์**. ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

บริบทชุมชนบ้านท่าข้าม. ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

ปรีชา นุ่นสุข. **การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ. , ม.ป.ป. (อัดสำเนา).

พระสุธีรัตนบัณฑิต. **การบรรยายพิเศษและพิธีเปิดศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า”**. วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ ไปงน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

มานิตย์ กันทะสัก. **การบรรยายพิเศษและพิธีเปิดศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า”**. วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ ไปงน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

สรุปการเสวนาศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า”. วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ณ ไปงน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ ๒๒ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (เอกสารอัดสำเนา).

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, ๒๕๖๓. (เอกสารอัดสำเนา).

สุชาติ สุขนา. ศิลปะแบบประเพณีอีสาน – ศิลปหัตถกรรมอีสาน. เอกสารประกอบการบรรยาย
รายวิชาศิลปะไทย ๑. (เอกสารอัดสำเนา).

อมลัญฐ์ กันทะสัก, โป่งน้ำร้อนสามสีและไขหมักโคลนออนเซ็น, ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

เอกสารแนะนำหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา, ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือ บ้านต้นไคร้, “ผ้าต้นมือบ้านต้นไคร้”. โครงการตามมาตรการ
สำคัญเร่งด่วนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและคนยากจนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่าง
ยั่งยืน, ๒๕๕๘. (เอกสารแผ่นพับ).

๑.๑.๕ สัมภาษณ์

กรณิศภา กุลอินต๊ะ. ประธานแม่บ้านชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด
เชียงราย. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒.

เกรียงไกร เวชอนุรักษ์. นายอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

เกษร ปลาลาด. นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน
๒๕๖๓.

ชนิษฐา วาเพชร. บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์,
วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

คำมูล ยะตา. ประชาชนบ้านหมู่ ๑๖ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, วันที่
๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

จันทร์เพ็ญ ไผ่เครือ. กลุ่มแม่บ้านเหล่าพัฒนา. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒.

ชัยวัฒน์ พูแสง. กำนันตำบลตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, วันที่ ๓๑
กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ทัน ธิจิตตัง. หัวหน้ากลุ่มส่ล่าเครื่องเคลือบดินเผาบ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๓.

แทน วาเพชร. ศิลปินเมืองพะเยา บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัด
พะเยา. สัมภาษณ์, วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ธีรพงษ์ ปิงสุแสน. หัวหน้าสำนักงานปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่.
สัมภาษณ์, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

ประสิทธิ์ อ้นจันทร์. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์, วันที่ ๙
พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ปรีชา คาธา. สารวัตรกำนันตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน
๒๕๖๓.

ผ่องพรรณ ศิริวัฒนาวงศา. รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแพร่.
สัมภาษณ์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

พรศักดิ์ เฉพาะธรรม. คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานโบราณบ้านบัว. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม
๒๕๖๓.

- พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
พะเยา. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- พระครูพิสิษฐ์ บุญญาภิรักษ์. เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์, วันที่ ๓๐
กันยายน ๒๕๖๓.
- พระครูสิริจิรวัดน์. เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์,
วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓.
- พระใบฎีกาพรสวรรค์ วุฑูทธิโก. รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่.
สัมภาษณ์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
- พระปัญญาชัย พุทธรกชิตะ. พุทธสถานดอยภูศิลป์ ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย.
สัมภาษณ์, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓.
- พระมหาไกรสร โชติปัญญา. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน. สัมภาษณ์, วันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.
- พระราชเชมากร, รศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.
สัมภาษณ์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
- พระสมุห์สมาน กิจจสาโร. ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา
จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.
- พระสุภัทร ศิริมงคล. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๙
กันยายน ๒๕๖๓.
- ไพศาล พุทธหมาสะ. นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์, วันที่ ๓๐
กันยายน ๒๕๖๓.
- มานิตย์ ไกวฤทธิ์. ศิลปินจิตอาสา/อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.
- _____. อาจารย์พิเศษสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่. สัมภาษณ์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
- ยุทธภูมิ สุปรากการ. ผู้จัดการหออัตลักษณ์น่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม
๒๕๖๓.
- วรวิทย์ ศรีพรรณ. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์,
วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
- วารุณี ศิริเจริญ. พัฒนาการอำเภอเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม
๒๕๖๓.
- วิน หลักลี. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๕
พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
- วินัย ปราบริปู. หอศิลป์ปริม่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.
- ศิลาวัฒน์ ไชยวงศ์. อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

สนาม ก้นตะกวาง. ผู้ใหญ่บ้าน บ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์, วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สมเกียรติ เวศวิทยา. ปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓.

สันติ ปทุมเทศวิวัฒน์. ปลัดเทศบาลตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

หนิม พ่วงพี. ประธานกลุ่มแม่บ้าน บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๓.

อดุลย์ กันธิดา. นายกเทศมนตรีตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. สัมภาษณ์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

อำนาจ ชัดวิชัย. อาจารย์สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

๑.๑.๖ ข้อมูลออนไลน์

กรมศิลปากร. **ประวัติและบทบาทหน้าที่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.finearts.go.th/main/categorie/history>. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).

กรมศิลปากร. **วัดยางกวง: วัดร้างในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของเมืองเชียงใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.finearts.go.th/fad7/categorie/general>. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. **อำนาจหน้าที่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=2. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).

กระทรวงวัฒนธรรม. **ประเพณีแข่งเรือเทศกาลออกพรรษา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=511&filename=index (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). **วัดบุญยืน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://thai.tourismthailand.org/Attraction/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%9A%E0%B8%B8%E0%B8%8D%E0%B8%A2%E0%B8%B7%E0%B8%99> (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

ก้าวไกลนิวส์. **เปิดบ้านศิลปินเชียงราย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kaokrai.com/240863-2/>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

จักรพงษ์ คำบุญเรือง. **ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/973435/> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

จังหวัดแพร่. **วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.phrae.go.th/tem/tip/nature_phrae/hagi9.html. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

- จังหวัดแพร่. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.phrae.go.th/tem/tip/nature_phrae/hagi3.html. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).
- จังหวัดลำพูน. วัดบ้านปาง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.lamphun.go.th/th/attractions/41/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%B2%E0%B8%87>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).
- เชียงใหม่นิวส์ วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๒. พระธาตุภูขวางเก่าแก่พญานาค ๔ สกุนต์รักษา จ.พะเยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/897089> (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓).
- ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย. ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ (วัดหย่วน). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.museumthailand.com/th/museum/Centre-of-Tai-Lue-Culture-Wat-Yuan>. (๕ ธันวาคม 2562).
- ณัฐนันต์ สิปปภากุล. จากศิลปะเพื่อชีวิตสู่ศิลปะสร้างสรรค์สังคม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://art-culture-academy2.blogspot.com/2012/10/004.html>.
- ทรงยศ แวหงส์. ศิลปะกับมนุษย์และสังคม. [ออนไลน์]. <https://songyote.wordpress.com/2008/05/17/>
- เที่ยวชมวัดศรีดอนชัย ศูนย์รวมใจคนเมืองปาย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://travel.mthai.com/blog/122261.html> (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).
- ไทยรัฐออนไลน์ วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: วัดแม่นาเรือ. <https://www.thairath.co.th/news/local/north/1266336> (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓).
- นิวส์แพร่แมกกาซีน วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๒, เวียงสาสู่วัฒนเรือแข่งตามประเพณี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://newsphraemagazine.com/site/%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B9%88%E0%B8%82%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B9%81%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%87/> (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).
- บ้านเมืองออนไลน์. วันพุธ ที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ “ข้าวเป็นเจ้า”! ศิลปะชุมชนแห่งใหม่แม่สรวยเชียงราย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.banmuang.co.th/news/education/199166> (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓).
- เปิดประตูสู่น่าน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/view/chidchaichol/%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%A7%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B2>. (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).

พระธาตุจอมแจ้ง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/3504/storytelling/%E0%B8%9E%E0%8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%98%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B9%81%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%87/> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

มิวเซียมไทยแลนด์. **วัดจองคำพระอารามหลวง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/1680/storytelling/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%B3%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%87/>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

มิวเซียมไทยแลนด์. **วัดสูงเม่น เมืองคัมภีร์ธัมมโหราณ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/3547/storytelling/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%99/> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

มูลนิธิประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย. **ศิลปะการพัฒนาเมือง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.thaiappraisal.org/thai/market/market_view.php?strquery=market218.htm

มูลนิธิสืบสานล้านนา. **เกี่ยวกับมูลนิธิสืบสานล้านนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://lannawisdoms.in.th>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

มิวเซียมไทยแลนด์. **วัดจองคำพระอารามหลวง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/1680/storytelling/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%B3%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%87/>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

มิวเซียมไทยแลนด์. **วัดสูงเม่น เมืองคัมภีร์ธัมมโหราณ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/3547/storytelling/%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%99/> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

มูลนิธิประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย. **ศิลปะการพัฒนาเมือง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.thaiappraisal.org/thai/market/market_view.php?strquery=market218.htm

มูลนิธิสืบสานล้านนา. **เกี่ยวกับมูลนิธิสืบสานล้านนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://lannawisdoms.in.th>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

- ล้านนาคอนเนอร์. **กว่าจะเป็นข้าวคิลปะ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.lannacorner.cmu.ac.th/lanna2016/view.php?id=00405&group=1>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).
- วรพงศ์ ผูกภู. **องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.randdcreation.com/content/2992/>. (๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓).
- วัดบุญยืน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.thainorthtour.com/place_detail.php?id=1778. (๒๓ เมษายน ๒๕๖๓).
- วัดพระธาตุตอดยเล็ง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.paiduaykan.com/province/north/phrae/prathatdoileng.html> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).
- วัดพระธาตุลำปางหลวง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.lampang.go.th/travel/webpage/page/page1.html> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).
- วัดร่องเสือเต้น. ศรัทธา สืบสาน สืบน้ำเงิน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/1236/storytelling/วัดร่องเสือเต้น/> (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).
- วารัชต์ มัชยมนุรุช. **รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.estudytourism.com/TourismJournal/TourismModelInThailand.pdf (๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕).
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **ประเพณีสลากย้อม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sac.or.th/databases/rituals/detail.php?id=2> (๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓).
- สถาปนิก ๖๔. **สตรีตอาร์ต ชูชีวิตมรดกเมืองและสถาปัตยกรรม: ศิลปะบนผนังที่ช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างพลวัตให้กับย่านและชุมชน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.asaexpo.org/post/street-art>. (๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓).
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย. **เครื่องเคลือบดินเผาโบราณเวียงกาหลง ทัน ริจิตต์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.cots.go.th/travelview/detail.php?id=234>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).
- สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย. **Installation Art**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://ocac.go.th/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-18-installation-art/> (๓ กันยายน ๒๕๖๓).
- สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย. **อำนาจหน้าที่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://ocac.go.th/%e0%b8%ad%e0%b8%b3%e0%b8%99%e0%b8%b2%e0%b8%88%e0%b8%ab%e0%b8%99%e0%b9%89%e0%b8%b2%e0%b8%97%e0%b8%b5%e0%b9%88/#>. (๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓).
- สำนักงานศิลปากรที่ ๗. **ประวัติและบทบาทหน้าที่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.finearts.go.th/fad7/categorie/history> (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).
- สำนักงานสรรพากรพื้นที่น่าน. **วัดหนองบัว**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.rd.go.th/nan/62.0.html>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).

- สำนักประชาสัมพันธ์เขต ๓ จังหวัดเชียงใหม่. ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมืองพะเยาจัดกิจกรรมของดี
สู่วิถีชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://region3.prd.go.th/topic/news/16066>. (๕ สิงหาคม ๒๕๖๓).
- สุกรี เจริญสุข. เชียงรายเมืองท่องเที่ยวที่ใช้ศิลปะน่า. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_1151145.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. ศิลปะจึงเกี่ยวข้องกับสังคมอย่างแน่นนอน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.cameraeyes.net/forum/index.php?topic=557.0;wap2>.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.py-pao.go.th/newweb/index.php/2016-01-14-07-11-41/1030-23-04-2561-1>. (๒๐ เมษายน ๒๕๖๓).
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ณาเรือ. ประวัติตำบลแม่ณาเรือ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.maenarua.com/index.php/>. (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓).
- องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. คู่มือโบราณบ้านเวียงเหนือ,
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://wiangnuepai.go.th/index.php?_mod=dHJhdmVs&no=MTM (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).
- องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วัดศรีดอนชัย. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: http://wiangnuepai.go.th/index.php?_mod=dHJhdmVs&no=MTM
(๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓).

2. ภาษาอังกฤษ:

2.1 Secondary Sources:

2.1.1 Books

- Thomas F. King. *Cultural Resource Law & Practice: An Introductory Guide*. Walnut Creek: AltaMira Press, 1998.



แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์

พื้นที่	ประเด็นคำถาม
พื้นที่หลักที่ได้มีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม	<ol style="list-style-type: none"> ๑. บริบท สภาพแวดล้อม และจุดเด่นของวัดและชุมชน ๒. ประเภท/ลักษณะของทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๓. คุณค่า และมูลค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๔. กระบวนการ และวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๕. กลไกในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๖. กระบวนการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๗. ศักยภาพและข้อจำกัดในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๘. การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๙. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๑๐. การขยายผล /การพัฒนาในเชิงธุรกิจทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๑๑. แนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา
พื้นที่ๆที่มีการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์	<ol style="list-style-type: none"> ๑. บริบท สภาพแวดล้อม และจุดเด่นของวัดและชุมชน ๒. ประเภท/ลักษณะของทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๓. คุณค่า และมูลค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๔. กระบวนการ และวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๕. กลไกในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๖. กระบวนการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๗. ศักยภาพและข้อจำกัดในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๘. การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๙. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๑๐. การขยายผล /การพัฒนาในเชิงธุรกิจทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ๑๑. แนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา ๑๒. ข้อเสนอแนะการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในล้านนา ๑๓. การสร้างนวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน

ชุดปฏิบัติการกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ๓ E ๗ ขั้นตอน
เพื่อพัฒนารูปแบบและวิธีการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

กระบวนการ	ขั้นตอน	เนื้อหา
E๑- Education การเรียนรู้และการให้การศึกษา เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงและการจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทาง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	๑. การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้	ข้อมูลทั่วไป ทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพคุณค่า และข้อจำกัดของทรัพยากรทางวัฒนธรรม
	๒. การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี	การประเมินคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม การประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม การตัดสินใจและวางแผน
E ๒- (Engineering) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ การคิดค้นรูปแบบวิถีวิทยา และเทคนิควิธีที่เหมาะสมในการจัดการด้านวิชาการหรือการศึกษาวิจัย ด้านการอนุรักษ์ การสงวนรักษา และรูปแบบการพัฒนา	๓. การสงวนและการอนุรักษ์	การเสริมสร้างความแข็งแกร่งของสิ่งก่อสร้างหรือวัตถุ โดยการบูรณะ การจำลอง การทำเทียม การสร้างชิ้นใหม่ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ การสร้างและการบังคับใช้กฎหมายข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆ
	๔. การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม	การจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพโปสการ์ด จัดทำของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของแหล่งโบราณคดีและชุมชน ออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม การให้บริการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เก็บค่าธรรมเนียมจากผู้เข้าร่วม และการขอรับการสนับสนุนจากองค์กร การกุศล ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศด้านวัฒนธรรม

กระบวนการ	ขั้นตอน	เนื้อหา
	๕. การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ต่อ สาธารณะ	สิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ เชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน
	๖. การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และ สร้างใหม่	การสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนด บทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากร ทางวัฒนธรรม การนำเอาทรัพยากรทาง โบราณคดีนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อ ใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่เพื่อใช้ในการ แก้ปัญหาของชุมชน หรือสร้างประโยชน์ ใหม่ให้กับชุมชน เช่น การฟื้นฟูประเพณี เพื่อใช้เป็นวิธีการในการระดมพลังในการ พัฒนาชุมชน
En๓ – (Enforcement) การบังคับใช้กฎระเบียบ หมายถึงการนำเอาเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ และ กฎหมายที่ชุมชนและสังคม กำหนดขึ้นร่วมกันมาบังคับ ใช้เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน และ ะ อื้อ อำน วย ให้ กระบวนการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไป อย่างราบรื่น	๗. การบังคับใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ	ข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชน หรือข้อ กฎหมายที่กำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การ บังคับใช้จะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่ เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นคุณต่อทั้ง ชุมชนและต่อทรัพยากรวัฒนธรรม

ที่	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๑	กรณิศภา กุลอินต๊ะ	ประธานแม่บ้านชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย	๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๒
๒	เกรียงไกร เวชอนุรักษ์	นายอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน	๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓
๓	เกษร ปลาลาด	นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๔	ชนิษฐา วาเพชร	บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๕	คำมูล ยะตา	ปราชญ์ชาวบ้านหมู่ ๑๖ ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	๘ กันยายน ๒๕๖๓
๖	จรัสศรี แสนหลวง	๑๘ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๗	จันทร์เพ็ญ ไผ่เครือ	บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๘	จิรนนท์ คำแพงอาจ	กลุ่มวิสาหกิจผ้าคันมือ บ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๙	ไตรรัตน์ อินต๊ะสาร	๒๕/๒ หมู่ ๕ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๑๐	ทัน ธิจิตตั้ง	หัวหน้ากลุ่มสล่าเครื่องเคลือบดินเผา บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย	๒๕ เมษายน ๒๕๖๓
๑๑	แทน วาเพชร	ศิลปินบ้านแม่เนาเรือ หมู่ ๑๖ ตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	๘ กันยายน ๒๕๖๓
๑๒	ธนวัฒน์ วงศ์วาน	๑๒ หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๑๓	ฉัญญณภัส จิตติกิตวรฉัญญ์	คณะกรรมการหอการค้า จังหวัดพะเยา	๘ กันยายน ๒๕๖๓
๑๔	ไชยวัฒน์ พูแสง	กำนันตำบลแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	๘ กันยายน ๒๕๖๓
๑๕	ธีรพงษ์ ปิงสุแสน	หัวหน้าสำนักงานปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่	๓๐ กันยายน ๒๕๖๓

ที่	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๑๖	นนทยา พวงงาม	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ พิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พะเยา	๗ ธันวาคม ๒๕๖๓
๑๗	ประพันธ์ เทียนวิหาร	นายกเทศมนตรีตำบลแม่กา อำเภอ เมือง จังหวัดพะเยา	๗ ธันวาคม ๒๕๖๓
๑๘	ประสิทธิ์ อ้นจันทร์	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดต้นไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๑๙	ปรีชา คาคา	สารวัตรกำนันตำบลช่อแฮ อำเภอ เมือง จังหวัดแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๒๐	ผ่องพรรณ ศรีวัฒนาวงศา	รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย สำนักงานแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๒๑	พงษ์นรินทร์ สุทธารักษ์	ผู้ใหญ่บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน	๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓
๒๒	พนาวัลย์ นาคปรีชา	๕/๑ หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอ ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๒๓	พรศักดิ์ เฉพาะธรรม	๑๐๕ หมู่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอ เมือง จังหวัดพะเยา	๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๒๔	พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ	สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา เขตพะเยา	๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓
๒๕	พระครูพิสิษฐ์ บุญญาภิรักษ์	เจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่	๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓
๒๖	พระครูสิริจิรวัดน์	เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย	๒๖ เมษายน ๒๕๖๓
๒๗	พระใบฎีกาพรสวรรค์ วุฑูทธิโก	รองเจ้าอาวาสวัดต้นไคร้ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๒๘	พระปัญญาชัย พุทธรักข์โต	สวนธรรมภูศิลป์ อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย	๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓
๒๙	พระมหาไกรสร โชติปัญญา	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน	๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.
๓๐	พระราชเชมมาร	เจ้าคณะจังหวัดแพร่/รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ที่	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๓๑	พระสมุห์สมาน กิจจสาโร	ประธานกลุ่มติดอาวุธทางปัญญา/ เจ้าอาวาสวัดบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน	๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓
๓๒	พระสุธีรัตนบัณฑิต	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย	๗ ธันวาคม ๒๕๖๓
๓๓	พระสุภัทร ศิริมงคล	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่	๒๙ กันยายน ๒๕๖๓
๓๔	พิมพาภรณ์ เจริญจาทุภัทร์	ผู้แทนประชาสัมพันธ์จังหวัดลำปาง	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๓๕	ไพศาล พุทธเหมาะ	นายกเทศมนตรีตำบลท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่	๓๐ กันยายน ๒๕๖๓
๓๖	ภัทรนิษฐ์ จิตสุข	๙๘ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๓๗	ภัทรารภรณ์ คาถา	กลุ่มวิสาหกิจผ้าคันมือ บ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๓๘	มานิตย์ โกวฤทธิ์	ศิลปินอิสระ /อาจารย์พิเศษ สาขา พุทธศิลป์กรรม มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่	๓ สิงหาคม ๒๕๖๓
๓๙	ยุทธภูมิ สุปรากการ	ผู้จัดการหออัตลักษณ์น่าน อำเภอ เมือง จังหวัดน่าน	๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.
๔๐	รัตนา สันตกิจ	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนาและ ศิลปวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๔๑	รุ่งทิwa ทองสุข	๔๐/๑ หมู่ ๒ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๔๒	ฤทธิโรจน์ ปัญญาวงศ์	ที่ปรึกษาชุมชน หมู่ ๑๖ ตำบลแม่ณา เรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	๘ กันยายน ๒๕๖๓
๔๓	ลัดดา แสนสุรีย์	๗๐ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

ที่	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๔๔	ลิขิต จันทรกำธร	กลุ่มฮักเมืองเวียงสา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน	๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓
๔๕	วรวิทย์ ศรีพันธ์	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านศรีดอนชัย หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัด แม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๔๖	วรวิทย์ ศรีพันธ์	๑๒๓ หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอ ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๔๗	วันทนา ลือดี	๕๙ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๔๘	วารุณี ศิริเจริญ	พัฒนาการอำเภอเวียงสา อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน	๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓
๔๙	วิน หลักลี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๕๐	วินัย ปราบธิปุ	หอศิลป์ริม่าน อำเภอเมือง จังหวัด น่าน	๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓
๕๑	วีไล แก้วกมล	กลุ่มวิสาหกิจผ้าคันมือ บ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๕๒	วิศิษฐ์ศักดิ์ ทวีโค	๙/๑ หมู่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๕๓	วุฒิชัย ไชยรินคำ	รองอธิการบดีฝ่ายคุณภาพนิสิต มหาวิทยาลัยพะเยา	๗ ธันวาคม ๒๕๖๓
๕๔	ศรารุณี พุทธิใส	๗๘ หมู่ ๕ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอ ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๕๕	ศิริชัย เฉพาะธรรม	๑๐๗/๔ หมู่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอ เมือง จังหวัดพะเยา	๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๕๖	ศิลาวัฒน์ ไชยวงศ์	อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัย สงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๕๗	สนาม กันตะกวาง	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านต้นไคร้ หมู่ ๕ ตำบล ช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	๑ สิงหาคม ๒๕๖๓
๕๘	สมเกียรติ กิตติพูนพัฒน์	๖๑ หมู่ ๒ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอ ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓

ที่	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๕๙	สมเกียรติ เวศวิทยา	ปลัดเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอ ฮอด จังหวัดเชียงใหม่	๓๐ กันยายน ๒๕๖๓
๖๐	สมนา ปาใหญ่	๑๗ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๖๑	สมบัติ เอกเรือง	ผู้ใหญ่บ้านท่าข้ามใต้ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่	๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓
๖๒	สมพงษ์ สุนยา	๔๓ หมู่ ๕ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอ ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๖๓	สมพร อบอุ่น	๗๔ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๖๔	สมยศ สาปคำ	นายกเทศมนตรีตำบลท่าผา อำเภอ เกาะคา จังหวัดลำปาง	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๖๕	สมศักดิ์ เฉพาะธรรม	๑ หมู่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๖๖	สันติ ปทุมเทศวิวัฒน์	ปลัดเทศบาลตำบลแม่กา อำเภอ เมือง จังหวัดพะเยา	๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓
๖๗	สายพิมพ์ เชื้อเมืองพาน	๖๘ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๖๘	สุรกิจ ยศอาลัย	ประธานกองทุนหมู่บ้าน บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่	๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓
๖๙	สุรศักดิ์ เฉพาะธรรม	๑๒๗ หมู่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอ เมือง จังหวัดพะเยา	๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๗๐	หนิม พ่วงพี	ประธานกลุ่มแม่บ้าน บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่	๒๙ กันยายน ๒๕๖๓
๗๑	อดุลย์ กันธิดา	นายกเทศมนตรีตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๗๒	อนันต์ ถาวรรณา	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง	๓ สิงหาคม ๒๕๖๓
๗๓	อรพิน ไชยวงศ์	๕๔/๑ หมู่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓

ที่	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๗๔	อ่อนแก้ว กองบุญเรือง	๕๗ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๗๕	อัมพรธณ อมรไกรศรี	อาสาประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน (อป มช.) ผู้แทนสื่อมวลชนจังหวัดลำปาง	๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๗๖	อำนาจ ชัดวิชัย	อาจารย์สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่	๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๗๗	อำพร แจใจ	๗๕ หมู่ ๒๒ บ้านเหล่าพัฒนา ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓







ประติมากรรม “กুমิจักรวาล” ที่มีแนวคิดจากลายปลาที่ปรากฏในเครื่องปั้นดินเผา
จากเตาเผาโบราณ เวียงบัว ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา



กิจกรรมการเปิดลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัวและประติมากรรม “กুমิจักรวาล”
ณ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓



กิจกรรมการเปิดประติมากรรมและเสวนาศิลปะชุมชน “ข้าวเป็นเจ้า” ณ บ่อน้ำร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย





กิจกรรมศิลปะไม้ค้ำโพธิ์จากเหล็กทดแทนการใช้ไม้จากป่า ณ วัดท่าข้าม (วัดไชยชนะ)
ตำบลท่าข้าม อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่





กิจกรรมการวาดภาพสามมิติประเพณีแห่พระสิงห์ปายด้วยราชรถ บนผนังหลังวิหารลายคำ
วัดศรีดอนไชย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน





กิจกรรมวาดภาพสามมิติวิถีชุมชนบนต้นไคร้ผนังกำแพงวัดต้นไคร้
ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่





กิจกรรมการวาดภาพสามมิติวิถีชุมชนบนผนังสาธารณะบ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอกะเคาะ จังหวัดลำปาง





กิจกรรมวาดภาพสามมิติวิถีชุมชนบนผนังสาธารณะ บริเวณช่วงเวียงสา บ้านบุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน





กิจกรรมการวาดภาพสามมิติวิถีชุมชนบนแผ่นสังกะสีและผนังสาธารณะ บ้านแม่นาเรือ ตำบลแม่นาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา





กิจกรรมการวาดภาพสามมิติประเพณีสลากย้อมลำพูนบนผนังอาคารพระสถธรรม
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย





ภาคผนวก ง
การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์



หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายกิตติ ไชยาปันติ ตำแหน่ง ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๕-๑๒๑๒๒๙๙ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.สหทัย วิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์

การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบันซึ่งการนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดีคือ การพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดพะเยา ได้มีการจัดทำ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” และประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” ภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เพื่อให้สถานที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับทำกิจกรรมด้านวิชาการ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสานเสวนา รวมทั้งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของนิสิต และบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา รวมทั้งคนในชุมชนรอบมหาวิทยาลัย และบุคคลภายนอกจะได้เข้ามาใช้ประโยชน์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายกิตติ ไชยาปันติ)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป วิทยาเขตพะเยา



หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิญาณเมธี ผศ.ดร. ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๖ ๗๗๖ ๔๑๔๓ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.สัททยา วิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์

การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้มีการทำกิจกรรมบูรณาการงานวิจัยกับงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และรายวิชาพุทธศิลป์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา โดยสนับสนุนชุมชนในกิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “กิจกรรมปั้นเชิงเทียนสื่อความหมายละลายความคิด” โครงการพัฒนางานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นการปั้นดินเชิงเทียนรูปสัตว์โดยเชื่อมโยงกับปณิกษัตริ์ทางพระพุทธศาสนา กลุ่มเป้าหมายได้แก่ เยาวชน ผู้สูงอายุ บุคลากรและพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา รวมทั้งเทศบาลตำบลแม่กา เป็นกิจกรรมที่นำร่องเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนกับมหาวิทยาลัย ในวันที่ ๒๑ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๓

กิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนเวียงบัวได้มาทำกิจกรรมร่วมกันโดยการปั้นดินโดยให้ความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและความหมายของเชิงเทียนกับเครื่องสักการะในพระพุทธศาสนาของชุมชนในล้านนา เพื่อกระตุ้นสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในทุนทาง

วัฒนธรรมและรากเหง้าของคนบ้านบัวที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นอาชีพ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาถึงศักยภาพของตนเองในการฟื้นฟูและพัฒนาไปสู่อาชีพการปั้นดินเผา เพื่อเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมมีพระนิสิต และคณาจารย์จากสาขาวิชาพระพุทธศาสนา และวิทยากรคือ พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ, ดร. สาขาวิชารัฐศาสตร์ และพระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาเขตพะเยา

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระมหาพงษ์ประกาศกรณ วิสุทธิญาณเมธี, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตพะเยา





หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายพรศักดิ์ เฉพาะธรรม ตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการเตาเผาโบราณเวียงบัว หมู่ ๗ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๘ ๒๕๔ ๘๒๐๕ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.สัททยา วิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์

การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบันซึ่งการนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. การปรับปรุงป้ายหน้าพิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณเวียงบัว เพราะตัวอักษรล้านนาเขียนผิดและบางตัวหลุดร่วง โดยได้ประสานกับเทศบาลตำบลแม่กาที่มีแผนการปรับปรุงป้ายพิพิธภัณฑ์

๒. การพัฒนาข้อเสนอการวิจัยเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในปี ๒๕๖๕ ประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเวียงบัว ในด้านต่าง ๆ ร่วมกับวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาด้านเทคนิคการผลิตเซรามิก มีศูนย์วิจัยและพัฒนาวัสดุอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (ศูนย์เซรามิก) จังหวัดลำปาง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนของบ้านบัว และการพัฒนาเตาเผาโบราณเวียงบัว ในอนาคต

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(นายพรศักดิ์ เฉพาะธรรม)

ประธานคณะกรรมการเตาเผาโบราณเวียงบัว



หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ดร.ประพันธ์ เทียนนิหาร ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๘ ๓๕๔ ๗๖๔๕ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.สัททยา วิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์

การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบันซึ่งการนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี คือ เกิดทิศทางเชิงนโยบายเกิดทิศทางเชิงนโยบายด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เตาเผาโบราณเวียงบัว และการผลักดันประเพณีบวงสรวงเตาเผาโบราณเวียงบัวในวันที่ ๒๑ มีนาคมของทุกปี เพื่อให้เป็นประเพณีประจำปีของตำบลแม่กา และของจังหวัดพะเยา โดยการมีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ดร.ประพันธ์ เทียนนิหาร)

นายกเทศมนตรีตำบลแม่กา

ผลผลิต

๑. องค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา
๒. บทความวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา
๓. คู่มือ เรื่อง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน

ผลลัพธ์

๑. การบูรณาการงานวิจัยกับงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และรายวิชาพุทธศิลป์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งสนับสนุนชุมชนในกิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “ กิจกรรมปั้นเชิงเทียนสื่อความหมายละลายความคิด ” โครงการพัฒนางานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

กิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนเวียงบัวได้มาทำกิจกรรมร่วมกันโดยการปั้นดินโดยให้ความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและความหมายของเชิงเทียนกับเครื่องสักการะในพระพุทธศาสนาของชุมชนในล้านนา เพื่อกระตุ้นสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมและรากเหง้าของคนบ้านบัวที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นอาชีพ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาถึงศักยภาพของตนเองในการฟื้นฟูและพัฒนาไปสู่อาชีพการปั้นดินเผา เพื่อเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน

๒. การพัฒนาพื้นที่สาธารณะศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดพะเยา ได้มีการจัดทำ “ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” และประติมากรรม “ภูมิจักรวาล” ภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เพื่อให้สถานที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับทำกิจกรรมด้านวิชาการ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสานเสวนา รวมทั้งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของนิสิต และบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา รวมทั้งคนในชุมชนรอบมหาวิทยาลัย และบุคคลภายนอกจะได้เข้ามาใช้ประโยชน์

ผลกระทบ

๑. การพัฒนาธุรกิจชุมชน การผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเวียงบัว โดยปั้นเชิงเทียนรูปสัตว์ แก้วกาแฟ และผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาอื่น ๆ มาร่วมแสดงและจำหน่ายในบริเวณพิพิธภัณฑ์ และในช่วงที่ชุมชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ

๒. การชูจุดเด่นของเมืองโบราณเวียงบัว มาเป็นจุดขาย/การสร้างอัตลักษณ์และใส่เรื่องราวของเวียงบัว เช่น ทำเสื้อปลาคู่ชายวัน วาเลนไทน์ การปั้นถ้วยลายปลาคู่ขนาดใหญ่ไว้หน้าทางเข้าหมู่บ้าน

๓. การจัดกิจกรรมบวงสรวงเตาเผาโบราณเวียงบัวในวันที่ ๒๑ มีนาคมของทุกปี จะสร้างพลังศรัทธาให้กับคนในชุมชน ไม่ต้องพึ่งภายนอก

๔. การผลักดันให้เกิดการจัดงานบวงสรวงเตาเผาโบราณเวียงบัวเพื่อให้เป็นประเพณีประจำปีของตำบลแม่กา และของจังหวัดพะเยา

ประวัติคณะวิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นางสาวสหัททยา วิเศษ

ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss Sahathaya Wises

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

ตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (รัฐศาสตร์)

หน่วยงาน หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สถานที่อยู่ที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

โทรศัพท์มือถือ

๐๘๗- ๙๐๗๗๙๖๗

อีเมลล์

kungwises@hotmail.co.th

ประวัติการศึกษา

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ๒๕๕๖.

พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ศิลปศาสตรบัณฑิต (บ้านและชุมชน) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นิเวศวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๑. งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

๑) กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, ๒๕๔๒. แหล่งทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๒) การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในลุ่มน้ำลาว-ยวนโดยองค์กรชุมชน, ๒๕๔๓. แหล่งทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๓) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกว๊านพะเยา, ๒๕๔๕. แหล่งทุนจาก โครงการพะเยา เพื่อการพัฒนา

๔) วิถีชีวิตและสถานภาพชาวประมงกว๊านพะเยา, ๒๕๔๗. แหล่งทุนจาก มูลนิธิกองทุนไทย

๕) ภูมิปัญญาการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากหนองเล็งทราย, ๒๕๔๗. แหล่งทุนจาก โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา และโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย ภูมินิเวศน์ภูกามยาว

๖) โครงการความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗. แหล่งทุนจาก สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๗) กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ของชุมชน: การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยองค์กรชุมชน, ๒๕๔๘. แหล่งทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๘) ความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ชุ่มน้ำบ้านม่วงชุม อำเภอเชียงของ จังหวัด เชียงราย, ๒๕๔๙ แหล่งทุนจาก โครงการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และจิตสำนึกด้านการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนระดับภูมิภาค (สปาร์ค) ประเทศไทย

๙) การประเมินผล ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในหมวดเงินอุดหนุนภาค ประชาชนของสำนักงาน ปปส., ๒๕๕๑. แหล่งทุนจาก มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย

๑๐) การประเมินองค์ประกอบโครงสร้างท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศ เพื่อรบบรางวัลพระปกเกล้า ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๒. แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า.

๑๑) การพัฒนาความเข้มแข็งของกลไกการพัฒนาเด็กเยาวชนระดับตำบล ศึกษากรณี ต. หุ้งกล้วย อ.ภูซาง จ.พะเยา, ๒๕๕๔. แหล่งทุนจาก มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์

๑๒) การสานเสวนาหาทางออกในการแก้ไขปัญหาทิวเขาพะเยา, ๒๕๕๕. แหล่งทุนจาก สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

๑๓) การสานเสวนาหารูปแบบธรรมาภิบาลทิวเขาที่พึงปรารถนา, ๒๕๕๖. แหล่งทุน จากสำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า

๑๔) กระบวนการสร้างและการสื่อสารองค์ความรู้ท้องถิ่นพะเยาของพระอุปาสีคุณูปมา จารย์ (ปวง ธรรมปญโญ), ๒๕๕๖. แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย

๑๕) การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองใน จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า

๑๖) สุรา นารี กับการจัดการตนเองของชุมชนในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก ศูนย์วิจัย ปัญหาสุรา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๗) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพุทธศาสนาในจังหวัด พะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๘) ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย - ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย แหล่งทุน จาก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๙) กระบวนการสืบหาคำตอบความรู้ด้านจิตวิญญาณของชนเผ่าเมี่ยน อำเภอปง จังหวัด พะเยา แหล่งทุนจาก ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเชิงพุทธแบบบูรณาการ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๒๑) ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม : ประวัติศาสตร์ เส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนา และหลัก พุทธธรรมในสมัยล้านนา – สุโขทัย แหล่งทุนจาก แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๒) แนวทางการพัฒนาข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง แหล่งทุนจาก สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิตและโครงการเสริมสร้างเครือข่าย ท้องถิ่นและหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อการจัดการลุ่มน้ำอิงอย่างยั่งยืน

๒๓) ธรรมนูญกวีานพะเยากับการเสริมสร้างพลังพลเมืองด้วยการสื่อสารสาธารณะในการแก้ไขปัญหากวีานพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า

๒๔) รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียรตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕) สภาประชาชนลุ่มน้ำอิง : พลวัตภาคประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๖) การสร้างเมือง ชุมชนจักรยานเพื่อให้เป็นมิตรต่อการเดินและการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน พื้นที่ศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจากสถาบันการเดินและการจักรยานไทย และสำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๒๗) กระบวนการพัฒนาข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา-เชียงราย แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๘) รูปแบบที่เหมาะสมในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ตามแนวชายแดนจังหวัดเชียงราย แหล่งทุนจาก สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงราย

๒๙) การเสริมสร้างการเดินและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันการเดินและการจักรยานไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๓๐) การส่งเสริมการเดินและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนและในชีวิตประจำวัน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันการเดินและการจักรยานไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๒. งานวิจัยที่กำลังดำเนินงาน

๑) การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ปีงบประมาณ ๒๕๖๒

๒) นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น แหล่งทุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๔

นักวิจัยร่วมคนที่ ๑

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ภิธมโม), รศ.ดร.

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakhru Sophonpariyatsuthee

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

ตำแหน่งทางวิชาการ รองศาสตราจารย์ (รัฐศาสตร์)

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พะเยา

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๘-๓๐๐๘-๑๔๔๙ อีเมล jantong@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

ปริญญาธรรม ๖ ประโยค แม่กองบาลีสนามหลวง

ป.วค. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ร.บ. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

M.A. (Public Administration) Nagpur University, India

ร.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปร.ด. (ยุทธศาสตร์ฯ) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ยุทธศาสตร์การพัฒนา
พระพุทธศาสนา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

๑) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว: ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

(๑) การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชา
พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/นักวิจัย/แหล่งทุนจากสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์/๒๕๕๔

(๒) รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา
กรณีศึกษาวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา/ผู้ช่วยนักวิจัย/แหล่งทุนจาก
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ/๒๕๕๖

(๓) การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดธรรมราชาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา/นักวิจัย/
แหล่งทุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์/๒๕๕๓

(๔) แผนงานวิจัย: รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเชิงพุทธแบบบูรณาการ
จังหวัดพะเยา/ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย/แหล่งทุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา/๒๕๕๙

(๕) แผนงานวิจัย: พลวัตเมืองพะเยา: ขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกับ
การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสนา/ผู้อำนวยการแผนงาน/แหล่งทุนจาก
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์/๒๕๖๐

(๖) แผนงานวิจัย: การเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิงจังหวัดพะเยา-เชียงราย/ผู้อำนวยการแผนงาน/แหล่งทุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์/๒๕๖๑

๒) งานวิจัยที่กำลังดำเนินงาน :

(๑) การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง/นักวิจัย/๒๕๖๒



นักวิจัยร่วมคนที่ ๒

ชื่อภาษาไทย พระครูพิศาลสรกิจ, ผศ. ดร.
 ชื่อภาษาอังกฤษ Phrakhruphisansorakit, Asst.Prof. Dr.
 รหัสประจำตัวนักวิจัย -

เลขบัตรประจำตัวประชาชน -

ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ , รก. ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตพะเยา
 เวลาที่ใช้ทำวิจัย ๑๕ ชั่วโมง : สัปดาห์

หน่วยงานที่สังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
 ๕๖๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
 โทร. ๐๘๘-๒๕๗-๒๙๔๔ Email : susitthi@yahoo.com

ประวัติการศึกษา

เปรียญธรรม เปรียญธรรม ๓ ประโยค
 ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (การปกครอง)
 ปริญญาโท M.A.(การบริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยมหิทราส ประเทศอินเดีย
 ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

สาขาวิชาที่มีความชำนาญหรือมีทักษะความสามารถพิเศษ

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, สาขาภาษาบาลี, ภาษาล้านนา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย**๑. งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว: ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน**

๑) กระบวนการการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนผ่านการชำระตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดบ้านเอื้อม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัดบุญ วาทยวิหารจังหวัดลำปาง / ผู้ช่วยนักวิจัย (๒๕๕๖)

๒) นโยบาย กลไก ในการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพะเยา / หัวหน้าโครงการวิจัย (๒๕๕๙)

๓) การบริหารจัดการโรงเรียนและนโยบายขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดพะเยา /นักวิจัย (๒๕๖๐)

๔) พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา /นักวิจัย (๒๕๖๐)

๕) การส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มน้ำอิงตามแนวทางพระพุทธศาสนา /หัวหน้าโครงการวิจัย (๒๕๖๑)

๒ งานวิจัยที่กำลังดำเนินงาน :

๑) การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุโดยมีวัดเป็น ศูนย์กลาง/นักวิจัย/๒๕๖๒

นักวิจัยร่วมคนที่ ๓

ชื่อ - สกุล

นางพิศมัย วงศ์ จำปา

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Mrs.Phissamai Wongchampa

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

-

รหัสประจำตัวนักวิจัย

-

ตำแหน่งปัจจุบัน

รักษาการผู้ อำนวยการสำนักงานวิทยา

หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง

จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๘-๙๘๕๓ - ๗๙๖๓

อีเมล Phissamai_mcu@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

ศศ.บ.(รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ร.ม. (การปกครอง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

๑) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

(๑.๑) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา (๒๕๕๔)

(๑.๒) การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา (๒๕๕๕)

(๑.๓) การศึกษาพฤติกรรม จริยธรรมและคุณธรรม ของนิสิต วิชาเอกรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา” (๒๕๕๗)

(๑.๔) การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา (๒๕๕๗)

(๑.๕) กระบวนการสืบหอดองค์ความรู้ด้านจิตวิญญาณของชนเผ่าเมี่ยน อำเภอปง จังหวัดพะเยา (๒๕๕๘)

(๑.๖) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเชิงพุทธแบบบูรณาการ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา (๒๕๕๙)

(๑.๗) พลวัตภาคประชาชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดพะเยา (๒๕๖๐)

(๑.๘) การเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชน ในลุ่มน้ำอิงจังหวัดพะเยา – เชียงราย (๒๕๖๑)

๒) งานวิจัยที่กำลังดำเนินงาน :

๑) การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ปีงบประมาณ ๒๕๖๒

นักวิจัยร่วมคนที่ ๔

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายชูชาติ สุทธะ

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) MR. CHUCHAT SUTTA

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

ตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สังกัดหน่วยงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
 ที่อยู่ เลขที่ ๕๖๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัด
 พะเยา ๕๖๐๐๐ โทร. ๐๙๒ - ๔๕๙๖๒๘๗
 Email : maxsutta@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๓ สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักศาสนศึกษาวัดศรีโคมคำ อำเภอเมืองพะเยา
 จังหวัดพะเยา

พ.ศ. ๒๕๓๗ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค สำนักศาสนศึกษาวัดศรีโคมคำ อำเภอเมืองพะเยา
 จังหวัดพะเยา

พ.ศ. ๒๕๔๑ ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๒ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๔ M.A. (PHILOSOPHY) UNIVERSITY OF MADRAS INDIA

พ.ศ. ๒๕๖๐ ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาวิชาการที่เชี่ยวชาญ พระพุทธศาสนาและปรัชญา รัฐศาสตร์

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

๑) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

๑) การศึกษาวิเคราะห์พุทธลักษณะของพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยาด้วยหลัก
 สุนทรียศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (หัวหน้าโครงการ) ๒๕๕๗.

๒) การศึกษาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ การใช้
 ประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา-เชียงราย. (หัวหน้า
 โครงการ) ๒๕๖๑.